

1880 Γεωρ. Κρίμα

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ

ΠΛΑΤΩΝ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΩΝ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΩΝ
ΚΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΩΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΚΑΤΑ ΜΗΝΑ

ΤΟΜΟΣ Β΄. - ΤΕΥΧΟΣ Ζ΄ ΚΑΙ Η΄.

ΜΑΙΟΣ ΚΑΙ ΙΟΥΝΙΟΣ 1880

Ολα τα περί τούτων εν βελτιότερον άνδρατος
βουλεύματα ή περί παιδείας και αυτού και
των αυτού οικίτων. (Πλάτ. Θιδης.)

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Χ. Ν. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΣ

1880

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΝ ΤΟΙΣ Ζ' ΚΑΙ Η' ΤΕΥΧΕΣΙΝ.

Τὸ ἔργον τῆς παιδαγωγίας ὑπὸ Βλ. Σκορδέλη.

Γραμματικά.—'Αλίσκω ἀντὶ αἰρῶ—ὑπὸ Κ. Κόντου.

Τὰ Λατινικὰ Γράμματα ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους, κατὰ τὸν Am. Thierry, ὑπὸ Σπ. Σακελλαροπούλου.

Αἰτιολογικὴ ἔκθεσις ἐπὶ τῶν νομοσχεδίων περὶ δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως.

Αἰτιολογικὴ ἔκθεσις τοῦ νομοσχεδίου περὶ ἐπιτοπίου ἐποπτείας καὶ ἐπιθεωρήσεως τῶν δημοτικῶν σχολείων.

Νομοσχέδιον περὶ ἐποπτείας καὶ ἐπιθεωρήσεως.

Κρίσις τοῦ Νικοδημίου ἀγῶνος τοῦ 1879—80.

Πληροφορίαι προξενικῶν Ἀρχῶν ἐπὶ τῶν ἐρωτημάτων τοῦ Συλλόγου.

Σύντομος περιγραφή τῆς Ἀμισσοῦ καὶ τῆς περὶ αὐτὴν χώρας ὑπὸ Γρηγ.

Ἀερικοῦ διδασκάλου ἐν Ἀμισσῷ.

*Ἑλληνικὸς Διδακταλικὸς Συλλόγος

1) Κανονισμὸς τῶν κατὰ τόπους ἐπιτροπειῶν τοῦ Συλλόγου.

2) Καταστατικὸν Διδακταλικοῦ Μετοχικοῦ Ταμείου.

3) Στατιστικὴ τῆς δημοτικῆς παιδεύσεως ἐν Ἑλλάδι.

4) Στῆλη εὐεργετῶν καὶ δωρητῶν τοῦ «Πλάτωνος».

5) Προλήψεις παρὰ τῷ λαῷ τῆς Παρνασσίδος, ἀναγραφεῖσαι ὑπὸ τοῦ δημοδιδασκάλου Α. Σαχίνη.

6) Δημοτικὴ Ἀνθολογία ὑπὸ Κ. Γ. Γ.

7) Νεκρολογία.

Τῆς ἐκδόσεως τοῦ περιοδικοῦ ἐπιμελεῖται ἐφορεία συγκροτημένη ὑπὸ τῶν κυρίων Ν. Καζάλη διευθυντοῦ, Ἀριστείδου Σπαθάκη, Ἰγγ. Μοσχάκη, Σπ. Σακελλαροπούλου, Παρ. Π. Οἰκονόμου, Μιλτ. Βρατσάνου καὶ Ν. Γεωργιάδου.

ΠΛΑΤΩΝ

ἜΤΟΣ Β'.

ΜΑΙΟΣ ΚΑΙ ΙΟΥΝΙΟΣ 1880

ΤΕΥΧ. Ζ' ΚΑΙ Η'.

ΤΟ ΕΡΓΟΝ ΤΗΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΑΣ.

Εἰς τὴν ἐρώτησιν «τί ἐστὶ παιδαγωγία;» δύναται νὰ δοθῇ ἡ ἀπόκρισις, ὅτι «ἡ παιδαγωγία εἶναι τὸ θετικὸν μέρος τῆς νομοθεσίας.» Διότι τῷ ὄντι ὁ νόμος εἶναι ἀρνητικὸς, λέγει τί δὲν πρέπει νὰ κάμνωσιν οἱ πολῖται καὶ ὀρίζει τὰς ποινάς, αἵτινες ἐπιβάλλονται εἰς τοὺς παραβάτας τῶν ἀπαγορεύσεων τούτων, ἐνῶ διὰ τῆς παιδαγωγίας ζητοῦμεν μᾶλλον νὰ διδάξωμεν, τί πρέπει νὰ κάμνωσιν οἱ πολῖται. Κυρίως δὲ ἡ νομοθεσία προϋποθέτει τὴν παιδαγωγίαν τῶν ἀνθρώπων. Ὁ νόμος λέγει «ὁ κλέπτης τιμωρεῖται μὲ τῶν μηνῶν φυλάκισιν», δηλ. «μὴ κλέψῃς» διότι θέλεις τιμωρηθῆ οὕτως» ἀλλὰ διὰ τῆς παιδαγωγίας πρέπει νὰ μάθῃ ὁ παῖς, ὁ μέλλων πολίτης, ὅτι ὀφείλει νὰ σέβηται τὴν ξένην ἰδιοκτησίαν καὶ ἔτι πλέον τούτου, ὅτι ὀφείλει ἐκ τῆς ἰδίας του περιουσίας, διὰ τῶν ἰδίων του δυνάμεων καὶ νὰ βοηθῇ τοὺς ἄλλους, περὶ οὗ οὐδαμῶς ὁ νόμος μεριμνᾷ. Ὅσοι λοιπὸν τελειοτέρᾳ εἶναι ἡ παιδαγωγία ἔθνους τινός, τόσο ἀδεέστερον νόμων καθίσταται τοῦτο. Καὶ κάκιστον μὲν εἶναι τὸ ν' ἀργῶσιν οἱ νόμοι, μὴ ἐφαρμοζομένων τῶν ποινῶν κατὰ τῶν ἐγκληματιῶν· ἄριστον ὅμως, ἐὰν οὗτοι ἀργῶσι δι' ἔλλειψιν κατηγορίας ἢ τοι παραβάσεως· ἡ δὲ πλῆθὺς τῶν νόμων πάντοτε ἐθεωρήθη σημαίνουσα κακονομίαν. Ἐκτὸς τούτου οἱ ἄριστοι νόμοι καὶ ἡ αὐστηρὰ αὐτῶν ἐφαρμογὴ ἐπανορθοῦσιν ἀπλῶς ἀδίκημα διαπραχθέν, ἢ δ' ἐπανόρθωσις αὕτη ἐκτελεῖται δυστυχῶς πολλὰκις δι' ἴσου ἐννόμου ἀδικήματος. Ὁ Α εφόρευσε τὸν Β καὶ ὁ νόμος καταδικάζει εἰς θάνατον τὸν φονέα Α. Ἴδου δύο φόνου, ὧν τὸν ἕτερον διαπράττει ὁ νόμος.

Ἡ παιδαγωγία σκοπεῖ, ἂν μὴ νὰ καταργήσῃ, τοῦλάχιστον νὰ περιορίσῃ τὴν τοιαύτην τῶν νόμων λειτουργίαν διὰ τοῦ περιορισμοῦ τῶν κακῶν καὶ ἀπηγορευμένων πράξεων, σκοπεῖ καὶ τι πλεόν, ν' ἀντικαταστήσῃ τὰς ἀπηγορευμένας πράξεις δι' ἄλλων, περι ὧν ὁ νόμος δὲν φροντίζει, δι' ἀγαθῶν πράξεων. Οὕτω δέ, ἐνῶ ἡ νομοθεσία προτίθεται διὰ τῆς τιμωρίας νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν ὑπὸ τοῦ ἐγκλήματος διαταραττομένην κοινωνικὴν καὶ ἠθικὴν ἁρμονίαν, ἡ παιδαγωγία ἀγωνίζεται νὰ στερεώσῃ τὴν ἁρμονίαν ταύτην διὰ τῆς ἠθικῆς μορφώσεως τῶν νέων μελῶν αὐτῆς καὶ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἐπὶ τῆς ἀρετῆς ἐδραζομένην εὐδαιμονίαν τῶν πολιτῶν καὶ τὴν πρόοδον τῆς πολιτείας.

Τὰς ἀληθείας ταύτας φαίνεται, ὅτι καλῶς ἐνόησαν πολλὰ ἔθνη τῆς ἀρχαιότητος καὶ μάλιστα πάντων οἱ Ἕλληνες, καὶ διὰ τοῦτο οὐ μόνον μεγίστην καὶ σοφωτάτην ἐλάβανον πρόνοιαν περὶ τῆς τῶν παιδῶν ἀγωγῆς, ἀλλ' ὅπερ σπουδαιότατον, τὰ κατ' αὐτὴν συμπεριελάβανον ἐν τοῖς νόμοις αὐτῶν. Εἰς βεβαίωσιν τούτου ἀρκεῖ νὰ μνημονεύσωμεν τοῦ Λυκούργου καὶ Σόλωνος. Οὕτω δ' ἐδίδετο πολλῶν μείζων σημασία εἰς τὴν παιδαγωγίαν, ἢ ὡς σήμερον κανονίζονται τὰ κατ' αὐτὴν. Ἀλλὰ καὶ ἄλλοι βλέπομεν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις γινόμενον, παρ' ἐκείνοις δῆλον ὅτι ἡ ἀγωγή δὲν περιορίζετο εἰς μόνην τὴν παιδικὴν ἡλικίαν, ἀλλ' ἐξετεινετο καὶ πολλὸ πέραν τῶν ὁρίων αὐτῆς, ἢ μᾶλλον παρηκολούθει τὸν ἄνθρωπον παρ' ὅλον αὐτοῦ τὸν βίον· διότι πράγματι οὐδὲν ἄλλο ἢ παιδαγωγικὰ μέτρα ἦσαν οἱ νόμοι οἱ ἐξετάζοντες ἐκ τίνος ἐργασίας ἕκαστος τῶν πολιτῶν ζῆ, οἱ τιμωροῦντες τοὺς μὴ γηροκομοῦντας τοὺς γονεῖς υἱοὺς κλπ, ἵνα παραλίπωμεν τὴν νομοθεσίαν τοῦ Λυκούργου, ἣτις ἦτο κυρίως συνεχῆς παιδαγωγικὴ συνταγή. Οὕτω δ' ἐνόουν τὴν παιδαγωγίαν καὶ οἱ περὶ αὐτῆς φιλοσοφῆσαντες, ὡς δύναται ἕκαστος νὰ κρίνῃ ἐκ τῆς Κύρου παιδείας τοῦ Ξενοφῶντος καὶ τῆς πολιτείας καὶ τῶν νόμων τοῦ Πλάτωνος. Κατὰ δὲ τοὺς νεωτέρους χρόνους δύναται νὰ ἦναι φιλοσοφωτέρα ἢ παιδαγωγία, εἰς ἐπιστημονικὴν περιωπὴν ἀνυψωθείσα· ἀπολείπεται ὅμως πολὺ κατὰ τάποτελέσματα τῆς παρ' Ἕλλησιν ἰδίᾳ· διότι εἶναι κεχωρισμένη τῆς νομοθεσίας καὶ περιορίζεται εἰς τὴν παιδικὴν ἡλικίαν.

Ἡμεῖς παρελάβομεν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ νομοθεσίᾳ ἀπείρους νόμους, ἀντιγράφαντες αὐτοὺς ἐξ ἀπάντων τῶν κωδίκων τῶν τῆς Εὐρώπης ἐθνῶν· ἀλλὰ πόσον φρόνιμα ἠθέλομεν κάμει, ἂν παρελαμβάνομεν τινὰς τοῦλάχιστον ἐκ τῶν παρὰ τοῖς προγόνοις ἡμῶν παιδαγωγικῶν νόμων. Παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις, φέρ' εἰπεῖν, οἱ νέοι εἰς τοὺς πολίτας ἤδη τελοῦντες ὤμνουσαν ἐν τελειῇ τὸν περίφημον ἐκείνον ὄρκον, καὶ παρ' ἡμῖν νῦν ὁ ἐνήλικος γί-

νόμοςος ὀφείλει νὰ δμῶσῃ τὸν ὄρκον τοῦ πολίτου· πόσον ὅμως ψυχρῶς τελεῖται τὸ ἱερώτατον τοῦτο τοῦ πολίτου καθήκον, ἐν τόπῳ καὶ τρόπῳ οὐδὲν διεγείροντι αἰσθημα εἰς ἐκτίμησιν τῆς κρισίμου ἐκείνης στιγμῆς. Τί ἐκόλυεν, ἂν τὰ κατὰ τὴν ὀρκωμοσίαν ταύτην ἐνομοθετοῦντο ἐπὶ τὸ ἑλληνικώτερον καὶ οὐχὶ φραγκικῶς; Ἀλλὰ καὶ ἔθιμά τινα διασωθέντα παρὰ τῷ ἑλ. λαῷ, ἂν ἐνισχύοντο, οὐκ ὀλίγον ἤθελον ἐπιδραῖ ἐπὶ τὴν τοῦ ἔθνους παιδαγωγίαν· διότι τὰ ἔθιμα μείζονα καὶ τοῦ νόμου ἔχουσιν ἰσχύον, οἱ δὲ νομοθετεῖται ἐπωφελοῦνται αὐτὰ ὑπὲρ τῆς διαμορφώσεως τοῦ ἐθνικοῦ χαρακτῆρος· οὕτω, φέρ' εἰπεῖν, ἡ εἰσέτι κρατοῦσα παρὰ τῷ λαῷ δισκοβολία καὶ τὸ ἔλμα ἠδύναντο νὰ χρησιμεύσωσιν εἰς σοφὸν καὶ πατριωτικὸν νομοθέτην πρὸς ἀναβίωσιν κατὰ μικρὸν τῶν γυμναστικῶν ἀγῶνων· ἡ συνήθεια τοῦ μεταβαίνειν οἰκογενειακῶς καθ' ὠρισμένας ἐποχὰς εἰς μοναστήρια ἢ ἄλλας θέσεις ἠδύνατο ν' ἀναζωογονήσῃ κατὰ μικρὸν γενικωτέρας ἐθνικῆς ἐορτάς. Ταῦτα δὲ καὶ τὰ τοιαῦτα παιδαγωγοῦσιν οὐχὶ πλεόν ἀμφισβόλους παῖδας ἀλλ' αὐτοὺς τοὺς πολίτας. Ἐκείνη δὲ ἡ παιδαγωγία ἀποφέρει καρποὺς καὶ εἶναι ἀληθῆς, ἣτις ἀρχομένη ἀπὸ τῶν παιδῶν ὡς προκαταρκτικὴ τις ἐργασία, παρουσιάζεται ἐνεργὸς ἐν τῷ μετέπειτα πρακτικῷ βίῳ, Ἐὰν δὲ οἱ παῖδες ἀκούωσι μὲν πολλὰ καλὰ καὶ ἀσκῶνται ὅπως οὖν εἰς τινὰ, δὲν βλέπωσιν ὅμως ταῦτα κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἰσχύοντα καὶ ἐφαρμοζόμενα ἐν τῷ βίῳ παρὰ τοῖς γονεῦσι καὶ τοῖς πολίταις, ἀρχονται ἀμφισβᾶλλοντες περὶ τῆς ἀληθοῦς αὐτῶν ἀξίας καὶ θεωροῦντες τὰ προπαιδευόμενα ταῦτα ὡς σχολικὰ τινὰ ἀγωνίσματα οὐχὶ δὲ ὡς διαρκῆ τοῦ βίου ἐφόδια.

Ἄλλ' ἵνα βλέπωσι ταῦτα οἱ παιδαγωγούμενοι παῖδες, προϋποτίθεται ὅτι ἐπαιδαγωγῆθησαν ἤδη οἱ γονεῖς, ἡμεῖς δὲ μόλις χθὲς ἀππλάγημεν τῆς δουλείας, ἣτις ἡμῖν ἀρετῆς ἀποαίρνεται ἄνδρα. Τούτου ἕνεκα εἶπον, ὅτι ὁ νομοθέτης ὄφειλε νὰ συμπεριλάβῃ νόμους τινὰς παιδαγωγικούς. Τώρα ὅμως ὅλον τὸ βαρὺ ἀλλὰ καὶ ἱερώτατον τῆς παιδαγωγίας ἔργον πρέπει ν' ἀναθέσωμεν εἰς τὸν διδάσκαλον. Ὁ διδάσκαλος ὀφείλει νὰ παιδαγωγῆ, ὁ διδάσκαλος νὰ παρέχῃ ἑαυτὸν καὶ ὑπόδειγμα τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἀρχῶν τῆς παιδαγωγίας. Ἀλλὰ καὶ ἐν τούτῳ ἡστοχίσαμεν ὅπως σχεδὸν τοῦ σκοποῦ.

Πολλοὶ φρονοῦσιν, ὅτι ἡ ἀνατροπὴ καὶ παιδαγωγία εἶναι ἔργον τοῦ οἴκου· τοῦτο μόνον ἐν μέρει εἶναι ἀληθές· διότι οἶκος βεβαίως σημαίνει ἐνταῦθα τοὺς γονεῖς· ἀλλὰ πῶς θὰ παιδαγωγῆσωσιν οἱ γονεῖς, ἂν δὲν ἔχωσι λάβει αὐτοὶ ἐν καιρῷ τὴν δέουσαν διαπαιδαγωγῆσιν; Τὸ σχολεῖον λοιπόν, ἦτοι ὁ διδάσκαλος, εἶναι ὁ κύριος καὶ πρῶτος παράγων ἐν τῇ βαθ-

μιαία τελειοποιήσει τῆς ἀνατροφῆς. Ἄλλ' ἡμεῖς δυστυχῶς καρμινω-
βατικῶς χωροῦντες κατήντησε ἡ ἀπαιτῶμεν παρὰ τῶν διδασκάλων
μόνον διδακτικὴν τινὰ ἐμπειρίαν, μηδαμῶς σχεδὸν προσέχοντες εἰς τὴν
παιδαγωγικὴν αὐτῶν ἰκανότητα, καὶ τοῦτο, διότι βαθμηδὸν παρ-
ημελήσαμεν ὅπως τῆς τοιαύτης αὐτοῦ τούτου τοῦ διδασκάλου μορφώ-
σεως. Κατὰ τοῦτο εἶπομεν, ὅτι ἡστοχῆσαμεν τοῦ σκοποῦ. Αἱ περιστάσεις,
ἐν αἷς τὸ ἡμέτερον ἔθνος ἐπὶ μακροῦς αἰῶνας εὐρέθη, ἀπήτουν, ὥστε σύν-
τονος νὰ ληφθῇ πρόνοια περὶ τῆς παιδαγωγικῆς αὐτοῦ ἀναμορφώσεως.

Ἡ μακρὰ δουλεία εἶναι νοσώδης κατάστασις, ἥτις βαθμηδὸν ἐξαιλεῖται
πάσας τὰς ἀρετὰς, ἀρετὴ καὶ δουλεία εἶναι δύο ἀντίθετα πράγματα μὴ
δυναμένα νὰ συνυπάρξωσιν. Ἡ δ' ἐπανάστασις εἶναι ὀξεία τις νόσος, ἥτις
διαταράσσει ὅλον τὸν κοινωνικὸν ὀργανισμόν. Τὸ ἔθνος ἡμῶν ἀπὸ τῆς μα-
κρᾶς φθιστικῆς καταστάσεως, τῆς δουλείας, ἥτις ἐφθείρε κατά μικρὸν πάσας
τὰς ἀρετὰς αὐτοῦ, μετέβη κατ' ἀνάγκην (διότι δὲν ἐπέπρωτο ἡ ἀποθάνη)
εἰς τὴν ἐπανάστασιν, ἥτις ἐπήνεγκε μὲν τὴν καταστροφὴν τῆς δουλείας,
ἀλλὰ συγχρόνως καὶ τὴν ἐκ θεμελίων διασάλευσιν πάντων καὶ τῶν ἐν μυ-
χαιτάτῳ διασωζομένων λειψάνων ἀρετῆς, ὡς τὸ αὐτὸ συνέβη καὶ εἰς ἄλλα
ἔθνη μὴ ὑποστάντα μάλιστα τὰς φρικτὰς τοῦ ἡμετέρου δοκιμασίας, φέρει-
πειν, εἰς τὸ Γαλλικὸν μετὰ τὴν μεγάλην τοῦ 89 ἐπανάστασιν.

Ὡς δὲ τὰ ἄτομα οὕτω καὶ τὰ ἔθνη, ἂν ἐπιζήσωσι τοιοῦτων ἰσχυρῶν
κλονισμῶν, ἔχουσιν ἀνάγκην ἡρωϊκῶν φαρμάκων καὶ πρὸ πάντων ἐμφρο-
νεστάτης ἐπιμελείας καὶ ἰατρῶν σοφωτάτων καὶ φιλανθρώπων. Ἐν τῇ
περιστάσει ταύτῃ ἰατροὶ εἶναι οἱ νομοθέται καὶ κυβερνήται, νοσοκόμοι δὲ
καὶ θεραπευταὶ οἱ διδάσκαλοι καὶ ὁ κληρὸς.

Τὶ ἐπράχθη δὲ ἐν τῇ κρίσιμῳ ταύτῃ περιστάσει ὑπὲρ τῆς θεραπείας
τοῦ ἔθνους ἡμῶν; Ἀντέγραψαν νόμον τινὰ εὐρωπαϊκοῦ κράτους, πρὸ πολ-
λοῦ ἐν ὑγιεῖ καὶ ὀμαλῇ διατελοῦντος καταστάσει, ἀποβλέψαντες μάλιστα
κυρίως εἰς τὸ πρόγραμμα τῶν διδασκτέων μαθημάτων, καὶ τὸ ἀντίγραφον
τουτοῦ προσηνέχθη εἰς τὸ ἔθνος ὡς πανάκεια κατὰ πάντων αὐτοῦ τῶν δει-
νῶν, ὡς φάρμακον διὰ τὰς χαινούσας πληγὰς του καὶ ὡς ἐπιθυμητικὸν
διὰ τὸ μέλλον του! Τὸ πάσχον ἔθνος ἔπραξεν, ὡς πρᾶττουσι πλείστοι
πάσχοντες μὴ ἔχοντες πολλὴν πεποίθησιν εἰς τοὺς ἰατροὺς των, ἀφήκε τὸ
φάρμακον σχεδὸν ἀνέπαφον ἐν τῷ περιειλήματι αὐτοῦ καὶ ἔμεινε κατακεί-
μενον καὶ περιμένον νὰ ἐνεργήσῃ ἡ φύσις. Καὶ ὁ μὲν ἰατρὸς μετὰ τὴν δό-
σιν τοῦ ἰατρικοῦ ἐνόμισεν ὅτι ἔγεινε πᾶν ὅ,τι ἔπρεπε νὰ γείνη καὶ διέκα-
ψε πᾶσαν αὐτοῦ ἐπίσκεψιν, οἱ δὲ νοσοκόμοι οὕτε γινώσκοντες οὔτε διδά-
χθέντες καλῶς τὴν χρῆσιν τοῦ φαρμάκου, ἐποίησαν ὅ,τι καὶ πρᾶττερον —

ἐποίησαν εἰς τὸ σχολεῖον καὶ ἐδίδασκον, βήτα ἄλφα βη· τὰ γράμματα τῆς
ἐλ. γλώσσης εἶναι 24· ὁ Θεὸς ἐποίησε τὸν κόσμον εἰς ἕξ ἡμέρας· 1 οἱ 2
2 . . . Τὸ ἔθνος ἐδιδάσκειτο κατὰ τι, ἀλλὰ πᾶν ἄλλο ἢ ἐπαιδαγωγεῖτο,
πᾶν ἄλλο ἢ ἀνετρέφετο καὶ μάλιστα ἐθνικῶς καὶ θρησκευτικῶς.

Τοιοῦτόν τι ἐγένετο ἐπὶ 50 σχεδὸν ἔτη. Δὲν ἀπέθανε δὲ τὸ ἔθνος· διότι
κέκτηται ἐν ἑαυτῷ ἰσχυρότατα στοιχεῖα ζωῆς καὶ πολύτιμα φυσικὰ ἐλα-
τήρια προόδου. Δὲν δύναται ὅμως νὰ ἐξακολουθήσῃ βιοῦν οὕτως εἰμὴ ἐπὶ
μεγίστη καὶ ἀνεπανορθώτῳ αὐτοῦ ζημίᾳ, καθ' ὅσον καὶ τὰ περὶ ἡμᾶς ἔλα-
βον τεραστίας καὶ ἀπροσδοκῆτους ἐν πολλοῖς μεταβολὰς. Εἶναι ἀνάγκη νὰ
δοθῇ ὑγιὴς καὶ σπουδαία παιδαγωγία εἰς τὴν ἑλληνικὴν νεότητα, ὅπως δυ-
νηθῇ ἡ Ἑλλὰς νὰ ἐμπληρώσῃ τὴν νέαν τῆς ἀναγεννησέως τῆς ἀποστολῆν.
Ἡ προσήκουσα δὲ αὕτη παιδαγωγία δύναται νὰ δοθῇ κυρίως διὰ τῶν
σχολείων, μερικώτερον διὰ τοῦ δημοτικοῦ σχολείου. Τίς λοιπὸν ἡ ἀπο-
στολή τοῦ δημοτικοῦ σχολείου παρ' ἡμῶν καὶ ποῖον τὸ ἔργον τῶν δημο-
διδασκάλων;

Τοῦ δημοτικοῦ σχολείου διττὸς εἶναι ὁ σκοπός, ἡ τοῦ ἥθους τῶν παι-
δων διάπλασις καὶ διαμόρφωσις καὶ ἡ πνευματικὴ αὐτῶν ἀνάπτυξις· εἰς
τὸν διπλοῦν δὲ τοῦτον σκοπὸν ὡς φυσικὸν παρακολούθημα ἔπεται ἡ σωμα-
τικὴ ἀσκήσις, ἀναγκαῖα οὕσα εἰς ἀμφοτέρους τοὺς ἐπιδιωκόμενους σκο-
πούς. Καὶ ἡ μὲν ἠθικὴ μόρφωσις εἶναι ὁ τελικὸς σκοπός, ἡ δὲ πνευματικὴ
ἀνάπτυξις, ἔχουσα καθ' ἑαυτὴν τὴν ἀξίαν τῆς, θεωρεῖται μᾶλλον ὑπηρε-
τικὴ τοῦ πρώτου σκοποῦ. Τὴν ἠθικὴν τῶν παιδων μόρφωσιν ἐπαγγέλλεται
ἡ παιδαγωγία, ἐνῶ ἡ τοῦ πνεύματος ἀνάπτυξις ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς με-
θοδικῆς διδασκαλίας, ὡς ἡ τοῦ σώματος ἀσκήσις διὰ τῆς γυμναστικῆς.

Ἡ παιδαγωγία λοιπὸν πρέπει ἐν τῷ δημοτικῷ σχολείῳ τὴν πρωτίστην
νὰ κατέχῃ θέσιν. Ἄνευ τῆς ἠθικῆς διαπλάσεως τῶν παιδων ἡ τοῦ πνεύ-
ματος ἀνάπτυξις διὰ τῆς διδασκαλίας οὐ μόνον εἰς οὐδὲν ὠφελεῖ, ἀλλὰ
πολλάκις ἐπιβλαβέστατη καθίσταται. Ὁ δημοδιδάσκαλος (καὶ ὁ διδάσκα-
λος ἐν γένει) ὀφείλει μὲν νὰ διδάσκῃ καὶ νὰ καλλιεργῇ τὰς γνωστικὰς τῶν
παιδων δυνάμεις, ἀλλὰ τὸ κύριον αὐτοῦ ἔργον πρέπει νὰ ἦναι τὸ νὰ παι-
δαγωγῇ τοὺς παῖδας, νὰ μορφώσῃ τὸ ἦθος αὐτῶν καὶ οὕτω νὰ παρα-
σκευάσῃ τὸν ἠθικὸν καὶ θρησκευτικὸν χαρακτήρα τῶν μελλόντων πολιτῶν.

Ἡ δὲ παιδαγωγία δὲν πρέπει νὰ ἦναι κοσμοπολιτικὴ τις, πρέπει νὰ
ἔχῃ εἰδικὸν χαρακτήρα, χαρακτήρα ἐθνικόν. Ἡ ἰδέα τοῦ κοσμοπολιτισμοῦ
εἶναι ἴσως ἰδέα ὑψηλὴ, πράγματι ὅμως ἐν ταῖς μερικαῖς περιστάσεσιν εἶναι
ἐννοιά τις κενή, ἂν μὴ ἦναι ἀγυρτεία. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι βεβαίως ἄνθρω-
πος, ἀλλ' ἄνθρωπος ἀνήκων πρῶτον εἰς οἰκογένειαν καὶ δεύτερον εἰς ἔθνος·

ἡ ὑψηλὴ τῆς ἀνθρωπότητος ἰδέα πραγματοῦται, ἐὰν μορφωθῶσι κατὰ μέρος ἀγαθοὶ ἄνθρωποι, χρηστοὶ πολῖται· οὐδεὶς δύναται νὰ ὑψωθῇ εἰς τὴν ἰδέαν τῆς ἀνθρωπότητος, ἐὰν μὴ πρότερον γένηται μέλος ὑγιᾶς καὶ χρηστοῦν τῆς κοινωνίας, τῆς μερικῆς πολιτείας, εἰς ἣν ἐκ γενετῆς ἀνήκει. Ἡ παιδαγωγία λοιπὸν πρέπει νὰ φέρῃ ἐθνικὸν χαρακτῆρα. Ὡς ἕκαστον ἄτομον οὕτω καὶ ἕκαστον ἔθνος ἔχει τὴν προσωπικότητα αὐτοῦ, καὶ ὡς ἡ προσωπικότης τοῦ ἀτόμου πρέπει νὰ λαμβάνηται ὑπὸ σπουδαίαν ὄψιν, οὕτω καὶ ἡ ἐθνικὴ προσωπικότης δὲν πρέπει οὐδὲ δύναται νὰ παραβλέπηται ἄνευ μεγίστης ζημίας καὶ ἀπομακρύνσεως ἀπὸ τοῦ σκοποῦ, ὃν ἡ παιδαγωγία προτίθεται. Αἱ ἰδιαιτέραι λοιπὸν περιστάσεις, ὅφ' ἃς ἔθνος τι διατελεῖ, αἱ ἰδιοφυαὶ αὐτοῦ, αἱ ἱστορικαὶ παραδόσεις, τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα, αἱ τάσεις, ἡ θρησκεία, πάντα ταῦτα ὁ παιδαγωγὸς ὀφείλει νὰ ἔχη ὑπ' ὄψιν του ἐν τῇ ἐργασίᾳ αὐτοῦ.

Τὸ ἔργον τοῦ Ἑλληνικοῦ παιδαγωγοῦ εἶναι ἐξαιρετικῶς δυσχερές, ἀλλὰ τούτου ἕνεκα καὶ ἱερώτατον, διὰ τὰς ἐξαιρετικὰς περιστάσεις, ἐν αἷς τὸ ἡμέτερον ἔθνος εὐρίσκεται, ἄρτι ἐξελθὸν ἐκ χαλεπωτάτης δουλείας.

Παιδαγωγεῖν εἶναι τὸ σύνολον πράξεων καὶ λόγων, δι' ὧν ἐπιδιώκεται ὁ ἀνωτέρω ρηθεὶς σκοπὸς τῆς παιδαγωγίας. Εἰς παιδαγωγῆσιν συντελοῦσι βεβαίως καὶ βιβλία κατάλληλα· ἀλλ' ἡ ἐνέργεια αὐτῶν εἶναι μετριωτάτη διὰ τοὺς μικροὺς παῖδας· ἃς μὴ ἀπατώμεθα περὶ τούτου. Τόσῳ δὲ μάλλον ἡ ἐνέργεια αὕτη ἐλαττοῦται, ὅσῳ μάλλον ἄπασα ἡ παιδαγωγικὴ ἐργασία περιορίζεται εἰς μόνον τὰ βιβλία. Πληθὺς βιβλίων παιδαγωγικὴν ιδιότητα διεκδικούντων γράφονται καὶ μεταφράζονται· πολλάκις ὅλη ἡ παιδαγωγικότης αὐτῶν συνίσταται εἰς ἐπαγωγὸν τινα τίτλον. Οἱ συγγραφεῖς ἐκθέτουσιν ἐν διηγήσεσιν (ἐπὶ τὸ μυθιστορικώτερον) ἢ ἐν ἀποφθεγματικῷ τρόπῳ ἰδέας κατὰ τὸ μάλλον καὶ ἥττον καλὰς· ἀλλ' οἱ πλείστοι ἐξελέγχονται, ὅτι οὔτε τὸν λαόν, διὰ τὰ τέκνα τοῦ ὁποῖου γράφονται τὰ βιβλία, γινώσκουσιν, οὔτε τὴν κατάστασιν οὔτε τὰς ἀνάγκας αὐτοῦ. Ἡθέλωμεν ἀπομακρυνθῆ τοῦ σκοποῦ ἡμῶν, ἂν ἐπεχειροῦμεν καὶ μικρὰν ἀνάγνωσιν ἐλίγων ἐξ αὐτῶν νὰ ποιήσωμεν. Τὴν παντελῆ ἀχρησίαν τῶν βιβλίων τούτων ὡς πρὸς τὸν σκοπὸν, πρὸς ὃν δῆθεν ἐγράφησαν, μαρτυροῦσιν αὐτοὶ οἱ παῖδες οἱ δι' αὐτῶν τραφέντες, αἵτινες μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν βιβλίων (διότι ἀπλῶς πρὸς ἀνάγνωσιν δίδονται κυρίως) μένουσιν οἱ αὐτοί, οἷοι ἦσαν καὶ πρότερον. Μὴ νομίση λοιπὸν τις, ὅτι ἀρκεῖ νὰ δώσωμεν εἰς χεῖρας τῆς νεότητος καλὸν βιβλίον, ὅπως παραχθῶσι τὰ ἐκ τοῦ σχολείου προσδοκώμενα ἀποτελέσματα τῆς ἠθικῆς μορφώσεως. Μόνον ὁ διδάσκαλος δύναται νὰ παιδαγωγῆσιν τοὺς παῖδας· τὸ βιβλίον χρησιμεῖ ἀπλῶς ὡς

μέσον βοηθητικόν, καὶ τοῦτο ὑπὸ ἐμπείρῳ παιδαγωγῷ. Ἀπόδειξις παρ' ἡμῖν ὁ Γερροστάθης· σπανίως βιβλίον ἐκυκλοφόρησεν ὅσον ὁ Γερροστάθης τοῦ αἰδίου Μελά· ἀλλ' ὁ Γερροστάθης δυστυχῶς ἐλάχιστα τέκνα πνευματικὰ δύναται νὰ ἐπιδείξῃ.

Ἐπίσης μεγίστη πλάνη εἶναι νὰ νομίζωμεν, ὅτι τὸ ἀληθὲς θρησκευτικὸν αἶσθημα ἐγγεννάται ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν νέων διὰ τῆς ἐπιπόνου ἀποστηθίσεως πληθῶς εὐχῶν καὶ ὕμνων πρὸς τὸν Θεόν, ὅταν μάλιστα ἦναι γεγραμμένοι εἰς γλῶσσαν καὶ ὕφος ἀκατάληπτον εἰς τοὺς παῖδας.

Ἄλλ' οὐδὲ ἀπλᾶ μόνον συμβουλαί, ἔστωσαν καὶ σοφώταται, ἀποτελοῦσι τὴν παιδαγωγίαν, ἥκιστα δὲ συμβουλαὶ ἄτοποι, οἷοι αἱ ἀποβλέπουσαι εἰς ἐλαττώματα καὶ κακίας, ἃς εὐτυχῶς εἰσέτι ἀγνοοῦσιν οἱ παῖδες.

Ἡ παιδαγωγία εἶναι τὸ μὲν, ἀρνητικὴ, τὸ δέ, θετικὴ. Ἡ μὲν ἀρνητικὴ συνίσταται εἰς τὸ νὰ ἐκρίζωνῃ ἢ νὰ μὴ ἀφίνῃ νὰ ριζοβολήσωσιν ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν παίδων κακίαι τινές, ἔχουσαι τὴν πηγὴν τῶν ἢ ἐν τῇ φύσει αὐτῇ τοῦ ἀνθρώπου ἢ ἐν τῇ καταστάσει τῆς κοινωνίας. Ἡ δὲ θετικὴ ζητεῖ νὰ ἐγχαράξῃ βαθῶς εἰς τὰς ψυχὰς τῶν παιδαγωγουμένων ἀρετάς, προσκτωμένας διὰ τῆς ἀσκήσεως ἰσχυρῶν ἔξεων.

Κατὰ ταῦτα ὁ Ἑλλήν παιδαγωγὸς ὀφείλει τὸ μὲν, νὰ προφυλάττῃ τὰς ψυχὰς τῶν ἀθῶων ἑλληνοπαίδων ἀπὸ τοῦ νὰ μολυνθῶσιν ὑπὸ κακιῶν καὶ ἐλαττωμάτων, τὰ ὅποια εἶναι κατὰ μέγα μέρος τὸ μόνον κληροδότημα τῆς μακρᾶς δουλείας, ἣτις ἐπέβαρυνεν ἐπὶ τοῦ τραχήλου τοῦ ἔθνους ἡμῶν· τὸ δέ, νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς τὰς ἀπαικὰς αὐτῶν ψυχὰς τὰς χριστιανικὰς καὶ ἠθικὰς ἀρετάς καὶ νὰ ἐξεγείρῃ τὸ αἶσθημα τοῦ ἀγαθοῦ καὶ καλοῦ.

Ἄλλ' ἡ τοιαύτη παιδαγωγία ἀνάγκη πᾶσα νὰ καταστῇ ἐργασία κυρία καὶ οὐσιώδης ἐν τῷ σχολείῳ, οὐχὶ δὲ τι πάρεργον ὡς εἶναι νῦν, καὶ ἐν λόγοις μόνον κενοῖς ὑφιστάμενον· οὐδεμίαν ζημίαν προσγίγεται τῇ κοινωνίᾳ, ἐὰν τυχὸν ὁ παῖς ἀγνοῇ ποῖα ὀνόματα περισπῶνται εἰς τὴν πληθυντικὴν γενικὴν ἀνυπολόγιστος ὅμως ἡ ζημία, ἐὰν ἐξέλθῃ τοῦ σχολείου μὴ κεκτημένος ὡς ἔξεις βαθῶς ἐρριζωμένας τὰς βάσεις τῶν ἀρετῶν. Ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν ἀλήθειαν, τὴν ἐργασίαν, τὴν τάξιν, τὴν καθαρότητα ἀνάγκη ἐκ τῆς ἀπαλῆς ἡλικίας διὰ καθημερινῆς ἐν τῷ σχολείῳ ἀσκήσεως νὰ καταστῶσιν ἔξεις ἐν τῷ χαρακτῆρι τῶν παίδων. Τὸ σέβας πρὸς τοὺς ἀνωτέρους, ἡ ἀυστηρὰ ὑπακοή εἰς τοὺς νόμους, ἡ βαθεῖα συναίσθησις καὶ πιστὴ ἐκπλήρωσις τοῦ καθήκοντος μόνον ἐν τῇ ἡλικίᾳ ταύτῃ δύνανται καὶ πρέπει νὰ ἐγχαράχθωσιν ἐν ταῖς ψυχαῖς αὐτῶν οὐχὶ ὡς γνώσεις ἀλλ' ὡς ἔξεις· διότι μόνον οὕτως ἔχουσι πραγματικὴν ἀξίαν.

Ἐν ὅσῳ δὲν δοθῇ τοιαύτη διεύθυνσις εἰς τὰς ἐργασίας τοῦ σχολείου καὶ μάλιστα τοῦ δημοτικοῦ μετὰ ζήλου καὶ σπουδαιότητος, ἥς τὸ ἔργον εἶναι ἄξιον, δὲν δύναται τὸ σχολεῖον οὐδὲ νὰ πλησιάσῃ εἰς τὸν σκοπὸν αὐτοῦ. Τὸ σχολεῖον ἀνάγκη νὰ ἦναι ὄχι μόνον διδασκῆριον ἀλλὰ καὶ παιδαγωγεῖον.

Ὁ ἐλ. λαὸς παιδαγωγίας πρὸ πάντων ἀνάγκην ἔχει, ὅπως εἰσέλθῃ εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀληθοῦς προόδου. Ἐν ὅσῳ δ' λαὸς μένῃ ἀπαιδαγώγητος, οὔτε τὰ πανεπιστήμια καὶ αἱ Ἀκαδημαῖαι ὠφελοῦσιν, οὔτε τὰ πολυτελῆ μέγαλα τῆς πρωτεύουσας δηλοῦσι προόδόν τινα πραγματικὴν, οὔτε οἱ νόμοι δύνανται ἀπροσκόπτως νὰ λειτουργήσιν, οὔτε τὰ γράμματα καρποφοροῦσι. Τὸ ἔργον δὲ τοῦτο εἶναι ἀνατεθειμένον εἰς τοὺς διδασκάλους τοῦ ἔθνους καὶ εἰδικώτερον εἰς τοὺς δημοδιδασκάλους. Τὰ παρθεναγωγεῖα ἠδύναντο βεβαίως τὰ μέγιστα καὶ κατὰ πρῶτον λόγον νὰ ἐπιδράσωσιν εἰς τὴν τοῦ λαοῦ διαπαιδαγώγησιν· ἀλλ' ὅπως ἔχουσι ταῦτα ἐπὶ τοῦ παρόντος ἰσως κακοῦ πρόξενον γίνονται· περὶ τούτων ἐν ἄλλῃ εὐκαιρίᾳ μερικώτερον.

Πρὸς ἐκπλήρωσιν δὲ τῆς ὑψηλῆς ἀποστολῆς τοῦ ὁ Ἑλλην παιδαγωγὸς ἀνάγκη νὰ ἔχῃ τὴν καρδίαν τοῦ πλήρη στοργῆς πρὸς τὰ τέκνα τοῦ λαοῦ· ἢ πρὸς τοὺς μικροὺς παῖδας ἀληθῆς πατρικῆς ἀγάπης τοῦ διδασκάλου εἶναι ὁ κάλλιστος ὁδηγὸς εἰς τὴν χρῆσιν τῶν καταλλήλων μέσων πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τῆς παιδαγωγίας. Ὁ ὑπὸ τῆς εὐαγγελικῆς ἀγάπης ἐμπνεόμενος παιδαγωγὸς τάχιστα θέλει κατανοήσῃ, ὅτι τὰ ἀθῶα ταῦτα πλάσματα ἐκτιμῶσι πολλῶ τῶν ἡλικιωμένων κάλλιον τὴν φιλοστοργίαν τῶν περικυκλούντων αὐτὰ, ὅτι ἔχουσι λίαν εὐπλαστον τὴν φύσιν καὶ κυβερνῶνται πολὺ εὐκολώτερον διὰ τῆς γλώσσης καὶ τοῦ ἤθους τῆς ἀγάπης ἢ διὰ τῆς βλοσυρότητος καὶ τῆς βλάβου. Ἡ ἑλληνὶς νεότης ἔχει πρὸ πάντων ἀνάγκην ἠθικῆς ἡμερώσεως· εἰς ταύτην δὲ συντελεῖ εἰπέρ τι καὶ ἄλλο ἢ θεὰ καὶ μελέτη τῆς ὠραίας φύσεως τῆς ἡμετέρας πατρίδος· διὰ ταύτης ἐξεγείρεται ἡ παρατήρησις, ὁ δίκαιος θαυμασμός, ἡ ἔλλογος περιέργεια, ὑψοῦται δὲ τὸ πνεῦμα φυσικώτατα πρὸς τὸν πάνσοφον καὶ πανάγαθον Δημιουργὸν καὶ τὸ ἦθος βαθμηδὸν ἐξημεροῦται. Ἡ πρὸς τὴν ἐργασίαν κλίσις δὲν γεννᾶται διὰ μόνων συμβουλῶν, ἀλλὰ δι' αὐτῆς τῆς ἐργασίας, ἡ δὲ εἰς τοὺς νόμους τῆς πατρίδος ὑπακοή ἀρχεται ἀπὸ τῆς αὐστηρᾶς ὑπακοῆς εἰς τὰς καλὰς διατάξεις τοῦ σχολείου, εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ὁποίων ὁ παιδαγωγὸν διδάσκαλος ὀφείλει ν' ἀναπτύσῃ πᾶσαν αὐτοῦ τὴν δραστηριότητα καὶ τὴν φρόνησιν, δεικνύμενος πάντοτε συνεπής. Τέλος ὁ ὑπὸ τῆς ἀγάπης καὶ τοῦ ζήλου ἐμπνεόμενος διδάσκαλος καὶ παιδαγωγὸς ἐπεκτείνει τὴν εὐεργετικὴν αὐτοῦ ἐπίδρασιν ἐπὶ ὅλην τὴν κοινωνίαν, γινόμενος ἀληθῆς ἀναμορφωτῆς τοῦ λαοῦ.

ΒΑ. ΣΚΟΡΑΕΛΗΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΑ

ΥΠΟ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Σ. ΚΟΝΤΟΥ.

§ 3. Ἀλλίσκω ἀντὶ τοῦ αἰρεῶ.

Ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ ὡς ἐνεργητικὸν τοῦ ἀλλίσκεσθαι ἐλαμβάνετο τὸ αἰρεῖν. Ἐλέγετο μὲν ἐπὶ πάθους ἀλλίσκεσθαι καὶ ἀλῶναι τὴν πόλιν, ἀλλίσκεσθαι καὶ ἀλῶναι τινα ἐν πολέμῳ ἢ δικαστηρίῳ, ἀλλ' ἐπ' ἐνεργείας ἐγένετο χρῆσις τοῦ αἰρεῖν καὶ ἐλεῖν τὴν πόλιν, αἰρεῖν καὶ ἐλεῖν τινα ἐν πολέμῳ ἢ δικαστηρίῳ. Ἡ παθητικῶς ἐξενηνεγμένη ῥῆσις ἀλλίσκεται ὁ φεύγων ὑπὸ τοῦ διώκοντος, ἥς τὸ ἐναντίον εἶνε ἀποφεύγει (ἦτοι οὐχ ἀλλίσκεται), εἰς ἐνεργητικὴν μεταβαλλομένη γίνεται αἰρεῖ τὸν φεύγοντα ὁ διώκων. Ὡσαύτως τῷ πάθῳ σημαίνοντι ἐαλωκέναι ἢ ἡλωκέναι συζυγεῖ ὡς δραστήριον τὸ ἡρηκέναι.

Παρὰ μόνους τοῖς συγγραφεῦσι τοῦ παρεφθαρμένου ἑλληνισμοῦ, ὅστις παντοίων γέμει βαρβαρισμῶν τε καὶ σολοικισμῶν, εὐρίσκαται ἐνίοτε τὸ ἐνεργητικὸν ἀλλίσκειν ἀντὶ τοῦ αἰρεῖν.

Ἐπιφάν. Τόμ. Α', σελ. 104, 5 «σαυτὸν ἀλλίσκεις καὶ οὐ τὸ πνεῦμα» καὶ Τόμ. Γ', σελ. 426, 16 «καὶ τοῖς συλλαμβάνουσι τὸ ἀλλίσκειν.» Πρβ. καὶ Βί. Ἐπιφάν. Τόμ. Α', σελ. 14, 14 «ἡ ἡλίσκει τὸν νεανίσκον.»

Ἐδοτάθ. σελ. 236, 4 «ἀλλίσκει γὰρ πως καὶ κατέχει τὸν ὑποσχόμενον ὁ τὴν ἐπαγγελίαν δεξάμενος» καὶ σελ. 561, 33 «καὶ τυγχάνει τοῦ σκοποῦ καὶ ἀλλίσκει τὸ ζητούμενον» καὶ σελ. 4445, 27 «ἀμφιβλήστρου δίκην ἀλλίσκον τοὺς εἰσαγωγικούς.»

Ῥήτ. Ὀδαλῆ. Τόμ. Α', σελ. 518, 42 «ἄρα νομίζεις ἄλλίσκειν αὐτὸς ἀλλισκόμενος;»

Μιχ. Ἀκομιν. Τόμ. Α', σελ. 228, 18 «εἰθ' οὕτως καὶ αὐτῷ πλανωμένῳ τῷ κῆτει ἐπιτίθενται καὶ βραδίως ἀλλίσκουσι.»

Κεῖται δὲ καὶ παρὰ Σουῖδα «Ἀλλίσκει· νικᾷ καὶ ἀλλίσκεται· καταλαμβάνεται, κρατεῖται.» Πρβ. καὶ Ἡσύχ. καὶ Ἀνέκδ. Βεκκ. σελ. 377, 3 «Ἀλλίσκει· νικᾷ» καὶ Φιλῆμ. Γραμματ. σελ. 230, 15 «Ἀλλίσκω σημαίνει καὶ τὸ ἀγρεύω, κτέ.»

Ἐν τῇ Παλατινῇ Ἀνθολογίᾳ Θ', 244 ἀναγινώσκειται κατὰ τὸν Πλαυούδην :

Εὐαγόρας δ' ὦν χαλκός ἄτερ δόλου αὐτὸς ἀλίσκει
πάντας καὶ πάσας οὐ μεταβαλλόμενος.¹

Ἄλλ' ὁ κῶδιξ ἔχει :

Εὐαγόρας δ' ὦν χαλκός ἄτερ δόλου αὐτὸς ἐναργής
πάντας καὶ πάσας οὐ μεταβαλλόμενος.

κατ' ἔλλειψιν τοῦ ῥήματος *βιβεῖ*, ὅπερ οἱ σεμνολογούντες εὐλαβοῦνται διαρρηδὴν νὰ εἰπωσι. Περὶ τῆς ἐλλείψεως ταύτης ἐποικισμέθα λόγον ἐν τῷ περιοδικῷ συγγραμμάτι Ἰθνηναίῳ Τόμ. Ζ', σελ. 162.² Ἐπειδὴ δ' ἕως παραλαμβάνονται πολλάκις ἐν εὐφημοτέρῳ πως λόγω τὸ *ποιεῖν* καὶ τὸ *ἐνεργεῖν* ἀντὶ τοῦ *βιβεῖν*, εἰκάζομεν ὅτι ἔκειτο κατ' ἀρχὰς ἐν τῷ ἐπιγράμματι «*ἐνεργεῖ πάντας καὶ πάσας.*» Πρὸς Ἀλκίφρ. Ἐπιστ. Γ', 55, 9 «*Ἐπειτα καὶ Δωρίδα τὴν μουσουργὸν οἷος ἦν ἐν ὀφθαλμοῖς ἀπάντων ὄρωντων*³ *ἐνεργεῖν*» καὶ Εὐστάθ. σελ. 762, 63 «*Σεμνῶς δὲ ἡ τοιαύτη ἔννοια εἴρηται· ῥέξει γὰρ ὁ Φοῖνιξ λέγει τὸ μιγῆναι τῇ παλλακῇ εὐφημῶν καὶ φειδόμενος ὀλιγάκις λέγειν κακά. Ἐκ δὲ τοῦ τοιοῦτου σεμνοῦ θαλαμηπόλου λέξιν ἐρανισάμενος καὶ ὁ ἀττικιστὴς Ἀλκίφρων ἔφη ὡς ὁ δεῖνα οἶός τε ἦν ἐν ὀφθαλμοῖς ὄρωντων ἀπάντων τὴν ψάλτριαν ἐνεργεῖν· ταυτὸν γὰρ νοεῖ τὸ ῥέξειν καὶ τὸ ἐνεργεῖν, καὶ ἐν ἀμφοῖν σεμνότητος παραπετάσματι τὸ τοῦ πράγματος· δυσπρόσοπτον συγκαλύπτεται» καὶ σελ. 1570, 4 «*Ὡς δηλοῖ Ἀριστοφάνης ἐν τῷ ὅστις ἐν ἡδυόμοις στρώμασι παννυχίζων τὴν δέσποιναν ἐρείδεις· τοῦτο δὲ σεμνῶς πάντως πέφρασται — καθὰ καὶ τὸ ἐνεργεῖν ἐν τῷ οἶός τε ἦν τὴν ψάλτριαν ἐν ὀφθαλμοῖς πάντων ὄρωντων ἐνεργεῖν.*»⁴*

ὑπὸ τοῦ Ζηνοβίου καὶ τοῦ Διογενιανοῦ μνημονεύεται παροιμία «*Ἐλέφας μὴν οὐχ ἀλίσκει*· ἐπὶ τῶν τὰ μικρὰ καὶ φαῦλα ὑπερορώντων (ἢ παρορώντων)».⁵ Ἀλλὰ παρὰ Γρηγορίῳ τῷ Κυπρίῳ φέρεται «*Ἐλέφας μὴν οὐχ ἀλεγιζει*»,⁶ παρὰ δὲ τῷ Ἀποστολίῳ «*Ἐλέφας μὴν οὐχ ἀλεγιζει*· ἐπὶ τῶν

¹ Πρὸς Κόβητον Var. Lect. σελ. 129.

² Ἴδε Σχαιφῆρον Ἐλλείψ. σελ. 588 καὶ Ναύκιον Mél. Gréco-Rom. Τόμ. Δ', σελ. 32. Πρὸς καὶ Δουδῆρον Ἀνθολ. Παλ. Τόμ. Β', σελ. 190.

³ Ἡ μετοχή αὕτη εἶνε πιθανώτατα παρέγγραπτος. Ἴδε Ἐφημερ. Φιλομαθ. Ἔτ. ΚΖ', σελ. 57 κέξ.

⁴ Ἴδε Βαλκενάριον Θεοκρ. σελ. 90 κέξ. καὶ Σειλῆρον Λόγγ. σελ. 279 καὶ Ἀλκίφρ. σελ. 368.

⁵ Παροιμιογρ. Τόμ. Α', σελ. 74 καὶ 239 καὶ Τόμ. Β', σελ. 29.

⁶ Τόμ. Α', σελ. 362 καὶ Τόμ. Β', σελ. 112.

τὰ μικρὰ καὶ φαῦλα ὑπερορώντων»,¹ παρὰ δὲ τῷ Μακαρίῳ «*Ἐλέφας μὴν οὐ δάκει*· ἐπὶ τῶν κτέ.»², παρὰ δὲ τῷ Ἀρσενίῳ «*Ὁ μὲλει τῇ χελώνῃ μὴν ὁμοία τῇ Ἐλέφας μὴν οὐ δάκει*».³ Ἐθλόγως δὲ δύναται τις νὰ υποτοπήσῃ ὅτι ὁ ἀρχαῖος καὶ γνήσιος τῆς παροιμίας τύπος εἶνε «*Ἐλέφας μὴν οὐχ ἀλεγιζει*» ἢ μᾶλλον «*Ἐλέφας μὴν οὐχ ἀλεγιζει*», διότι μετὰ γενικῆς συνήθως τὸ ῥῆμα *ἀλεγιζειν* συντάσσεται, ὀλίγιστα δὲ παραδείγματα εὐρίσκονται τῆς μετ' αἰτιατικῆς ἐκφορᾶς αὐτοῦ. Ἄλλ' ἀτόπως ἴσως ὁ μῦς ἐν τῇ παροιμίᾳ ταύτῃ παραλαμβάνεται, ὁρθῶς δέ, νομίζομεν, ὁ Λεννηπίος ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν τοῦ Ψευδοφαλάριδος Ἐπιστολῶν (σελ. 149 κέξ.) οὐδὲν κοινὸν τῷ ἐλέφαντι καὶ τῷ μῦτι εὐρῶν ἀπεφήνατο ὅτι ὑγιῆς ἢ παροιμία καθίσταται μεταγραφομένη «*Ἐλέφας μὴν οὐχ ἀλεγιζει*», ὅπερ ὀφείλον κατὰ γενικὴν μᾶλλον νὰ προενεχθῇ «*Ἐλέφας μὴν οὐχ ἀλεγιζει*» εἶνε ἐμφερὲς τῷ ὑπὸ τοῦ Ψευδοφαλάριδος λεγομένῳ «*οὐδὲν ἐρῶ περισσώτερον πλὴν ὅτι ΚΩΝΩΠΟΣ ἐλέφας Ἰνδὸς οὐχ ἀλεγιζει*» (Ἐπιστ. ΚΘ'). Τίς δ' ἀγνοεῖ τὸ ἐν τοῖς Ἡθικοῖς τοῦ Πλουτάρχου κείμενον (σελ. 90, δ') «*Ἐν δὲ λοιδορίαις σεμνὸν καὶ Σωκρατικόν, μᾶλλον δ' Ἡράκλειον, εἶγε κἀκείνος*

οὐδ' ὅσον ΜΥΙΑΣ στυγερῶν ἐμπάζετο μύθων» ;

Παρ' Ἰουλιανῷ σελ. 445, β' φέρεται «*τῷ δὲ Ἀγαμέμνονι τῆς Θεοσίτου παροιμίας ἔλαττον ἔμελεν ἢ χελώνη μὴν οὐχ ἀλεγιζει*», τὸ τῆς παροιμίας.» Πρὸς καὶ Σουῖδ. «*Χελώνη μὴν οὐχ ἀλεγιζει*· ἐπὶ τῶν ἀφροντιστούντων τινός.» Κακῶς παρὰ τῷ Ἀρσενίῳ εἶνε γεγραμμένον «*Ὁ μὲλει τῇ χελώνῃ μὴν οὐχ ἀλεγιζει*» καὶ παρὰ τῷ Ἀποστολίῳ «*Χελώνη μὴν οὐχ ἀλεγιζει*· ἐπὶ τῶν ἀφροντιστούντων τινός.»⁴

Ἐν τοῖς τοῦ Ἀνταττικιστοῦ φέρεται «*Ὁὐχ οἶον ὀρίζομαι, οὐχ οἶον ἀλίσκω καὶ τὰ ὁμοία· σὺ δὲ πολὺ ἀπέχω τοῦ ὀρίζεσθαι*» (σελ. 110, 13). Ὁ λόγος τοῦ Φρυνίχου «*Ὁὐχ οἶον ὀρίζομαι· κίβδηλον ἐσχάτως*» σαφῶς μνησθεὶς ὅτι ἔκειτο κατ' ἀρχὰς παρὰ τῷ Ἀνταττικιστῇ ὀρίζομαι καὶ ὀρίζεσθαι ἀντὶ τοῦ ὀρίζομαι καὶ ὀρίζεσθαι.⁵ Εἶνε δὲ πάντως καὶ τὸ ἀλίσκω παρεμφαρμένον, ἀλλ' οὔτε τὴν τοῦ Δαμίου γνώμην ἐγκρίνομεν ἀναγινώσκοντος «*οὐχ οἶον μισῶ*»⁶ οὔτε τὴν τοῦ Ναυκίου, δοκίμου φιλολόγου καὶ

¹ Τόμ. Β', σελ. 396.

² Τόμ. Β', σελ. 163.

³ Τόμ. Β', σελ. 592.

⁴ Παροιμ. Τόμ. Β', σελ. 592 καὶ 722. Πρὸς καὶ Τόμ. Α', σελ. 463.

⁵ Ἴδε Λοδῆκιον εἰς Φρύνιχ. σελ. 372 κέξ.

⁶ Observat. in Lex. Seguer. σελ. 42.

δεξιού κριτικού, τοπάζοντος «οὐχ οἶον βαδίω (ἢ βαδίσει)» κατὰ τὸ τοῦ Ἀλέξιδος «πέτεται γάρ, οὐχ οἶον βαδίσει τὰς ὁδοὺς.»¹ Νομίζομεν δ' ὅτι ἐγράφη ὑπὸ τοῦ Ἀναττικιστοῦ «οὐχ οἶον ἀδεκῶ» ἤτοι ΑΔΙΚΩ, ὅπερ εὐκόλως ἠδύνατο νὰ μεταπέση εἰς τὸ ΑΔΙΣΚΩ.

Τοῦ βαρβάρου τύπου ἀλλοσκεῖν γίνεται μνεῖα καὶ ἐν τοῖς Κανόσι τοῦ Θεογνώστου σελ. 139, 24 «Σεσημειώται τὸ εδρίσκω, τελίσκω, γαρίσκω, κυτίσκω, ὀφλίσκω, ἀφ' οὗ τὸ ὀφλισκάνω, ἀλλίσκω, ἀπαφίσκω, ἀραρίσκω διὰ τοῦ Ι γράφεται (Γρ. γραφOMENA)» καὶ ἐν τῷ μεγάλῳ Ἑτυμολογικῷ σελ. 73, 38 «Ἄλω: τὸ συλλαμβάνω, ὅπερ Ὁμηρος ἀλώω ἔφη, οἶον ἢ κεν ἀλώω. Πιράγεται δὲ ἀπὸ τούτου καὶ τὸ ἀλλοκω τὸ καταλαμβάνω καὶ κρατῶ» καὶ ἐν τῷ περὶ Πνευμάτων Λεξικῷ σελ. 209 «Σὺν τούτοις καὶ ἀλώ τὸ κρατῶ, ἄλωσις, ἄλωτός, ἀλλοκω.» Πρὸς καὶ σελ. 223 «Ἦλων ἀντὶ τοῦ ἐκρατήθην ἀπὸ κλίσεως τοῦ ἀλώ» καὶ Ζωναρ. Λεξ. σελ. 438 «Ἄλω τὸ πλανῶ καὶ ἀλώ τὸ συλλαμβάνω» καὶ Ἀνέκδ. Βεκκ. σελ. 423 44 «Ἄλω: γενικῆ. Κατὰ Τιμοκράτους: εἰάν δὲ τις ἀπαχθῆ τῶν γενέων κακώσεως ἠλωκῶς ἢ ἀπρατείας, κτέ.»

Οὔτε ἀλλοσκεῖν παρὰ τοῖς παλαιοῖς ὑπῆρχεν οὔτε ἀλοῦν, ὅπερ οἱ γραμματικοὶ ἐπλασαν ἐκ τῶν χρόνων ἢ χάριν τῶν χρόνων τῶν ἐσχηματισμένων ἀπὸ τῆς ρίζης ἌΛΟ. Πρὸς. Λεξ. Οὐνδρόβ. σελ. 67, 9 «Ἐρέγκω: σημαίνει τὸ ὑπομένω καὶ τὸ κομίζω» καὶ σελ. 483, 15 «Ἐπόσχομαι: παθητικῶς ἀντὶ τοῦ ὑπισχοῦμαι, ὑπόσχω δὲ ἐνεργητικῶς ἀντὶ τοῦ δίδωμι ἢ ἐκπέμπω.» Εὐρίσκονται δὲ πολλὰ τοιαῦτα παρὰ τοῖς γραμματικοῖς, οἶον δῆκω, δεικω, λήκω, πήθω, τέκω, ἔω (= ἔημι), ἐλεύθω, κτλ. Γράφει δὲ καὶ ὁ Ἀσώπιος ἐν τῷ μικρῷ Συντακτικῷ «οὔτε τὸ ἔρχομαι γίνεται εἰμὶ ἐρκτης, οὔτε τὸ ἘΛΕΥΘΩ γίνεται εἰμὶ ἐλεύστης.»

Φέρεται μὲν παρ' Ὀριγένει Τόμ. ΙΒ', σελ. 441 «Ἐν τῇ περὶ ζῶων ἱστορίᾳ λέγεται κακῶθέστατος εἶναι ὁ πέραδιξ· περὶ τοὺς πόδας γὰρ στρεφόμενος τοῦ θηρεύοντος καὶ τοῦ ἀλοῦν ἐλπίδα διδοὺς ἀποσπᾷ τῆς καλιᾶς ἑαυτὸν (Γρ. αὐτόν, δηλ. τὸν θηρεύοντα), καὶ ὅταν στοχάζηται πεφευγότας τοὺς νεοσσούς καὶ αὐτὸς αἰφνιδίως ἀφίπταται.» Ἀλλ' ἡ ὀρθὴ γραφὴ ἀναντιλέκτως εἶνε ἀλώναι, τουτέστι συλληθῆναι. Ἠδύνατο δὲ νὰ τεθῆ καὶ ὁ μέλων ἀλώσθαι, ὡς ἐν τοῖς Δειπνοσοφισταῖς τοῦ Ἀθηναίου σελ. 389, α «Φησὶ δ' Ἀριστοτέλης περὶ τοῦ ζώου τάδε: Ὁ πέρδιξ ἐστὶ μὲν χερσαῖος σχιδανόπους— Ὅταν δὲ γνῶ ὅτι θηρεύεται, προσελθὼν τῆς νεοττιᾶς κυλιν-

¹ Μεί. Grégo-Rom. Τόμ. Γ', σελ. 53. Περὶ τῆς χρήσεως τοῦ οὐχ οἶον ἴδε Μεινέκιον Ἀθην. Τόμ. Δ', σελ. 406.

δεῖται παρὰ τὰ σκέλη τοῦ θηρεύοντος ἐλπίδα ἐμποιῶν τοῦ συλληθῆσθαι, ἐξαπατᾷ τε, ἕως ἂν ἀποπτῶσιν οἱ νεοττοὶ· εἶτα καὶ αὐτὸς ἐξίπταται.»¹ Ἐν ταῖς περὶ τὰ ζῶα ἱστορίαις τοῦ Ἀριστοτέλους Θ', η', 2 ἀναγινώσκειται «Ὅταν δὲ τις θηρεύη περιπεσὼν τῇ νεοττιᾷ, προκυλινδεῖται ἢ πέρδιξ τοῦ θηρεύοντος ὡς ἐπιληπτος οἶσα καὶ ἐπισπᾶται ὡς ληψόμενον ἐφ' ἑαυτήν, ἕως ἂν διαδράσῃ (Κάλλιον διαδρά) τῶν νεοττῶν ἕκαστος· μετὰ δὲ ταῦτα ἀνάπτᾶσα αὐτὴ ἀνακαλεῖται πάλιν.» Πρὸς καὶ Ἀντίγον. Καρύστ. 35 «Τοὺς δὲ πέρδικας, ὅταν θηρεύῃ τις τοὺς νεοττούς, προκυλισθῆναι τοῦ θηρεύοντος ὡς ἐπιληπτους ὄντας καὶ ἐπισπᾶσθαι, ἕως ἂν διαδράξ τὰ νεόττια.» Ἐν δὲ τοῖς Ἠθικοῖς τοῦ Πλουτάρχου σελ. 974, δ' κεῖται «Αὐταὶ δὲ τοὺς διώκοντας ὑπάγουσιν ἄλλη καὶ περισπῶσιν εἰς ἑαυτὰς ἐμποδῶν διαπετόμεναι καὶ κατὰ μικρὸν ἐξανιστάμεναι, μέχρις ἂν οὕτως ἀλλοσκομένῳ δόξαν ἐνδιδούσαι μακρὰν ἀποσπάσωσι τῶν νεοττῶν» (Πρὸς καὶ σελ. 494, ε'). Παρὰ δὲ τῷ Ἀλιανῷ π. Ζῳ. Γ', 46 φέρεται «Ἐὰν δὲ πέρδιξ ἴδῃ τινὰ προσιόντα καὶ ἐπιθυμούντα καὶ αὐτῷ καὶ τοῖς βρέφεσιν, ἐνταῦθα αὐτὸς μὲν ἑαυτὸν πρὸ τῶν ποδῶν κυλίει τῶν τοῦ θηρατοῦ καὶ ἐνδίδωσιν ἐλπίδα τοῦ θύνασθαι συλλαβεῖν εἰλούμενον, κτέ.» Πρὸς καὶ Μανουῆλ Φιλῆν π. Ζῳ. Ἰδιότ. ΙΒ', 28:

χαλῶσι μὲν γὰρ τὸ πτερὸν παραυτίκα,
εἰλούμενοι δὲ παρὰ τοὺς τούτου πόδας
δοκοῦσι μικροῦ συμπατεῖσθαι ταῖς τρίβοις,

καὶ Πλίν. Hist. Nat. X, 51.² Σημειωτέον δ' ὅτι ἐσχηματίσθη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ ῥῆμα ἐκπερδικίζειν πρὸς δήλωσιν τοῦ δίκην πέρδικος διολισθάνειν καὶ ἐκφεύγειν. Σχολ. Ἀριστοφ. Ὀρν. 768 «Ἐκπερδικίσαι: Δίδυμος ἐν τῷ περὶ διεφθορίας λέξεως οὕτως· Ἐπὶ ἴδῃ τὸν θηρευτὴν ἢ πέρδιξ, προκυλινδεῖται αὐτοῦ ἐπισπωμένη πρὸς ἑαυτήν ὡς δὲ γίνεται περὶ τὸ ἀγρεύσαι αὐτήν, οἱ νεοσοὶ φεύγουσιν· εἶτα καὶ αὐτὴ διαδράσῃ ὕστερον αὐτοὺς συνάγει.» Ἀναττικ. σελ. 97, 14 «Ἐκπερδικίσαι: ἐκφυγεῖν

¹ Περὶ τῆς συντάξεως τοῦ ἐλπίε μετ' ἀπαρεμφάτου ἀορίστου ἴδε Κλασσήνιον Θεοκ. ο. δ. Τόμ. Β', σελ. 490 ἐκδ. γ'. Ἀλλ' ἀκριβῶς περὶ τοῦ πράγματος θὰ διαλάβωμεν ἀλλαγῆς ἡμεῖς. Λέγεται δὲ καὶ παρ' ἐλπίδα ὡς ἄλωσόμενος.

² Ἴδε καὶ Σνειδῆρον Ἀριστοφ. π. Ζῳ. Ἰστ. Τόμ. Δ', σελ. 59 καὶ Ἰακώφιον Αἰλιαν. π. Ζῳ. Τόμ. Β', σελ. 408 καὶ Δουνήρον Ζητημ. Πλουτ. Μέμ. Γ', σελ. 54.

και διολισθηιν. Ἀριστοφάνης Ἐκκλησιαζούταις. Ἡσυχ. «Ἐκπερδικίσαι: τὸ διολισθηῖν και διαδιδράσαι ἀπὸ τῶν περδίκων μεταφορικῶς: πανουργον γὰρ τὸ ζῶον και διαδιδράσκον τοὺς θηρῶντας» (Πρβ. και Ἐτυμ. Μέγ. σελ. 323, 52, κλπ.). Μνημονεύεται δὲ και ῥῆμα διαπερδικίσαι ὑπὸ τοῦ Ἡσυχίου και τοῦ Μεγάλου Ἐτυμολόγου σελ. 269, 37.¹

Περὶ τῆς κακοηθείας τοῦ περδίκου ποιεῖται και ἀλλαχοῦ λόγον ὁ Ὠριγένης γράφων (Τόμ. ΙΕ', σελ. 303) «Λέγεται δὴ τὸ ζῶον εἶναι κακοηθέστατον και δόλιον και πανουργον και ἀπατᾶν βουλόμενον τοὺς θηρεύοντας και πολλάκις κυλιόμενον περὶ τοὺς πόδας τοῦ θηρεύοντος, ἵνα αὐτὸν περισπάσῃ ὡς ἐγγὺς ὂν τὸ ζῶον πρὸς τὸ μὴ ἔχειν ἐπὶ τὴν καλίαν και ἡνίκα ἐὰν στοχάσῃται περιεσπακέναι τὸν θηρευτὴν και τὰ νεοττὰ (Γρ. νεόττια) πεφρευγέναι, τότε και αὐτὸς ἀπίπταται.» Δὲν φαίνεται δ' ἡμῖν ἀπίθανον ὅτι ἡ γνησία γραφή εἶνε «ὡς ἐγγὺς ὂν τοῦ ἀλώων.» Παρατηροῦμεν προσέτι ὅτι και μετὰ μετοχῆς ὁ Ὠριγένης συνέταξε τὸ ῥῆμα στοχάζεσθαι «ὅταν στοχάζηται πεφρευγῶτας τοὺς νεοσοῦς» και μετ' ἀπαρρηφάτου «ἡνίκα ἐὰν στοχάσῃται περιεσπακέναι τὸν θηρευτὴν και τὰ νεοττὰ πεφρευγέναι» οὐδεὶς δέ, νομίζομεν, θ' ἀρνηθῆ ὅτι εὐλογωτέρα και μᾶλλον τῇ φύσει τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης συνάδουσα εἶνε ἡ μετ' ἀπαρρηφάτου σύνταξις.

Τὸ ἐν τῷ Λεξικῷ τοῦ Ἡσυχίου «Γεγριφώς: ταῖς χερσὶν ἀλωῶν» ὁ μὲν Λοβέκκιος ὑπέλαβε πλημμελεῖ ἀνάγνωσιν τοῦ ἐλῶν ἢ ἀλῶν,² ὁ δὲ Σμιδίτιος μετέγραψεν ἀλειῶων. Τὸ ἀλῶν εἶνε παντελῶς βάρβαρον και ἔκφυλον. Λέγεται μὲν παρὰ τῷ Ἡσυχίῳ «Ἀλοῦνται: κρατοῦνται, πηδῶσιν,» ἀλλ' οὐδεμιᾶς ἡμεῖς πίστεως οὐδ' ἀποδοχῆς αὐτὸ ἀξιόμεν διότι ψευδὲς μὲν νομίζομεν τὸ «Ἀλοῦνται: κρατοῦνται,» ἄτοπον δὲ τὸ «Ἀλοῦνται: πηδῶσιν,» ἀνθ' οὗ ὄφειλε νὰ γραφῆ πηδήσονται ἢ κατὰ τὴν τῶν μεταγενεστέρων χρῆσιν πηθήσουσιν, ὡς κεῖται ἀλλαχοῦ «Ἀλείται: πηθήσει» και «Ἐπεραλείται: ὑπερπηθήσει.» Δεινῶς σφάλλεται, ἂν τις ἀπλῶς και ἀβασανίστως τὸ παρ' Ἡσυχίῳ κείμενον λαμβάνων φρονῆ ὅτι ὑπῆρχεν ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ και ἐνεστῶς ἀλέομαι-ἀλοῦμαι ἀντὶ τοῦ ἀλλομαι· εὐκόλως δέ, νομίζομεν, θὰ μεταπεισθῆ ἐμβλέψας εἰς τὰ ὑποτεταγμένα

¹ Ἴδε Ἀλβερτον Ἡσυχ. Τόμ. Α', σελ. 4446 και Βερνάρδον Σοοῖδ. Τόμ. Α', α', σελ. 1336 και Μεινέκιον Ἀποσπ. Κωμ. Τόμ. Δ', σελ. 634 και Σμιδίτιον Ἡσυχ. Τόμ. Α', σελ. 494 και Τόμ. Β', σελ. 50. Ἔτι δὲ τὰς εἰς τὸν Ἀριστοφάνην σημειώσεις Τόμ. Α', σελ. 182 Βεκκ. και τὰς εἰς τοὺς Παροιμιολογῶν Τόμ. Α', σελ. 361.

² Ρηματ. σελ. 39.

παραδείγματα τοῦ Ἡσυχίου, ἐν οἷς πρὸς ἐξήγησιν μέλλοντος εἶνε τεθειμένος ἐνεστῶς.

Ἀποίω: ἀποφέρω.

Δίχεται: δάκνει.

Διοίσουσι: διαφέρουσι.

Διελουόμεθα: παρερχόμεθα.

Δήσομεν: λανθάνομεν.

Λογιούμενοι: ἀπαριθμούμενοι.

Ὀμεῖται: ὀμνύει. Πρβ. και ὀμοῦμαι.

Ὀμολιῶν (ὀμαλιῶν): ἰσάζων, καταλειπίνων.

Πορυνέουσα: εὐτρεπίζουσα, στρωννύουσα, παρασκευάζουσα.

Ἐπερασιῶ: προϊσταμαι.

Ὁ Κούρτιος γράφει ἐν τῷ Ἐτυμολογικῷ (σελ. 270 ἐκδ. ε') «Bemerkenswerth für die Präsensbildung ist πάσεται· ἐσθίει (Hesych.)»¹ Δύναται μὲν τις νὰ νομίσῃ ὅτι ἐκ τοῦ ἀορίστου ἐπασάμην ἐσχηματίσθη ἐν τῷ παρεφθαρμένῳ ἑλληνισμῷ ἐνεστῶς πάσσομαι κατὰ τὸ ἐπλάσάμην πλάσσομαι, δὲν φαίνεται δ' ὅμως ἀπίθανον ὅτι τοῦ μέλλοντος πάσεται ἐπικ. ἀντὶ τοῦ πάσεται παράθεσιν ὁ Ἡσυχίος ποιησάμενος ἠρμήνευσεν αὐτὸν κακῶς διὰ τοῦ ἐνεστῶτος ἐσθίει. Σημειωτέον δ' ὅτι ὁ Ἡσυχίος και ἀορίστους πολλάκις δι' ἐνεστῶτων ἢ παρατατικῶν ἐξηγεῖται και τούναντιον ἐνεστῶτας ἢ παρατατικούς δι' ἀορίστων, οἷον

Ἀνήσασθαι: παραιτεῖσθαι, ἀρνείσθαι.

Ἐπιδράμετην: ἐπεδίωκον, ἐπήρχοντο.

Καταγάγη: κατεσθίη.

Σκειρώσασθαι: σκληροῦσθαι.

κτλ. και

Ἀγόμεν: ἠγαγόμεν.

Ἀνάπτειν: περιθῆναι.

Ἀνούτων: ἀνελόντων.

Ἐραιρε: ἄνελε, φόνευε.

κτλ.² Πρβ. και

Ἀποθυρούμενος: ἀποκλεισμένος.

Κατελιῆσθαι: προκαταλαμβάνεσθαι.

¹ Πρβ. και Λοβέκκιον Ρηματ. σελ. 405.

² Ἴδε Κούρτιον Μελετ. Τόμ. Θ', σελ. 464 κέξ.

κτλ.¹ Καὶ ἐν τοῖς Ἀνεκδότοις τοῦ Βεγκήρου ἀναγινώσκεται σελ. 89, 22 «*Διενεχθῆναι* : ἀντὶ τοῦ μάχεσθαι. Ἄμφις Σαπφοῦ» (Πρβ. καὶ σελ. 91, 4). Ἀλλὰ τὸ ἐν σελ. 36, 27 κείμενον «*Δυσορκῆσαι* : τὸ κακῶς ὄρω χρῆσθαι, οἷον τὸ ἐπιορκῆσαι» οὐδαμῶς ὀκνοῦμεν νὰ μετατυπώσωμεν εἰς τὸ χρῆσασθαι.

Ἄσυστατοι εἶνε καὶ οἱ ἐνεστώτες *καταπίω* καὶ *κτάνω* καὶ *χαρῶ*. Ἦσυχ. «*Καταπίει* : καταπίνει» καὶ «*Κτάνειν* : κτείνειν» καὶ «*Χαρεῖ* : φυλάσσει, ἀνοίγει ἀπαγγελεῖ.» Καὶ ἀδιστάκτως μὲν μεταγράφουμεν «*Κτάνειν* : κτείνειν»,² ᾧ ὅμοιον τὸ «*Κατέκτανον* : κατέκτεινον», ἂν μὴ εἶνε ἡμαρτημένον ἀντὶ τοῦ *κατέκτειναι* ἢ *κατέκτεινα*, μετὰ τινος δ' ἐνδοιασμοῦ «*Καταπίει* : *καταπίνει*» ἐκλαμβάνοντες τὸ *καταπίει* δευτέρον πρόσωπον τοῦ μέλλοντος *καταπίομαι* κακῶς ὑπὸ τοῦ Ἦσυχίου διὰ τοῦ ἐνεστώτος *καταπίνεις* ἐρμηνευόμενον. Ὁ Κούρτιος (π. Ῥήμ. Τόμ. Β', σελ. 290 κέξ.) παραδέχεται ἐνεργητικὸν ἐνεστώτα *καταπίω*, ὃ δὲ Βαυνάκιος (Κουρτ. Μελέτ. Τόμ. Ι', σελ. 78) νομίζει ὅτι ἐγράφη ὑπὸ τοῦ Ἦσυχίου ἢ «*Καταπιεῖ* : καταπίνει» ἢ «*Καταπίει* : *κατάπινει*» ὀρμώμενος ἐκ τοῦ «*χαῖρε καὶ πίνει*,» ὅπερ πολλὰκις μὲν εὐρέθῃ ἐν ποτηρίοις γεγραμμένον, ὑπελήφθη δὲ προστακτικὴ τοῦ ῥήματος *πίνω-πῖω* ἀντὶ τοῦ *πίνω*.³ Ἀλλὰ περὶ τούτου θὰ γράψωμεν τὰ δέοντα ἀλλοχού.

Ἀντὶ τοῦ «*Χαρεῖ* : φυλάσσει, ἀνοίγει, ἀπαγγελεῖ» ἀνέγνω δ Δινδόρφιος «*Χαίρει* : [φυλάσσει] ἀνοίγει, ἀπαγγελεῖ.»⁴ Ἄλλ' ἴσως εἶνε κάλλιον νὰ γραφῆ «*Χαρεῖ(ται)* : *Γελάσει*, ἀνοίξει, ἀπαγγελεῖ.» Ὡς δ' εἶπεν ὁ Ἦσύχιος *πηδήσει* ἀντὶ τοῦ *πηδήσεται* καὶ ἄλλα τοιαῦτα, οὕτως ἡδύνατο νὰ εἶπη καὶ *γελάσει* ἀντὶ τοῦ *γελάσεται*. Πρβ. καὶ «*Κατακρυδεύσει* : *κατακαλέσει*—ἢ *καταγελάσει*.»

Ἄχρηστος τοῖς Ἕλλησιν ἦτο καὶ ὁ πρῶτος ἀόριστος *άλῶσαι*. Παρὰ Λακταντίῳ IV, 43, 44 ἀντὶ τοῦ κοινῶς φερομένου :

ἀλλ' ὑπὸ Χαλδαίων κριτῶν ὄπλοισι συναλωθεῖς (ὄπλοισιν ἄλωθεῖς).

οὐδαμῶς ὄκνησεν ὁ Στρούβιος ν' ἀποκαταστήσῃ ἐκ κώδικος⁵ τό :

¹ Ἴδε Κούρτιον Μελέτ. Τόμ. Θ', σελ. 465

² Ἴδε καὶ Δοδέκιον Ῥήμ. α.τ. σελ. 120 καὶ Κούρτιον π. Ῥήμ. Τόμ. Β', σελ. 42.

³ Ἴδε Ῥοσχῆρον Κουρτ. Μελέτ. Τόμ. Α', σελ. 194.

⁴ Πρβ. καὶ Σπιδίτιον Ἦσυχ. Τόμ. Α', σελ. 273.

⁵ Opusc. Τόμ. Α', σελ. 154.

ἀλλ' ὑπὸ Χαλδαίοισι δίκαις σχολιαῖσιν ἀλώσας. ἦγουν ἀλούς, ὁμολογῶν μὲν ὅτι οὐδὲν ἄλλο παράδειγμα τοῦ ἀόριστου τοῦ του γνωστὸν αὐτῷ ὑπῆρχεν, παρατηρῶν δ' ὅμως ὅτι πολλοὶ παρὰ τοῖς μεταγενεστέροις πρῶτοι ἀόριστοι ἐπεπόλασαν, ἀνθ' ὧν ἀείποτε αἱ παλαιοὶ τοῦ δευτέρου μετεχειρίζοντο.

Ἡμεῖς ἀγνοοῦμεν ἂν ἐν τῷ παρηκμακῶτι ἑλληνισμῷ ἐγένετο χρῆσις τοῦ ἀόριστου ἀλῶσαι ἀντὶ τοῦ ἀλῶναι, γινώσκουμεν δ' ὅτι ἐλέγετο ἐνίοτ' ἐν αὐτῷ ἀλωθῆναι, οἷον «ὅτι Κέρκυρα πολιορκουμένη πλοῖ (Κάλλιον πλοίοις) καὶ πρῆξῃ ὑπὸ Κασσάνδρου βασιλέως Μακεδόνων καὶ ἑτοίμῃ οὐσα ἀλωθῆναι, ὑπὸ Ἀγαθοκλῆδους βασιλέως Σικελίας ἐρρύσθη» (ἐκ τῆς Διοδ. Βιβλ. ΚΑ', 2) καὶ «πλάττομεν μὲν ὑπὸ κνίσης τυροῦ ἀλωθῆναι» (Ῥήτ. Οὐαλζ. Τόμ. Β', σελ. 471, 44)¹ καὶ «ὡς ἤδη ἀλωθείσης αὐτῆς» (Ζωναρ. Ἐπιτ. Ἱστορ. Τόμ. Γ', σελ. 494, 21) καὶ «δι' ὀλίγου ἀλωθῶσιν ὑπὸ τοῦ γεννασιότατου αὐτοκράτορος» (Μάζαρ. σελ. 481) καὶ «πρὸ τοῦ ἀλωθῆναι τὴν Τροίαν ἐμαντεύετο τὰ γινόμενα» καὶ «μία τῶν μὴ ἀλωθέντων ὑπὸ τῶν πολεμιῶν» (Σχολ. Εὐριπ. Τόμ. Α', σελ. 252 καὶ 442. Πρβ. καὶ σελ. 225, 44) καὶ «ἢ εὐθέως παρασκευάσει ἀλωθῆναι» (Ἱερακοσόφ. 302), κτλ. Πρβ. καὶ «ἀλωθήσεται δὲ ἡ Τροία οὐ χωρὶς τῶν σῶν ἐκγόνων» καὶ «ἀλωθήσεται δὲ ὑπὸ τῶν τετάρτων ἀπὸ σοῦ» (Σχολ. Πινδάρ. σελ. 496).

Ἐσχηματίσθη δ' ἐν τῷ πάρεμφθαρμένῳ ἑλληνισμῷ καὶ παρακείμενος ἡλῶσθαι ἢ ἐαλῶσθαι ἀντὶ τοῦ ἡλωκέναι ἢ ἐαλωκέναι, οἷον Γελάσ. Πατρῶλ. Τόμ. ΗΒ', σελ. 1252, β' «εἰκότως ἐάλωται καὶ μετὰ τοῦ τῆς βλασφημίας αὐτῶν διδασκάλου.» Παρ' Ἀππιανῷ Ἐμφυλ. Γ', 80 ἀναγινώσκεται «τούς τε οὖν ἀλωμένους ἐκ τῆς ἐκείνου στρατιᾶς ἡγεμόνας ἢ στρατιώτας ἐφιλανθρωπεύετο,» τουτέστιν ἐαλωμένους ἢ ἡλωμένους. Κόβητος «Dicebant inepti ἐάλωμαι et ἐαλώθην, quas formas apud Diodorum Siculum et Appianum περιέμφυλιον meminī me legere» (Συμμ. Κριτ. σελ. 378) καὶ «Appianus pro ἐάλω et ἐαλώκηναι non dubitavit ἡλώθην et ἡλώσθαι dicere» (Μνημοσ. 1877, σελ. 2). Ἄλλ' ὁ Βεγκῆρος ἐξέδωκε «τούς τε οὖν ἀλωμένους ἐκ τῆς ἐκείνου στρατιᾶς κτέ.» Ἐν τῷ Λεξικῷ τοῦ Σουΐδα λ. *μετοίκιον* κεῖται «καί, εἰ ἐάλωτο, ἐπιπράσκοντο,» ἀνθ' οὗ ὁ Κουστῆρος ἀνέγνω ἐάλωσαν.² Παρατηρητέον δ' ὅτι

¹ Ἐν σελ. 161, 30 κεῖται «ἢ ὅτι ὁ λέων ἐζωγήθη ὑπὸ τυροῦ κνίσης.»

² Ἴδε Βερνάρδον Σουΐδ. Τόμ. Β', α', σελ. 816. Πρβ. καὶ Δινδόρφιον Ἀρποκρ. Τόμ. Α', σελ. 204.

καὶ ἐν τοῖς Ἀπομνημονεύμασι τοῦ Ξενοφώντος Β', Γ', 22 ὑπάρχει γραφή «καὶ τοῖς τῶν ὠραίων ἀφροδισίοις ἠλωμένοι ἐγκαρτερεῖν» ἀντὶ τοῦ ἠδόμενοι.¹

Ἄλλὰ καὶ ἐν τῇ ἐκβεβαρβαρωμένη γλώσσῃ συνήθως οἱ δόκιμοι τύποι ἄλῳναι καὶ ἐαλωκέται ἢ ἠλωκέται παρελαμβάνοντο, οἵτινες ἀείποτ' ἔσωζον τὴν παθητικὴν αὐτῶν δύναμιν οὐδέποτ' ἐπ' ἐνεργείας τιθέμενοι.

Ἐσφαλμένον προφανῶς εἶνε τὸ παρὰ Ζωναρᾶ κείμενον Ἐπιτ. Ἱστορ. Τόμ. Δ', σελ. 367, 26 Δινδ. «ὅπως ἐάλω ἢ Ἀντιόχεια ἐπὶ τούτου τοῦ αὐτοκράτορος καὶ ὅπως ἐκείνος διετέθη πρὸς τοὺς ἀλόγτας αὐτῆρ καὶ διὰ τίνα αἰτίαν,» εὐκόλως δὲ διορθοῦται μεταγραφόμενον τοὺς ἐλόγτας αὐτήρ. Πρβ. καὶ Σουῖδ. λ. ἀμφιορκία «Ἐθεντο οὖν Ἀθηναῖοι νόμον κατὰ τῶν ἀπαγόντων εἰς δεσμωτήριόν τινος (Γρ. τινα) ἐπὶ δίκη κλοπῆς, χιλίας δίδοναι δραχμὰς τοὺς ἀλόγτας,» ὅπερ ὑπ' οὐδενὸς ἴσως δύναται νὰ νοηθῆ, ἂν μὴ μετατυπωθῆ εἰς τὸ τοὺς μὴ ἐλόγτας. Ἐν τοῖς Γεωγραφικοῖς τοῦ Στράβωνος σελ. 674 ἄλλοι μὲν προσθέντες τὴν ὕΠΟ πρόθεσιν ἀνέγνωσαν «ἀλόγτος δὲ τοῦ ὄρους (ὑπὸ) τοῦ Ἰσαυρικοῦ, ἐνέπρησεν ἑαυτὸν πανοίκιον,» ὁ δὲ Κόβητος (Μνημοσ. 1876, σελ. 203) τρέψας τὸ ἀλόγτος εἰς τὸ ἐλόγτος προηνέγκατο τὴν ῥῆσιν οὕτως «Ἐλόγτος δὲ ΤΟ ὄρΟΣ τοῦ Ἰσαυρικοῦ ἐνέπρησεν ἑαυτὸν παροικί.» Μετέβαλε δ' ὁ περιφανὴς οὗτος κριτικὸς καὶ τὸ παρὰ Δίωνι τῷ Χρυσοστόμῳ «ἐνὸς δ' ἐγὼ λίθῳ ἔτυχον καὶ ἀλόγτι τὸ δέρμα ἐπέβαλον» εἰς τὸ «καὶ εἶλον τὸ δέρμα ἐπιβαλλόν» (Μνημοσ. 1877, σελ. 63). Ἄξιον δὲ σημειώσεως εἶνε ὅτι καὶ ἐν τοῖς Ἀπομνημονεύμασι τοῦ Ξενοφώντος Α', Β', 49 πρὸς τὴν ὑγιῶς ἐχούσῃ γραφῇ «ἐξείναι παρανοίας ἐλόγτι τὸν πατέρα δῆσαι» φέρεται καὶ ἡ ἡμαρτημένη ἀλόγτι.

Τὸ παρὰ Σουῖδα «Ἠλωκεν: ἐκράτησεν» μετεβλήθη ὑπὸ τοῦ Πειραῶνος (Μοίρ. σελ. 178) εἰς τὸ «Ἠλωκεν: ἐκράτηΘΗ.» Ὁ κώδιξ τοῦ Ἡσυχίου ἔχει «Ἠλωκεν: ἡττήται» ἀντὶ τοῦ ἠλωκεν.

Ὑπὸ μόνου δ' ἴσως τοῦ Σάθα ἦτο δυνατόν γὰ ἐκδοθῆ παρὰ τῷ Ψελλῷ «Ἐδεσαν ἠλω.»²

Τοῦ βαρβάρου ἐνεστῶτος ἀλλοσκεῖν ἐποιήσατο χρῆσιν καὶ ὁ Κοραῆς ἐν ταῖς εἰς τὸ Ἐπικτήτου Ἐγχειρίδιον Σημειώσεσι σελ. 132 «Ἄλλ' αἰρεῖ ὁ λόγος: νικᾷ, ἀλλοσκεῖ ὁ ὀρθὸς λόγος, ἀντιφερόμενος πρὸς τὰς ἀνθελοκούσας ὀρέξεις» καὶ ὁ Ἀσώπιος ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῶν Ἑλλήνων Ποιητῶν καὶ Συγγραφέων σελ. 477 «Ἐν τοῖς σωζομένοις ἀποσπάσμασι θαυμασίως περι-

¹ Ἴδε Βάστιον Γρ η γ. Κορ. σελ. 905 Σχ.

² Ἴδε Περιοδ. Ἀθῆν. Τόμ. Η', σελ. 59.

γράφεται τὸ ἦθος, καὶ οἱ τρόποι τῶν κολάκων, οἷς ἀλλοκοῦσι τοὺς ἡλίθιους τῶν πλουσίων.» Ἐγράψε δὲ καὶ ὁ Κομ[μ]ητᾶς ἐν Ἐπιστολῇ πρὸς τὸν Νεόφυτον Δούκαν «καὶ τὰς ψυχὰς ἀλλοκῶν, οὕτω διέλιπε, κτέ.»

ΤΑ ΛΑΤΙΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΕΝ ΤΑΙΣ ΕΒΑΡΧΙΑΙΣ ΤΟΥ ΡΩΜΑΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

κατὰ τὸν

ΑΜ. THIERRY

ΥΠΟ Σ. Κ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΥ.

Γ'.

Γαλατικὴ περίοδος.—Διάδοσις τῆς ἑλληνικῆς καὶ ῥωμαϊκῆς γραμματικῆς ἐν Γαλατίᾳ.—Χαρακτὴρ τῆς παλαιᾶς κελτικῆς ποιήσεως.—Τὰ λατινικὰ γράμματα ἐν Γαλατίᾳ κατὰ τὸν α' καὶ β' αἰῶνα.—Πρόοδος αὐτῶν κατὰ τὸν γ' αἰῶνα.—Ἰούνιος Πόστουμος, Νουμεριανὸς, ῥήτορες καὶ αὐτοκράτορες.—Εὐμένης, οἱ δύο Μαιερστῖνοι, Ναζάριος, Πάκατος.—Ποιητικὴ σχολὴ γαλλολατινικῆ.—Δυσώνιος, Παυλῖνος, Σιδώνιος Ἀπολλινάριος.—Ἡ γαλατικὴ περίοδος εἶνε ἡ τελευταία τῶν λατινικῶν γραμμάτων.

Ἐν ᾧ ἡ περὶ τὰ γράμματα καὶ τὰς ἐπιστήμας σπουδὴ καὶ μελέτη ἀπησχόληε μετὰ θέρμης καὶ ζωηρότητος τοὺς οἰκούντας τὰς λυδικὰς ἀκτὰς ἐκείθεν τῆς Μεσογείου, νεκρικὴ σιγὴ κατεκάλυπτε τὴν Ἰταλίαν. Μόλις που ἐκεῖ ἀνεφαίνετο τις ἐλεγειακὸς ποιητῆς, ἀλλὰ φιλοσόφων καὶ ἱστορικῶν καὶ ῥητόρων εἶχε παύσει πᾶσα παραγωγή καὶ αὐτὴ δὲ ἡ λατινικὴ γλῶσσα διεφθάρητο ἡμέραι καὶ ἀπέβαλλε τὴν πάλαι αὐτῆς λαμπρότητα. ἐν τοῖς συγγραμμάσι τοῦ Αλαμπριδίου, τοῦ Σπαρτιανοῦ καὶ τοῦ Τρεβελίου Πολιάνου. Ἀτεχνοὶ βιογράφοι ἢ ἀναλέκται ἄκριτοι καὶ πάσης φαντασίας κενοὶ ἢ συλλογεῖς ἀνεκδότων κατὰ τὸν τρόπον τοῦ Σουητωνίου, ὅπως δὴ συνήθως γίνεσθαι ἐν χρόνοις γραμματειακῆς καταπτώσεως,² ἦσαν οἱ διάδοχοι τοῦ Σαλλουστίου καὶ τοῦ Καίσαρος, τοῦ Διβίου καὶ τοῦ Τακίτου.

² Τοιοῦτοι συλλογεῖς εἶναι καὶ οἱ Scriptores Historiae Augustae.

Ἐνιαχοῦ δὲ ἀνεφαίνοντο καὶ τινες ἀπολογηταὶ τοῦ καταδιωκομένου χριστιανισμοῦ, ὧν αἱ ἀρρενωπαὶ καὶ πλήρεις ζωῆς καὶ ἐθουσιασμοῦ συγγραφαὶ ἐνέφαινον παράδοξον τῷ ὄντι ἀντίθεσιν πρὸς τὸ χαμαιπετές καὶ κακόζηλον τῆς θύραθεν παιδείας. Τοιαύτη τις εἶνε ἡ εἰκὼν τῶν λατινικῶν γραμμάτων ἐν τῇ Ἰταλίᾳ κατὰ τὸν γ' μ. Χ. αἰῶνα.

Ἄλλὰ κατὰ τοὺς αὐτοὺς περίπου χρόνους ἀνέτελλεν ἐν ταῖς σχολαῖς τῆς πέραν τῶν Ἄλπεων Γαλατίας τετάρτη γραμματειακὴ περίοδος, ἧς ἡ μελέτη ἔσται τὸ ὑποκείμενον τοῦ μέρους τούτου τῆς ἡμετέρας πραγματείας.

Εἴχομεν ἴδει ἐν τῷ πρώτῳ μέρει ὅτι λίαν πρωίμως ἡ Γαλατία περὶ γαγὲ τινος συγγραφεῖς, ὧν ὅμως τὰ ἔργα οὐδένα ἐνέφαινον χαρακτῆρα ἴδιον καὶ διὰ τοῦτο ἐτάξαμεν τοὺς συγγραφεῖς ἐκείνους παρὰ τοὺς τῆς Ἰταλίας, πρὸς οὓς καθ' ὅλου ὁμοιάζον. Ἄλλὰ κατὰ τοὺς χρόνους, περὶ οὓς νῦν διατρέβομεν, οἱ Γαλάται συγγραφεῖς, ὡς πρότερον οἱ τῆς Ἰβηρίας καὶ τῆς Διθύης ἀποτελοῦσιν ἴδιον ὄμιλον ἢ δὲ ἐν τοῖς γράμμασιν ὑπεροχὴ φαίνεται μεταβαίνουσα ἐν ταῖς δυτικαῖς τοῦ κράτους χώραις, ὅπως καὶ ἡ πολιτικὴ ὑπεροχὴ καὶ ἡ στρατιωτικὴ. Ἐκ τούτου δὲ παράγεται καὶ περίοδος γραμμάτων ἄλλη ἔχουσα ἴδιους ὅλους χαρακτῆρας, ἡ δὲ περίοδος αὕτη, ἡ γαλατικὴ, εἶνε ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν λατινικῶν γραμμάτων ἡ τετάρτη μετὰ τὴν Ἰταλικήν, τὴν Ἰβηρικὴν καὶ τὴν λιθυκὴν.

Ὁ Κικέρων παραπονεῖται ἐν τινι πρὸς τὸν Παῖτον ἐπιστολῇ του¹ ὅτι ἡ ἐν Ῥώμῃ διασπορὰ τῶν ξένων καὶ μάλιστα τῶν βρακοφόρων Γαλατῶν ἔμελλε νὰ ἐξαλείψῃ πᾶν ἕγνος τῆς παλαιᾶς περὶ τοὺς λόγους λατινικῆς κομψότητος (ut nullum veteris leporis vestigium appareat) καὶ ὅμως ἐκείθεν, ἐκ τῆς Γαλατίας, ἔσχεν ὁ ρήτωρ διαδόχους ἀξίους ἑαυτοῦ. Ἐκ δὲ τῶν ἀκτῶν, τὰς ὁποίας κτυπᾷ τοῦ ὠκεανοῦ τὸ κύμα, ἐνθα ὁ Οὐσεργίλιος ἐφαντάζετο ὅτι περατοῦται ἡ οἰκουμένη, ἤλθον εἰς τὴν Ῥώμην ζηλωταὶ καὶ μιμηταὶ τοῦ ποιητοῦ τῆς Μαντούης.

Εἶνε φανερόν ὅτι πρώτη καὶ κυρία αἰτία τῆς διαδόσεως τῶν λατινικῶν γραμμάτων ἐν τῇ Γαλατίᾳ εἶνε ἡ κατάκτησις τοῦ Καίσαρος, διότι οἱ Ῥωμαῖοι μετεχειρίζοντο τοῦτο πρὸ πάντων τὸ μέσον, τὴν διάδοσιν τῶν γραμμάτων, ἵνα ἀφομοιώσωσι πρὸς ἑαυτοὺς τὰς κατακτωμένας φυλάς. Συνετέλεσε δὲ ὄχι μικρὸν εἰς τὴν προσγενηθεῖσαν εἰς τοὺς Γαλάτας πρὸς τὰ γράμματα ὄρεξιν καὶ ἡ προϋπάρχουσα ἐν Μασσαλίᾳ ἀπὸ τῶν Φωκαέων ἑλληνομάθεια,² ἧτις καὶ μετὰ τὴν Ῥωμαϊκὴν κατάκτησιν δὲν ἔπαυσε καὶ

¹ Κικέρ. Epist. ad fam. 9, 15.

² Στράβ. Δ', 181 (τμ. α, σλ. 237 ἐκδ. Κορ.). Τάκτι. Annai. 3, 83.

ἐν Μασσαλίᾳ ὑπάρχουσα καὶ ἀλλαγῆς τῆς Γαλατίας διαδιδόμενη, ὡς τε εἰς τινος τῆς Ἀκυτανίας μάλιστα πόλεις ἢ ἑλληνικὴ παιδεία ἠσκειτο ὅσον καὶ ἡ λατινικὴ. Τὰ ἑλληνικὰ λοιπὸν καὶ τὰ λατινικὰ γράμματα ἐξημέρασαν μὲν καὶ ἐξεπολίτισαν τὴν γαλατικὴν νεότητα, ἀλλὰ καὶ ἀπέτρεψαν ὅπως αὐτὴν ἀπὸ τῶν πατριῶν ἠθῶν καὶ τῆς παλαιᾶς διαίτης,¹ Σχολεῖα παντοειδῆ συνιστῶντο καθ' ἅπασαν τὴν γαλατικὴν χώραν, ἀλλὰ μὲν ὑπὸ τῶν Καισάρων συντηρούμενα, ἀλλὰ δὲ δι' ἐγχωρίων πόρων, αἱ πλουσιώτεροι τῶν οἰκογενειῶν διετήρουν παρ' ἑαυταῖς διδασκάλους τῆς ῥητορικῆς καὶ τῆς φιλοσοφίας, ἡ δὲ Ῥωμαϊκὴ νεότης κατ' ἀρχὰς μὲν κατὰ συνήθειαν καὶ ἐκ φιλοδοξίας ἔπειτα δὲ καὶ μετὰ πάθους πολλοῦ ἐπαδίδετο εἰς τὴν μελέτην τῶν γραμμάτων καὶ τὰ ἀγωνίσματα τὰ ῥητορικὰ καὶ σοφιστικά, οἷονεὶ προαλειφομένη εἰς τοὺς μέλλοντας ἀγῶνας τῆς ἀγορᾶς ἢ τῆς συγκλήτου τῆς Ῥώμης, ὧν ὄχι μετὰ πολλὸν χρόνον θὰ συμμετείχε. Καὶ τῷ ὄντι, πρὸ τοῦ τέλους ἀκόμη τοῦ α' μ. Χ. αἰῶνος ἦσαν ὀνομαστοὶ ἀνὰ τὴν Ἰταλίαν οἱ Γαλάται καὶ Βρεττανοὶ ῥήτορες,² λίαν δ' ἀσπαστὰ ἐν Ῥώμῃ τῶν Γαλατῶν τὰ πονήματα. Οἱ ἐν Λουγδούνῳ βιβλιοπῶλαι πωλοῦσι τοῦ νεωτέρου Πλινίου τὰς ἐπιστολάς,³ καυχᾶται δὲ ὁ Μαρτιάλιος ὅτι ἀνεγινώσκοντο καὶ ἐθαυμάζοντο τὰ ποιήματά του οὐ μόνον ἐν Οὐτιέννῃ, ἀλλὰ καὶ ἀλλαγῆς τῆς Γαλατίας⁴ καὶ τὰ ὀνόματα τῶν γαλατικῶν πόλεων ἐκρωμαϊσθέντα ἐναρμονίως ἀντηχοῦσιν ἐν τοῖς στίχοις τοῖς λατινικοῖς. Βρετανίδες δέσποινα ὑμνοῦνται ὑπὸ Ῥωμαίων ποιητῶν διὰ τε τὸ κάλλος καὶ τὴν κομψότητα, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν πρὸς τὰ γράμματα ἀγάπην αὐτῶν καὶ οἱ ἀπόγονοι τέλος τῶν δρυϊδῶν διδάσκουσι τὴν γραμματικὴν καὶ τὴν φιλοσοφίαν ἐκεῖ ὅπου οἱ πρόγονοὶ των φέροντες ἰεροδοτάνης στέφανον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς προέδρευον ἐν ταῖς ἀνθρωποθυσίαις.

Ἄλλ' ὁ σπόρος τῶν γραμμάτων καὶ τοῦ πολιτισμοῦ πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ἔπεσε καὶ εἰς γῆν ἀγαθὴν, διότι ἦσαν οἱ Γαλάται ἐκ φύσεως καλῶς διατεθειμένοι πρὸς ἐκεῖνα τὰ σπουδάσματα, τὰ ὁποῖα ἠθέλησαν νὰ μετὰδώσωσιν αὐταῖς καὶ οἱ Ῥωμαῖοι κατακτηταὶ καὶ οἱ Ἕλληνες ἀποικοὶ. «Ἐπάρχουσι δὲ, λέγει περὶ τῶν Γαλατῶν ὁ Διόδωρος, ταῖς διανοαῖς δεξιῖς καὶ πρὸς μάθησιν οὐκ ἀφυσίς. Εἰσι δὲ παρ' αὐτοῖς καὶ ποιηταὶ μελῶν,

¹ Σουητῶν. Calig. 20. Δίων Κασ. 49, 22.

² Ἰουδεν. Sat. 15, 140 κέξ. πρβλ. 1, 44.

³ Plin. Epist. «Bibliopolas Lugduni esse non putabam, ac tanto libentius ex litteris tuis cognovi venditari libellos meos.»

⁴ Ἰδ. Μαρτιάλ. Ἐ π. 8, 72, 7, 87, 9, 104.

οὐς βάρδους ὀνομάζουσιν. Οὗτοι δὲ μετ' ὀργάνων ταῖς λύραις ὁμοίων ᾄδοντες, οὐς μὲν ὕμνοῦσιν, οὐς δὲ βλασφημοῦσι. Φιλόσοφοί τε τινές εἰσι καὶ θεολόγοι περιττῶς τιμώμενοι, οὐς δροῦιδας ὀνομάζουσι. Χρῶνται δὲ καὶ μάντεσιν . . . Ἔθος δ' αὐτοῖς ἐστὶ μηδένα θυσίαν ποιεῖν ἀνευ φιλοσόφου . . . ἀλλὰ καὶ κατὰ τοὺς πολέμους τούτοις μάλιστα πείθονται καὶ τοῖς μελωδοῦσι ποιηταῖς, οὐ μόνον οἱ φίλοι, ἀλλὰ καὶ οἱ πολέμιοι· πολλάκις δ' ἐν ταῖς παρατάξεσι κλησιαζόντων ἀλλήλοις τῶν στρατοπέδων καὶ τοῖς ξίφεσσι ἀνατεταμένους καὶ ταῖς λόγχαις προβεβλημένους, εἰς τὸ μέσον οὗτοι προσθόντες παύουσιν αὐτούς, ὡς περ τινὰ θηρία κατεπάσαντες.» Προσεπιλέγει δὲ καὶ τὰδε ὁ ἡμέτερος ἱστορικός· «Οὕτω καὶ παρὰ τοῖς ἀγριωτάτοις βαρβάρους ὁ θυμὸς εἶκει τῇ σοφίᾳ καὶ ὁ Ἄρης αἰδεῖται τὰς Μούσας.»¹ Ἐκ τῶν παλαιῶν ὅμως ποιημάτων τῶν Γαλατῶν οὐδὲν διεσώθη ἕνεκα τῆς συνήθους ἐκείνης τῶν Ῥωμαίων καὶ μάλιστα τῶν Ἑλλήνων περιφρονήσεως πρὸς τὰ γράμματα τῶν ξένων ἐθνῶν. «Κατὰ δὲ τὰς ὁμιλίαις, λέγει πάλιν περὶ τῶν Γαλατῶν ὁ Διόδωρος, εἰσὶ βραχυλόγοι καὶ αἰνιγματῆται καὶ τὰ πολλὰ αἰνιττόμενοι συνεκδοχικῶς, πολλὰ δὲ λέγοντες ἐν ὑπερβολαῖς ἐπ' αὐξήσει μὲν ἑαυτῶν μειώσει δὲ τῶν ἄλλων. Ἀπειλητὰ δὲ καὶ ἀνατακτοὶ καὶ τετραγῶδιμοὶ ὑπάρχουσι.»² Τὸ τραγῳδικὸν καὶ ἀνατακτικὸν ἐκεῖνο, ὅπερ μέμφεται αὐτοῖς ὁ Διόδωρος ἐμειώθη μὲν διὰ τῆς ἐπιδράσεως τῆς ἑλληνικῆς καὶ ῥωμαϊκῆς παιδείας, ἀλλὰ καὶ ὅπως δὲν ἠφανίσθη ἀπὸ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ γραμματειακοῦ τῶν Γαλατῶν διότι ἦτο σύμφωνον καὶ πρὸς τὴν φύσιν αὐτῶν. Ὅθεν γνώρισμα τῶν ἐκ τῆς Γαλατίας συγγραφέων ὑπῆρξε πάντοτε ἡ ἀδρότης καὶ λαμπρότης τοῦ λόγου (*ubertas et nitor*), πρὸς τὰς ὁποίας ιδιότητας ἀντέθετον οἱ παλαιοὶ τὴν βαρύτητα καὶ σεμνότητα (*gravitatem*) τῶν γνησίων Ῥωμαίων. Δικαίως δι' ἴσως συμβουλεύει ὁ Ἱερώνυμος τὴν κατὰ τὸ δυνατόν ἀνάμιξιν τῶν δύο τούτων ιδιοτήτων εἰς ἀπαρτισμὸν λόγου ὅσον ἐνδέχεται τελείου.³

Ἦρχισε δὲ ἡ γαλατικὴ περίοδος κατὰ τὸ δεύτερον ἡμῖσι τοῦ γ' μ. Χ. αἰῶνος καὶ ἐν τῇ τοιαύτῃ γραμματειακῇ κινήσει ἀνευρίσκωμεν καὶ δύο Καίσαρας τὸν Πόστουμον καὶ τὸν Νουμεριανόν. Καὶ ὁ μὲν Πόστουμος υἱὸς Ποστύμου, ἐνθὲς τῶν κληθέντων τριάκοντα τυράννων, τόσοσιν ἦτο κατ' ἐκεῖνο τοῦ χρόνου ἐπιφανῆς ὡς πρὸς τὰς σοφιστικὰς καὶ ῥητορικὰς μελέτας, ὥστε

¹ Διόδ. Σικ. 5, 31.

² Ὁ αὐτὸς αὐτόθι.

³ Hieron. Epist. 95 ad Rust. mon: «Ut ubertatem galici nitoremque sermonis, gravitas romana condiret.»

ἐπὶ πολὺ συνεχέοντο αἱ declamationes αὐτοῦ πρὸς τὰς τοῦ Κοϊντιλιανοῦ.¹ Συνέθετε δὲ τὰ γυμνάσματα του ὁ Ἰούλιος Πόστουμος κατὰ τὰς παραμονὰς τῶν ἐμφυλίων ἐκείνων ταραχῶν, ὡς διήγειρον οἱ κατὰ τοῦ Διοκλητιανοῦ ἐπαναστάντες Βακαῦδαι,² ἀγαπᾷ δ' ἐν αὐτοῖς ὁ μέλλων τῆς Γαλατίας ἡγεμὼν νὰ εἰκονίζῃ τὰς ταλαιπωρίας τοῦ ὄχλου καὶ τὸν αἰώνιον ἐκείνων πόλεμον τοῦ πένητος πρὸς τὸν πλούσιον, ὅστις μετ' ὀλίγον ἔμελλε φοβερὸς νὰ ἐκραγῇ.

Ὁ ἕτερος Γαλατίας Καίσαρ ἄμα καὶ σοφιστῆς καὶ ποιητῆς εἶνε ὁ Νουμεριανός, ὅστις ἂν ὄχι κατὰ ἀξίαν, κατὰ τὴν φήμην ὅμως πάντως ὑπερέβαλε τὸν Πόστουμον. Περὶ αὐτοῦ λέγει ὁ ἐπίσης κατὰ τὸν γ' αἰῶνα ἀκμάτης Σικελὸς ποιητῆς Τίτος Ἰούλιος Καλπούριος ἐν τῇ πρώτῃ τῶν Ἐκλογῶν αὐτοῦ ὅτι ἐρρητόρευεν ἤδη ἐν ταῖς ὠλέταις τῆς ἑαυτοῦ μητρῆς:

. Juvenemque beata sequuntur
Saecula, maternis causam qui lusit in ulnis.

Τόσον δὲ, λέγει ὁ Αὐρήλιος Βίκτωρ, εὐγλωττος ἦτο ἀγρόευσίς τις τοῦ Νουμεριανοῦ, ἢν εἶχεν ἐκφωνήσει ἐνώπιον τῆς συγκλήτου, ὥστε ἡ σύγκλητος ἐψήφισε νὰ ἰδρυθῇ τὸ ἀγῶμα τοῦ εἰπόντος τὸν λόγον ἐν τῇ Οὐλπιανῇ βιβλιοθήκῃ μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς: «Νουμεριανῶ Καίσαρι ῥήτορι κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοῦ δεινοτάτῳ.» Τὴν δὲ τιμὴν ταύτην, προστίθεισιν ὁ Βίκτωρ, ἀπέδιδεν ἡ σύγκλητος οὐχὶ πρὸς τιμὴν τοῦ Καίσαρος, ἀλλὰ πρὸς τιμὴν τοῦ ῥήτορος.³ Οὐδεὶς τῶν λόγων τοῦ Νουμεριανοῦ, οἵτινες τόσοσιν ἐπέπνεον ἐνθουσιασμὸν, διεσώθη μέχρις ἡμῶν. Ἀλλὰ καὶ τὰ πονήματα τοῦ Καίσαρος τούτου ἐτιμῶντο οὐχ ἦττον ἢ οἱ λόγοι αὐτοῦ οἱ πεζοί, εἶχε δὲ φίλον τὸν ἐν τῇ ποιήσει ἀντίπαλον αὐτοῦ ποιητὴν Μ. Αὐρήλιον Ὀπίμιον (ἢ Ὀλύμπιον) Νεμεσιανόν, τὸν ποιήσαντα *Κυρηγετικά*, *Ἀλιευτικά* καὶ *Ναυτικά* καὶ τὸν ἤδη μνημονευθέντα βουκολικὸν ποιητὴν Καλπούριον.

Δὲν πρέπει νὰ λησμονώμεν ὅτι ἡ ἀποδιδομένη τιμὴ εἰς τοὺς ῥήτορας καὶ τοὺς ποιητὰς τοῦ γ' ἢ τοῦ δ' αἰῶνος πρέπει νὰ λογίζεται σχετικῶς πρὸς τὰς περιστάσεις τῶν τότε χρόνων καὶ ὄχι ποτὲ ἀπολύτως. Διότι ὀλίγα εἶνε τὰ διαχροντικὰ ἐκεῖνα προϊόντα τὰ διὰ τὸ ἔξοχον αὐτῶν κάλλος προωρισμένα νὰ ἐπιζήτωσι καὶ ἐπὶ μακρὰς ἀνθρώπων γενεὰς νὰ ἀναγινώσκον-

¹ Trebell. Poll. trig. tyr. 4: «Ita in declamationibus disertus (Postumus) ut eius controversiae Quintiliano dicantur insertae.»

² Λατινιστὶ Bagaudae ἢ Bacaudae, ἡ λέξις εἶνε κελτικὴ καὶ σημαίνει ἀνατάρτας.

³ Αὐρήλ. Βικτ. Caes. 39.

ται· Ἡ ῥητορσία τότε περιορίζετο εἰς λόγους πανηγυρικούς ἐκφωνουμένους ἢ ἐν τελεταῖς δημοσίαις ἐξ ὀνόματος τῶν πόλεων ἢ πρὸς τιμὴν τοῦ αὐτοκράτορος ζῶντος ἢ πρὸς φόγον ἀποθανόντος σινος πολεμίου τοῦ ἡγεμόνος. Καὶ ἡ ποίησις δὲ ἢ διὰ φόβον ἢ δι' ἀδυναμίαν εἶχε κατὰ πολὺ περι-σπαλῆ καὶ δὲν ἐλάμβανε πλέον τὰ θέματα αὐτῆς παρά μόνον ἢ ἐκ τοῦ ἰδεώδους καὶ ἀβλαβοῦς κόσμου τῶν ἀλληγοριῶν καὶ τῶν πλασματῶν ἢ ἐκ τῆς ὀλικῆς οὕτως εἰπεῖν φύσεως, τῆς ὁποίας ἡ λεπτολόγος περιγραφὴ πα-ρεῖχεν εἰς αὐτὴν τροφήν ὕδαρῃ μὲν ἴσως καὶ ἄχαριν, ἀλλ' ὅμως ἀφθόνον καὶ ἀνύποπτον. Τὰ δὲ περιγραφικὸν τοῦτο εἶδος τῆς ποιήσεως ἤρμοζε μὲν ἐξόχως εἰς τὸν χαρακτῆρα τῶν Γαλατῶν ποιητῶν, οἵτινες εἶχον ἐκ φύσεως πάσιν πρὸς τὰ εἶδη τοῦ λόγου τὰ ἐπιδεικτικὰ καὶ λαμπρὰ, ὑπερβοληθεῖτο δὲ καὶ ὑπὸ τῆς φύσεως τῆς χώρας αὐτῆς, ἐν ἣ ὀ ποιηταὶ ἐκείνοι· ἔζων. Διότι ἡ θῆα τῶν χωρῶν μεγαλοπρεπεστέρων τῆς Ἰταλίας ἢ τοῦλάχιστον εἰς τοὺς Ῥωμαίους ἀγνωστοτέρων ἐμελλεν ὡς εἰκὸς νὰ θερμάνῃ τὴν φαν-τασίαν καὶ νὰ κινήσῃ τὸν ποιητικὸν νοῦν εἰς παράστασιν τῶν μεγαλειῶν τῆς περικυκλοῦσης τὸν ἄνθρωπον φύσεως. Ἦτο δὲ ὄντως ἡ Γαλατία χώρα ποικίλη· τὰ πανάρχαια αὐτῆς δάση, ἐν οἷς πρόσφατος ἀκόμη ἦτο ἡ φρίκη ἢ ἀπὸ τῶν καταργηθέντων μυστηρίων τῶν δρυϊδῶν, αἱ κῶμαι αὐτῆς αἰ κελτικαὶ, αἱ Ῥωμαϊκαὶ πόλεις, αἱ λίμναι, τὰ ὄρη τὰ ὑψηλὰ, οἱ πολυάριθμοι ποταμοὶ, οἵτινες εὐραεῖς καὶ δρυμητικοὶ ὑπερέβαλλον κατὰ πολὺ τὸν Πάδον καὶ τὸν Τίβεριν, ὁ Ῥήνος τέλος, οὗτινος τὴν μὲν μίαν ὄχθην περιέ-βαλλον εὐφοροὶ ἀγροὶ καὶ πόλεις εὐδαίμονες, ἐπὶ δὲ τῆς ἄλλης ὑψοῦντο αἱ ταπειναὶ τῶν βερβάρων καλύβαι, πάντα ταῦτα παρεῖχον εἰς τοὺς ποιη-τὰς τῶν χρόνων ἐκείνων ἀντιθέσεις, αἵτινες καὶ νεαὶ ὄλως ἦσαν καὶ ἰκα-νῶς θελητικά. Ἐπ' αὐτῶν κατὰ τὸ πλεῖστον θὰ ἐστηρίζετο ἡ ποίησις τοῦ Νουμεριανοῦ, ἐπ' αὐτῶν στηρίζεται βραδύτερον ἡ τοῦ Αὔσωνιου.

Ὅπως δὲ συνέβη διὰ τὴν πολιτικὴν καὶ τὴν διοίκησιν οὕτω καὶ ὡς πρὸς τὰ γράμματα τὰ γαλλολατινικὰ χρυσοῦς μὲν ἀληθῶς αἰὼν ὑπῆρξεν ἡ βα-σιλεία τοῦ Διοκλητιανοῦ, ἀλλ' ἐξηκολούθησαν ταῦτα νὰ ἀκμάζωσι καὶ ἐπὶ τοῦ Κωνσταντίνου καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ ἕως τῆς βασιλείας τοῦ Θεοδοσίου. Ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Αὔγουστου καὶ τοῦ Τραϊανοῦ οὐδέποτε ἄλλοτε τὸ κράτος τὸ Ῥωμαϊκὸν εἶχε παραγάγει πλείονας ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ ἄνδρας διαπρεπεῖς καὶ μαθήσεως ποικίλης. Κατὰ τὸ ῥηθὲν χρονικὸν διά-στημα ἔχομεν ῥήτορας μὲν τὸν Εὐμένη, τοὺς δύο Μαμαρτίνοους, τὸν Να-ζάριον, τὸν Ἀγραίκιον, τὸν Ἀλκιμον, ἄλλους οὐκ ὀλίγους, ὧν δὲν διεσώ-θησαν τὰ συγγράμματα καὶ τέλος τὸν Δρεπάνιον Πάνατον, ἱστοριογρά-φους δὲ πολλοὺς, ἐξ ὧν ἔχομεν μόνον τὸν ἐπιτομῆα Εὐτρόπιον, ποιητὰς

δὲ τὸν Αὔσωνιον, τὸν Παυλινον τὸν βραδύτερον Νώλας ἐπίσκοπον καὶ ἄλ-λους ἤττονας λόγους ἀξίους, οἵτινες διαδέχονται ἀλλήλους μέχρι Σιδωνίου τοῦ Ἀπολλιναρίου, ὅστις ἔχει καὶ αὐτὸς διαδόχους. Ἀλλὰ καὶ σοφιστὰς πλείους ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ἡ χρονικὴ ἐκείνη περίοδος καὶ γραμματικούς καὶ φιλοσό-φους καὶ ἰατροὺς, οἵτινες πάντες εἶχον καταστήσει περιφανεῖς τὰς ἐν τῇ Γαλατίᾳ σχολὰς. «*Studia Gallorum*, λέγει ἐν τινι ἐπιστολῇ τοῦ ὁ Ἰε-ρώνυμος, *florentissima sunt*,» ἀλλαχού δὲ ὁ αὐτὸς γράφει· «*Galli nunc oratorum fertiles sunt*» καὶ «*viris eloquentissimis abundant.*»

Ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ῥώμῃ ἐδίδασκον οἱ Γαλάται καὶ ἐτόγγανον εὐ-μενοῦς ὑποδοχῆς,¹ γράφει δὲ ὁ Σύμμαχος ὅτι τῆς ῥητορικῆς τὰ διδάγ-ματα ἐνεστάλαξεν ἐν τῇ ἑαυτοῦ ψυχῇ γηραιὸς διδάσκαλος, ὅστις ἦτο θρέμμα τῶν ὄχθων τοῦ Γερούμνα ποταμοῦ.² Καὶ τὸν Ἀμβρόσιον δὲ Γα-λάται ἐδίδαξαν καὶ ἀπὸ τῶν σχολῶν τῶν Τρηουήρων εἶχεν ἀντλήσει τὴν λαμπρότητα ἐκείνην, δι' ἧς περιβάλλει τὸν λόγον τοῦ ὁ Ἰερώνυμος, ὁ λαμπρότατος τῶν κατὰ τὴν Δύσιν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. Οὐχὶ σπανίως αὐτοὶ οἱ αὐτοκράτορες προέδρευον τῶν ἐν τῇ Γαλατίᾳ τελουμένων γραμ-ματικῶν τελετῶν, αἵτινες συνεκάλουν πέραν τῶν Ἄλπεων πληθὺν λογιῶν ἀνδρῶν ἀπανταχόθεν τοῦ κράτους. Τοὺς δὲ διασημοτάτους τῶν ἐν τοιαύταις τελεταῖς ἀναδεικνυμένων σοφιστῶν καὶ ῥητόρων παρελάμβανον μεθ' ἑαυτῶν οἱ αὐτοκράτορες ὡς διδασκάλους τῶν τέκνων των καὶ ἀπὸ τῆς διδασκαλικῆς καθέδρας προήγον ἔπειτα εἰς τὰ ὑπάτα τῶν πολιτικῶν ἀξιω-μάτων. Τόσον δὲ ἐπίζηλον εἶχε καταστάθῃ τὸ διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων Κωνσταντίου τοῦ Χλωροῦ, Κωνσταντίνου, Ἰουλιαν-οῦ, Οὐαλεντινιανοῦ καὶ Θεοδοσίου, ὥστε πολλαὶ οἰκογένειαι ἐπεδίδοντο κατὰ διαδοχὴν εἰς αὐτό. Καὶ τινες μὲν τῶν οἰκογενειῶν τούτων ἦσαν ἄλ-λοδαπαί, ὡς ἡ τοῦ Εὐμένους, ὅστις ἦτο ἐλληνικῆς καταγωγῆς, ἀλλ' αἱ πλείεσται ἦσαν γνήσιαι γαλατικαὶ, κατήγοντο δὲ ἐνίοτε ἐκ παλαιῶν ἐχω-ρίων βάρβων ἢ δρυϊδῶν ἢ ἄλλων ἱερέων, ὡς λ. χ. ἡ οἰκογένεια τοῦ Δελ-φιδίου.

Περὶ τέρους εἶνε ὁ πανηγυρικὸς λόγος, ὃν ἐξεφώνησεν ὁ Εὐμένης κατὰ τὴν ἐνάρξιν τῶν μαθημάτων ἐν ταῖς αἰδουκαῖς σχολαῖς, αἵτινες εἶχον κατα-στραφῆ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς στάσεως τῶν Βακχυδῶν. Παρίστατο κατὰ τὴν τελετὴν ἐκείνην ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Κωνσταντίου ὁ *περφορετίσσιμος* *πραίβεκτος* τῆς Ασυγδομησιαί, ὁ δὲ πανηγυρικὸς τοῦ Εὐμένους δὲν εἶνε

¹ Μάγν. Αὔσων. de profes.

² Σύμμαχ. Epist. 40, 83.

ψυχρὸς καὶ κκελόζηλος καὶ πλήρης ἐμφάσεων ὡς συμβαίνει συχνάκις εἰς τοὺς λόγους τοῦ εἶδους τούτου, ἀλλ' ἀληθῶς ἀντάξιός τοῦ Ῥωμαικοῦ μεταγαλιεύ, οὐτινος ὁ ῥήτωρ εἶχε καταστήσει ἑαυτὸν διερμηνεῖα. Παρέχομεν εὐθὺς ἀμέσως τῷ ἀναγνώστῃ μικρὸν μέρος τοῦ λόγου τούτου. « Ἄνερ τελευτάτε, ἔλεγε πρὸς τὸν πραιφεκτον ὁ ῥήτωρ δεικνύων αὐτῷ τὸ γυμνάσιον, ὅπερ ἐν μέρει ἦτο ἀκόμη κατεστραμμένον ἐκ τῶν ἐμφυλίων σπαραγμῶν, θὰ εἶδες, ὡς πιστεύω, ἐπὶ τῶν τοίχων τῶν στοῶν τούτων τοὺς πίνακας, ἐφ' ὧν πρὸς διδασκαλίαν τῆς νεότητος εἶνε διαγεγραμμένοι τῶν τόπων αἱ θέσεις, τὰ διαστήματα, αἱ ἀποστάσεις, οἱ ποταμοὶ πᾶσιν τῶν χωρῶν, αἱ πηγαὶ αὐτῶν καὶ αἱ ἐκβολαὶ, ὁ ῥοὺς αὐτῶν καὶ ὁ ὠκεανός, ὅστις ἀλλοῦ μὲν περιβάλλει τὰς γαίας, ἀλλοῦ δὲ διαχωρίζει αὐτάς. Ἐνώπιον τῶν πινάκων τούτων διδάσκωμεν τοὺς παῖδας τὴν ἰστορίαν τῶν πράξεων τῶν ἀητητήτων ἡμῶν βασιλέων. Ὅταν ἡ φήμη ἀγγέλλει ἡμῖν ὅτι οἱ βασιλεῖς ἡμῶν ἡμῶν σὺν τῇ νίκῃ περιέρχονται τὴν Λιβύην ἢ τὴν Περσίαν ἢ τοῦ Νείλου ἢ τοῦ Ῥήνου τὰς ὄχθας, τότε λέγομεν εἰς τοὺς μαθητὰς τοὺς συνηγμένους περὶ ἡμᾶς· Ἴδὲ τὴν χώραν ταύτην, εἶνε ἡ Αἴγυπτος, τὴν ἐπιτάξεν ἡ χεὶρ τοῦ Διοκλητιανοῦ καὶ νῦν μεταμειληθεῖσα διὰ τὴν μανίαν αὐτῆς ἡσυχάζει. Ἴδὲ τὴν Καρχηδόνα καὶ τὴν Ἀφρικὴν, ἐκεῖ Μαξιμιανὸς ὁ Ἡρακλῆς ἐξωλόθρευσε τοὺς Μαυρουσίους ἐπαναστάντας. Ἡ νῆσος ἐκεῖνη εἶνε ἡ Βρετανία, ἡ χώρα ἐκεῖνη ἡ ὑγρὰ καὶ δασύδης εἶνε ἡ Βαταβία, ἀμφότεραι εἶνε τεταγμέναι ὑπὸ τὴν σὴν δεξιάν, δέσποτα Κωνσταντίε. Ἐκεῖ βεῖ ὁ Τίγρις καὶ ὁ Εὐφράτης, ὅχι δὲ μακρὰν τῶν ποταμῶν τούτων εἶνε τὸ πεδῖον, ὅπου Μαξιμιανὸς ὁ Γαλέριος συνέτριψε τῶν Περσῶν τὰ τόξα καὶ τὰς φρέτρας. Τώρα, τὴν τῶν πάντων εἶνε εὐχάριστον νὰ παρατηρῆ ὁ Ῥωμαῖος τὸν κόσμον διαγεγραμμένον, ὅτε οὐδὲν ἐν αὐτῷ βλέπει ἀλλότριον.»¹

Ἐν ὅσῳ ὅμως τῶν Γαλατῶν συγγραφέων τὴν φήμην ὑπερέβαλεν ἡ φήμη τοῦ Αὐσωνίου, ὅστις καὶ ῥήτωρ ἦτο καὶ ποιητής. Ὁ Σύμμαχος, ὁ ἀριστος τῶν κριτικῶν τῶν συγχρόνων αὐτοῦ, οὐτινος ἐθαυμάζοντο αἱ ἐπιστολαὶ καὶ οὔτε ἐπὶ παπύρων ἐγράφοντο, οὔτε ἐπὶ διφθερῶν, ἀλλ' ἐπὶ σπρικῶν ὑφασμάτων, ἔγραφεν ὅτι ἀνεύρισκε τὸν Οὐεργίλιον ἐν τοῖς πονήμασι τοῦ Αὐσωνίου καὶ ὅτι ὁ πεζὸς αὐτοῦ λόγος ἦτο «κιερωνεῖω μέλιτι ἐπικεχηρημένος.» Περὶ τὸν Αὐσώνιον τὸν πατέρα καὶ ἡγεμόνα πάντων τῶν τροφίμων τῆς γαλατικῆς Μούσης συνήγοντο πρῶτον μὲν ὁ ἡγαπημένος αὐτοῦ μαθητῆς Παυλίνος ὁ ὕστερον γενόμενος, ὡς εἵπομεν, Νώλας ἐπίσκοπος καὶ εἰς

¹ Eὐμν. de rest. schol.

τοὺς ἀγίους ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας ταχθεὶς, τότε δὲ τὴν τε θύραθεν ποιήσιν εὐδοκίμως ἀσκῶν καὶ διὰ τῆς ὑπάτου ἀρχῆς ὑπὸ τοῦ Γρατιανοῦ τιμηθεὶς, ἔπειτα δὲ ὁ Ἄξιος Παῦλος, ποιητῆς δραματικῆς καὶ ῥήτωρ καὶ μουσικὸς, ὁ Γρηγόριος Τετράδιος, σατυρογράφος ὑπὸ τοῦ διδασκάλου παραβαλλόμενος πρὸς τὸν Λουκίλιον¹ καὶ ὁ Ἀφρόνιος Σαύγιος, ποιητῆς αὐτὸς καὶ προστάτης τῶν ποιητῶν, πρόδρομος δὲ Σιδωνίου τοῦ Ἀπολλινάριου. Πλεῖστην ὅμως φήμην ὑπὲρ πάντας ἴσως τοὺς ἄλλους ἐκτήσατο ὁ νεαρὸς Ρουτίλιος ὁ Ναματιανός, ὅστις ἐγένετο τῷ 414 πραιφεκτος ἢ πολιάρχος τῆς Ῥώμης. Τοῦ δοκίμου τούτου ποιητοῦ διεσώθη ἡμῖν τὸ Ὀδοιπορικὸν (Itinerarium), ἐν ᾧ περιγράφει τὸ ἀπὸ Ῥώμης εἰς Γαλατίαν ταξιδεῖόν του, ὅτε ἀπομακρυνθεὶς τῶν πολιτικῶν πραγμάτων κατέλιπε τὴν Ἰταλίαν ἵνα ἐπανελθὼν εἰς τὴν πατρίδα ἐπανίδῃ πρὸ τοῦ ἀποθάνῃ τὴν γενεθλίαν αὐτοῦ πόλιν τὴν Θόλωσαν. Περιγράφει δὲ λαμπρῶς ἐν τῷ ποιήματι ἐκεῖνον τὴν δεινὴν τῶν τότε πραγμάτων κατάστασιν διὰ λέξεως γλαφυροτάτης καὶ παρεμφεροῦς πρὸς τὴν λέξιν τοῦ Αὐσωνίου καὶ τῆς σχολῆς αὐτοῦ.

Ὁ Αὐσώνιος κατὰ πρῶτον μὲν ἤσκει τὸ δικηγορικὸν ἐπάγγελμα, ὅπερ ἔχε τότε εἰς τὰ ὑπάτα ἀξιώματα, ταχέως ὅμως ἐπέσθη ὅτι ἡ κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ τῶν χρόνων ἐκείνων κατάστασις ἀπήτει ἀλλοίους χαρακτηρὰς τοῦ ἰδικοῦ του καὶ καταλιπὼν τὸ πολυκύμαντον ἔργον τοῦ δικανικοῦ ἐτράπη πρὸς ἄλλο ἡσυχώτερον, γενόμενος διδασκαλὸς τῆς ῥητορικῆς καὶ τῆς γραμματικῆς ἐν Βουρδιγάλαις. Ἐκεῖθεν παραλαβὼν αὐτὸν ὁ αυτοκράτωρ Οὐαλεντινιανὸς κατέστησεν αὐτὸν διδασκαλὸν τοῦ υἱοῦ του Γρατιανοῦ, ὅστις εἶχεν ἀναγορευθῆ Αὐγουστος. Ἐν τῇ νεῇ του ταύτῃ θέσει ὁ Αὐσώνιος ἔπραξε πολλὰ ὑπὲρ τῶν γραμμάτων καὶ εἰς αὐτὸν ὀφείλεται τὸ διάταγμα ἐκεῖνο τοῦ Γρατιανοῦ, δι' οὗ οἱ καθηγηταὶ τῶν μητροπόλεων ἐξισώθησαν πρὸς τοὺς κυριωτάτους πολιτικοὺς καὶ στρατιωτικοὺς τοῦ κράτους ἄρχοντας καὶ ὤρισθη νὰ λαμβάνωσιν ὅπως καὶ οἱ λοιποὶ ἄρχοντες σίτον, οἶνόν καὶ ἔλαιον. Ζῶντος ἤδη τοῦ Οὐαλεντινιανοῦ εἶχε κατασταθῆ ἡ κόμη τοῦ παλατίου, ἔπειτα δὲ ἔλαβε τὸ ἀξίωμα τοῦ ταμίου, τοῦ πραιφεκτοῦ τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς, τοῦ πραιφεκτοῦ τοῦ πραιτωρίου τῆς Γαλατίας καὶ τέλος τὸ τοῦ ὑπάτου.

Μετὰ τὸν Αὐσώνιον ἐπέχυσε τελευταίαν τινὰ λαμπρότητα ἐπὶ τῶν λατινικῶν γραμμάτων ὁ Σιδώνιος ὁ Ἀπολλινάριος, γενόμενος καὶ αὐτὸς ἀρχηγὸς σχολῆς Γαλατῶν ποιητῶν καὶ πεζολόγων. Ἐν δὲ τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἰστορίᾳ ἀνεδείχθη ὁ Σουλπίκιος Σεῦρος ὁ μιμητῆς τοῦ Σαλλουστίου καὶ ὁ ἐκκλησιαστικὸς ῥήτωρ Σαλβιανός.

¹ Αὐσών. Clar. prof.

Ὅπως λοιπὸν ἐν τῇ πολιτικῇ διοικήσει οὕτω καὶ ἐν τοῖς γράμμασι, πᾶσαι αἱ φυλαὶ καὶ αἱ χώραι τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους προσήνεγκαν ἐκάστη τὸν ὀφειλόμενον πνευματικὸν φέρον εἰς οἰκοδομὴν τοῦ κοσμοπολιτικοῦ ἐκείνου κατασκευασματος, ὅπερ ἄφ' οὗ εἶχαν ἀπορροφήσει πᾶσαν τὴν γνῶσθην τότε οἰκουμένην ἐμὲλλε νὰ ἦνε τὸ τελευταῖον καὶ τὸ μέγιστον προϊόν τοῦ παλαιοῦ κόσμου. Μετὰ τὴν ἰταλικὴν, τὴν ἰβηρικὴν καὶ τὴν λιβυκὴν περιόδον τὰ λατινικὰ γράμματα ἔσχον καὶ περίοδον γαλατικὴν, ἣτις ἐπὶ μακρὸν μὲν χρόνον συνέτέλεσεν εἰς λάμπρυσιν αὐτῶν, ἀλλ' ἣτις ἄτο καὶ ἡ τελευταία. Μετ' αὐτὴν καταπίπτει εἰς ἀποσύνθεσιν ἡ λατινικὴ γλῶσσα ὅπως καὶ τὸ κράτος τὸ Ῥωμαϊκόν.

ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΚΘΕΣΙΣ

ἐπὶ τῶν νομοσχεδίων

ΠΕΡΙ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

τῶν ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας εἰς τὴν Βουλὴν ὑποβληθέντων. 1

Ταυτῆς ἡ τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως κατὰ ποσὸν καὶ ποιὸν κατάστασις καὶ τοιαῦτα τὰ συντελέσαντα εἰς τὴν δυστυχίαν αὐτῆς αἰτία, αἵτινα δύνανται νὰ ἀναχθῶσιν εἰς τρία καθολικώτερα καὶ κυριώτερα. α') Πρῶτον μὲν εἶναι τὸ ἀπάραικτον τῶν διδασκάλων ἐν εἰδικαῖς σχολαῖσις καὶ ἡ ἀνεκτικότητα αὐτῶν, ἐξ οὗ ἀμέθοδος καὶ ἄκκρπος διδασκαλία, ἡ ἀμέλεια περὶ τὸ καθῆκον, ἡ ἐλτροπή τῶν πλείστων εἰς ἀλλότρια τοῦ ἐπαγγελματικῆς τῶν ἐπιτηδεύματα, καὶ δὴ ἡ εἰς τὰ ἐγγώρια κομματικὰ πάθη ἀνάμιξις καὶ πρὸ πάντων ἡ ἐλλείψις ἀγάπης πρὸς τὸ ἔργον τῶν ἡς ἄνευ ἡ διδασκαλία καθίσταται ἄχαρις καὶ βαναυσικὴ ἐνασχόλησις. β') Δεύτερον ἡ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τῶν κοινοτήτων καὶ τῶν γονέων πρὸς τὸ σχολεῖον ἀδιαφορία, ἐξ ἧς ἡ τῶν διδασκῶν ἀθλιότης, ἡ γενικὴ καὶ παντελὴς ἐλλείψις τῶν πρὸς διδασκαλίαν χρεωδῶν, τὸ ἀνεπίβλεπτον τῶν διδασκάλων παρὰ τῆς κοινοτήτος, ἡ ἄτακτος τῶν μαθητῶν φοίτησις καὶ ἡ ἐπιμονὴ τῶν πλείστων ἐν ταῖς ἀγορτικαῖς μάλιστα περιφερείαις νὰ μὴ στέλλωσι πικντάπασιν τὰ τέκνα τῶν εἰς τὸ σχολεῖον, ἡ διότι τυφλώττουσι πρὸς τὰ ἐκ τῆς μορφώσεως τῶν τέκνων τῶν ἀγαθὰ δι' ἀμάθειαν, ἡ διότι ἀφορῶντες εἰς τὴν σημερινὴν αὐτοῦ ἀκαρπλίαν καὶ ἐλασινότητα οὐδὲν προσδοκῶσι.

1 Ἴδε συνέχ. σελ. 256 τεύχ. Γ'.

γ') Τρίτον εἶναι ἡ παντελής ἐλλείψις ἐπιθεωρήσεως, ἀφοῦ αἱ περὶ ταύτης διατάξεις τοῦ νόμου ἀπεδείχθησαν πάντῃ ἀνεφάρμοστοι.

Καὶ πρότερον μὲν, ἀλλ' ἰδίως ἀπὸ τῆς ὑπουργίας τῶν ἀξιοτίμων προκτόχων μου κ. Μίληση καὶ Δηλιγιάννη ἡ οἰκτρά αὕτη κατάστασις τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως εἶχεν ἐφελύσει τὴν προσοχὴν τοῦ Ὑπουργείου, καὶ μελέται ἐγένοντο περὶ τῆς θεραπείας τοῦ μεγάλου τούτου ἐθνικοῦ κακοῦ, τοῦ τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον τοῦ τόπου ἀπειλοῦντος. Καὶ ὁ μὲν κ. Μίλησης, συγκαλέσας ὑπὸ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ προεδρίαν ἐπιτροπὴν ἐκ πολλῶν εὐπαιδευτῶν καὶ ἐμπείρων ἀνδρῶν, εἰργάσθη λίαν ἐπισταμένως ἐπὶ τῶν σχολικῶν ζητημάτων τῆς μέσης καὶ κατωτέρας ἐκπαιδεύσεως καὶ ἐδημοσίωσεν μάλιστα τὰ περίσμηματα τῶν μελετῶν τούτων ὁ δὲ κ. Δηλιγιάννης καὶ νόμον εἰσήγαγεν ἐπιψηφισθέντα, δυνάμει τοῦ οὗοιου συνέστησε τὸ ἐν Ἀθήναις διδασκαλεῖον, ὑπερ ὀργανωθὲν μετὰ τοῦ ἐν αὐτῷ προτύπου καὶ ὑπὸ ἀρίστους οἰωνοὺς ἀρξάμενον πρὸ διετίας τῶν ἐργασιῶν του ἐχαιρετίσθη ὡς τὸ πρῶτον πρὸς τὴν βελτίωσιν βῆμα καὶ δύο ὑπέβαλε νομοσχέδια εἰς τὴν Βουλὴν τοῦ 1867 περὶ δημοτικῶν σχολείων καὶ περὶ σχολικῶν ταμείων, αἵτινα μελετηθέντα καὶ ἐγκριθέντα ὑπὸ τῆς ἀρμοδίας ἐπιτροπῆς τῆς Βουλῆς διὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν τότε πολιτικὴν ἐν τῷ τόπῳ ἀνωμαλίαν καὶ τὰς σοβαρὰς τοῦ κοινοβουλίου ἐκείνου ἐργασίας ἔμειναν ἀσυζήτητα.

Ἀναλαβὼν κατὰ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Ὑπουργείου περὶ τὰ τέλη τοῦ προπερυσينوῦ ἔτους ἔκρινα καθῆκόν μου νὰ συνεχίσω τὰς ἐν τῷ Ὑπουργείῳ γιγνομένας μελέτας περὶ τοῦ τόσῳ σπουδαίου ζητήματος. Καὶ πρῶτον μὲν πεισθεὶς ὅτι ἐν τῇ κατὰ τὰ ρηθέντα ἐλλείψει πάσης ἐποπτείας τοῦ σχολείου τὸ μέτρον τῆς ἀπὸ τοῦ κέντρου ἐπιθεωρήσεως αὐτοῦ ἐνεδεικνύτο ὀφελιμώτατον, διότι διὰ δικαίας καὶ πεφωτισμένης ἐπιθεωρήσεως αὐστηρᾶς ἐμὲλλεν ἀφ' ἑνὸς νὰ ἀφωπνισθῶσι τοῦ ληθάργῳ καὶ νὰ κινηθῶσιν οἱ ἐν ἐνεργείᾳ διδασκαλοὶ ὅπως δὴποτε εἰς ἐργασίαν, καὶ ἀφ' ἑτέρου νὰ γνωσθῶσιν ἐκ τῆς αὐτοψίας καὶ μελέτης εἰδικῶν ἀνδρῶν τὰ κύρια αἰτία τῆς βυολογομένης δυστυχίας τοῦ σχολείου καὶ ὁ βαθμὸς αὐτῆς, ἀπέστειλα πέρυσιν ἑνδεκά ἐπιθεωρητὰς, οἵτινες ἐπεσεύφησαν τὰ ἡμίσεια τῶν σχολείων τοῦ Κράτους.

Οὗτοι εὗρον τὴν κατάστασιν τῶν δημοτικῶν σχολείων, οἷαν ἐνόμισα ὅτι εἶχον καθῆκον πρὸς τὴν Βουλὴν νὰ περιγράψω, ἀκριβῶς ἀναλῶν καὶ τὰ ἐπινεγκόντα αὐτὴν αἰτία. Μετὰ τοῦτο ἡ σχολήθη εἰς σύνταξιν νόμου ἐργασιῶν πλήρους, καθ' ὃν ἡ δημοτικὴ ἐκπαίδευσις φρονῶ ὅτι δύναται κατὰ μικρὸν καὶ σὺν τῷ χρόνῳ βελτιουμένη, αἰρουμένων δὲ αὐτοῦ ἐκ

τῶν ἐνόντων τῶν πλείστων αἰτίων τῶν ἐπενεγκόντων τὴν καταστροφὴν, νὰ ἀνταποκριθῆ εἰς τὰς κοινωνικὰς καὶ πολιτικὰς ἀνάγκας τοῦ τόπου, βάσιν δ' ἔλαβον ἐν μέρει τὸν ἐν ἰσχύϊ νόμον, ἐξ οὗ παρέλαβον ὅσας διατάξεις πεντηκονταετῆς πείρα ἀπέδειξεν ἐφαρμοσίμους καὶ ὠφελίμους καὶ ἐν μέρει τὸν Βελγικὸν καὶ τὸν Πρωσσικὸν καὶ τὸν τοῦ L. Ferry, τὸν ἀρτίως ἐπιψηφισθέντα ὑπὸ τῆς Βουλῆς τῆς Γαλλίας.

Ἐξ αὐτῶν ἐδανείσθη ὅσα ἐνόμισα ὅτι, ἐφαρμοσίμα παρ' ἡμῖν ὄντα, ἠδύνατο νὰ ἄρῃσι κωλύματα ἢ νὰ θεραπεύσωσιν ἀνάγκας καταδειχθείσας ὑπὸ τῆς πείρας καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ὑποδειχθείσας διὰ βραχείων.

Τὸ νομοθέτημα τοῦτο ἀπαρτιζόμενον ἐκ πάντε τμημάτων, ἢ νομοσχεδίων χωριστῶν, ἐχόντων ἐσωτερικὸν εἰρμόν, καὶ ἀποτελούντων πλήρη ὀργανωτικὸν νόμον, λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ εἰσαγάγω εἰς τὴν Βουλὴν. Διὰ τοῦ νομοσχεδίου τούτου ἀντικαθίσταται ὁ κείμενος περὶ δημοτικῶν σχολείων νόμος τοῦ 1834. Προήλθον δὲ εἰς τὸ μέτρον τοῦτο, διότι αἱ πλείστα αὐτοῦ διατάξεις ἢ ἠκυρώθησαν διὰ μεταγενεστέρων νόμων ἢ περιήλθον εἰς ἀχρησίαν, ὡς παρ' ἡμῖν ἀνεφάρμοστοι. Τοῦ νόμου τούτου συγκειμένου ἐξ 83 ἄρθρων διηρημένων εἰς ἑξ̄ κεφάλαια τὰς μὲν διατάξεις τῶν ἄρθρων 8—18 περὶ διδασκάλων καὶ δημοτικῶν σχολείων ἀντικατέστησαν αἱ σχετικαὶ διατάξεις τοῦ περὶ συστάσεως διδασκαλείου ἐν Ἀθήναις ΘΧ νόμου ὡσαύτως ὁ αὐτὸς νόμος ἠκύρωσε τὰς διατάξεις τῶν ἄρθρων 65—69 καὶ 73—83 τὰς ἀφορώσας εἰς σύστασιν τοῦ παλαιοῦ διδασκαλείου αἱ διατάξεις τῶν ἄρθρων 31—34 αἱ προνοοῦσαι περὶ ἐξοικονομήσεως τῶν γερόντων ἢ ἀσθενῶν διδασκάλων ἠκυρώθησαν μετὰ τὴν ἐπιψήφισιν τοῦ περὶ συντάξεως τῶν πολιτικῶν ὑπαλλήλων νόμου.

Τὰς δὲ διατάξεις τῶν ἐν τῷ Γ' κεφαλαίῳ τῷ περὶ ἐπιθεωρήσεως περιλαμβανομένων 16 ἄρθρων ἤτοι ἀπὸ τοῦ 34—51 πεντηκονταετῆς πείρα ἀπέδειξεν ἢ ὅλως ἀνεφαρμοστούς καὶ διὰ τοῦτο περιελθούσας εἰς ἀχρησίαν, οἷαι αἱ περὶ ἐπαρχιακῶν καὶ νομαρχιακῶν ἐπιθεωρητικῶν ἐπιτροπῶν, ἢ ὅλως ἀνωφελεῖς καὶ ἀχρηστοῦς, αἷαι αἱ περὶ ἐπιτοπιῶν ἐπιθεωρητικῶν ἐπιτροπῶν, αἷτινες ὡς ἐκ τῆς συγκροτήσεώς των οὐδὲν ὑπὲρ τοῦ σχολείου κατόρθωσαν πλὴν σπανίων ἐξαιρέσεων φρονῶ δ' ὅτι ἡ συγκροτηθεῖσα ἐν τῷ εἰσαγομένῳ νομοσχεδίῳ ἐπὶ βελτίονος βάσεως ἐπιτόπιος ἐπιθεωρητικὴ ἐπιτροπὴ θέλει χρησιμεύσει ὡς ἀσφαλὲς ἔρεισμα τοῦ σχολείου, ὡσαύτως καὶ αἱ περὶ τῶν κατὰ τοὺς νομοὺς καὶ ἐπαρχίας δημοδιδασκάλων ὡς ἐποπτῶν τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ καὶ τῷ νομῷ ὁμοταγῶν πολιτῶν συναδέλφων των ἐν τῇ ἐφαρμογῇ ἀπεδείχθησαν ὅλως ἀνωφελεῖς, καὶ διὰ τοῦτο περιήλθον εἰς ἀχρησίαν, καὶ αἱ περὶ μισθοῦ τῶν διδασκάλων

ἐτροποποιήθησαν. Κατὰ ταῦτα ἐκ τῶν 83 ἄρθρων τοῦ νόμου τοῦ 1834, τὰ 46 ἢ ἠκυρώθησαν τροποιοθέντα ὑπὸ νεωτέρων νόμων ἢ περιήλθον εἰς παντέλῃ ἀχρησίαν. Τῶν ὑπολειπομένων 37 ἄρθρων ἄλλας μὲν διατάξεις παρέλαβον ἐν τῷ εἰσαγομένῳ νόμῳ ὡς ὑπὸ τῆς πείρας κυρωθείσας, ἄλλα δὲ ἐτροποποίησα κατὰ τὰ πορίσματα τῆς τεσσαρκκονταετοῦς ἐφαρμογῆς του. Πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ἀτόπων ὅσα συνεπάγεται νομοθεσίᾳ ἢ ἐκ πολλῶν τμημάτων, διαφόρων νόμων κατὰ μέρος ἠκυρωθέντων κατὰ μέρος ἰσχυρότων ἀποτελουμένη, συνέταξα τὸ εἰσαγόμενον νομοθέτημα ἀποτελοῦν ὅλον σύστημα τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ συγκειμενον ἐκ τῶν πέντε εἰσαγομένων νομοσχεδίων, ἅτινα εἶνε τὰ ἐξῆς:

- Α') Περὶ σχολείων τῆς στοιχειώδους ἢ δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως.
- Β') Περὶ ἐπιτοπίου ἐποπτείας καὶ ἐπιθεωρήσεως τῶν δημοτικῶν σχολείων.
- Γ') Περὶ διδασκαλείων (συμπληρωτικῶν τοῦ ΧΘ' νόμου).
- Δ') Περὶ πρῶθεν αγωγείων καὶ διδασκαλείων διδασκαλισσῶν, καὶ
- Ε') Περὶ διευθύνσεως τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ κεντρικοῦ συμβουλίου τῆς Δημοσίας ἐκπαιδεύσεως.

Ἀλλὰ τὰ νομοσχέδια ταῦτα ἐν ἀνάγκῃ δύνανται νὰ ψηφισθῶσι καὶ χωριστὰ ὡς ἀποτελοῦντα ἕκαστον ὀλόκληρον αὐτοτελῆ νόμον καὶ πρὸς τοῦτο διὰ χωριστῆς ἐκθέσεως συνοδεῶν ἕκαστον.

Πρὸ πάντων δὲ παρακαλῶ τὴν Βουλὴν νὰ κηρύξῃ κατεπείγοντα τὸ Β' καὶ Γ' ἤτοι τὸ περὶ ἐπιτοπίου ἐποπτείας καὶ ἐπιθεωρήσεων σχολείων καὶ τὸ περὶ διδασκαλείων, ὡς ἔχοντα σχέσιν πρὸς τὰς θέσεις τῶν ἐπιθεωρητῶν καὶ πρὸς τὴν σύστασιν διδασκαλείου ἐν Πελοποννήσῳ, περὶ ὧν αἱ ζητούμεναι ἐν τῷ προϋπολογισμῷ πιστώσεις, καὶ μάλιστα διότι ἀφορᾷ εἰς τὴν πρακτικὴν ἀσκήσιν τῶν ἐν ἐνεργείᾳ δημοδιδασκάλων καὶ τοποθέτησιν τῶν ἀπὸ τοῦ ἐν Ἀθήναις διδασκαλείου ἐξελευσσομένων ἐφέτος διδασκάλων.

Ὑποδείξας τὴν ἀξίαν τοῦ σχολείου ἐν ταῖς νεωτέραις κοινωνίαις, περιγράφας τὴν δυστυχίαν τοῦ παρ' ἡμῖν, ἀναλύσας ὅσον ἔνεστι λεπτομερῶς τὰ αἷτια τῆς καταπτώσεως τῆς παρ' ἡμῖν δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως πηγάζσαντα, ὡς ἡ Βουλὴ γινώσκει, κατὰ τὸ πλείστον ἐκ τῶν κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν ἀνωμαλιῶν τοῦ καθ' ἡμᾶς ἔθους ἀνεξαρτήτως τῆς ὁμολογούμενης ἀγαθῆς θελήσεως τῶν διοικησάντων τὸν τόπον, καὶ ἀποδείξας ὅτι αὕτη ἐλλείπει οὐ μόνον κρινομένη κατὰ τὰς περὶ δημοτικῶν σχολείων ἐννοίας τοῦ 1880, ἀλλὰ κατ' αὐτὰς ἔτι τὰς τοῦ 1834, ὅτε τὸ πρῶτον ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τῶν Βασιλέων ὁ ἐν ἰσχύϊ νόμος, ὑπεδήλωσα τὰς ἐννοίας ὑφ' ὧν ὠδηγήθη ἐν τῇ συντάξει τοῦ νομοσχεδίου τούτου. Δῆλον ὅτι ὠφείλον δι' αὐτοῦ νὰ προνοήσω ἀφ' ἐνὸς μὲν περὶ συντηρήσεως καὶ βελτιώσεως

τῶν σημερινῶν σχολείων, ἐν οἷς διδάσκουσι χίλιοι περίπου διδάσκαλοι ἔχοντες τὰ ἐξηγηθέντα μειονεκτήματα, καὶ νὰ μεριμνήσω περὶ διορθώσεως τῶν ἀτελειῶν αὐτῶν διὰ πεφωτισμένης ἐπιθεωρήσεως τῶν σχολείων καὶ ἐξαναγκασμοῦ τῶν διδασκόντων, ὅπως προσελθόντες ἀσκηθῶσι κατ' ἄλλογον ἐν προτύποις σχολείοις· ἀφ' ἑτέρου διὰ συστάσεως πρὸς τῷ ὑπάρχοντι ἐν Ἀθήναις δύο ἐτέρων διδασκαλείων πρὸς μόρφωσιν ἱκανῶν διδασκάλων μελλόντων νὰ ἀνυψώσωσι τὸ σχολεῖον εἰς τὸν ἀληθῆ αὐτοῦ προσρισμὸν καὶ περὶ τῆς ἄρσεως ἢ ἀνακοπῆς ἐκ τῶν ἐνόνητων τῶν πλείστων, ἂν μὴ πάντων, τῶν ἐπιπροσθούτων κωλυμάτων εἰς τὴν προκοπὴν τοῦ σχολείου. Ἡ δὲ τοῦ ἀρτίσυστάτου ἐν Ἀθήναις διδασκαλείου ὁμολογουμένη παρὰ πάντων τῶν ἐπισκεψαμένων αὐτὸ καὶ δυναμένων νὰ κρίνωσιν εὐτυχῆς ἐργασίᾳ μὲ ἐνθαρρύνει εἰς τοῦτο. Διότι οἱ ἐν αὐτῷ μορφούμενοι διδάσκαλοι οὐ μόνον διδάσκονται θεωρητικῶς πάσας τὰς εἰς τὸ ἔργον χρησίμους γνώσεις παρ' εἰδικῶν καὶ εὐπαιδύτων καθηγητῶν ἀλλὰ πρὸ πάντων ἀσκουνται ἐπὶ δύο ἔτη ἐν τῇ πρακτικῇ διδασκαλίᾳ τῶν μαθημάτων διδάσκοντες ἐν τῷ προτύπῳ κατὰ προδιαγραφομένην μέθοδον πολλὰς καθ' ἑκάστην ὥρας ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν καὶ τὴν ὁδηγίαν τοῦ διευθυντοῦ τοῦ προτύπου, εἰς ἑβδομαδιαίας δὲ συνεδριάσεις οἱ μαθηταὶ παρόντος καὶ τοῦ διευθυντοῦ ἐξελέγχουσι ἀλλήλων τὰς ἐν τῇ διδασκαλίᾳ παρατηρηθείσας ἐλλείψεις καὶ κατὰ τὰς συζητήσεις ταύτας διορθοῦνται ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ τοῦ προτύπου διευθυόμενος αὐτάς. Ἡ τοιοῦτη δὲ δι' ὑποδειγματικῆς διδασκαλίας ἀσκῆσις καὶ ὁ μετὰ ταύτην κινητικώτατος τῆς ἀμίλλης ἀμυνοχαιῶς ἔλεγχος ἀπεδείχθησαν πανταχοῦ συντελεστικώτατα εἰς ἀπόκτησιν διδακτικῆς ἱκανότητος καὶ μάλιστα ἀγάπης πρὸς τὸ θεῖον τοῦ διδασκάλου ἔργον. Οὕτω παρεσκευασμένοι ἐλπίζω νὰ ἀπολυθῶσιν ἐφέτος πλείονες τῶν εἰκοσι πέντε νέων διδασκάλων οἵτινες θὰ ἦεν τὰ πρωτόλεια τοῦ νέου διδασκαλείου καθ' ὃ εὐχομαι νὰ συσταθῶσι τάχιστα καὶ ἄλλα, διότι ἐξ αὐτῶν καὶ μόνων δυναμέθα νὰ ἐλπίζωμεν κατὰ μικρὸν καὶ σὺν τῷ χρόνῳ τὴν βελτίωσιν τοῦ παρ' ἡμῶν σχολείου.

Βάσεις τῆς συστάσεως καὶ συντηρήσεως τῶν δημοτικῶν σχολείων ἐτέθησαν ἐν τοῖς εἰσαγομένοις νομοσχεδίοις αἱ ἐν τοῖς ἐμπρόσθεν ἀναπτυχθεῖσαι ἰδέαι, ἐφ' αἷς ἀπὸ πολλοῦ ἤδη ἀσφαλῶς ἐδράζεται καὶ ἀκμάζει ἡ δημοτικὴ ἐκπαίδευσις τῶν πλείστων τῶν πεπολιτισμένων ἐπικρατειῶν· δηλαδὴ ἡ μὲν κοινότης συντηρεῖ καὶ ἐποπτέει τὸ σχολεῖον, ἡ δὲ πολιτεία μορφόνουσα ἐν εἰδικαῖς σχολείοις ἀναγνωρίζει διὰ πτυχίου καὶ διορίζει τὸν διδάσκαλον καὶ ἐπιθεωρεῖ τὸ σχολεῖον, ἐξασφαλίζουσα οὕτω τὴν διὰ τῆς ἐφαρμογῆς κοινοῦ προγράμματος μαθημάτων καὶ ἐμμεθόδου διδασκαλίας.

αὐτῶν κοινὴν καὶ ὁμόρυθμον πνευματικὴν ἀνάπτυξιν καὶ μόρφωσιν τῶν παιδῶν τῶν πολιτῶν· διότι καὶ ὕψιστον ἔχει πρὸς τοῦτο καθήκον καὶ τῶν πρὸς ἐπιτέλεσιν αὐτῆς ὕλικῶν καὶ ἠθικῶν μέσων, ὧν στερεῖται ἡ κοινότης, εὐμυρεῖ. Ἡ πενία καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς κοινοτήτων γνωστὴ ἀνεπάρκεια, καὶ μάλιστα ὁ κομματικὸς ἐρεθισμὸς ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψιν ἐν τῷ διὰ τοῦ παρόντος νομοσχεδίου κανονισμῷ τοῦ μέτρου τῆς συμμετοχῆς αὐτῶν ἐν τῇ διοικήσει καὶ τῇ ἐποπτείᾳ τοῦ σχολείου. Βεβαίως θὰ ἦτο εὐχῆς ἔργον ἂν ἡ ἐκλογὴ καὶ ὁ διορισμὸς τοῦ διδασκάλου ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου ἀνεγνωρισμένων ἠδύνατο νὰ ἀφεθῆ εἰς τὰς κοινότητας ἀλλ' ἀτυχῶς πικρὰ πείρα ἐξ ἄλλων τῆς δημοτικῆς διοικήσεως ἀντικειμένων καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν σχολείων ἀκόμη ὧν τὰ πλείστα στεροῦνται διδασκασίου καὶ παντὸς διδακτικῆς σκεύους καὶ ὄργανου δι' ἀσύγνωστον τῶν δημοτικῶν ἀρχῶν ὀλιγωρίαν, μαρτυρεῖ ὅτι ἀπέχομεν πολὺ τῆς ὥρας τῆς πλήρους δημοτικῆς αὐτοδιοικήσεως. Ἄλλ' ἐπειδὴ καὶ ἐν τῷ κέντρῳ δὲν μένει ἀνεπηρέαστος ἡ δημοτικὴ ἐκπαίδευσις, δι' οὗς γνώσκομεν πάντες λόγους, ἐλήφθη πάσα ἐν τῷ νομοσχεδίῳ πρόνοια πρὸς περιστολὴν τοῦ ἐπιπρασμοῦ τούτου τοῦ πόσω ὀλεθρίου ἀποδειχθέντος. Ἡ κοινότης εἰσέτι παρ' ἡμῶν ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον χρήζει οὐ μόνον χρηματικῆς ἐπικουρίας παρὰ τοῦ δημοσίου ἵνα ἐπαρῆ εἰς τὰς ὑλικὰς χρεῖας τοῦ σχολείου, ἀλλὰ καὶ ἐξαναγκασμοῦ πολλάκις πρὸς ἐπιτέλεσιν τοῦ πρὸς τὸ σχολεῖον καθήκοντος, ἀφ' οὗ καὶ μόνου βελτιουμένου καὶ ἀπροσκόπτως λειτουργοῦντος δύναται νὰ ἀναρμένῃ τις τὴν πλήρη καὶ ταχεῖαν αὐτῆς ἀπὸ τοῦ κέντρου χειραφέτησιν.

Τὸ ζήτημα σήμερον δὲν δύναται νὰ τεθῆ πῶς τὸ σχολεῖον θὰ διοικῆται ὑπὸ τῆς κοινότητος, ἀλλὰ πῶς θὰ κατορθωθῆ νὰ μείνῃ ἀνεπηρέαστον ἀπὸ τῆς κοινότητος, ἧτις ἐμμέσως διὰ τοῦ κέντρου ἐπιπρασίζουσα αὐτὸ παρεκκλῶσει τὴν ἐργασίαν του.

Ἐτέρα ἀρχή, ἐφ' ἧς στηρίζεται ὁ παρῶν νόμος, εἶναι ὅτι τὸ δημοτικὸν σχολεῖον εἶναι τι αὐτοτελὲς καὶ αὐθόπαρκτον καὶ πρὸς τὸ ἑλληνικὸν σχολεῖον ἄσχετον.

Ἡ δ' ἐν αὐτῷ παιδεύσις ἀποτελοῦσα πλήρη κύκλον ὠρισμένων γνώσεων στοιχειῶδων, ἀπαραιτήτως ἀναγκαῖων παντὶ πολίτῃ, οὐδόλως ἀποβλέπει πρὸς παρασκευὴν τοῦ μαθητοῦ μέλλοντος νὰ εἰσέλθῃ εἰς ἀνώτερον σχολεῖον, ἀλλὰ πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν πνευματικῶν δυνάμεων καὶ θρησκευτικὴν καὶ ἠθικὴν αὐτοῦ μόρφωσιν, ἵνα καταστῆ πολίτης χρηστὸς καὶ ἄρχεσθαι ἐπιστάμενος. Ἡ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς σχολείοις ἀθέτησις τῆς ἀρχῆς ταύτης ἐγένετο αἰτία μεγίστης βλάβης, διότι καὶ οἱ διδάσκαλοι κατατρέβουσι τὸν πλείστον χρόνον διδάσκοντες τοὺς ἐν τῷ ἀνωτέρῳ τμήματι παρασκευαζο-

μένους να μεταβῶσιν εἰς τὸ ἑλληνικὸν σχολεῖον παραμελοῦντες τὴν διδασκαλίαν τῶν ἐν ταῖς κατωτέραις τάξεσι μαθητῶν. καὶ διότι ἡ ψευδὴς δόξα, ὅτι δημοτικὸν σχολεῖον εἶναι προπαρασκευαστικὸν τῶν μελλόντων να μεταβῶσιν εἰς ἑλληνικὸν σχολεῖον παρέχει τὴν ματαίαν ἐλπίδα ὅτι δύναται να ἀναπληρῶσῃ τὰς ἐλλείψεις αὐτοῦ τὸ λεγόμενον ἑλληνικὸν σχολεῖον, οὐ καὶ ὁ σκοπὸς καὶ ὁ ὄργανισμὸς εἶναι ἄλλοι, καὶ ὅπερ ὡς ἔχει σήμερον, μᾶλλον συντελεῖ εἰς ἐπισκότισιν τοῦ νοῦ καὶ τῶν λοιπῶν δυνάμεων τῶν ἀνευ τῆς προσηκούσης ἐν τῷ δημοτικῷ σχολείῳ ἀσκήσεως καὶ ἀναπτύξεως ἀπολυομένων.

Πλὴν τούτου ἀρχὴ μέλλουσα να ἐξασφάλισῃ τὴν σὺν τῷ χρόνῳ διάδοσιν τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως εἰς πάσας τὰς τάξεις τοῦ λαοῦ ἐτέθη ἐν τῷ εἰσαγομένῳ τούτῳ νόμῳ τὸ ἐξαναγκαστὸν τῆς φοιτήσεως τῶν παιδῶν, ὅπερ προϋποτίθησι τὴν δωρεὰν παροχὴν τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως. Τὸ δικαίωμα τοῦτο τῆς πολιτείας, ὅπερ ἐν ἀρχῇ ἠμφισβητήθη καὶ παρὰ σοφῶν ἀνδρῶν ἐκ κακῶς ἐννοουμένων φιλελευθέρων ἀρχῶν, δικαιολογητικὴν ἔχον βάσιν τὸ καθῆκον τῆς πολιτείας, ὅπως προνοήσῃ περὶ τῆς ἰδίας αὐτῆς συντηρήσεως ὡς τοιαύτης καὶ μάλιστα περὶ τῆς ἐξασφαλίσεως τῆς ἐλευθερίας καὶ ἀνεξαρτησίας τοῦ ἀτόμου, ἐκυρώθη κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ὑπὸ πλείστων καὶ ἐξόχων πολιτειολόγων καὶ ἐτέθη βάσις τῆς σχολικῆς νομοθεσίας πασῶν τῶν πεπολιτισμένων ἐπικρατειῶν. Διότι διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἀτομικῆς συνειδήσεως, ὅφ' ἧς δαδουχούμενος ὁ ἄνθρωπος ὡς ὑπὸ φωτεινοῦ λαμπτήρος κινεῖται ἀπροσκόπτως καὶ ἀπλανῶς ἐν τῇ ἐπιτελέσει τοῦ παντοῦ αὐτοῦ καθήκοντος ἀνεπηρέαστος καὶ ἀπὸ τῶν ἰδίων αὐτοῦ τυφλῶν ὀρέξεων καὶ παθῶν καὶ ἀπὸ ἀλλοτριᾶς βουλήσεως, καθίσταται κατ' ἀλήθειαν καὶ οὐχὶ κατὰ συνθήκην ἐλεύθερος. Οὐδέποτε δὲ δύναται να θεωρηθῇ εὐλόγως ὁ πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ἐλευθερίας τιθέμενος θεσμὸς ὡς θεσμὸς ἀνελεύθερος.

Καταλήγων κρίνω εὐλογον να προσθέσω, ὅτι πᾶσαν τροποποίησιν, ἢ ἡ πεφωτισμένη συζήτησις ἤθελε καταδείξει ἀναγκαίαν προθύμως ἤθελόν ἀποδεχθῆ.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 1 Φεβρουαρίου 1880.

Ὁ ὑπουργὸς τῆς Δημ. Ἐκπαιδεύσεως
Βουλευτῆς Ἡλίας
Α. Δ. ΑΥΓΕΡΙΝΟΣ.

ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΚΘΕΣΙΣ

τοῦ Νομοσχεδίου περὶ ἐπιτοπίου ἐποπτείας καὶ ἐπιθεωρήσεως
τῶν Δημοτικῶν Σχολείων.

Ἡ ἐπιθεωρήσις τῶν δημοτικῶν Σχολείων παρ' ἀνδρῶν ἐχόντων διδασκαλικὴν ἱκανότητα καὶ πείραν, καὶ δυναμένων οὐ μόνον να κρίνωσι περὶ τῆς ἐπιμελείας καὶ εὐμεθοδίας τοῦ διδασκάλου καὶ τῆς ἀκριβοῦς παρ' αὐτοῦ ἐφαρμογῆς τῶν ἰσχυόντων κανονισμῶν τοῦ σχολείου καὶ τῶν περὶ διδασκαλίας ἐκάστου μαθήματος ὁδηγιῶν, ἀλλὰ καὶ να ποδηγητῶσιν ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τὸν διδάσκαλον καὶ να ἐπανορθῶσι τὰς ἐλλείψεις του, ἀσκούντες ἐν ἀνάγκῃ αὐτὸν ἐν τῇ πρακτικῇ διδασκαλίᾳ ἐκάστου μαθήματος, ἀπεδείχθη τὸ οὐκ ἀνευ τῆς τοῦ σχολείου ἐπιτυχοῦς λειτουργίας. Ὁ ἐπιθεωρητὴς εἶναι ἡ μόνη ἐγγύησις τῆς ἀκριβοῦς ἐφαρμογῆς τῶν σχολικῶν νόμων καὶ τῆς ἐρρύθμου τῶν σχολείων καὶ κανονικῆς κινήσεως. Πρὸς δὲ εἶναι ὁ τῆς πολιτείας ἀντιπρόσωπος, ὁ διευθύνων καὶ ἐπιτηρῶν ἀγρόπνων τὴν ἀφραγῶς ἐν τῷ σχολείῳ τελουμένην λειτουργίαν τῆς μορφώσεως τῶν πολιτῶν, κινῶν διὰ τοῦ ἀξιωματοῦ του τοῦ τε ἐπιστημονικοῦ καὶ τοῦ πολιτειακοῦ, τὸν διδάσκαλον εἰς ἐπιμελῆ καὶ εὐμεθοδον διδασκαλίαν, καὶ βοηθῶν καὶ ὑποστηρίζων αὐτὸν ἐν τῷ καματηρῷ ἔργῳ, ἐνδελεχῶς παρακολουθούμενος καὶ ὑπεκκαίων τὸν ζῆλον αὐτοῦ. Ἄνευ πεφωτισμένης ἐπιθεωρήσεως ἡ ἐργασία τοῦ διδασκάλου, ὡς δημοσίου λειτουργοῦ, ἤθελε μένει ἀνεξέλεγκτος, καὶ ἡ κοινωνία καὶ ἡ πολιτεία ἤθελον ἀγνοεῖ, ἂν καὶ κατὰ πόσον τὸ σχολεῖον πληροῖ τὸν προορισμὸν του.

Ὡς ἐκ τούτου ἐν πάσαις ταῖς σχολικαῖς νομοθεσίαις τῶν πεπολιτισμένων ἐπικρατειῶν σύγχρονος τῆ πρώτῃ τῶν δημοτικῶν σχολείων συστάσει ἐτέθη καὶ ὁ θεσμὸς τῆς ἐπιθεωρήσεως αὐτοῦ κατὰ σχολικὰς περιφερείας, ἀναπτυχθεὶς σὺν τῷ χρόνῳ εἰς πλῆρες σύστημα, καὶ ὃ ἐνεργεῖται ἡ ἐπιθεωρήσις τῶν σχολείων ὑπὸ εἰδικῶν ἀνδρῶν ἐν ἱεραρχικῇ τεταγμένων ὑπαλληλίᾳ. Πρὸς τοῦτο οὐκ ὀλίγα δαπανῶσιν αἱ πεπολιτισμένα ἐπικρατεῖαι πᾶν σοφῶς διότι διὰ τῆς δαπάνης ταύτης, ἣτις εἶναι ἐλαχίστη πρὸς τὴν ὑπὸ τῶν Κυβερνήσεων καὶ τῶν κοινοτήτων πρὸς συντήρησιν τῶν δημοτικῶν σχολείων χορηγομένην, τὸ κράτος ἐξασφαλίζει τὴν ὅλην δαπάνην ὑπὲρ τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ τὰ ἐξ αὐτῆς τιμαλφῇ κοινωνικὰ συμφέροντα. Τί ἤθελέ τις εἰπεῖ περὶ τοῦ ἐγκαταλείποντος τὴν καλλιέργειαν τῶν κτημάτων του εἰς τοὺς καθημερινοὺς ἐργάτας ἄνευ ἐπι-

στάτου γεοπόνου επιτηρούντος αὐτούς; Τὸ μικρὸν Βέλγιον δαπανᾷ πλείονα τῶν 80,000 φράγκων εἰς τὴν ἐπιθεώρησιν. Ἡ Γαλλία κατὰ νομοὺς ἔχει ὀργανισμένον ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν ἑνὸς ἐν ἐκάστῳ νομῷ γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ καὶ διευθυντοῦ σώμα Ἐπιθεωρητῶν, ὧν ἕκαστος τασσόμενος ὑπ' αὐτοῦ ἐν ὀρισμένη σχολικῇ περιφερείᾳ, ἐποπτεύει ἐνδελεχῶς τὰ ἐν αὐτῇ σχολεῖα. Ἐν Ἀγγλίᾳ δὲ, ὅπου κατὰ τὸ πλεῖστον τὰ σχολεῖα συντηροῦνται ὑπὸ ἑταιριῶν, φιλανθρωπῶς χορηγουσῶν τὰ πρὸς συντήρησιν τῶν σχολείων καὶ τὴν μισθοδοσίαν τῶν διδασκάλων, ἡ Κυβέρνησις περιορίζειται εἰς μόνον τὸ δικαίωμα τῆς ἐπιθεωρήσεως τῶν σχολείων, ἢ ἐνασκαεῖ ἐν πάσῃ ἀκριβείᾳ, καὶ βραβεύει τοὺς τακτικῶς φοιτῶντας καὶ ἐπιμελουμένους παιδὰς διὰ χρηματικῶν ἀμοιβῶν. Ἐν Βελγίῳ ὡσαύτως, πλὴν τῆς ὑπὸ τοῦ κλήρου ἀσκουμένης χωριστῆς ἐπιθεωρήσεως, ἐνεργεῖται ὑπὸ τῆς πολιτείας αὐστηρὰ ἐπιθεωρήσεις, διὰ τακτικῶν ἐπιθεωρητῶν δύο βαθμῶν, χαρακτηριζομένων ἐκ τῆς μείζονος ἢ ἐλάσσονος σχολικῆς περιφερείας, ἐν ἧ εἰσι τεταγμένοι ἐν ἱεραρχικῇ τάξει κατώτερον βαθμὸν ἔχει ὁ (Inspecteur Cantonal) ἀνώτερον δὲ ὁ (Inspecteur Provincial) ὅσκις ἐπιβλέπει οὐ μόνον ἅπαντα τὰ ἐν τῇ δικαιοδοσίᾳ του σχολεῖα, ἀλλὰ καὶ τοὺς Ἐπιθεωρητὰς τῶν μικροτέρων τούτων περιφερειῶν. Ὁσαύτως καὶ ἐν Ἡρωσσίᾳ ἡ ἐπιθεωρήσις εἶναι ἐξασφαλισμένη διὰ τῶν θεσμῶν τῶν κατωτέρων (Kreis-schulispector) καὶ τῶν ἀνωτέρων (Schulraih), οἵτινες εἶναι ἐπιθεωρηταὶ ἢ διευθύνται κατὰ μικροτέρας ἢ εὐρύτερας περιφερείας τεταγμένοι. Ἡ δὲ Ῥωμανία ἐδαπάνησε τὸ 1878 εἰς ἐπιθεώρησιν 650 χιλιάδων φράγκων.

Ἄλλ' ἂν παρὰ τοῖς πεπολιτισμένοις ἔθνεσι, παρ' οἷς καὶ αἱ καινότητες εἰσι μᾶλλον ἀνεπτυγμένοι, καὶ αἱ δημοτικαὶ ἀρχαὶ ἀσκοῦσιν αὐστηρὰν ἐποπτείαν ἐπὶ τῶν σχολείων, καὶ αἱ διδάσκαλοι μᾶλλον εὐπαίδευτοι καὶ ἠθικῶς τελειότεροι ἄνθρωποι, καὶ ὁ βίος κανονικώτερος, καὶ ἡ φοίτησις τακτικῇ, δὲν δύναται νὰ νοηθῇ σχολεῖον ἀνώτερον ἢ κατώτερον μὴ τεταγμένον ὑπὸ πῶν πεφωτισμένον ὀφθαλμὸν ἐνδελεχοῦς καὶ πολλαπλῆς ἐπιθεωρήσεως, ἥλικη εἶναι ἡ ἀνάγκη καὶ ἥλικη θὰ ἦτο ἡ ὠφέλεια τοιαύτης ἐπιθεωρήσεως παρ' ἡμῖν;

Κατὰ ταῦτα καὶ ὁ σοφὸς νομοθέτης τοῦ κειμένου νόμου τοῦ 1834, συνειδὼς τὴν μεγίστην ταύτην ἀνάγκην πεφροντίστως προὐνόησε περὶ ἐξαπλῆς τοῦ παρ' ἡμῖν σχολεῖου ἐπιθεωρήσεως (ἄρα ἀρθρ. 21—22 34—56 καὶ 70—72) τῆς ὑπὸ τῆς ἐπιτοπίου, τῆς ὑπὸ τῆς Ἐπαρχιακῆς, τῆς ὑπὸ τῆς Νομαρχιακῆς ἐπιθεωρητικῆς Ἐπιτροπῆς, τῆς ὑπὸ τῶν Νομαρχιακῶν καὶ Ἐπαρχιακῶν δημοδιδασκάλων, τῆς ὑπὸ τοῦ Γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ, τῆς ὑπὸ τῶν διοικητικῶν ἀρχῶν. Ἐν ταῖς διατάξεσι ταύταις ὑπο-

δακται ἐνομοθέτης, ὅτι διεγίνωσκε τὴν ἀνάγκην τῆς ὑπὸ εἰδικῶν ἀνδρῶν ἐπιθεωρήσεως τοῦ σχολεῖου ἀλλ' ἢ διότι ὁ περὶ ἐπιθεωρήσεως τῶν σχολείων θεσμὸς δὲν εἶχεν ἀναπτυχθῆ ἔτι ἐκ τῶν πορισμάτων τῆς πείρας ἐξ ἧς ἀπεδείχθη πανταχοῦ ἐν τοῖς ἑπειτα χρόνοις, ὅτι ἡ ὑπὸ τῶν πολιτῶν κατ' ἐπιτροπὰς ἐπιθεωρήσις εἶναι ὄλως ἀνεπαρκῆς καὶ ἀλυστελής ἢ διὰ τὸ ὀλιγοπλήθες τῶν σχολείων, καὶ λόγους οἰκονομικοὺς, δὲν ἐκάνονισεν τὴν ἐπιθεώρησιν προσηκόντως. Ἀπόδειξις τούτου ὅτι πᾶσαι αἱ περὶ ἐφαρμογῆς τῶν διατάξεων τούτων τοῦ νόμου ἐνδελεχεῖς προσπάθειαι τοῦ Ὑπουργείου ἀπέβησαν μάταιαι.

Καὶ ὁμῶς ἡ περιγραφείσα κατάστασις τοῦ σημερινῦ σχολεῖου, ἢ τῶν πλείστων διδασκάλων ἀνικανότης καὶ ἀβελτηρία, ἢ τῶν κοινοτήτων ἀνεπαρκεία, ἢ καὶ ἡ παντελής ἀνικότης πρὸς ἐξάσκησιν ἀκριβοῦς ἐποπτείας ἐπιβάλλουσι τὴν ἀνάγκην, ὅπως ἢ ἀπὸ τοῦ κέντρου ἐπιθεωρήσις ἐνεργῆται ἐνδελεχῆς καὶ αὐστηρᾶ, ἵνα ἀναπληροῖ τὴν κατὰ τοῦτο ἀδυναμίαν τῆς κοινοτήτος καὶ συντελῇ εἰς βελτίωσιν τοῦ διδασκάλου.

Ὅθεν λαβάνω τὴν τιμὴν νὰ ὑποβάλω ὑπὸ τὴν ψῆφον τῆς Βουλῆς τὸ παρὸν Νομοσχέδιον, διὰ τῶν διατάξεων τοῦ ὁποῖου εὐελπιστῶς ὅτι θέλουσι θεραπευθῆ δύο μέγιστα σχολικὰ χρεῖαι. Τὸ μὲν, θὰ ἐξασφαλισθῇ ἐνδελεχῆς τις ἐποπτεία διὰ συγκροτήσεως ἐπιτοπίου Ἐπιθεωρητικῆς Ἐπιτροπῆς κατὰ Δῆμον ἐκ προσώπων πεφωτισμένων, καὶ διὰ τοῦτο ἐχόντων μείζον ἐνδιαφέρον πρὸς τὸ Σχολεῖον, τὸ δὲ διότι ἀνεῦ μεγάλης δαπάνης θέλει κατορθωθῆ οὐ μόνον νὰ ἐπιθεωρῶνται ἅπαντα τὰ δημοτικὰ Σχολεῖα ἀπαξ τοῦλάχιστον τοῦ ἔτους παρ' εἰδικῶν ἀνδρῶν, ἀλλ' ὅπερ σπουδαίωτατον, πάντα μὲν τοὺς διδασκάλους θέλομεν ἐξαναγκάσει διὰ τῆς αὐστηραῆς καὶ ἀδυσωπήτου ἐπιθεωρήσεως, αἰρούσης πᾶσαν πρόφασιν, εἰς ἐπιμελῆ ἔργασίαν, ταῦς δὲ ἐκ τῆς ἐπιθεωρήσεως ἐξελεγχθῶσιν ὡς ἐλείποντας περὶ τὴν διδακτικὴν ἱκανότητα εἰς μελέτην διότι θέλομεν κατ' ὀλίγον προσωπικέως αὐτοὺς νὰ ἀσκηθῶσιν ἐν τοῖς πρὸς τοῦτο ὀριζομένοις κατ' ἔτος Σχολεῖσις, ἐν οἷς εἰς τῶν ἐπιθεωρητῶν θέλει διδάσκει πράκτικῶς καὶ ἀσκεῖ αὐτοὺς ἐπὶ τρεῖς μῆνας δι' ὑποδειγματικῆς διδασκαλίης κατὰ τὴν διάταξιν τῶν ἀρθρῶν 15 καὶ 16.

Διὰ τῶν διατάξεων τῶν πέντε ἀρθρῶν τοῦ πρώτου κεφαλαίου κἀνορίζονται ἡ σύγκρισις καὶ τὰ καθήκοντα τῆς ἐπιτοπίου σχολιακῆς ἐπιτροπῆς, περιλαμβανούσης τὰ κατὰ τεκμήριον εὐυπολήπτωτερα πρόσωπα τῆς κοινοτήτος, ὅσος ὁ Πρόεδρος τοῦ δημοτικοῦ Συμβουλίου καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ συμβουλίου ἐκλεγόμενα μέλη, ὁ ἱερεὺς, ὁ ἱατρός, ἢ δικηγόρος, ὁ Γυμνασιάρχης, ἢ Σχολάρχης καὶ ὁ Ἐιρηνοδίκης παρέχοντες πᾶσαν δύναμιν ἐγ-

γύησιν και ως εκ τῆς ἀναπτύξεώς των και ως εκ τῆς κοινωνικῆς θέσεως οἱ τελευταῖοι μάλιστα και ως ἀμέτοχοι τῶν ἐπιτοπιῶν κομματικῶν ἐρεθισμῶν, ἐξ ὧν, ως ἡ μέχρι τοῦδε πείρα ἀπέδειξεν, αἱ σχολειακαὶ ἐπιτροπαι ἐπηρεάζονται ως ἐπὶ τὸ πλεῖστον. Τῇ ἐπιτροπῇ ταύτῃ ἀνετέθη ὁ διορισμὸς ἐνὸς ἐκτάκτου μέλους αὐτῆς, κατοικοῦντος μονίμως ἐν τῇ κώμῃ, ἐν ἣ τὸ σχολεῖον, τὸ ἐκτὸς τῆς πρωτεύουσας τοῦ δήμου, ἵνα ὑπάρχη ἀφ' ἐνὸς παρὰ τῷ σχολεῖῳ εἰς ἐπιτηρητῆς γνωστοποιῶν ἐκάστοτε τῇ ὀλομελείᾳ τῆς ἐπιτροπῆς τὰ περὶ τοῦ σχολεῖου, τὸ δὲ ἵνα ὑπάρχη ἐνότης ἐνεργείας τῆς σχολειακῆς ἐπιτροπῆς ἐπὶ πάντων τῶν ἐν τῷ δήμῳ σχολείων.

Ἐπειδὴ δὲ, οὐχὶ σπανίως, οὐδὲ πάντοτε ἐξ ἀγάπης πρὸς τὸ σχολεῖον καταγγέλλονται δημοδιδάσκαλοι ἐπὶ ταύτῃ ἢ ἐκείνῃ τῇ παραβάσει τοῦ καθήκοντος, τὸ δὲ Ὑπουργεῖον δὲν δύναται νὰ ἀνεύρη τὴν ἀλήθειαν ἐπισκοτιζομένην συνήθως ἀπὸ τὰ προσωπικὰ και κομματικὰ συμφέροντα, ἐνόμισα, ὅτι εὐλογώτατα ἐν τῷ αὐτῷ περιπτώσει δύναται νὰ ζητήσῃ πληροφορίας παρὰ τοῦ Εἰρηνοδίκου, ὅστις και ως μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς, και ως ἐκ τοῦ δικαστικοῦ του χαρακτῆρος δύναται νὰ συντελέσῃ εἰς ἀνακάλυψιν τῆς ἀληθείας. Ἐκ τούτου ἐκινήθη νὰ ἀναγράψῃ τὴν διάταξιν τοῦ ἄρθρου 5 ἐδάφ. 8 και τὰ περὶ ἀμοιβῆς τοῦ Εἰρηνοδίκου διὰ τὴν ἐκτακτὸν ὑπηρεσίαν του.

Διὰ δὲ τῶν διατάξεων τῶν ἐν τῷ 6. κεφαλαίῳ ἄρθρων κανονίζεται ἡ ἀπαξ τοῦλάχιστον τοῦ ἔτους ἐπιθεώρησις πάντων τῶν ἐν τῷ Βασιλείῳ δημοτικῶν σχολείων ὑπὸ εἰδικῶν και ἀμερολήπτων ἐπιθεωρητῶν, ἧς ἄνευ διὰ τοὺς ἐν τῇ γενικῇ ἐκθέσει ἐκτεθέντας λόγους και τὴν ἀνεπάρκειαν τῆς παρὰ τῆς κοινότητος ἀσκουμένης ἐποπτείας ἀδύνατον νὰ χωρήσῃ κατ' εὐχὴν τὰ τοῦ σχολεῖου. Καὶ πρῶτον μὲν τίθενται τὰ προσόντα τῶν ἐπιθεωρητῶν, ἀπαραιτήτως ἀναγκαῖα, ὅπως ἐξασφαλισθῇ ὁ διορισμὸς ἀνδρῶν περὶ τὰ παιδαγωγικὰ ἐντρίβων και εὐπαιδευτῶν, δυναμένων οὐ μόνον νὰ ἐπιθεωρῶσι τὰ σχολεῖα, ἀλλὰ και νὰ ἀσκῶσιν, ως ὠφθῆν εἰπὼν, ἐν τῇ πραγματικῇ διδασκαλίᾳ τοὺς χρήζοντας ἀσκήσεως διδασκάλους κατὰ τὴν διάταξιν τοῦ ἄρθρου 15, και νὰ προεδρεύωσι και διευθύνωσι τὰς κατὰ τὸ ἄρθρον 13 ἐπαρχιακὰς συνεδριάσεις τῶν δημοδιδασκάλων, ἀφ' ὧν σὺν τῷ χρόνῳ εἰκότως ἀναμένεται μεγίστη ὠφέλεια και ως πρὸς τὴν βελτίωσιν τῶν διδασκτικῶν μεθόδων και ως πρὸς τὴν ἀνύψωσιν τοῦ τῶν διδασκάλων καταπεπτωκότως φρονήματος.

Κατὰ τὰ ἄρθρα 15 και 16 τὸ Ὑπουργεῖον θὰ συνιστᾷ διαδοχικῶς ἐν ταῖς πρωτεύουσαις τῶν Ἐπαρχιῶν τοῦ Βασιλείου, τῶν ἀποκειμένων τῶν κέντρων, κινητὰ πρακτικὰ διδασκαλεῖα ἐν τοῖς Ἐπαρχιακοῖς σχολείοις,

ἐν οἷς κατὰ μικρὸν προσκαλούμενοι θέλουσιν ἀσκηθῆ ὑπὸ τοῦ ἐπιθεωρητοῦ τῶν ἐν ἐνεργείᾳ δημοδιδασκάλων οἱ χρήζοντες ἀσκήσεως και παρήχοντες ἐλπίδα βελτιώσεως, κατὰ τὴν ἀπουσίαν των δὲ ἀπὸ τοῦ σχολεῖου, ἧτις ἔσται τὸ πολὺ τρίμηνος, θὰ ἀναπληρῶνται ὑπὸ ἱερέων ἐγγραμμάτων ἢ γραμματοδιδασκάλων λαμβανόντων τὸ χορήγημα τοῦ ἐνοικίου, τὰ διδάκτρα και δεκαπέντε δραχμὰς κατὰ μῆνα παρὰ τοῦ Ὑπουργεῖου, διότι τὴν μισθοδοσίαν των θὰ λαμβάνωσι παρὰ τῆς κοινότητος πρὸς συντήρησιν των αὐτοὶ οἱ πρὸς ἀσκήσιν προσκαλούμενοι διδάσκαλοι, ἀφοῦ υποβάλλονται εἰς ἐκτακτὰ ἔξοδα. Ἐπανελθόντες δὲ μετὰ τὴν ἀσκήσιν βεβαίως ἔσσονται ὠφελιμώτεροι τοῖς μαθηταῖς τῆς κοινότητος, ἧτις διὰ τοῦτο ἔχει μεγίστον συμφέρον νὰ συντελέσῃ πρὸς βελτίωσιν αὐτῶν. Ἄν δ' ὑποτεθῇ ὅτι κατ' ἔτος θὰ προσκαλῶνται πρὸς ἀσκήσιν ἐκάστον διδάσκαλος ἐπὶ τρεῖς μῆνας, ἢ τοῦ Δημοσίου δαπάνῃ δὲν θὰ ὑπερβῇ τὰς 4,500 δραχμῶν, ποσὸν ἐλάχιστον πρὸς τὴν ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ μέτρου τούτου προσδοκωμένην ὠφέλειαν. Οἱ πρὸς ἀναπλήρωσιν δὲ τῶν διδασκάλων διοριζόμενοι ἐπὶ τρεῖς μῆνας ἱερεῖς ἢ γραμματοδιδάσκαλοι, λαμβάνοντες τὰ διδάκτρα τὸ ἐνοίκιον τῆς κατοικίας τοῦ διδασκάλου και τὰς δεκαπέντε κατὰ μῆνα δραχμὰς, τὸ τοῦ Ὑπουργεῖου χορήγημα, θὰ διδάσκωσι τακτικῶς μέχρι τῆς ἐπανόδου τοῦ διδασκάλου. Τοῦ μέτρου τούτου ὑπαγορευθέντος ὑπὸ τῆς ἀνάγκης και τῆς οἰκονομίας, ὅπου ἡ σύστασις διδασκαλείων δι' ἀπορίαν ἤτο ἀδύνατος, ἐγένετο ἐπιτυχῆς χρῆσις ἐν Βελγίῳ, καθ' ἣν ἐποχὴν αἱ μεσημβριναὶ ἐπαρχίαι ἔστεροντο διδασκαλείων, και μάλιστα ἐν Ὀλλανδίᾳ. Καὶ ἐν Γαλλίᾳ σήμερον ὑπάρχουσιν ἐπτὰ τοιαῦτα πρακτικὰ διδασκαλεῖα, ἐν οἷς γίνεται κατ' ἐποχὰς και ἐπὶ ὀρισμένον χρόνον κύκλος μαθημάτων πρακτικῶς μετ' ἀσκήσεων.

Παρ' ἡμῶν δὲ, οἵτινες εὐρισκόμεθα ως πρὸς τὴν δημοτικὴν ἐκπαίδευσιν εἰς τὴν πικρὰν ἀνάγκην ἢ νὰ διατηρῶμεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη 4,300 δημοδιδασκάλους, ὧν οἱ πλεῖστοι οὐδεμίαν ἔχουσι διδασκτικὴν ἱκανότητα πρὸς μεγίστην ζημίαν τῆς παιδείας τοῦ λαοῦ, ἢ νὰ ἀπολύσωμεν αὐτοὺς τῆς ὑπηρεσίας και νὰ κλείσωμεν τὰ σχολεῖα, τὸ μέτρον τοῦτο εἶναι τὸ μόνον δυνατὸν και τὸ μόνον σωτήριον, ἂν ἐφαρμοσθῇ μετὰ προνοίας, ἀκριβείας και αὐστηρότητος. Διὰ τῶν διατάξεων τούτων πρὸς τοῖς ἄλλοις τίθεται ἡ βάση τοῦ ἐν τῷ μέλλοντι διορισμοῦ ἐν ἐκάστῳ νομῷ ἰδίου ἐπιθεωρητοῦ ἐπιστήμονος, ἔχοντος τὴν διεύθυνσιν και ἀσκούντος τὴν ἐποπτείαν τῶν ἐν τῷ νομῷ σχολείων. Καὶ ἂν σήμερον μὴ ἐκώλυον αἱ οἰκονομικαὶ τοῦ τόπου δυσχέρειαι και ἡ ἔλλειψις καταλλήλου προσωπικοῦ, ἤτο ἀνάγκη ἐπέ-

γούσα να προβῶμεν ἀμέσως εἰς τὸ μέτρον τοῦτο, ἐξ οὗ δυνάμεθα νὰ ἐλπίζωμεν ταχυτέραν τὴν βελτίωσιν τοῦ σχολείου.

Διὰ ταῦτα μάλιστα παρακαλῶ τὴν Βουλὴν νὰ θεωρήσῃ κατεπείγον τὸ παρὸν Νομοσχέδιον, καὶ νὰ προτάξῃ αὐτὸ παντὸς ἄλλου, ὅπως δυνηθῶμεν νὰ θέσωμεν αὐτὸ εἰς ἐνέργειαν, ἔχοντες ἔτοιμον καὶ τὸ ἀναγκαῖον πρὸς τοῦτο προσωπικόν.

Περὶ τῶν λοιπῶν ἄρθρων τοῦ Νομοσχεδίου, ὡς αὐτόδηλον τὸν ὑπαγορεύσαντα τὴν διάταξιν ἐκάστου σκοπὸν, παραλείπω νὰ προσθέσω τι, περιοριζόμενος νὰ σημειώσω, ὅτι πρὸς ἐφαρμογὴν τοῦ μέτρου τῆς ἐπιθεωρήσεως καὶ ἀσκήσεως τῶν διδασκάλων θὰ δαπανῶνται τὸ πολὺ 15 χιλ. δραχ. κατ' ἔτος.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 4 Φεβρουαρίου 1880.

ΣΧΕΔΙΟΝ ΝΟΜΟΥ

Περὶ ἐπιτοπίου ἐποπτείας καὶ ἐπιθεωρήσεως τῶν ἐν τῷ Βασιλείῳ δημοτικῶν σχολείων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Περὶ ἐπιτοπίου ἐποπτείας.

Ἄρθρον 1. Ἡ ἐπιτόπιος ἐποπτεία τῶν δημοτικῶν σχολείων ἐκάστου δήμου ἀσκεῖται ὑπὸ ἐπιτοπίου σχολειακῆς ἐπιτροπείας, συγκαυμένης ἐν μὲν ταῖς πρωτευούσαις τῶν νομῶν καὶ ἐπαρχιῶν ἐκ τῶν ἐξῆς πέντε τακτικῶν μελῶν :

1. Τοῦ προέδρου τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου, ἢ τοῦ κατὰ νόμον ἀναπληρωτοῦ αὐτοῦ, ὄντος καὶ προέδρου τῆς ἐπιτροπείας.

2. Τοῦ Γυμνασιάρχου ἢ, ὅπου δὲν ὑπάρχει Γυμνάσιον, ἐκ τοῦ Σχολάρχου, ἢ τῶν κατὰ νόμον ἀναπληρωτῶν αὐτῶν, ἂν κωλύονται.

3. Ἐκ τοῦ Βίρηνοδίκου, εἰς οὗ τὴν δικαιοδοσίαν ὑπάγεται ὁ δήμος.

4. Ἐκ τινος τῶν εὐπαιδευτοτέρων κληρικῶν.

5. Ἐκ τινος τῶν εὐὐποληπτοτέρων ἰατρῶν, ἢ δικηγόρων, μονίμως ἐγκατεστημένων ἐν τῷ δήμῳ, ἢ ἄλλου διακεκριμένου ἐπιστήμονος.

Ἐν δὲ ταῖς πρωτευούσαις τῶν δήμων ἐκ τριῶν τακτικῶν μελῶν.

1. Ἐκ τοῦ προέδρου τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου, ἢ τοῦ κατὰ νόμον ἀναπληρωτοῦ αὐτοῦ ὡς προέδρου τῆς ἐπιτροπείας.

2. Ἐξ ἑνὸς ἱερέως εὐπαιδέυτου, ἢ τοῦ Ἑλληνοδιδασκάλου, ὅπου δὲν ὑπάρχει εὐπαιδευτος ἱερεὺς.

3. Ἐκ τοῦ Βίρηνοδίκου, ἢ ἂν μὴ ὑπάρχῃ Βίρηνοδικὴ ἐν τῷ δήμῳ, ἐξ ἑνὸς ἐπιστήμονος ἰατροῦ, ἢ ἐκ τοῦ ἀρχαιοτέρου τῶν ἐν τῷ δήμῳ Συμβολαιογράφων.

Τὸν πρόεδρον τῶν ἐπιτοπειῶν σχολειακῶν ἐπιτροπειῶν, ἀπόντα ἢ ἀρνούμενον νὰ συγκαλέσῃ τὴν ἐπιτροπείαν, ἀναπληροῖ ἐν μὲν ταῖς πρωτευούσαις τῶν νομῶν ὁ Γυμνασιάρχης, ἢ ὁ ἀναπληρῶν αὐτὸν ἀπόντα καθηγητῆς, ἐν δὲ ταῖς πρωτευούσαις τῶν Ἐπαρχιῶν, ἐν αἷς δὲν ὑπάρχει Γυμνάσιον καὶ ταῖς πρωτευούσαις τῶν δήμων ὁ Σχολάρχης, καὶ ὅπου τοιοῦτος δὲν ὑπάρχει, ὁ Βίρηνοδικὸς, ὅπου δὲ δὲν ὑπάρχει Βίρηνοδικὸς ἢ Σχολάρχης, τὸ πρεσβύτερον τῶν μελῶν τῆς ἐπιτροπείας.

Ἄρθ. 2. Ἡ ἐπιτόπιος σχολειακὴ ἐπιτροπεία διορίζει ἐν ἐκάστῳ σχολείῳ κώμη, ἀπεχούσης περισσότερον τοῦ τετάρτου τῆς ὥρας τῆς πρωτευούσης τοῦ δήμου, ἐν ἑκτακτον μέλος τῆς σχολειακῆς ἐπιτροπείας, εἰς ὃ ἀνατίθῃσι τὴν καθημερινὴν τοῦ σχολείου ἐποπτείαν.

Ὡς τοιοῦτοι προτιμῶνται οἱ πάρεδροι τῶν χωρίων, ἂν ἦνε ἐγγράμματοι, ἢ ἱερεῖς, ἢ συμβολαιογράφοι, ἢ ἰατροὶ μονίμως ἐν τῇ κώμῃ οἰκοῦντες. Τὰ ἑκτακτα μέλη τῶν ἐπιτοπιῶν σχολειακῶν ἐπιτροπειῶν, καλούμενα ὑπὸ τοῦ προέδρου δύνανται νὰ συμμετέχωσι τῶν συνεδριάσεων τῆς ἐπιτροπείας, ἀλλ' ἔχουσι ψῆφον μόνον ἐπὶ τῶν ζητημάτων τῶν ἀφορώντων εἰς τὸ σχολεῖον τῆς κώμης των.

Ἄρθ. 3. Τὰ τακτικὰ μέλη τῆς ἐπιτοπίου ἐποπτευτικῆς ἐπιτροπείας τῶν δημοτικῶν σχολείων ἐκάστου δήμου, ὅσα δὲν εἶναι αὐτοδικαιῶς μέλη αὐτῆς κατὰ τὸν παρόντα νόμον, διορίζονται ὑπὸ τοῦ Νομάρχου προτάσει τῶν ἀρμοδίων δημοτικῶν συμβουλίων, καὶ διαρκεῖ ἡ λειτουργία των μέχρι τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν νέων δημοτικῶν ἀρχῶν, ὅτε γίνεται νέα αὐτῶν ἐκλογή ὑπὸ τῶν νέων δημοτικῶν συμβουλίων. Ἀρνούμενα δὲ ἢ ἀμελοῦντα νὰ ἐκπληρώσωσι τὸ καθήκον των ἀπολύονται ὑπὸ τοῦ ἐπὶ τῆς Ἐκπαιδεύσεως Ὑπουργοῦ προτάσει τοῦ Γενικοῦ ἢ τῶν Νομαρχιακῶν ἐπιθεωρητῶν τῶν δημοτικῶν σχολείων, καὶ γίνεται νέα ἐκλογή ἄλλων ὑπὸ τοῦ ἀρμοδίου δημοτικοῦ συμβουλίου.

Ἄρθ. 4. Ἐν ἀπαρτίᾳ λογίζεται ἡ σχολειακὴ ἐπιτροπεία τῶν μὲν πρωτευουσῶν τῶν νομῶν καὶ ἐπαρχιῶν, ἂν συνέρχωνται τρία τακτικὰ μέλη, τῶν δὲ δήμων ἂν συνέρχωνται δύο.

Ἄρθ. 5. Ἡ ἐπιτόπιος ἐποπτευτικὴ τῶν σχολείων ἐπιτροπεία ἔχει τὰ ἐξῆς καθήκοντα :

1. Ἐπιτηρεῖ τοὺς διδασκάλους τοῦ δήμου ὡς πρὸς τὴν ἐπιμέλειαν καὶ τὴν συμπεριφορὰν.

2. Ἐπισκέπτεται τὰ μὲν ἐν τῇ πρωτεύουσῃ τοῦ δήμου σχολεῖα ἐν ἀπαρτίᾳ τῶν μελῶν αὐτῆς, τὰ δὲ ἐν ταῖς κώμαις δι' ἐνὸς τῶν τακτικῶν μελῶν τῆς, ὑπὸ τῆς πλειονοψηφίας ἐκάστοτε ἐριζομένου καὶ πληρονομένου παρὰ τοῦ δήμου τὰ ὀδοιπορικά του ἔξοδα, ἅπαξ τοῦλάχιστον κατὰ διμηνίαν, καὶ συντάσσοῦσα ἀποστέλλει διὰ τῆς διοικητικῆς ἀρχῆς πρὸς τὸ ἐπὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως Ὑπουργεῖον πρακτικόν, ἐν ᾧ θέλει ἀναγράφει τὴν περὶ ἐπιμελείας καὶ συμπεριφορᾶς τοῦ διδασκάλου, τῆς προόδου τῶν μαθητῶν, τῶν ἐλλείψεων τοῦ διδασκῆριου καὶ τῶν ἐν αὐτῷ διδασκτικῶν ὀργάνων καὶ σκευῶν γνώμην αὐτῆς, ὡς πρὸς τὰ σχολεῖα τῶν κωμῶν εἰσηγουμένου τοῦ ἐπισκεψαμένου αὐτὰ μέλους.

3. Μεριμνᾷ περὶ τῆς εἰς τὸ σχολεῖον πάντων τῶν παιδῶν τοῦ δήμου, τῶν ἐχόντων τὴν νόμιμον ἡλικίαν, τακτικῆς φοιτήσεως καταγγέλλουσα πρὸς τὸν ἀρμοδίον δημόσιον κατήγορον τοὺς μὴ ἀποστέλλοντας τὰ τέκνα των εἰς τὸ σχολεῖον πατέρας ἢ κηδεμόνας, ἵνα τιμωρῶνται κατὰ τὸν νόμον.

4. Ἀποστέλλει κατὰ Σεπτέμβριον ἐκάστου ἔτους πρὸς τὸ δημοτικὸν συμβούλιον ἔκθεσιν περιληπτικὴν περὶ τῶν σχολείων τοῦ δήμου, περὶ τῆς φοιτήσεως καὶ προόδου τῶν μαθητῶν, περὶ τῆς ἐπιμελείας τῶν διδασκάλων καὶ περὶ τῶν ἀναγκῶν τοῦ σχολείου ἐν γένει.

5. Γνωμοδοτεῖ περὶ ἐνοικιάσεως καταλλήλων διδασκῆριων. Οὐδεμίᾳ δὲ τοῦ λοιποῦ ἐνοικίασις διδασκῆριου ἐνεργεῖται ὑπὸ τοῦ Δημάρχου, ἢ ἰσχυεῖ, γενομένη ἄνευ προηγουμένης γνωμοδοτήσεως τῆς ἐπιτοπίου σχολειακῆς ἐπιτροπείας.

6. Γνωμοδοτεῖ, ἐκτάκτως προσκαλουμένη ὑπὸ τοῦ Γενικοῦ τῶν δημοτικῶν σχολείων ἐπιθεωρητοῦ, περὶ τῆς ἐπιμελείας καὶ συμπεριφορᾶς δημοδιδασκάλου, καταγγελλομένου ὡς ἀμελοῦς ἢ ἀκόσμως διάγοντος.

7. Εἰς τὸν Εἰρηνοδίκην, ὡς μέλος τῆς ἐπιτοπίου σχολειακῆς ἐπιτροπείας, δύναται ν' ἀναθέσῃ τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Ἐκπαιδεύσεως ἀνάκρισιν κατὰ διδασκάλου καταγγεληθέντος ἐπὶ παραβάσει τῶν καθηκόντων του. Ὁ Εἰρηνοδίκης ὀφείλει αὐτοπροσώπως νὰ περατώσῃ τὴν ἐξέτασιν ἐντὸς δεκαπέντε ἡμερῶν καὶ ὑποβαλὼν ταύτην εἰς τὴν ἐπιτόπιον σχολειακὴν ἐπιτροπείαν ὡς εἰτηγητῆς νὰ προκαλέσῃ γνώμην τῆς ὀλομελείας περὶ τῆς ἐνοχῆς ἢ μὴ τοῦ διδασκάλου, ἢν ὑποβάλλει εἰς τὸ Ὑπουργεῖον μετὰ πάντων τῶν ἐγγράφων.

8. Ὁ Εἰρηνοδίκης πλὴν τῶν ὀδοιπορικῶν του, μετὰ τὴν ὑποβολὴν τῶν ἐγγράφων λαμβάνει καὶ εἰκοσάδραχμον ἀμοιβὴν, πληρονομένην δι' ἐντάλματος τοῦ Ὑπουργεῖου τῆς Παιδείας ἐκ τοῦ ἀρθροῦ τοῦ προϋπολογισμοῦ «ἔξοδα ἐπιθεωρήσεως σχολείων.»

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Περὶ ἐπιθεωρήσεως τῶν δημοτικῶν σχολείων.

Ἄρθ. 6. Τὰ ἐν τῷ Βασιλείῳ δημοτικὰ σχολεῖα ἀρρένων καὶ θηλέων, ὡς καὶ τὰ ἰδιοσυντήρητα ἐπιθεωροῦνται ἅπαξ τοῦλάχιστον τοῦ ἔτους.

Ἡ ἐπιθεωρήσις τῶν σχολείων ἐνεργεῖται ὑπὸ τοῦ Γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ, τῶν Νομαρχιακῶν ἐπιθεωρητῶν καὶ ἐν ἀνάγκῃ καὶ ὑπὸ ἐκτάκτων, διοριζομένων ὑπὸ τοῦ ἀρμοδίου Ὑπουργοῦ.

Ἄρθ. 7. Πρὸς τοῦτο καθιστῶνται ἐπὶ τοῦ παρόντος δύω θέσεις Νομαρχιακῶν ἐπιθεωρητῶν δημοτικῶν σχολείων ἐχόντων βαθμὸν καθηγητοῦ Γυμνασίου καὶ τὸ δικαίωμα ἀξίσεως μετὰ πενταετῆ εὐδόκιμον ὑπηρεσίαν τοῦ μισθοῦ κατὰ τὸ πεμπτημῆριον ἐπὶ δύω πενταετίας, καὶ διοριζομένων ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ τῆς δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως.

Ἄρθ. 8. Ἴνα διορισθῇ τις Νομαρχιακὸς ἐπιθεωρητῆς, ἀνάγκη νὰ ἔχῃ τὰ ἑξῆς προσόντα :

1. Νὰ παρουσιάσῃ πτυχίον διδάκτορος τῆς φιλοσοφίας Πανεπιστημίου τῆς Γερμανίας ἢ Βελγείας καὶ νὰ προσαγάγῃ ἀποδείξεις, ὅτι εἰδικῶς ἐσπούδασεν ἐν αὐτῷ τὰ παιδαγωγικὰ, ἢ δίπλωμα διδάκτορος τῆς φιλολογίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Πανεπιστημίου καὶ νὰ προσαγάγῃ ἀποδείξεις τοῦ διευθυντοῦ τοῦ ἐν Ἀθήναις Διδασκαλείου καὶ τοῦ ἐν αὐτῷ διευθυντοῦ τοῦ προτύπου, ὅτι ἐπὶ ἐν τοῦλάχιστον ἔτος διήκουσεν ἐν τῷ ἐν Ἀθήναις Διδασκαλείῳ τὴν Παιδαγωγικὴν, τὴν Ἱστορίαν τῆς Παιδαγωγικῆς καὶ τὴν διδασκτικὴν ἢ Μεθοδικὴν, καὶ ὅτι ἠσκήθη τακτικῶς δι' ὅλου τοῦ ἔτους ἐν τῷ πρωτύπῳ, παρευρισκόμενος καὶ εἰς τὰς κατὰ τὰ ἀρθρα 37—39 τοῦ ἀπὸ 23 Αὐγούστου 1878 Βασιλικοῦ Διατάγματος συνεδριάσεις τῶν μαθητῶν τοῦ Διδασκαλείου.

2. Νὰ ὑποστῇ ἐγγραφον δοκιμασίαν ἐνώπιον ἐπιτροπείας συγκειμένης ἐκ τοῦ Γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ τῆς Δημοτικῆς Ἐκπαιδεύσεως ὡς Προέδρου, τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ ἐν Ἀθήναις Διδασκαλείου καὶ τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ ἐν αὐτῷ Προτύπου.

Τὰ καθ' ἕκαστα τῆς δοκιμασίας ταύτης θέλουσι κανονισθῆ διὰ Βασιλικοῦ Διατάγματος.

Ἄρθ. 9. Ἐκτακτοὶ ἐπιθεωρηταὶ ἐκπέμπονται, ἂν μὴ ἐπαρκῶσιν οἱ τακτικοί, κατ' ἔτος παρὰ τοῦ Ὑπουργεῖου πρὸς ἐπιθεωρήσιν δημοτικῶν σχολείων ὠρισμένης περιφερείας κατὰ πρότασιν τοῦ Γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ, διοριζόμενοι ἐπὶ μηνιαίῳ ἐπιμισθίμῳ, διοριζομένῳ διὰ Βασιλικοῦ Διατάγμα-

τος, Διευθύνται και Καθηγηταί διδασκαλείων, Γυμνασιάρχαι, ἢ ἐκ τῶν Γυμνασιακῶν καθηγητῶν και σχολαρχῶν, οἱ ἔχοντες δίπλωμα διδάκτορος τῆς φιλολογίας, ἢ ἀρχαῖοι πρωτοβάθμιοι δημοδιδάσκαλοι ἐξεληθόντες ἀπὸ τοῦ παλαιοῦ διδασκαλείου και δεκαετίαν τοῦλάχιστον ὑπηρετήσαντες ὡς πρωτοβάθμιοι, ἢ πρωτοβάθμιοι δημοδιδάσκαλοι ἐξεληθόντες ἀπὸ νέου διδασκαλείου, και οἱ ἔχοντες ἀποδεδειγμένως παιδαγωγικὴν ἱκανότητα δι' εἰδικῶν σπουδῶν.

Τῶν μὴ ἔχόντων ἄλλην θέσιν ἐκτάκτων ἐπιθεωρητῶν ἢ ὑπηρεσία παρ-
έχει αὐτοῖς δικαίωμα συντάξεως ὑπολογιζομένη εἰς τὸν ὑπὸ τοῦ σχετι-
κοῦ νόμου τασσόμενον πρὸς σύνταξιν χρόνον. Οὗτοι ἀφείλουσι νὰ δμῶσωσιν ἐνώπιον τοῦ Γενικοῦ ἐπιθεωρητοῦ τὸν ὅρον τοῦ δημοσίου ὑπαλλήλου.

Ἄρθ. 40. Οἱ ἀπὸ νέων διδασκαλείων ἐξεληθόντες πρωτοβάθμιοι δημο-
διδάσκαλοι, οἱ χρηματίσαντες πρὸ τῆς ἀπὸ τοῦ διδασκαλείου ἀπολύσεως
των ἢ μετ' αὐτὴν ἐπὶ πέντε τοῦλάχιστον ἔτη δημοδιδάσκαλοι ἐν ἐνεργείᾳ
δύνανται νὰ διορισθῶσι και μονίμως διὰ Βασιλικῆς Διατάγματος
ἔκτακτοι ἐπιθεωρηταί δημοτικῶν σχολείων, λαμβάνοντες μισθὸν δραχ.
200 κατὰ μῆνα και ἔχοντες και τὸ τῆς συντάξεως δικαίωμα. Ἀλλὰ τοιοῦ-
τοι μόνιμοι δὲν δύνανται νὰ διορισθῶσι πλείονες τῶν τριῶν, μισθοδοτοῦν-
ται δὲ ἐκ τῆς εἰδικῆς πιστώσεως τῆς πρὸς ἐπιθεώρησιν δημοτικῶν scho-
λείων ὀριζομένης κατ' ἔτος ἐν τῷ προϋπολογισμῷ.

Ἄρθ. 41. Οἱ Νομαρχιακοὶ ἐπιθεωρηταί, ὄντες και μέλη τοῦ κεντρικοῦ
συμβουλίου τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως, ἐδρεύουσιν ἀπὸ τῆς πρώτης
Νοεμβρίου μέχρι τέλους Μαρτίου ἐν Ἀθήναις και ἐργάζονται ἐν τῷ ἁρμο-
δίῳ τμήματι τοῦ Ὑπουργείου τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως και ὑπὸ τὴν
διεύθυνσιν τοῦ Γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ εἰς ἐξέλεγχξιν και συγκέντρωσιν τῶν
ἀποτελεσμάτων τῆς ἐπιθεωρήσεως, εἰς σύνταξιν ὁδηγίων περὶ βελτιώσεως
μεθόδου διδασκαλίας και εἰς κρίσιν διδακτικῶν βιβλίων.

Ἄρθ. 42. Οἱ Νομαρχιακοὶ ἐπιθεωρηταί ἐξέρχονται τὴν πρώτην Ἀπρι-
λίου μέχρι τέλους Ὀκτωβρίου πρὸς ἐπιθεώρησιν τῶν δημοτικῶν σχολείων,
ἀφείλοντες ἕκαστος αὐτῶν νὰ ἐπιθεωρήσῃ τοῦλάχιστον ἅπαντα τὰ scho-
λεῖα δύο νομῶν, ὀριζομένων κατ' ἔτος ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Δημοσίας
Ἐκπαιδεύσεως.

Τὰ καθέκαστα τῶν καθηκόντων τῶν Νομαρχιακῶν ἐπιθεωρητῶν ὀρι-
σθῆσονται διὰ Β. Διατάγματος.

Ἄρθ. 43. Ὁ γενικὸς και οἱ νομαρχιακοὶ Ἐπιθεωρηταί αὐτοδικαίως, οἱ
δὲ ἔκτακτοι, ἂν λάβωσι ῥητὴν περὶ τούτου ἐντολὴν τοῦ Ὑπουργείου τῆς
Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως, δύνανται νὰ καλῶσι τοὺς ἐν ἐκάστη ἐπαρχίᾳ δη-

μοδιδασκάλους ἐν τῇ πρωτεύουσῃ τῆς ἐπαρχίας εἰς κοινὰς συνεδριάσεις,
καθ' ἃς γίνονται μελέται και ἀσκήσεις δι' ὑποδειγματικῆς διδασκαλίας
ἐν τοῖς σχολείοις τῶν πρωτεύουσῶν τῶν ἐπαρχιῶν πρὸς βελτιώσιν διδα-
κτικῶν μεθόδων, διαρκοῦσαι τὸ πολὺ δέκα ἡμέρας.

Τὰ καθέκαστα τῶν Ἐπαρχιακῶν συνεδριάσεων τῶν δημοδιδασκάλων
θέλουσι κανονισθῆ διὰ Β. Διατάγματος.

Ἄρθ. 44. Ὁ Γενικὸς Ἐπιθεωρητὴς ὡς και οἱ Νομαρχιακοὶ και οἱ ἔκ-
τακτοι ἐπιθεωρηταί, ἐξερχόμενοι εἰς ἐπιθεώρησιν σχολείων, ἢ ἄλλην ἔκ-
τακτον ὑπηρεσίαν λαμβάνουσι τὰ ὁδοιπορικὰ των ἐξοδα και ἐπιχορηγή-
σιν τεσσάρων μέχρι δέκα τὸ πολὺ δραχμῶν κατ' ἡμέραν ὀριζομένην ἀνα-
λόγως πρὸς τὸν βαθμὸν ἐκάστου διὰ Β. Διατάγματος.

Ἄρθ. 45. Δύναται τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως νὰ ὀρι-
ζῇ ἐκάστοτε κατὰ τὴν ἀνάγκην τῆς ὑπηρεσίας δημοτικὰ Σχολεῖα ἐν πόλεσι
μὴ οὖσαις ἔδραις Διδασκαλείων, ἐν οἷς θέλουσι διδάσκεισθαι δημοδιδάσκα-
λοι ἐπὶ τὸ πρακτικώτερον ὑπὸ τινος τῶν τακτικῶν, ἢ τῶν ἐκτάκτων,
ἀλλὰ μονίμων ἐπιθεωρητῶν, ἢ και ὑπὸ τινος καθηγητοῦ τοῦ Διδασκαλείου
και ἀσκεῖσθαι εἰς τὰς διδακτικὰς μεθόδους.

Ἄρθ. 46. Δημοδιδάσκαλοι, ἐξελεγχθέντες μετ' ἐπιθεώρησιν ἐλλείπον-
τες κατὰ τὴν διδακτικὴν ἱκανότητα, προσκαλοῦνται ὑπὸ τοῦ Γενικοῦ
Ἐπιθεωρητοῦ, ἵνα ἀσκηθῶσιν ἐν τοῖς κατὰ τὸ ἀνωτέρω ἄρθρον ὀριζομέ-
νοις σχολείοις, ἢ και ἐν προτύποις, προσσητημένοις εἰς Διδασκαλεῖον, ἐπὶ
ὀρισμένον χρόνον, μὴ ὑπερβαίνοντα τοὺς πρὸς μῆνας, λαμβάνοντες τὴν
ἀντιμισθίαν των, ἐφ' ὅσον διατελοῦσιν ἀσκούμενοι χρόνον παρὰ τῶν οἰ-
κειῶν δημοτικῶν ταμείων.

Ἄρθ. 47. Εἰς ἀναπλήρωσιν τῶν πρὸς ἀσκήσιν προσκαλουμένων δημοδι-
δασκάλων διορίζονται προσωρινῶς παρὰ τοῦ Ὑπουργείου γραμματοδιδά-
σκαλοι, λαμβάνοντες παρὰ τοῦ Δημοτικοῦ ταμείου τὸ ἐνοίκιον τῆς κα-
τοικίας τοῦ προσκαλουμένου διδασκάλου, τὰ διδάκτρα και δεκαπέντε
δραχμὰς κατὰ μῆνα παρὰ τοῦ Δημοσίου πληρωνομένης ἐκ τῆς εἰδικῆς
πιστώσεως «βοήθειαι εἰς ἀπόρους Δήμους ὑπὲρ τῶν Δημοτικῶν Σχολείων.»
Ὡς τοιοῦτοι δὲ διορίζονται κατὰ προτίμησιν ἱερεῖς.

Διὰ Β. Διατάγματος και ὁδηγίων τοῦ Ὑπουργείου, κατ' ἔτος ἐκδιδομέ-
νων, θέλουσι κανονίζεσθαι τὰ καθέκαστα τῶν ἐν τοῖς Σχολείοις τούτοις
ἀσκήσεων και αἱ μετ' αὐτὰς διδόμεναι τοῖς ἀσκηθεῖσι πιστοποιήσεις.

Ἄρθ. 18. Ὁ προσκληθεὶς και μὴ προσελθὼν πρὸς ἀσκήσιν κατὰ τὸν
ὀρισμένον χρόνον δὲν δύναται νὰ μετέλθῃ τὸ τοῦ διδασκάλου ἐπάγγελμα,
διαγραφόμενος τοῦ ἐν τῷ ὑπουργεῖῳ κρατουμένου Γενικοῦ καταλόγου τῶν
διδασκάλων, μέχρις οὗ προσελθὼν ἀσκηθῇ.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 4 Φεβρουαρίου 1880.

Ὁ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν και τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως
Ὑπουργὸς Βουλευτὴς Ἠλείας

Α. Δ. ΑΥΓΕΡΙΝΟΣ.

ΚΡΙΣΙΣ

ΤΟΥ ΝΙΚΟΔΗΜΕΙΟΥ ΑΓΩΝΟΣ

Ἀναγνωσθεῖσα ὑπὸ τοῦ Γενικοῦ Γραμματέως

ΤΟΥ

ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ

Τῆ 9ῃ Μαρτίου 1880 ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ Βαρθολαίου Λυκείου.

Κύριοι,

Τὸ τρίτον νῦν τελεῖται ἡ κρίσις τοῦ συγγραφικοῦ ἀγώνος, ὃν ὁ ἀείμνηστος Κωνστ. Νικόδημος πρὸ τετραετίας ἱδρυσεν ὑπὸ τὴν ἐπιμέλειαν τοῦ Ἑλλ. διδασκαλικοῦ Συλλόγου, ἐπιθυμῶν διὰ καταλλήλων βιβλίων τὸ μὲν, νὰ διεγείρῃ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἑλλ. λαοῦ πρὸς τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας καὶ τὰς πρακτικὰς τέχνας, τὸ δὲ, νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν παρ' αὐτῷ καὶ τῇ μαθητιώσῃ νεότητι διάδοσιν καὶ ἐμπέδωσιν ὑγιῶν ἠθικῶν ἀρχῶν. Ἡ ἐδοστοχωτάτη δὲ αὕτη ἐκλογή τῶν θεμάτων τοῦ ἀγώνος δεικνύει, πῶσον ὁ αἰόδιμος ἀγωνοθέτης κανονοῖ τὰς οὐσιώδεις τοῦ ἔθνους ἀνάγκας.

Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν, ὡς γνωστόν, προσκηρύχθη ὑπὸ τοῦ Συλλόγου ἡ συγγραφὴ μιᾶς πραγματείας συμπεριλαμβανούσης καὶ τὰ τρία ταῦτα, καθ' ἑαυτὰ εὐρέα καὶ σπουδαῖα θέματα· κατὰ δὲ τὴν ὠρισμένην προθεσμίαν ἀπεστάλη εἰς τὸ Προεδρεῖον τοῦ Συλλόγου μία μόνη πραγματεία, κριθεῖσα ὑπὸ τῶν ἀγωνοδικῶν ἀναξία βραβεύσεως. Τὸ δεύτερον ἔτος πάλιν μία πραγματεία παρουσιάσθη, διεκδικούσα τὸ βραβεῖον, κριθεῖσης ὅμως ὅλως ἀναξίας, ἡ κρίσις ἀνεβλήθη κατὰ τὸ ἔτος ἐκείνο. Τὸ τρίτον ἔτος παρουσιάσθη αὖθις μία μόνη πραγματεία, ἥτις ἐπίσης ἐκρίθη τοῦ ἀθλοῦ ἀναξία.

Τότε ὁ Σύλλογος ἐπιθυμῶν νὰ εὐκολύνῃ τὸ βαρὺ τῷ ὄντι ἔργον, ἐτριχοτόμησε τῇ συγκαταθέσει καὶ τοῦ ἀγωνοθέτου τὸν τε ἀγῶνα καὶ τὸ βραβεῖον, προκηρύξας τὴν συγγραφὴν ἀντὶ μιᾶς τριῶν εἰδικῶν καὶ ἀνεξαρτήτων πραγματειῶν, ἐκάστης ἰδίᾳ περὶ ἑνὸς ἐκάστου τῶν τριῶν θεμάτων πραγματευομένης. Ἡ δὲ τοῦ παρόντος ἔτους συγκομιδὴ ἀπέδειξεν, ὅτι

ἄρθῳς ὁ Σύλλογος ἐβουλεύθη καὶ εἰς ἀναγκαῖον προέβη μέτρον· διότι 8 πραγματεῖαι ἀπεστάλησαν ἐφέτος εἰς τὸ Προεδρεῖον τοῦ Συλλόγου, ἦτοι 4 μὲν περὶ καθηκόντων, 3 δὲ περὶ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ 1 περὶ γεωπονίας, κτηνοτροφίας καὶ βιομηχανίας.

Τὸ δὲ Προεδρεῖον τοῦ Συλλόγου ἀνέθηκε τὴν κρίσιν τῶν πονημάτων τούτων εἰς τριμελῆ ἐπιτροπήν, συνισταμένην ὑπὸ τῶν κ. κ. Χρ. Παπαδοπούλου, διευθυντοῦ τοῦ διδασκαλείου, Ὁθ. Φρειδερίκου, καθηγητοῦ, καὶ Π. Γενναδίου γεωπόνου καὶ τμηματάρχου τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐσωτερικῶν.

Ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῆς κρίσεως τῆς Ἐπιτροπείας θέλετε ἰδεῖ τὴν ποιότητα καὶ ἀξίαν ἐκάστου τῶν κατὰ τὸν παρόντα ἀγῶνα παρουσιασθέντων ἔργων. Ἄλλ' οἷα δήποτε καὶ ἂν ἦναι αὕτη, ἡ σχετικὴ εὐφορία τοῦ παρόντος ἔτους μαρτυρεῖ, ὅτι ἱκανοὶ τῶν παρ' ἡμῖν λογίων δεόντως ἐξετίμησαν τὴν μεγάλην τοῦ ἀγώνος ἀξίαν καὶ τὴν ἐξ αὐτοῦ προελευσομένην κοινὴν ὠφέλειαν καὶ δὲν ὤκνησαν φιλοτίμως ν' ἀποδυθῶσιν εἰς αὐτόν, προθυμοῦμενοι νὰ προσενέγκωσι τὰ πορίσματα τῶν γνώσεων καὶ τῆς μελέτης αὐτῶν ὑπὲρ τῆς ἠθικῆς καὶ ὑλικῆς προαγωγῆς τῆς νεότητος καὶ τοῦ λαοῦ, ἐφ' ᾧ ὁ Σύλλογος ἀπονέμει αὐτοῖς τὸν δίκαιον ἔπαινον, ἔχει δὲ δι' ἐλπίδος, ὅτι πλείονα καὶ κρείτονα κατὰ τὸν προσεχῆ ἀγῶνα φιλοπονήματα θέλουσι παρουσιασθῆ.

Ἄλλ' οἱ πλείστοι ὑμῶν τὴν στιγμὴν ταύτην ἔχετε, εἶμαι βέβαιος, τὸν νοῦν πρὸς τὸν ἰδρυτὴν τοῦ παρόντος ἀγώνος, τὸν αἰόδιμον Νικόδημον, οὗ τὴν στέρξιν ἅπαντες βαθέως αἰσθανόμεθα. Καὶ τῷ ὄντι πῶς δύναται τις νὰ μὴ ἀναπολῆ καὶ νὰ μὴ θαυμάζῃ τοὺς ἄνδρας ἐκείνους τοῦ μεγάλου ἡμῶν ἀγώνος, ὅστις κατὰ τὸν ποιητὴν

εἰς δάφνας τοῦ Μαραθῶνος,
τῆς Σαλαμῖνος, τῶν Πλαταιῶν
ἤνωσε νέας ἄλλου ἀγώνος
ἐνδοξοτέρας τῶν παλαιῶν;

τοῦ ἀγώνος, καθ' ὃν

στρατοὶ τὴν δίκελλαν ζευγυτῶν,
τὴν κόπην λέμβων ἔφυγον στόλοι
καὶ εἰς ἐδίωξεν ἑκατόν;

Εἰς τῶν ἡρώων ἐκείνων τοῦ μεγάλου ἑλλ. ἀγώνος εἶναι ὁ τοῦ παρόντος

ειρηνικοῦ καὶ πνευματικοῦ ἀγῶνος ἰδρυτῆς. Οἷονεὶ θέλων ν' ἀποδείξῃ ἀληθὲς καὶ ἐς αἰετὰ παρὰ τοῖς Ἕλλησι διασωζόμενον τὸ ὑπὸ τοῦ Περικλέους περὶ τῶν Ἀθηναίων ρηθὲν «καὶ φιλοσοφοῦμεν ἄνευ μαλακίας», ὁ ἀαίδιμος Νικοδῆμος ἔθεσε τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, τῶν πρακτικῶν τεχνῶν καὶ τῆς ἠθικῆς ἀγῶνα. Ἀθάνατε ἄνερ! διὰ τί δὲν μᾶς ἔλεγες κάλλιον ποῦ ἐδιδάχθητε σὺ καὶ οἱ συναγωνισταί σου τὴν ἀρετὴν, τὴν ἠθικὴν τῆς αὐταπαρνησίας καὶ τοῦ καθήκοντος;

Θὰ γράφονται ἠθικαὶ πραγματεῖαι καὶ καθηκοντολογίαὶ ἢ ἑλληνὶς νεότης τὴν καρδίαν καὶ τὸν χαρακτῆρα ἀσφκλῶς δύναται νὰ μορφώσῃ ἐν τῇ μελέτῃ καὶ μιμήσει τοῦ βίου καὶ τῶν πράξεων τῶν προγόνων καὶ πατέρων ἡμῶν κατὰ τοὺς παρόντας μάλιστα καιροὺς, ἐν οἷς ἡ ὑλοφροσύνη καὶ ἰδιοτέλεια ἀπειλοῦσι πᾶν εὐγενὲς αἰσθημα νὰ πνίξωσι, σταθμιζούσα τὰ πάντα διὰ τῆς πλάστιγγος τοῦ συμφέροντος.

Τὸ κακὸν εἶναι σπουδαῖον· διότι καὶ αἱ 4 ἠθικαὶ πραγματεῖαι αἱ εἰς τὸν παρόντα ἀγῶνα ἀποσαλεύσαι σκοπὸν καὶ ἐλατῆριον τῆς τοῦ ἀνθρώπου ἐνεργείας θέτουσι κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον τὸ εὐφέλμιον καὶ τὸ συμφέρον. Εἶναι τῇ ἀληθείᾳ εἰρωνεῖα, ἵνα μὴ τι ἄλλο εἴπωμεν ἀληθῶς ἀποτρόπαιον, ἐν ἀγῶνι τοῦ Κωνσταντίνου Νικοδήμου, ἀνδρὸς, ὅστις ἐν καιρῷ μὲν κινδύνων ἠγωνίσαστο τὸν καλὸν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ἀγῶνα, ἐν εἰρήνῃ δὲ πνευματικὸν συνίστα ἀγῶνα, ἐν τοιοῦτῳ ἀγῶνι αἱ ἠθικαὶ πραγματεῖαι τὸ συμφέρον καὶ τὸν εὐδαιμονισμὸν νὰ θέτωσι σκοπὸν τοῦ Ἕλληνος!

Ἄλλ' ἀναγνώστου ἀπλοῦ ἔργου ἐπιτελοῦντι δὲν μοὶ ἐπιτρέπεται ἐπὶ πολὺ νὰ μνησκῶ τὴν εἰσήγησιν· διὸ εἰσέρχομαι εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῆς κρίσεως τῆς τῶν ἀγωνοδικῶν Ἐπιτροπείας, ἀρχόμενος πρῶτον ἀπὸ τῆς κρίσεως τοῦ πονήματος τοῦ φέροντος τὴν ἐπιγραφὴν:

«Νικοδήμεια ἄθλ' ἀνατέλλει
στεφανώσαι τὸν ἄριστον θέλει.»

Ἐν τῷ πονήματι τοῦτῳ ὁ συγγραφεὺς φαίνεται προτιθέμενος νὰ διαγωνισθῇ διὰ τὸ περὶ τῶν χρησιμωτέρων γνώσεων τῆς Γεωργίας, τῆς Κτηνοτροφίας καὶ τῆς Βιομηχανίας βιβλίον. Τοῦτο δὲ γίνεται φανερὸν ἐκ τοῦ τρίτου μέρους τοῦ χειρογράφου αὐτοῦ, ὅπερ πραγματεύεται περὶ γεωργίας.

Τὸ πρῶτον μέρος τὸ ἐπιγραφόμενον «Κτηνοτροφία» περιλαμβάνει τὸ πλεῖστον ἀρχὰς ζωολογίας, αἵτινες βρῖθουσι σφαλμάτων, τὰ δὲ ἐν αὐτῷ καθαρῶς εἰς τὴν Κτηνοτροφίαν ἀναγόμενα, εἶναι πᾶνυ ὀλίγα, ἐλλιπῆ καὶ οὐκ ἄνευ σπουδαίων σφαλμάτων.

Τὸ δεῦτερον μέρος ἐπιγράφεται «Βιομηχανία». Ἐνταῦθα ὁ πονήσας κατατάσσει τὸ ἐμπόριον, τὴν διανοητικὴν ἀνάπτυξιν, ἣν ἀποκαλεῖ «Πνευματικὴν βιομηχανίαν ἢ Γνώσεις», τὴν θρησκείαν, τὴν νοσηλείαν, τὴν ὑγιεινὴν, ἐν ἐνὶ λόγῳ πᾶν ἐπάγγελμα, πᾶν ὅ,τι παράγει πλοῦτον. Ἡ παραδοχὴ παντὸς ἐπαγγέλματος ὡς κλάδου τῆς βιομηχανίας εἶναι ὁμολογούμενως θεωρία πρωτοφανής, ἀλλ' ὑπὲρ τὸ δέον τολμηρὰ, ἥμιστα δὲ κατάλληλος ἵνα ἐκτεθῇ ἐν βιβλίῳ σκοποῦντι τὴν μόρφωσιν τῶν παιδῶν καὶ τοῦ λαοῦ ἐν γένει.

Τὸ τρίτον μέρος τοῦ χειρογράφου τὸ ἐπιγραφόμενον «Γεωργία» δὲν περιλαμβάνει μὲν ζητήματα ἄσχετα τῷ κύκλῳ, ὡς συμβαίνει εἰς τὰ προηγούμενα δύο μέρη· βρῖθαι ὅμως σφαλμάτων καὶ εἶναι ἐλλιπές, καθόσον οὐδὲν περὶ γεωργικῶν ἐργαλείων, μηχανῶν καὶ βελτιώσεων ἀναφέρει, ζητημάτων σπουδαιωτάτων διὰ τὴν σημερινὴν γεωργίαν καὶ ἰδίως διὰ τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῆς ἐν Ἑλλάδι.

Ἦθελεν εἶσθαι λίαν ἐπιμοχθον ἅμα δὲ καὶ μάταιον ν' ἀπαριθμήσωμεν ἐνταῦθα ἅπαντα τὰ ἐν τῷ χειρογράφῳ τοῦτῳ ἀπαντῶντα σφάλματα· διὸ περιοριζόμεθα ἀναγράφοντες τινὰ τούτων ἱκανῶν ὅπως πείσωσι περὶ τοῦ ἀκαταλλήλου τοῦ ἐν λόγῳ ἔργου.

Μέρος Α' Κτηνοτροφία. Σελ. 4 § 7. Ὑποδιαίρει τὸ βασιλείον τῶν ζῴων εἰς ἐξ τάξεις, ἧτοι εἰς θηλαστικά, πτηνά, ἀμφίβια ἰχθύς, ἔντομα καὶ σκώληκας.—Σελ. 23 § 72 λέγει ὅτι αἱ νυκτερίδες ὑπάγονται εἰς τὴν τάξιν τῶν πτηνῶν.—Σελ. 24 74 ἀποκαλεῖ τὰ ὄφια τῶν ἰχθύων αὐγοτάριχα.—Σελ. 25 § 75 ἀποκαλεῖ τοὺς ὄφεις καὶ τὰς χελώνας ἀμφίβια.—Σελ. 32 § 93 ἀποκαλεῖ τὰ ὄστρεα σκώληκας.—Ἐκ πάντων τούτων φαίνεται ὅτι ὁ συγγραφεὺς εἶχεν ὑπόδειγμα ζωολογίαν τινὰ τοῦ μεσαιῶνος.

—Μέρος Β' Βιομηχανία.—Ἐὶ καὶ ὁ πονήσας ἐπιγράφει τὸ μέρος τοῦτο Βιομηχανίαν, οὐδὲν περὶ αὐτῆς ἀναφέρει, πολλὰ καὶ περίεργα διηγούμενος περὶ θεολογίας, περὶ ἀγωγῆς, περὶ παιδείας κτλ.

—Μέρος Γ' Γεωργία.—Ἡ περιγραφὴ τῆς μάργης εἶναι ἀκατάληπτος. Συμβουλεύει αὐτὴν ὡς μετὰπλάσμα (amendement), δὲν λέγει δὲ ποῦ αὕτη εὐρίσκειται καὶ πῶς διαγινώσκειται.—Ὅμιλῶν περὶ μεταπλασμάτων ἢ μεταποιητικῶν γαιῶν, ὡς ἀποκαλεῖ αὐτά, λέγει ὅτι σπανίως εὐρίσκειται ἔδαφος ἔχον ἀνάγκην ἀμμόδους γῆς. Τοῦτο εἶναι ἴσως ἀληθὲς καθόσον ἀφορᾷ τὴν Ἀττικὴν καὶ τινὰ ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Ἐν Ἠλείᾳ ὅμως, ἐν Ἀργολίδι, ἐν Μεσσηνίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ ὑπάρχουσιν ἀπέραντοι ἐκτάσεις, ὧν τὸ ἔδαφος καὶ τὸ ὑπέδαφος εἶναι ἀργιλλωδέστατον· αἱ δὲ τοιαῦται γαῖαι δύνανται σπουδαίως νὰ βελτιωθῶσι διὰ τῆς προσθήκης ἄμμου.

—Σελ. 12 λέγει ὅτι ἡ ἐξόρυξις τοῦ γουάνου εἶναι πολυδάπανος καὶ ὅτι ἡ οὐσία αὐτὴ ἐξακολουθεῖ παραγομένη. Ἀμφότερα ἐσφαλμένα.—Σελ. 13 λέγει ὅτι «ἡ Γεωργία συμβουλεύει» νὰ προστίθεται εἰς τὰ ἐν λάκκῳ συσσωρευόμενα λιπάσματα θειοῦχος σίδηρος, ἵνα οὕτω προλαμβάνηται ἡ ἀπώλεια τῶν ἀζωτούχων οὐσιῶν τῶν λιπασμάτων. Ἐν πρώτοις ὁ συγγραφεὺς σφάλλεται λέγων θειοῦχος σίδηρος καὶ βεβαίως ἐννοεῖ τὸν *θεικὸν σίδηρον*· εἶτα δὲ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον δὲν γίνεται χρῆσις τῆς οὐσίας ταύτης, ἥτις εἶναι δαπανηρά, ἀλλὰ τῆς ἀσθέσου ἢ καὶ τοῦ χρώματος αὐτοῦ, οὐσιῶν εὐδώνων καὶ δυναμένων ν' ἀπορροφῶσιν ἅπασαν τὴν ἐκ τῆς συσσωρευομένης κόπρου ἐκλυομένην ἀμμωνίαν.—Σελ 14—15. Ἡ περιγραφή τῶν λιπασμάτων εἶναι ἀτελεστάτη παραλείπει δὲ ὁ συγγραφεὺς τὰ φύκη, τῶν ὁποίων γίνεται χρῆσις εἰς πολλὰ τῆς Εὐρώπης μέρη καὶ ἐν Χίῳ. Τὴν χρῆσιν ταύτην πᾶν Ἑλληνικὸν περὶ Γεωργίας βιβλίον πρέπει νὰ ἀναφέρῃ, διότι εἶναι ἄριστον λίπασμα καὶ διότι εἰς τὰ πλεῖστα τῶν παραλίων τῆς Ἑλλάδος εὐρίσκεται ἐν ἀφθονίᾳ, ὥστε σχεδὸν ἀνεξόδως δύναται τις νὰ χρησιμοποίησῃ αὐτό.—Σελ. 25. Ἐσφαλμένως λέγει ὅτι ἐν Εὐρώπῃ πρὸς θερσιμὸν μεταχειρίζονται ἀτμομηχανάς.—Σελ. 39 λέγει ὅτι «αἱ ἐξαιρέτως γόνιμοι γαῖαι δίδουσι ἕως 180 ὀκάδας ἀραβοσίτου καθ' ἕκαστον στρέμμα.» Ὁ ἀριθμὸς οὗτος παριστᾷ περίπου τὸν μέσον ἔρον τῆς κατὰ στρέμμα παραγωγῆς τοῦ ἀραβοσίτου. Αἱ γόνιμοι γαῖαι δίδουσι καὶ μέχρι 250—300 ὀκάδ. ἀραβοσίτου κατὰ στρέμμα. Πάντες δὲ σχεδὸν οἱ ἀριθμοὶ τῆς κατὰ στρέμμα ἀποδόσεως τῶν διαφόρων προϊόντων εἶναι ἐσφαλμένοι. Ὅθεν φαίνεται ὅτι ὁ συγγραφεὺς εἶχεν ὑπ' ὄψιν οὐχὶ τὴν Ἑλλάδα ὅλην, ἀλλὰ τὴν λεπτόγειον Ἀττικὴν. — Πρὸς ἀροτρίασιν ὁ συγγραφεὺς προτιμᾷ τοὺς βόας λέγων ὅτι τοὺτους καὶ ἀφοῦ γηράσωσι, χρησιμοποιοῦμεν πωλοῦντες αὐτοὺς τοῖς κροσπώλαις, Ἐν τούτοις ἐν Ἑλλάδι, ὡς ἐκ τῆς ἐλλείψεως χειρῶν καὶ κατ' ἀκολουθίαν τῆς ὑπερτιμῆσεως τῶν ἡμερομισθίων, εἶναι ἀναμφιβόλως προτιμότερον νὰ παραδεχθῶμεν ζῶα καὶ ἐργαλεῖα δαπανηρότερα μὲν τῶν ὑπαρχόντων, δυνάμενα δὲ νὰ ἐκτελῶσιν ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ χρονικοῦ διαστήματος ἐργασίαν ἀνωτέραν κατὰ τε τὸ ποῖον καὶ τὸ ποσὸν τῆς διὰ τῶν ἐν χρῆσει ζώων καὶ ἐργαλείων ἐκτελουμένης.

Διὰ δὲ τὸ βιβλίον, ὅπερ δέον νὰ περιλαμβάνῃ τὰ σπουδαιότερα καὶ διδακτικώτερα ἐκ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, *γεωλογίας, ζωολογίας, βοτανικῆς, ἀερολογίας, μετεωρολογίας καὶ ἀστρονομίας*, τρία πονήματα ὑπεβλήθησαν εἰς τὴν ἡμετέραν κρίσιν.—Τούτων τὸ μὲν φέρει ἐπιγραφὴν:

*Ἐν τοῖς ἀγῶσι τοὺς προεξαρισταμένους βαπτίζουσι
Ναί· ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀπολειφθέντας οὐ στεφανοῦσιν.»*

Τοῦ ἔργου τούτου ἐν πολλοῖς συναντωμένου τῷ προηγουμένῳ, τὰ μὲν πλεονεκτήματα μικρὰ καὶ ἀνάξια λόγου, τὰ δὲ ἀμαρτήματα πλεῖστα καὶ σπουδαιότατα.

Α') Τὸ πόνημα τοῦτο βρῖθει τοσούτων ἐπιστημονικῶν σφαλμάτων, ὥστε ἡ ἀπαρίθμησις ἀπάντων αὐτῶν ἀποβαίνει δυσχεροστάτη ἅμα δὲ καὶ ἄσκοπος· οὐχ ἥττον ἤμως κρίνομεν καλὸν νὰ παραθέσωμεν ἐξ αὐτῶν τινὰ ἀρκούντα καὶ ταῦτα ὅπως καταδειξῶσι τὴν γυμνότητα τοῦ ἔργου ὑπὸ ἐπιστημονικὴν ἐποψίν, πρὸς δὲ καὶ τὸ ὅλως ἀκατάλληλον αὐτοῦ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ ἀγῶνος.

— Ἐν § 6 τῆς Γεωλογίας ἀποκαλεῖ τὰ κοράλλια μικροσκοπικὰ ζῶα.— Ἐν § 43 λέγει ὅτι ἡ λάβα εἶναι πέτραι διαλελυμένα.— Ἐν § 47 μετὰ τινὰς ποιητικὰς περὶ σεισμῶν ἐκφράσεις προστίθεται ὅτι «Ἐκ τινος τοιοῦτου σειμοῦ ἐκρημίσθη μία τῶν σιτηλῶν τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς ἐν Ἀθήναις τῷ 1852», ἐνῶ ὡς γνωστὸν οὐδεμίᾳ περὶ τούτου ὑπάρχει βεβαίωτης, κοινῶς δὲ μαρτυρεῖται ὅτι λαίλαψ κατέρριψεν αὐτήν.— Τὰ μεταλλικὰ ὕδατα τῆς Αἰδηψοῦ καὶ τῆς Κύθνου, ἐν μὲν τῇ 24ῃ § ὀνομάζει ἀλατούχα ἢ ἀερώδη, ἐν δὲ τῇ 25ῃ § κατατάσσει αὐτὰ μεταξὺ τῶν ἀνυρακούχων ἢ ἀεροειδῶν.— Ἐν τρισὶν ὅλαις παραγράφου ἀπεραντολογήσας περὶ καταρακτῶν, ἐν § 43 περιγράφει τὰς παλιρροίας ἐν αὐτέοντι· διότι περὶ παλιρροῶν πραγματεύεται ἡ Ἀστρονομία.— Ἐν § 44 συγχέει ἐντελῶς τὰ πετρώματα καὶ τὰ στρώματα καὶ λέγει ὅτι τὰ ὑδατογενῆ πετρώματα ἐσχηματίσθησαν ἐκ τῆς ἐνεργείας τοῦ ὕδατος *διὰ χημικῶν ἐργασιῶν*, παραλείψας ὅλως τὴν μηχανικὴν τῶν ὑδάτων ἐνέργειαν.— Ἀπὸ τῆς 49ης § καὶ ἐξῆς περιγράφει τὰ διάφορα τῆς Γῆς στρώματα συντομώτατα, μετὰ μεγίστης ἀταξίας καὶ λίαν αὐθαιρέτως· ἐνῶ ἡ περιγραφικὴ Γεωλογία, δηλαδὴ ἡ ἀκριβὴς γνῶσις τῶν στρωμάτων καὶ τῆς ἀλληλουχίας αὐτῶν, εἶναι ὁ πρότερος τῆς Γεωλογίας σκοπός.

Ἐν δὲ τῇ Ζωολογίᾳ, § 4η, λέγει «Μετὰ τὰ ζῶα ἐρχονται τὰ ἀρθρόζωα καὶ μετὰ ταῦτα τὰ μαλάκια» ἐνῶ, ὡς γνωστὸν, τὰ ἀρθρόζωα εἶναι ἀνώτερα τῶν μαλακίων κατὰ τὸν ὄργανισμὸν.— Ἐν τῇ 8ῃ § λέγει ἀποπῶτατα ὅτι ἡ Ζωολογία διαίρεται εἰς δύο μέρη καὶ ὅτι τὸ πρῶτον πραγματεύεται περὶ τῶν ὀστέων καὶ τῶν ἐξωτερικῶν μερῶν τοῦ σώματος, τὸ δὲ δεύτερον περὶ τῶν ἄλλων λειτουργιῶν αὐτοῦ.— Ἐν τῇ 14ῃ § λέγει ὅτι τὸ δεύτερον περὶ τῶν ἄλλων λειτουργιῶν αὐτοῦ.— Ἐν τῇ 14ῃ § λέγει ὅτι τὸ μετακάρπιον ἔχει ὅσα τὰ ὅποια λέγονται φάλαγγες· ἐνῶ, ὡς γνωστὸν, φάλαγγες καλοῦνται τὰ ὀστέα τῶν δακτύλων.— Ἐν § 29ῃ λέγει

ὅτι ἡ καρδία κείται κάτωθεν τοῦ ἀριστεροῦ μαστοῦ, καὶ τὸ παραδοξό-
τερον ὅτι «τὸ πλατὺ μέρος τῆς καρδίας εἶναι πρὸς τὰ κάτω, τὸ δὲ ὀξὺ
πρὸς τὰ ἄνω», καὶ ὅτι «οἱ σφυγμοὶ φαίνονται εἰς τὰς φλέδας». — Ἐν §
32ῃ καλεῖ τὴν ἀσπρὴν πνευμονικὴν ἀρτηρίαν. — Ἐν § 41ῃ λέγει ὅτι «ἡ
ἕδρα τῆς γούσσης εἶναι ἡ γλῶσσα, τὰ χεῖλη, ὁ οὐρανίσκος καὶ ὁ λάρυγξ·
ἐνῶ ὁ λάρυγξ εἶναι μέρος τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων καὶ ὄργανον τῆς
φωνῆς. — Ἐν § 42ῃ λέγει ὅτι «τὸ αἰσθητήριον ὄργανον τῆς ἁσφρήσεως
ἐδρεύει ἐπὶ τῶν φωθῶτων τῆς ρινός! — Ἐν § 44ῃ λέγει ὅτι μετὰ τὸ τῦμ-
πνον εἶναι τὸ ἑσωτερικὸν οὖς· ἐν ᾧ μετὰ τὸ τῦμπνον ἔρχεται τὸ μέσον
οὖς. — Ἐν § 46ῃ λέγει ὅτι ὑπάρχουσιν ἀδενίσκοι τινὲς, οἵτινες κατα-
σκευάζουσι καὶ ἐκρηγνύουσι τὰ δάκρυα. — Ἐν § 81ῃ λέγει ὅτι τὰ *teyora*
τοῦ ταράνδου χρησιμεύουσιν εἰς κλωστήν. — Ἐν § 90ῃ περὶ τῶν παρασί-
των σκωλήκων πραγματευόμενος ὀλίγα καὶ ἡμαρτημένα ἀναφέρει· ἐνῶ
ἔπρεπε νὰ εἴπῃ πολλὰ περὶ τούτων χρησιμώτατα καὶ διδακτικώτατα, τὰ
ὅποια πᾶν βιβλίον ζωολογικὸν οὐδέποτε πρέπει νὰ παραλείπῃ, ἵνα ἐκλεί-
ψωσιν αἱ παρὰ τῷ λαῷ ἐρριζωθεῖσαι ψευδεῖς καὶ πεπλανημέναι δοξασαίαι
περὶ τῶν ἐπιβλαβεστάτων τούτων σκωλήκων.

Β') Ὁ πονήσας, οἷον ἐπιλαθόμενος ὅτι συγγράφει βιβλίον σκοποῦν τὴν
παρὰ τοῖς πολλοῖς διάδοσιν τῶν ὠφελιμωτέρων καὶ διδακτικωτέρων
γνώσεων τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, παραλείπει πᾶν ἀτόπως πλεῖστα ὅσα
στοιχειωδέστατα τῆς ἐπιστήμης παραπέμπων τοὺς ἀναγνώστας εἰς ἀνώ-
τερα ἐκπαιδευτήρια· ἐν ᾧ δὲ κατὰ κόρον χρώμενος τῷ ἀνευτάτῳ τούτῳ
τρόπῳ ἀπαλλάσσεται τῆς ἐρμηνείας οὐσιωδεστάτων τῆς ἐπιστήμης πραγ-
μάτων, ἀπ' ἐναντίας ἐνασμενίζει περιγράφων ἐν ἐκτάσει καὶ ἐπὶ τὸ παρα-
δοξότερον ἄλλα ὅλως ἐπουσιώδη καὶ ἄσχετα πρὸς τὴν ἐπιστήμην, φρο-
νῶν ὅτι διὰ τῶν τοιούτων καθιστᾷ τὸ βιβλίον ἐπαγωγότερον καὶ ὅτι ἐμ-
ποιεῖ ποῦ μὲν τὸν θαυμασμόν, ποῦ δὲ τὸν τρόμον καὶ τὴν φρίκην. Ἀναγρά-
φομεν ἐνταῦθα δείγματα τινὰ ἐκ τούτων, ἐξ ὧν βεβαίως καταδειχθήσεται
ὡσαύτως ἡ ματαιοπονία τοῦ πονήσαντος καὶ τὸ ὅλως ἄστοχον τοῦ ἔργου
αὐτοῦ.

— Ἐν § 27ῃ τῆς Γεωλογίας ὀλίγα τινὰ περὶ ἀρτεσιανῶν φρεάτων προ-
τάξας ἐπιλέγει «Περὶ τῶν φρεάτων τούτων ἀκριβέστερον θὰ μάθητε, ὅταν
προβῆτε κατὰ τὴν ἡλικίαν καὶ διδαχθῆτε ἀνωτέρας γνώσεις.» Ἐν § 5ῃ
τῆς Ζωολογίας μετὰ ταξινόμησιν τῶν ζῴων ἀπηρχαιωμένην καὶ ἀτελε-
στάτην λέγει. «Ἡ διδασκαλία περὶ ὅλων τούτων ἐντελῶς καὶ ἀκριβῶς
γίνεται εἰς ἄλλα ἀνώτερα ἐκπαιδευτήρια, εἰς τὰ ὅποια, ὅταν σὺν Θεῷ
φοιτήσῃτε, θὰ διδαχθῆτε.» — Ἐν § 26ῃ μετὰ βραχεῖα τινὰ καὶ ἀσυνάρ-

τητα περὶ πέψεως παραπέμπει αὐθις τοὺς ἀναγνώστας εἰς τὰ ἀνώτερα
ἐκπαιδευτήρια, ἵνα μάθωσι τὰ κυριώτερα τῆς πέψεως, καὶ ἐπιφέρει ἀμέ-
σως. «Τινὰ τῶν πτηνῶν ἔχουσι πρὸ τοῦ στομάχου πρόλοβον, τὸν ὁποῖον
ἔθηκεν ὁ Θεὸς διὰ νὰ χωνεύωνται εὐκολώτερον αἱ τροφαί!» . . . καὶ κα-
τωτέρω· «διὰ τί δὲ ὁ Θεὸς διέταξε τοιοῦτατρόπως τὸν στόμαχον (τῶν
μηρουκαστικῶν), θὰ μάθητε βραδύτερον.» — Ἐν § 29ῃ περὶ κυκλοφορίας
πραγματευόμενος τὸ αὐτὸ πράττει. — Ἐν § 51ῃ περὶ ὀράσεως ὀμιλῶν λέγει
«Καὶ τοιαῦτα μὲν εἶναι τὰ θαυμάσια τοῦ Θεοῦ ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς. Τώρα
πρέπει νὰ μάθητε καὶ τὴν κατασκευὴν τοῦ ὀφθαλμοῦ.» Ἀπαριθμήσας δὲ
ἀτάκτως καὶ δι' ὀλίγων τὰ διάφορα τοῦ ὀφθαλμοῦ μέρη ἐπιλέγει. «Πρὸς
τὴν ὑπάρχει ἡ ἴρις, ὁ φακὸς καὶ τὰ ὑγρά ἐν τῷ ὀφθαλμῷ, προσέτι δὲ πῶς
σχηματίζεται εἰς τὸν ὀφθαλμὸν ἡ εἰκὼν τῶν βλεπομένων πραγμάτων καὶ
περὶ πολλῶν ἄλλων, θὰ μάθητε βραδύτερον. Ἐν τούτοις ὀφείλετε νὰ εὐ-
χαριστήσῃτε τὸν Ὑψίστον ὅτι ἔχετε ὀφθαλμοὺς καὶ βλέπετε.» — Ἐν ἀρχῇ
τῆς Γεωλογίας ὀλίγα καὶ ἀσυνάρτητα γράφας περὶ τῆς ἀρχῆς καὶ γενέ-
σεως τῆς Γῆς, πληροῖ παραγράφους ὅλας τοσούτων περικοπῶν ἐκ τῆς Ἀ-
γίας Γραφῆς, ὥστε ἀναγινώσκων τις νομίζει ὅτι ἔχει πρὸ ὀφθαλμῶν Κα-
τήχησιν μᾶλλον ἢ Γεωλογίαν. — Ἐν § 21ῃ περαινέει τὰ περὶ σεισμῶν λέ-
γων. «Ἐὰν μικραὶ δονήσεις τῆς Γῆς προξενούσιν ἡμῖν τοσούτον τρόμον,
ὁποῖος ἄρ' γε θὰ ἦναι ὁ τρόμος τῶν ἀσεβῶν κατὰ τὴν δευτέραν τοῦ Κυ-
ρίου παρουσίαν, ὅτε τὰ στοιχεῖα θέλουσι διαλυθῆ καὶ ἡ Γῆ καὶ τὰ ἐν αὐτῇ
ἔργα θὰ κατακαῶσιν!» — Ἐν § 14ῃ τῆς Γεωλογίας λέγει ὅτι «τὸ κατὰ
τὴν Θῆραν νησίδιον Γεώργιος ἐσχηματίσθη πρὸς τιμὴν τοῦ βασιλέως
ἡμῶν!» — Ἐν § 23ῃ τῆς Ζωολογίας, μετὰ τὴν περιγραφὴν τοῦ σκελετοῦ
προσθεῖς ὅτι «Ὁ Θεός, δὲν ἠρέσθη εἰς ταῦτα μόνον, ἀλλὰ περιέβαλε τὸ
σῶμα τοῦ ἀνθρώπου διὰ δέρματος, ἐπιδερμίδος καὶ τριχῶν, ὅπου ἦτο
ἀνάγκη. . . ἐπιλέγει «Πλέον τῶν διακοσίων ἑκατομμυρίων πόρων ἔχομεν
ἐπὶ τοῦ δέρματος! Ἐκατὸν δὲ χιλιάδες ἑκατομμυρίων λεπίδες καλύπτουσι
τὸ δῆμα καὶ ἀποτελοῦσι τὴν ἐπιδερμίδα! Ὅποια θαυμαστὴ ποικιλία καὶ
ἔξοχος πρόνοια τοῦ Ὑψίστου!» Καὶ πάλιν κατωτέρω ἀτελέστατα καὶ
λίαν ἐσφαλιμένως περιγράφας τὰ περὶ κυκλοφορίας τοῦ αἵματος ἔκρινεν
ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ νὰ παραβάλλῃ τοὺς παλμοὺς τῆς καρδίας πρὸς τοὺς
κτύπους τοῦ ὥρολογίου καὶ νὰ εὕρῃ μαθηματικῶς ὅτι ἡ καρδία κτυπᾷ
31,404,000 φορὰς ἐν διαστήματι 400 ἐτῶν.»

Τὸ δεύτερον βιβλίον ἐπιγράφεται «*Scientia amica est omnibus.*»

Τὸ πόνημα τοῦτο ἐκ πρώτης ἄψεως ἐφάνη ἡμῖν παρέχον ἐλπίδα τινὰ

ἐπιτυχίας· καθότι ὁ συγγραφέας, καλῶς ποιῶν, προέταξε τοῦ ὅλου ἔργου γνώσεις τινὰς προεισαγωγικὰς ἐν τῆς γεωμετρίας καὶ τῆς φυσικῆς, ὅπως καταστάσῃ εὐληπέτα καὶ προσιτὰ τοῖς πολλοῖς τὰ ἐν τῇ ἀστρονομίᾳ καὶ τῇ Μετεωρολογίᾳ περιεχόμενα, πρὸς δὲ τούτοις καὶ τὰ δύο πρῶτα μέρη τοῦ πονήματος, ἡ ἀστρονομία δὴλὰ δὴ καὶ ἡ μετεωρολογία, καθόλου εἰπεῖν, φαίνονται πως κάλλιον τῆς φυσικῆς ἱστορίας ἐπεξεργασμένα καὶ ἠδύναντο ἴσως διὰ τινων διορθώσεων νὰ γίνωσι χρήσιμα· ἐξετάσαντες ὅμως ἐπιμελῶς καὶ τὰ λοιπὰ μέρη τοῦ συγγράμματος ἐπίστημεν ὅτι καὶ τὸ πόνημα τοῦτο, οὐ μόνον δὲν εἶναι ἀπηλλαγμένον ἐπιστημονικῶν σφαλμάτων, ἄλλ' ἠδύναμεθα ἴσως ἐπιεικῶς κρίνοντες νὰ παραβλέψωμεν, παραινούντες τὸν συγγραφέα τὰ δέοντα, ἀλλὰ περιέχει καὶ ἐλλείψεις σπουδαιότητας, αἵτινες καθιστῶσι τὸ ὅλον τοῦ ἔργου ἐντελῶς ἄχρηστον πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ ἀγωνοθέτου. Ἰστέον δὲ ὅτι ταῦτα λέγοντες οὐδόλως λαμβάνομεν ὑπ' ὄψις τὰ πολυπληθέστατα καὶ ἀφόρητα περὶ τὴν ὀρθογραφίαν ἀμαρτήματα, ὡς καὶ τὸ ἐν πολλοῖς χυδαῖον τῆς γλώσσης. Καὶ περὶ μὲν τῶν ἀμαρτημάτων τούτων ἀρκούμεθα λέγοντες ἐνταῦθα τοῦτο μόνον ὅτι αἱ πλείους σελίδες τοῦ ἔργου περιέχουσι κατὰ μέσον ὄρον ὄ—θ τοιαῦτα, καὶ τούτων τινὰ ἀδρομερέστατα, ἐξ ὧν καταφαίνεται ἡ πολλὴ περὶ τὰ στοιχεῖα τῆς γλώσσης ἀμαθία τοῦ συγγραφέαντος. Ἐκ δὲ τῶν ἐπιστημονικῶν ἀμαρτημάτων τοῦ πονήματος ἀναγράφομεν ὧδε ὀλίγα τινὰ τὰ ἐξῆς.

—Ἐν σελ. 41η λέγει ὅτι τὰ μεταλλεῖα εἶναι ὀπαὶ βαθεῖαι· ἐνῶ δὲν ἔχει οὕτω πάντοτε.—Αὐτόθι ἀπαντᾷ ὡσαύτως καὶ ἡ ἐσφαλμένη καὶ ἄτοπος διαστολὴ μεταξὺ μετάλλου καὶ ὀρυκτοῦ, πρὸς δὲ καὶ οἱ ἀτελεῖς ὀρισμοὶ τῆς ὀρυκτολογίας καὶ τῆς γεωλογίας, περὶ ἧς λέγει τοῦτο μόνον ὅτι «καταγίνεται μὲ τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Γῆς.»—Ἐν σελ. 42 λέγει «Ἦλη τις λέγεται ἀπολιθωμένη» ἐνῶ ἔπρεπε νὰ εἴπῃ ὀργανικὸν σῶμα κτλ.—Ἐν σελ. 50 λέγει ὅτι ὁ χαλκοπυρίτης εἶναι κίτρινος· ἐνῶ ἔχει χρῶμα βαθὺ κίτρινον ἀποκλίνον μᾶλλον πρὸς τὸ τοῦ χρυσομήλου, ὁ σιδηροπυρίτης ἔχει χρῶμα κίτρινον.—Ἐν σελ. 52η λέγει ὅτι ὁ ἄργυρος καθαρίζεται διὰ τῆς κατατμήσεως καὶ πλύσεως μετέπειτα, ἐνῶ συνηθέστερον καθαρίζεται διὰ τῆς προσθήκης ὑδραργύρου ἢ μολύβδου.—Ἐν σελ. 60η λέγει ὅτι τὸ ἀσβεστόγαλα χρησιμεύει ὅπως δώσῃ στερεότητα εἰς τὰ δένδρα, ἐνῶ χρησιμεύει ὅπως προφυλάξῃ αὐτὰ ἀπὸ τῶν ἐντόμων.—Ἐν σελ. 67η λέγει ὅτι τὰ στόματα τῶν φύλλων εὐρίσκονται εἰς τὴν κάτω ἐπιφάνειαν τῶν φύλλων, ἐνῶ καὶ ἡ ἄνω ἐπιφάνεια ἔχει τοιαῦτα.—Ἐν σελ. 78η τὴν παραθαλασσίαν πίτυν, μεταφράζων κακῶς τὸ Γαλλικὸν *Pin maritime* ἢ τὸ λατινικὸν *Pinus maritima*, ἀποκαλεῖ *Ναυτικὴν πεύκην*. (Κατὰ τὸν συγγραφέα

λοιπὸν καὶ τὸ *Alpes maritimes* πρέπει νὰ μεταφρασθῇ *Ναυτικαὶ Ἀλπεις*).—Ἐν σελ. 90η λέγει ὅτι ἡ μαντζουράνα βραζυμένη δίδει μαλακτικὸν ποτόν.—Ἐνταῦθα προσθετέον ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἐπιλαθόμενος ὅτι γράφει βιβλίον πρὸς χρῆσιν καὶ μὲρφωσιν τοῦ λαοῦ καὶ τῶν παιδῶν ὑπερακοντίζει καὶ τῶν τολμηροτέρων θεωριῶν τὰ πορίσματα λέγων ἐν σελ. 100η ὅτι «ἡ θέλησις ἡμῶν πηγάζει ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου,» καὶ ὅτι «ὁ ἐγκέφαλος ἐκφράζει τὴν θέλησίν του.»

Καὶ ταῦτα μὲν οὕτω. Τὰς δὲ ἐλλείψεις τοῦ ἐν λόγῳ ἔργου, αἵτινες καθιστῶσι αὐτὸ ὅλως ἀκατάλληλον πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ ἀγωνοθέτου συναφίζομεν ὧδε:

1) Τὸ πόνημα τοῦτο στερεῖται ὅλως ἐπιστημονικῆς χροιᾶς, ἅτε τῆς ὕλης κατ' ἐκλογὴν συντεταχμένης ἄνευ ἀκριβοῦς τινος κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον καὶ ἐπιστημονικῆς ταξινομήσεως καὶ ὑπαγωγῆς τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζώων εἰς ὁμοταξίας, τάξεις κτλ. ἐλλείψει δὲ ταύτης τὸ ἔργον ἀποβαίνει ἐν ταῖς περιγραφαῖς τῶν ζώων καὶ τῶν φυτῶν λεξικὸν μᾶλλον ξηρὸν καὶ μονότονον, ἐνῶ ἀναγράφονται καὶ τινὰ χρήσιμα μὲν καὶ γνωστὰ παρὰ τοῖς λαοῖς, ἐξ ὧν ἀρύεται ταῦτα ὁ συγγραφεὺς, ἄχρηστα δὲ παρ' ἡμῖν καὶ τοῖς πολλοῖς ἄγνωστα, ἀπ' ἐναντίας δὲ παραλείπονται ἄλλα πολύχρηστα καὶ κοινότατα παρ' ἡμῖν. Οὕτω λ. χ. ἐν σελίδι 73 ἀναγράφεται μὲν τὸ ἐρυθρὸν λάχανον, δι' οὗ, ὡς λέγει, «ἐν Γερμανίᾳ κατασκευάζουσι τὴν περιφημον λαχαναρμῖαν (σουκρούταν),» οὐδεὶς δὲ οὐδαμοῦ λόγος γίνεται περὶ ἰβίσκου τοῦ ἐδωδίμου (μπαμίας), οὔτε περὶ τοῦ λυκοπερσίου (τομάτας), οὔτε περὶ στρύχνου τοῦ ἐδωδίμου (μελιτζάνας).

2) Τὸ ὅλον ἔργον ἐκτυπούμενον δὲν ὑπερβαίνει τὰ τέσσαρα τυπογραφικὰ φύλλα, ἐν ᾧ ὁ ὄρος τοῦ διαγωνίσματος ἀπαιτεῖ 5—6 τοιαῦτα.

3) Πλὴν τοῦ ἐν σελ. 41η ὀρισμοῦ τῆς Γεωλογίας, περὶ οὗ ἀνωτέρω ἐγένετο λόγος, ὁ συγγραφεὺς ἀγνοοῦμεν τί παθῶν ἀπέκλεισε τέλος τοῦ βιβλίου τὴν Γεωλογίαν, τὸν σπουδαιότατον τοῦτον κλάδον τῆς Φυσικῆς ἱστορίας, οὐδένα οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ λόγον περὶ ταύτης ποιούμενος, ἐναντίον τοῦ ῥητοῦ τοῦ διαγωνίσματος ὄρου.

Τὸ τρίτον πόνημα φέρει ἐπιγραφὴν:

«Θεὸς ἐντὶ αὐτὸς ἀρχὰ καὶ πρῶτον
θεῖος δὲ ὁ κόσμος καὶ τὰ ἐν αὐτῷ διεσπόμενα.»

Τὸ πόνημα τοῦτο εἶναι ὁμολογουμένως ὑπέρτερον τῶν προηγουμένων ὑπὸ

πολλὰς ἐπόψεις, καθὼ μεθοδικώτερον, ἐπιστημονικώτερον συντεταγμένον καὶ σχετικῶς ὀλιγώτερον τῶν ἄλλων περιέχον λάθη ἐπιστημονικά. Τὰ λάθη ταῦτα, καὶ περ οὐχὶ εὐάριθμα καὶ πολλὰ ἐξ αὐτῶν οὐχὶ μικρά, ἠδυνάμεθα ἴσως νὰ παρίδωμεν, ὑποδεικνύοντες τῷ συγγραφεὶ τὴν δυνατὴν αὐτῶν διόρθωσιν, ἐὰν διὰ τοῦ πονήματος τούτου ἐξεπληροῦντο οἱ λοιποὶ τοῦ ἀγῶνος ἄνθρωποι. Δυστυχῶς ὅμως δὲν ἔχει οὕτω· διότι ὁ συγγραφεὺς παραβαίνει ἀντικρως δύο τῶν οὐσιωδαστέρων ἄρων τοῦ ἀγῶνος, τὸν τοῦ ποσοῦ ὄχι δὲ τὸν τῆς γλώσσης. Καὶ ὡς πρὸς τὸ πρῶτον λέγομεν μετὰ πεποιθήσεως ὅτι τὸ ἔργον ἐκτυπούμενον ὑπερβαίνει τὰ 15 τυπογραφικὰ φύλλα, ὅ ἐστι ὑπερβαίνει καὶ τὸ διπλάσιον τοῦ ὑπὸ τοῦ ἀγῶνος ὀριζομένου ποσοῦ. Ὡς πρὸς τὸ δεύτερον δὲ πειθόμεθα ὅτι ἡ γλώσσα, ἢ μετεχειρίσθη ὁ συγγραφεὺς, εἶναι ἤκιστα εὐληπτος, ἐν πολλοῖς δὲ τόσον συνοπτικῆ, στρυφνῆ καὶ δυσνόητος, ὥστε φρονοῦμεν ὅτι καθίσταται οὐ μόνον τῷ λαῷ καὶ τοῖς ἐν τοῖς δημοτικαῖς σχολαῖσι φοιτήσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς τῶν ἀνωτέρων ἐκπαιδευτηρίων μαθηταῖς, ἴσως δὲ καὶ αὐτοῖς ἐτι τοῖς δημοδιδασκάλοις ἀκατάληπτος· ὥστε ὁ συγγραφεὺς παραβαίνει τὸ 4ον ἄρθρον τῆς προκηρύξεως, ὅπερ ἐπὶ λέξει ἔχει οὕτω·

«Ἄρθ. 4. Τὰ βιβλία ἀνάγκη νὰ γραφῶσι καλῶς ἐν γλώσσῃ καθαρῆ, ὁμαλῇ καὶ ἀπλῇ, ὥστε νὰ ᾄσι καταληπτὰ καὶ εἰς τοὺς πολλοὺς καὶ εἰς τοὺς μαθητεύοντας παῖδας.»

Ἐκ τούτων λοιπὸν ἐξάγεται ὅτι οὐδὲ τὸ πόνημα τοῦτο κρίνεται κατὰλληλον πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ ἀγῶνος. Ἀναγράφοντες δὲ κατωτέρω τινὰ τῶν ἐπιστημονικῶν σφαλμάτων τοῦ βιβλίου, ὡς καὶ δείγματὰ τινὰ τοῦ δυσνοήτου τῆς γλώσσης αὐτοῦ, ἐπιλέγομεν ὅτι καλὸν ἤθελεν εἶσθαι ὅπως ὁ συγγραφεὺς τοῦ ἐν λόγῳ πονήματος, λαμβάνων μὲν ὅτι ὄψει τὰς παρατηρήσεις ἡμῶν καὶ διορθῶν τὰ κακῶς κείμενα, διευκρινίζων δὲ τὰ ἀσαφῆ, καταστήσῃ τὸ βιβλίον τοῦ χρήσιμον εἰς μαθητὰς ἀνωτέρων ἐκπαιδευτηρίων καὶ ἀνθρώπους ὑπὲρ τοὺς πολλοὺς διανοητικῶς ἀνεπτυγμένους.

—Ἐν σελ. 1η λέγει ὅτι «Γεωλογία λέγεται ἡ ἐπιστήμη, ἣτις στρέφεται περὶ τὴν γνῶσιν τῆς παρούσης καταστάσεως καὶ συστάσεως τῆς γῆς.» Ὁ ὀρισμὸς δὲν εἶναι ἀκριβής· διότι ὄφειλε νὰ εἴπῃ ὅτι ἡ γεωλογία ἀσχολεῖται περὶ τὴν γνῶσιν τῆς συστάσεως καὶ τῶν μεταβολῶν τῆς Γῆς, αἵτινες κατέστησαν αὐτὴν οἷα εἶναι σήμερον—Αὐτόθι: ἀποκαλεῖ τὸ ὕψος τῆς ἀτμοσφαιρας, «*πυκνότητα τῆς ἀτμοσφαιρας.*» Ὡσαύτως δὲ καὶ ἐν § 16 ὀνομάζει πυκνότητα τοῦ ἠφαιστείου τὴν κατ' ὄγκον αὐξήσιν αὐτοῦ.—Ἐν § 46η δὲν ἀναφέρει παντάπασιν ὅτι τὰ χαρακτηρίζοντα τὸ ἔνω κρητιδικὸν στρώμα εἶναι ἐχινόδερμα.—Ἐν ταῖς § 2, 3 καὶ 4 τῆς ὀρυκτολογίας

ἀπαριθμῶν τὰς ιδιότητας τῶν σωμάτων, ἐν παρόδῳ μόνον θίγει τὸ περὶ σχήματος τῶν μετάλλων, ὅπερ ἄτοπον· οὐδαμοῦ δὲ ἀναφέρει τὸ εἰδικὸν βάρους, ὅπερ τυγχάνει ἐκ τῶν σπουδαιότερων γνωρισμάτων τῶν σωμάτων.—Ἐν μὲν § 6η λέγει «οἱ λίθοι εἶναι σώματα στερεὰ καὶ σκληρὰ στερούμενα τῆς εὐηλασίας καὶ τῆς εὐκαμψίας τῶν μετάλλων.» Ἐν δὲ § 13η λέγει «οἱ λίθοι εἶναι μίγμα γαιῶν καὶ μετάλλων.» Πρὸς τί δύο ὀρισμοὶ διάφοροι;—Ἐν § 32η ἀποκαλεῖ τὸν *Χαλιηδόριον* λίθον *Καρχηδόριον*.—Ἐν § 33η λέγει «ὁ τετμημένος ἀδάμας, ὅστις θεωρεῖται ὡς ὁ ὠραιότατος. . . . διακρίνεται ὑπὸ τὸ ὄνομα βριλλάντιον, ἀνήκει δὲ εἰς τὸ γένημα τῆς Γαλλίας κτλ.» Γνωστὸν ὅτι βριλλάντιον εἶναι λέξις γενικὴ χαρακτηρίζουσα τοὺς ἀδάμαντας, τῶν ὁποίων ἡ κορυφή δὲν ἀπολήγει εἰς ὀξύ· ἀλλὰ τοῦτο εἶναι ἴσως παραδρομή.—Ἐν § 49η ὀμιλῶν περὶ τῶν συνθέσεων τοῦ μολύβδου λέγει ἀτόπως ὅτι αἱ συνθεστέραι τῶν συνθέσεων αὐτοῦ εἶναι τὸ κιννάβαρι καὶ κατωτέρω ἐν § 52η λέγει ὅτι «ὁ ὑδράργυρος ἐνούμενος μετὰ τοῦ θείου παρέχει τὸ κιννάβαρι, ὑπερδρόθον.» Ἐν § 52η λέγει «τὰ κράματα τοῦ κασσιτέρου παρέχουσι καὶ τὸν λευκοσίδηρον (τενεκέν).» Ἐνῶ ὁ λευκοσίδηρος δὲν εἶναι κράμα, ὡς λ. χ. τὸ κασσιτέρωμα τῶν κατόπτρων, ἀλλ' ἔλασμα σιδήρου ἐπικεκαλυμμένον ὑπὸ λεπτοῦ στρώματος χυτοῦ κασσιτέρου.—Ἐν § 3η τῆς Ζωολογίας, ἐκ τῶν ἀδένων μόνον τὸ ἦπαρ καὶ τοὺς σιαλογόνους ἀδένας ἀναφέρει, οὐδὲν δὲ περὶ παγκρέατος.—Ἐν § 34η λέγει «Εἰς τὸν ἄνθρωπον ὑπάρχει καὶ ἄλλο σύστημα νευρικὸν τὸ συμπαθητικὸν νεῦρον.» Ἀλλὰ τὸ συμπαθητικὸν νεῦρον ὑπάρχει εἰς πάντα τὰ σπονδυλωτὰ καὶ εἰς τὰ τελειότερα τῶν ἀσπονδύλων.—Ἐν § 40η λέγει «τὸ κροταφικὸν ὄστρον, ὅπερ καλεῖται λιθῶδες» ἐν ᾧ τὸ καλούμενον λιθῶδες εἶναι μέρος τοῦ κροταφικοῦ ὄστρου.—Ἐν § 41η λέγει «οἱ βολβοὶ πληροῦνται ὑγρῶν διαφανῶν καὶ ἀνισοπύκνων, διὰ τῶν ὁποίων ἀνταναικλάται τὸ φῶς· ἐνῶ ἔπρεπε νὰ εἴπῃ *θλάται*· διότι περὶ θλάσεως πρόκειται, οὐχὶ δὲ περὶ ἀνταναικλάσεως.—Ἐν § 53 περιγράφων τὰ τρωκτικὰ λέγει «οἱ ὀδόντες αὐτῶν ἀποτρίβονται ἔσωθεν καὶ πάλιν αὐξάνουσιν», ἀλλὰ τοῦτο μόνον εἰς τοὺς κοπτηρῶν αὐτῶν συμβαίνει.—Ἐν § 14 λέγει «Ἡ ἀναπνοὴ τῶν ἄρθρωτων τῶν ζώων ἐν τῷ ἀέρι γίνεται διὰ τῶν τραχειῶν ἢ τοῦ πνευμονικῶν σάκκων,» ἀλλ' ἄλλο τραχεῖαι καὶ ἄλλο πνευμονικοὶ σάκκοι.—Ἐν § 77 τοὺς ἰούλους καλεῖ σαρανταπόδαρα· ἐνῶ σαρανταπόδαρα καλεῖ ὁ λαὸς τὰς σκολοπένδρας.—Ἐν § 82 λέγει περὶ τῶν μαλακίων ὅτι «τὸ σῶμα των ὅτε μὲν εἶναι γυμνόν, ὅτε δὲ καλύπτεται ὑπὸ διθύρων κογχῶν» ἐνῶ τὰ πλεῖστα τῶν γαστεροπόδων· οἷον ἑλικες, πορφύρα κτλ. εἶναι μονόθυρα.—Ἐν § 104 τὴν κλάσιν τὴν ἔχουσιν τοὺς ἀνθηρας διακεκριμένους ὀνομάζει

«*κορυσανθηρίαν*» ἀγνοῶν φαίνεται ὅτι ἡ λέξις γίνεται ἀπὸ τοῦ *χωρίς* καὶ *ἀνθήρ*. — Ἐν § 9ῃ τῆς μετεωρολογίας λέγει ὅτι «*ἡ χάλαια εἶναι ὁ πρόδρομος τῶν θυελλῶν, τὰς ὁποίας ἕμως οὔτε συνοδεύει οὔτε ἀκολουθεῖ*» ἀλλ' εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ *χάλαια* πίπτει ἐνίοτε καὶ διαρκούσης τῆς θυέλλης κτλ.

Καὶ ταῦτα μὲν ἐκ τῶν ἐπιστημονικῶν τοῦ βιβλίου τούτου ἀμαρτημάτων. Ἴδου δὲ καὶ τινὰ δείγματα τοῦ ἀκαταλλήλου τῆς γλώσσης. — Ἐν § 2ῃ τῆς Γεωλογίας λέγει «*ἡ Γῆ εἶναι ῥωδῆς.*» Ἐν § 12ῃ λέγει «*ὕψους κινδυνώδεις εἰς τοὺς *ναντίλους**» Ἐν § 19ῃ λέγει «*Οἱ ἄτμοι, οἵτινες προηγούνται τῆς ἐκρήξεως, συνίστανται ἐξ ὕδατος καὶ διαφόρων ἀερίων, *χλωροδρμικοῦ ἀέρος, θειούχου ἀέρος, θειούχου ὑδρογόρου καὶ ἀνθρακικοῦ ἀέρος*.... κτλ. . . . τὰ στερεὰ εἶναι ἐν γένει *ἐνδρα χαλιδινοῦχα καὶ ἄλατα.**» Πάντες οὗτοι οἱ ὄροι ἐκφέρονται ἄνευ οὐδεμιᾶς εἴτε προηγούμενης εἴτε ἐπομένης ἐξηγήσεως. Προσθετέον δὲ ὅτι εἶναι καὶ ὅλος περιπτὸς εἰς βιβλίον, περὶ οὗ ὁ ἀγὼν οὗτος. — § 20ῃ «*Τοφίωδες κισσηρώδεις.*» — § 40 «*Περμικὸν ἢ πενητεῦον*» ἄνευ ἐξηγήσεως. Ὡς καὶ κατωτέρω οἱ ὄροι «*Πώκαινον, μειόκαινον, πλειόκαινον*» καίπερ λέξεις ἑλληνικαί, εἰσὶν ἀκατάληπτοι εἰς τοὺς Ἕλληνας τοὺς μὴ ἀσχοληθέντας περὶ τὴν Γεωλογίαν. — Ἐν § 41ῃ τῆς ὄρυκτολογίας λέγει «*τὸ δξυγόνον ἐν καθαρᾷ καταστάσει ἀναπνεόμενον φέρει ὑπερδραστικότητα.*» — § 30 Ἡ λάβρα καὶ ὁ βασάλτης ἔχουσι χρῶμα *ὄρμηνον*. — Οὕτω καὶ αἱ ἐξῆς λέξεις αἱ ἀπαντῶσαι ἐν τῇ βοτανικῇ αὐτοῦ ἐκφέρονται ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐξηγήσεως: *μίσχος, λείριον, κίκκιον ἔλαιον, ἄρκευθος, μύκητες, πύκασις σιαδάων, δρύπα, χέδρωψ, μετουσίωσις καὶ ὑφομοίωσις* (αἱ δύο τελευταῖαι ἀπαντῶσιν ἐν ἔρισμα), *στέρνον, πλευραί, σπονδυλικὴ στήλη*, (πρὶν ἢ προταχθῆ ἢ περιγραφῆ τοῦ σκελετοῦ), *βράγχια, κόρικλος, ὑστριξ, στεγαρόποδα ἢ νευστικά, τὰ τήθεα* κτλ. κτλ. — Ἐν ταῖς § 21ῃ καὶ 25ῃ. Ἡ ἐξήγησις τῶν τροπικῶν καὶ τῆς ἐκλειπτικῆς λίαν *δυσνόητος*. — Ἐν § 35 τῆς Ἀστρονομίας λέγει «*Ἡ τροχία τῆς Σελήνης ἔχει βορείαν καὶ νοτίαν ἀπόκλισην, τέμνει δὲ τὴν ἐκλειπτικὴν ὑπὸ γωνίαν 5⁰, 9 εἰς δύο σημεία ὀνομαζόμενα *δεσμοί.**» Τίς τῶν παιδῶν ἢ τῶν πολλῶν δύναται νὰ ἐννοήσῃ τὴν περὶ ἐκλείψεων ταύτην φράσιν; ἢ τὴν ἐξῆς ἐν § 5ῃ τῆς Μετεωρολογίας, ἔνθα ὁμιλῶν ὁ συγγραφεὺς περὶ βροχῆς λέγει «*Εἶναι λοιπὸν φανερὸν ὅτι ἡ μίξις δύο κεκορημένων μερῶν τοῦ ἀέρος διαφόρου θερμοκρασίας ἀνάγκη νὰ ἐπιφέρῃ ἐν τῇ προκυπούσῃ μίξῃ τὸν χωρισμὸν τῆς ὑγρασίας τῆς ἐν εἶδει βροχῆς.*»

Αὕτη ἡ κρίσις τῆς ἐπιτροπείας περὶ τῶν εἰς τὸν παρόντα ἀγῶνα ἀποσταλέντων πονημάτων περὶ πρακτικῶν τεχνῶν καὶ περὶ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν. Ἴδωμεν νῦν τὴν κρίσιν αὐτῆς καὶ περὶ τῶν συγγραφῶν τῆς Καθηκοντολογίας.

Ὁ Ἑλληνικὸς Διδασκαλικὸς Σύλλογος προκηρύξας ἀγῶνα συγγραφῆς Καθηκοντολογίας διὰ τοὺς Ἑλληνόπαιδας καὶ τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν βεβαίως δὲν ἐπεδίωκε τὴν σύνταξιν κώδικος καθηκόντων συνειλεγμένων ἐκ τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς διαθήκης· διότι πᾶσα Κατήχησις περιέχει τοιοῦτον. Ἡ πρόθεσις τοῦ Συλλόγου ἦτο ὑψηλότερα. Ἀπήτει ἔκθεσιν τῶν καθηκόντων τοῦ ἀνθρώπου στηριζομένην ἐπὶ τῶν ἀρχῶν τῆς ἠθικῆς. Καὶ αὕτη ἡ κατὰ Χριστὸν ἠθικὴ, ἐὰν θέλῃ νὰ ἐπιτύχῃ τοῦ σκοποῦ αὐτῆς, τῆς μορφώσεως ἠθικοῦ φρονήματος, δὲν πρέπει νὰ προβάλλῃ εἰς τὸν ἀνθρώπον σειρὰν ἐντολῶν ἀπρητισμένην καὶ ἐξωθεν διδομένην, ἀλλὰ ὀφείλει νὰ γνωρίσῃ εἰς αὐτὸν τὸ χριστιανικῶς ἀγαθὸν ὡς τὸ γνησίως ἀνθρώπινον, ἐν τῷ ὁποίῳ ἀναγνωρίζει ἕκαστος ἑαυτὸν ἐν τῇ ἀληθῇ αὐτοῦ μορφῇ τῇ προκάλυψῃ τὴν ἀπόλυτον ἐπιδοκιμασίαν παντὸς ἀνθρώπου. Λοιπὸν ἔκθεσις τῶν ἀρχῶν τῆς ἠθικῆς καὶ τῶν ἐπὶ τούτων στηριζομένων καθηκόντων τοῦ ἀτόμου, εἴτε ὀρωμένη ἀπὸ τῆς Ἁγίας Γραφῆς, εἴτε ἀλλαχόθεν (διότι μὴ ὄρισας τι περὶ τούτου ὁ Σύλλογος ἀφῆκεν ἐλευθέρους ὡς πρὸς τοῦτο τοὺς διαγωνισθησομένους), ὑπὸ μορφῇ δημοτικῆν, σαφῆ καὶ ἀπλήν, ἀποφύγουσα κατὰ τὸ δυνατὸν τὴν χρῆσιν φιλοσοφικῶν ὄρων, τὴν λίαν ὑψηλὴν ἀφαίρεσιν, τοὺς σχολαστικοὺς σχηματισμοὺς καὶ τὸν μεθοδολογικὸν ὄγκον, ἰδοὺ τὸ θέμα τοῦ ἀγῶνος.

Ἴνα κατορθώσῃ δὲ νὰ περιβάλλῃ εἰς τὴν ἠθικὴν μορφήν δημοτικὴν ὀφείλει ὁ πραγματευόμενος αὐτὴν ἐν πρώτοις νὰ ᾔναι ἐντελῶς κύριος τοῦ ἀντικειμένου ἐν τῇ αὐστηρᾷ ἐπιστημονικῇ αὐτοῦ μορφῇ, νὰ γινώσκῃ ἀκριβῶς τὴν ἱστορίαν τῆς ἠθικῆς ἵνα δυνηθῇ ν' ἀποφύγῃ τὰς ὑφάλους, αἵ τινες ὑπολανθάνουσιν εἰς τὴν πραγματείαν αὐτῆς, μάλιστα δὲ νὰ λάβῃ ἅπαντα τὰ προφυλακτικὰ μέτρα ἵνα μὴ προσαρᾷ εἰς τὸν σκόπελον, εἰς τὸν ναυαγοῦσιν αἱ πλείους ἀπόπειραι τῆς ἠθικῆς πραγματείας. Ἐπειτα δὲ οὐ μόνον νὰ ἔχῃ τὴν ἱκανότητα νὰ παροστήσῃ τὸ ἀντικείμενον ἐν τῇ μορφῇ, ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἀντελήφθη καὶ ἔμαθεν αὐτό, ἀλλ' ἔχων εἰς τὴν διάθεσιν αὐτοῦ ποικίλας ἐκφράσεις καὶ λεκτικὸς τρόπους δι' ἐν καὶ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα, τὰς δὲ ἰδέας αὐτοῦ λίαν εὐκρινήτους, νὰ δύνηται ὀρωόμενος ἐκ διαφόρων σημείων νὰ κατανατᾷ πάλιν εἰς τὸ αὐτὸ τέμα, τὸ ὁποῖον θέλει νὰ διασαφήσῃ.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἄς ἴδωμεν κατὰ πόσον αἱ τέσσαρες πραγματεῖαι, αἱ ἀναφερόμεναι εἰς τὸ Γον θέμα τοῦ Νικοδημίου ἀγώνος πληροῦσι τὰς προσδοκίας τοῦ Συλλόγου. Ἀρχόμεθα δὲ τῆς ἐξετάσεως ἀπὸ τῆς πραγματείας τῆς φερουσῆς ἐπιγραφὴν «Ἠθικὴ διηρημένη εἰς τετράδια δύο.»

Τῆς ὅλης πραγματείας προτάσσεται ὡς Α' μέρος συγκριτικὴ τις ψυχολογία τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν ζώων, ὡς Β' δὲ μέρος ἡ διαίρεσις τῆς ἠθικῆς. Περιττὸν θεωροῦντες νὰ ἐνδιατρίψωμεν εἰς τὰς ἐλλείψεις τῶν δύο τούτων μερῶν ὡς ἐπουσιωδῶν διὰ τὸ ὅλον μεταβαίνομεν εἰς τὸ Γ' μέρος, τὴν Καθηκοντολογίαν. Μετὰ σύντομον κοσμολογικὴν ἀπόδειξιν τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ μεταβαίνει ὁ συγγραφεὺς ἐν τῷ β' τμήματι τοῦ Α' κεφ. εἰς τὴν ἀπόδειξιν τῶν ἰδιοτήτων τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἀπόδειξις εἶναι ἡ ἐξῆς: «Ἄφοῦ ὁ Θεὸς ἐπλασε τὸν κόσμον εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ ἡμᾶς. Ἄφοῦ εἶναι ἀνώτερος εἶναι καὶ τελειότερος. Ἄφοῦ εἶναι τελειότερος, θὰ εἴπῃ ὅτι πᾶν πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον ἔχομεν ἡμεῖς, εἶναι ἀτελὲς καὶ εἶναι τέλειον μόνον ἐν τῷ Θεῷ. Ἡμεῖς λοιπὸν ἂν εἴμεθα ἀγαθοὶ, ὁ Θεὸς εἶναι πανάγαθος· ἂν δίκαιοι, ὁ Θεὸς εἶναι δικαιοτάτος, ἂν ὑπάρχομεν δι' ὀλίγον καιρὸν, ὁ Θεὸς εἶναι αἰώνιος καὶ τέλος ὅ,τι ἀρετὴν ἔχομεν ἡμεῖς εἰς ὀλίγον ποσὸν, ὁ Θεὸς ἔχει ταύτην τελείαν καὶ ἐπομένως εἶναι πανάρετος.» Κατόπιν ἀποδεικνύεται ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ περὶ ἡμῶν ὡς ἐξῆς. «Γνωρίζομεν ὅτι ἕκαστος πατὴρ προνοεῖ περὶ τῶν τέκνων του καὶ ὄχι μόνον ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι προνοοῦμεν περὶ τῶν τέκνων μας, ἀλλὰ καὶ τὰ ζῶα. Ὁ ἄνθρωπος τὸ τελειότερον τῶν ζώων, προνοεῖ καὶ τελειότερον περὶ τῶν τέκνων του· ὁ δὲ Θεὸς ὁ πατὴρ πάντων, ὅστις εἶναι ὁ τελειότατος, προνοεῖ ἀναγκαιῶς περὶ ἡμῶν καλλίτερον καὶ ἀπὸ τὸν ἀγαθὸν ἀνθρώπινον πατέρα. Ὡστε ὁ Θεὸς ἀναγκαιῶς προνοεῖ περὶ ἡμῶν καὶ περισσύτερον ἀγαθοῦ πατρός.» Ἀποδειχθέντος λοιπὸν ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι πανάρετος μὲν πρὸς ἑαυτὸν, πανάγαθος δὲ ὡς πρὸς ἡμᾶς, ἐξετάζει ὁ συγγραφεὺς ὁποῖο πρέπει νὰ ἤμεθα ἡμεῖς αὐτόν. «Τὸν ἐνάρετον ἄνθρωπον, λέγει, σέβονται καὶ τιμῶσι τοῦλάχιστον οἱ καλοὶ. Ὅταν δὲ ὁ ἐνάρετος οὗτος εἶναι καὶ εὐεργέτης αὐτῶν, καὶ καλοὶ καὶ κακοὶ τὸν σέβονται. Ὁ Θεὸς εἶναι πανάρετος, αἱ δὲ εὐεργεσίαι αὐτοῦ ὑπερβαίνουσι τὰς ἀνθρωπίνους εὐεργεσίας, διότι ὅλον τὸν κόσμον τὸν ἐπλασε χάριν ἡμῶν, ἄρα ὀφείλομεν νὰ τιμῶμεν αὐτὸν καὶ νὰ ὑπακούωμεν εἰς τὰ προστάγματά του. Τὰ θελήματα δὲ ταῦτα τοῦ Θεοῦ εἶναι γεγραμμένα εἰς τὴν συνείδησιν ἡμῶν, ἡ δὲ συνείδησις μᾶς τὰ λέγει καθ' ἑκάστην ἡμέραν. Ἡ συνείδησις εἶναι γλῶσσα τοῦ Θεοῦ καὶ μᾶς ὀδηγεῖ πάντοτε εἰς τὴν ὠφέλειαν καὶ εἰς τὴν σωτηρίαν μας.» Ἐν δὲ

τῇ σημειώσει τοῦ κεφ. τούτου λέγει ὁ συγγραφεὺς ὅτι «εἰς τὰ καθήκοντα τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεὸν βλέπομεν ὅτι περιλαμβάνεται ὅλη ἡ ἠθικὴ.» Καὶ τῷ ὄντι ἐν αὐτοῖς ἐκτίθεται συντόμως ὑπὸ τοῦ συγγραφέως ὅλη ἡ ἠθικὴ.

Ἐπίτηδες ἐπεμείναμεν εἰς τὸ κεφ. τοῦτο, διότι ἐν αὐτῷ κεῖται τὸ θεμέλιον τῆς ὅλης πραγματείας, διαφαίνεται δὲ καὶ ἡ διάστροφος μέθοδος τοῦ συγγραφέως. Ἡ ἠθικὴ στηρίζεται, λέγει ὁ συγγραφεὺς, ἐπὶ τῆς συνειδήσεως. Ἡ συνείδησις παρέχει ἄμεσον γνώσιν τῶν θελημάτων τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ διὰ τί ὑποχρεοῦσιν ἡμᾶς ἀπολύτως τὰ θελήματα ταῦτα τοῦ Θεοῦ; διότι ἴσως ὁ Θεὸς ἐμφανίζεται ὡς παντοδύναμος; Ἀλλ' ἡ δύναμις δὲν ἐγγυᾶται περὶ τῆς ἀγιότητος τοῦ Θεοῦ, οὔτε ὁ συγγραφεὺς παραδέχεται τοιοῦτόν τι. Μόνη ἡ ἀγιότης τοῦ Θεοῦ δύναται νὰ ἐπιβάλη εἰς ἡμᾶς τὴν ἠθικὴν ὑποχρέωσιν τοῦ νὰ πράττωμεν συμφώνως τοῖς θελήμασιν αὐτοῦ. Πόθεν λοιπὸν γινώσκομεν τὴν ἀγιότητα τοῦ Θεοῦ; Ἐκ τούτου ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι τελειότερος ἡμῶν, πᾶσαν δὲ ἰδιότητα ἡμῶν ἔχει ὁ Θεὸς εἰς τὸν ὑπέρτατον βαθμὸν. Ποίας δὲ ἀπολύτως ἐπαινετὰς ἰδιοτήτας ἔχομεν ἡμεῖς; Ἴνα ἀπαντήσῃ ὁ συγγραφεὺς εἰς τοῦτο τὸ ἐρώτημα ἔπρεπε νὰ γινώσκῃ ἤδη ἀνεξαρτήτως τῆς ἰδέας τοῦ Θεοῦ τίνες εἰσὶν αἱ ἀπολύτως ἐπαινεταὶ ἰδιότητες, ἐν ἄλλαις λέξεσιν ἔπρεπε νὰ γινώσκῃ ἀλλοχόθεν τὴν ἠθικὴν. Ἄλλως, σκεπτόμενός τις ὅπως ὁ συγγραφεὺς, δύναται νὰ εἴπῃ. Πᾶν πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον ἔχομεν ἡμεῖς, εἶναι ἀτελὲς καὶ τέλειον μόνον ἐν τῷ Θεῷ. Ἡμεῖς εἴμεθα κακοὶ, ὁ Θεὸς εἶναι κάκιστος· ἡμεῖς ἄδικοι, ὁ Θεὸς ἀδικιώτατος. Ἐκ τούτων καταφαίνεται πόσον διαστρέφουσι τὴν φυσικὴν τάξιν τῶν πραγμάτων οἱ πειρώμενοι νὰ θεμελιώσωσι τὴν ἠθικὴν ἐπὶ τῆς φυσικῆς θεολογίας. Κατὰ τὴν αὐστηρὰν ἐπιστημονικὴν μέθοδον ἀνάγκη τοῦναντίον ἡ ἠθικὴ νὰ θεωρῆται ὡς μία τῶν κυρίων βάσεων τῆς φυσικῆς θεολογίας οὐ μόνον διότι αἱ ἀρχαὶ τῆς ἠθικῆς εἶναι ἐναργεῖς καὶ ἀμέσως βέβαιαι, ἡ δὲ φυσικὴ θεολογία ἐποικοδομεῖται ἐπὶ λίαν περιπλοκῶν συλλογισμῶν, ἀλλὰ καὶ διότι ἡ τελεία μόρφωσις τῆς ἰδέας τοῦ Θεοῦ ἀπαιτεῖ ἀπαραιτήτως τὴν ἤδη προαποκτηθεῖσαν γνώσιν τῶν ἠθικῶν ἀρχῶν. Ὁ συγγραφεὺς λοιπὸν ἐπιχειρῶν νὰ θεμελιώσῃ τὴν ἠθικὴν ἐπὶ τῆς θεολογίας περιπίπτει εἰς τὸ σφάλμα, τὸ ὁποῖον ἐν τῇ λογικῇ καλεῖται ὑστερον πρότερον.

Ἄφοῦ δὲ τὸ θεμέλιον τοῦ ὅλου εἶναι τοιοῦτον, περιττὸν κρίνομεν νὰ παρατηρήσωμεν τι περὶ τῆς ἀποδείξεως τῆς θείας προνοίας δι' ἧς ὑποβάλλεται εἰς τὸν Θεὸν ἀντὶ τῆς γνησίας ἀγάπης καθαρὸς νεπωτισμὸς, περὶ τῆς μηδὲν ἀποδεικνυούσης ἀνθρωποτελεολογίας, δι' ἧς καταδεικνύ-

ται, ότι ὅλος ὁ κόσμος σκοπὸν ἔχει τὸν ἄνθρωπον, ὅτι ἐπομένως κατὰ τὸν συλλογισμόν τοῦ συγγραφέως ὁ Θεὸς ἔπλασε τὸν φελλὸν, διὰ νὰ κατασκευάζωμεν πώματα ἐξ αὐτοῦ. Μόνον περὶ τῆς ἐπὶ ταύτης τῆς τεολογίας στηριζομένης ὑποχρέωσης τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὸ νὰ ἐκτελῇ τὰ θελήματα τοῦ Θεοῦ παρατηροῦμεν ὅτι, ἐνῶ ὁ συγγραφεὺς ἐν ἀρχῇ λεληθότως ἀπέδωκεν εἰς τὸν Θεὸν ἠθικὰς ἰδιότητες, τῶν ὁποίων ἡ ἀξία βεβαίως εἶναι εἰς αὐτὸν ἀλλαχόθεν γνωστὴ, ἐνταῦθα ἐπιλήσιμων γενομένου τῆς οικείας, ἔστω καὶ πρωθυστερώς εἰσαγομένης, ἠθικῆς γνώσεως συμπεραίνει τὸ κῆρος τῶν καθηκόντων ἡμῶν ἐκ τούτου, ὅτι εἶναι ἀπλῶς θελήματα τοῦ Θεοῦ. Ἄμφιβάλλον δὲ πρὸς τούτους καὶ ὁ ἴδιος «εἰς ὅσα τῶ λέγει ἡ συνείδησις του καθ' ἑκάστην ἡμέραν» τρέπεται κατ' ἀρχὰς μὲν μετὰ τινος συστολῆς, εἶτα δὲ μετὰ παρησιαίας τὴν τετριμμένην ὁδὸν τῆς καταδείξεως τῆς ὠφελείας τῶν καθηκόντων. Ἐν τῷ Β' ἰδίως κερ. τῶ πραγματευομένῳ περὶ τῶν πρὸς τὸν πλησίον καθηκόντων ἐν ὅλῃ τῇ ἐκτάσει διδάσκει «τί μᾶς χρησιμεύει νὰ ἔχωμεν καθήκοντα πρὸς τοὺς ἄλλους ἄνθρώπους.» «Ὁ ἄνθρωπος, λέγει, ἐκ φύσεως ἀγαπᾷ τὴν εὐτυχίαν του καὶ τὴν ἀνάπαυσίν του. Τοῦτο τὸ ἐννοεῖ ἕκαστος, ἔταν ἐξετάσῃ ἐαυτὸν. Ἡ εὐτυχία ὅμως αὕτη καὶ ἡ ἀνάπαυσις εἶναι δύο εἰδῶν, ἡ ἠθικὴ ἢ ὑλική. Δηλαδή ἄλλοι μὲν ἐπιθυμοῦσι ν' ἀπολαύσωσι δόξαν καὶ αὕτη μόνη εἶναι ἡ ἠθικὴ εὐτυχία των, ἄλλοι δὲ πάλιν ἐπιθυμοῦσι ν' ἀποκτήσωσι πλοῦτον καὶ οὗτος εἶναι δι' αὐτοὺς τὸ μόνον εὐτύχημα. Ὡστε καὶ οἱ πρῶτοι καὶ οἱ δεῦτεροι ἀγαπῶσι τὴν εὐτυχίαν καὶ τὴν ἀνάπαυσίν των, ἀδιάφορον ἂν ταῦτα προσέρχονται ἀπὸ διάφορα ἀντικείμενα. Ἐκαστος λοιπὸν ἀγαπᾷ τὴν εὐτυχίαν καὶ τὴν ἀνάπαυσίν του. Ὑπάρχουσι δὲ δύο δρόμοι, τοὺς ὁποίους δύναται τις ν' ἀκολουθῇ καὶ νὰ εὐτυχήσῃ, δηλ. ἡ ν' ἀφαιρέσῃ τὴν εὐτυχίαν ἀπὸ ἑνα ἄλλον, ἢ ν' ἀποκτήσῃ ἰδικήν του χωρὶς νὰ βλάψῃ τὸν ἄλλον. Ὡστε καὶ κατὰ τὸν ἑνα τρόπον καὶ κατὰ τὸν ἄλλον ὁ ἄνθρωπος γίνεται εὐτυχής.» Ὁ δεῦτερος τρόπος φέρει ζημίαν καὶ καταστροφάς, ἄρα προτιμητέος ὁ ἄλλος.

Τοιαῦται θεωρεῖται πᾶν ἄλλο εἶναι ἡ ἠθικαί. Δὲν κατερχόμεθα εἰς τὰς λεπτομερείας τῶν διαφορῶν καθηκόντων, τὰ ὁποῖα ἐπαναλαμβάνονται εἰς ἕκαστον κεφάλαιον ὡς τόσαι ἐκδόσεις τῶν πρὸς τὸν Θεὸν καθηκόντων, οὐδὲ ἐνδιατρίβομεν εἰς τοὺς ἀνεπιτυχεῖς ὀρισμοὺς τοῦ συγγραφέως ὀρίζοντος τὴν μὲν Ἐκκλησίαν ὡς «τόπον, ἔπου συναθροίζονται οἱ πιστοὶ καὶ φανερόνους τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπην των,» τὴν δὲ πολταίαν ὡς συλλογὴν νόμων ἀνθρωπίνων, μὲ τοὺς ὁποίους κυβερνᾶται ἐν ἔθνος ἢ μία πόλις,» ἀνάλογα δὲ πρὸς ταῦτα ὀρίζοντος καὶ τὰ πρὸς αὐτὴν καθήκοντα

οὐδὲ ἀναγράφωμεν ὑποπτά τινα καθήκοντα καὶ τὰς πολλὰς ἀνακριθείας καὶ πλάνας τοῦ συγγραφέως· διότι ἐκ τῶν μικρῶν δειγμάτων, τὰ ὁποῖα παρεθέσαμεν, κατεδείχθη, νομίζομεν, ὅτι, (καὶ ἂς ἐπιτρέψῃ ὁ συγγραφεὺς νὰ μεταχειρισθῶμεν μίαν παραβολὴν αὐτοῦ), τὸ προκειμένον θέμα δὲν εἶναι διὰ τοὺς ὀδόντας αὐτοῦ, ἀλλ' εἶναι ὡς τὰ ἀμύγδαλα εἰς τοὺς ὀδόντας τῶν νηπίων.

Ἡ Β' πραγματεία, ἥτις ἐπιγράφεται «Παιδικὸν ἐγκόλπιον,» φέρει δὲ τὸ ῥητὸν «Ἡ καλὴ λαβέτω» δὲν ἀπειλεῖ μὲν νὰ γείνη εἰς τὴν ἀνθρωπότητα πρῶτος τοσοῦτων κακῶν, ὅσα προέκυψαν ἐκ τοῦ κατηραμένου ἐκείνου μήλου τῆς Ἐριδος, διότι κατὰ τὸ πλεῖστον οἰκοδομεῖται ἐπὶ τοῦ Εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης, ἀπειλεῖ ὅμως νὰ γεννήσῃ ἔριν μεταξὺ Θεολογίας καὶ Φιλοσοφίας ἐκατέρως ἀξιοῦσης νὰ οικειοποιηθῇ αὐτήν· διότι ἐνῶ ἀπὸ τῆς § 1 μέχρι τῆς § 44 «Ἡ ὑπαρξίς τοῦ Θεοῦ ἔχοντος εἰς τὸν ὕψιστον βαθμὸν τὰς τελειότητας ἐκείνας, ἂς ἀποδίδει εἰς αὐτὸν ἡ ἀγιωτάτη ἡμῶν Ἐκκλησία, εἶναι ἡ ἠθικὴ ἀρχή, ἐφ' ἧς στηρίζεται ἡ παιδαγωγικὴ, (ὁ συγγραφεὺς ὀνομάζει τὴν πραγματείαν αὐτοῦ παιδαγωγικὴν), ἐνῶ ἡ παιδαγωγικὴ ὀφείλει νὰ ἔχῃ ὡς βᾶσιν τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ,» πρὸς τοῦτον δὲ τὸν σκοπὸν ἐπάγονται τρεῖς ψαυσταὶ ἀποδείξεις τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ, τῶν ὁποίων τὴν βαρύτητα δὲν ἐξετάζομεν ἐνταῦθα ὡς ξένων πρὸς τὸν σκοπὸν, ἀπὸ τῆς § 12 καὶ ἐξῆς ἐγκαταλιμπάνεται ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ καὶ παραλαμβάνονται ἀπλῶς τὰ καθήκοντα ἐκ τοῦ Δεκαλόγου καὶ τοῦ Εὐαγγελίου, γράψαντος ταῦτα τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν παρούσαν καὶ τὴν μέλλουσαν εὐδαιμονίαν τοῦ ἀνθρώπου.» Ἐν τῇ ἔριδι ταύτῃ κλίνομεν νὰ δικαιώσωμεν μᾶλλον τὴν θεολογίαν ἀναγνωρίζουσαν ἐν τῇ πραγματεία ταύτῃ μικρὸν μέρος τῆς κατηγήσεως, ἂν καὶ ἡ φιλοσοφικὴ δῆθεν προθεμελίωσις ἐν ἀρχῇ τῆς πραγματείας διακρίνει αὐτὴν τῆς κατηγήσεως, αἱ δὲ «τερπναὶ ἐπαγωγικαὶ διηγήσεις,» αἱ ὁποῖα παρενείρονται ἵνα ἀποδειχθῇ π. χ. ὅτι ὁ προσευχόμενος μετὰ καθαρὰς καὶ συντετριμμένης καρδίας ἀπολαμβάνει παρὰ τοῦ Θεοῦ πᾶν ὅ,τι συμφέρει, ὅτι ὁ Θεὸς ἀνταμείβει τοὺς καλοὺς υἱοὺς, ὅτι τιμῶνται καὶ εὐτυχοῦσιν ἐν τῇ παρούσῃ ζωῇ καὶ τῇ μελλούσῃ οἱ τοὺς γονεῖς αὐτῶν ἀγαπῶντες, ὅτι ἐν γένει ὁ φυλάττων τὰ ὑπὸ τῶν θείων καὶ ἀνθρωπίνων νόμων διαγεγραμμένα καθήκοντα μετὰ καρδαίνει, ἀπάγουσι τὸν συγγραφέα καὶ τῆς κατηγήσεως καὶ τῆς φιλοσοφίας. Καὶ αὕτη μὲν ἡ τρίχρους σημαία τοῦ συγγραφέως θὰ ἠδύνατο ἴσως νὰ στηθῇ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς ἠθικῆς, ἐὰν τὰ χρώματα αὐτῆς ἦσαν καθαρὰ καὶ ἐτάσσοντο ἐν καταλλήλῳ τάξει. Δυστυχῶς ὅμως οὔτε τὸ πρῶτον συμβαίνει, οὔτε τὸ δεῦτερον. Τὸ φιλοσοφικὸν μέρος εἰσάγεται μὲ-

νον πρὸς δικαιολόγησιν τῶν πρὸς τὸν Θεὸν καθηκόντων. Ἄλλὰ πῶς δικαιολογούνται ταῦτα; Ἄφοῦ πεισθῶμεν, λέγει ὁ συγγραφεὺς, ὅτι ὑπάρχει Θεός, ἔπεται κατ' ἀνάγκην ὅτι ἔχομεν καθήκοντα πρὸς αὐτόν.» Κατὰ τίναν ἀνάγκην ἔπεται τοῦτο, ἡμεῖς δὲν βλέπομεν. Τὸ κατηχητικὸν μέρος ἔχει μὲν ὀρθῶς, ἀλλὰ δὲν ζητεῖται ἐνταῦθα κατήχησις. Ἡ τάσις δὲ τοῦ συγγραφέως τοῦ ν' ἀποδείξῃ τὴν χρησιμότητα τῶν καθηκόντων μαρτυρεῖ ὅτι ὁ συγγραφεὺς γινώσκει μόνον τὴν βούλησιν τοῦ ἀνθρώπου, οὐχὶ δὲ κρίσιν, ἠθικὴν ἐκτίμησιν ταύτης τῆς βουλήσεως. Καὶ αἱ πολλὰ δὲ ἀνακριθείαι καὶ ἀοριστίαι τῆς ἐκφράσεως, ὡς π. χ. ὅτι Ἑκκλησία ὀνομάζεται ἡ συνάθροισις τῶν πιστῶν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Κυρίου, ὅτι ἡ ἀληθὴς φιλία εἶναι ἕνωσις δύο ψυχῶν εἰς ἓν σῶμα, ὅτι εὐγνωμοσύνη ὀνομάζεται ἡ ἐνδειξις ἡμῶν πρὸς τοὺς εὐεργετήσαντας ἡμᾶς, ὁ ἐν § § 45 καὶ 52 χαρακτηρισμὸς τῶν πρὸς τὴν πατρίδα καθηκόντων ὡς ἀφορώντων εἰς τὴν γῆν, ἡ ἐν § 83 σύγχυσις τῆς ἀγάπης καὶ τῆς δικαιοσύνης, τὰ ἐν σημ. τῆς § 50 καὶ ἐν § 238 καθήκοντα τοῦ μαθητοῦ εἰλημμένα ἐκ τῆς ἐσωτερικῆς τάξεως παιδαγωγείου, ὁ ἐπιπόλαιος τέλος παραινετικὸς τρόπος ὁ συνοδευὼν τὴν ἐκθεσιν τῶν καθηκόντων πείθουσιν ἡμᾶς ὅτι, ὅπως ὁ συγγραφεὺς τῆς πρώτης πραγματείας δὲν ἔχει ἀκόμη ὀδόντας διὰ τοιαῦτα ἀμύγδαλα, αὐτὰ δὲ τῆς δευτέρας δὲν ἔχει πλέον ὀδόντας διὰ τοιαῦτα.

Μεταβαίνομεν εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς πραγματείας, ἣτις φέρει ἐπιγεγραμμένον τὸ ῥητὸν «Ὁμολογουμένως τῇ φύσει ζῆν.»

Μετὰ δωδεκασέλιδον προοίμιον πραγματευόμενον περὶ τῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου, δηλ. μετὰ τὸν χαρακτηρισμὸν τῆς συνειδήσεως ὅτι εἶναι «ἡ νοητὴ ἐκείνη ὄψις τῆς ψυχῆς, δι' ἧς τὸ πνεῦμα ἔρχεται εἰς ἐπαφὴν μετὰ τῆς ὕλης καὶ ἡ ὁποία μεταφορικῶς ὄμμα τῆς ψυχῆς ὀνομάζεται,» μετὰ τὴν ἐν σελ. 4 περὶ ἐμφύτων γνώσεων διδασκαλίαν, μετὰ τὴν διαβεβαίωσιν ὅτι «ἡ συνειδήσις μαρτυρεῖ ὅτι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ὑπάρχει μέσα εἰς ἡμᾶς καὶ τὸ ὁποῖον ὀνομάζομεν ψυχὴν, ἀπ' ἀρχῆς τῆς ἀναγγελίας τοῦ ἐν τῇ συνειδήσει διαμένει πάντοτε τὸ αὐτὸ χωρὶς νὰ μεταβάλληται, ὅτι καὶ ἐνέργειαι τοῦ ἀποκλειστικῶν αἰτίων ἔχουσιν αὐτὸ τοῦτο καὶ εἶναι ὅλως ἀνεξάρτητοι ἀπὸ τὸ σῶμα καὶ ἀπὸ τὸν ἐπίδος τοῦ σώματος κόσμον,» μετὰ τὴν ἀπόδειξιν τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς ἐξαγομένην ἐκ τοῦτου, ὅτι ἡ ἀρετὴ δὲν ἀνταμείβεται ἐπαξίως ἐνταῦθα καὶ ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη φύσις εἶναι τοιαύτη, ὥστε ὁ ἀνθρώπος εἰς τὴν ὑψίστην ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ εὐδαιμονίαν δὲν μένει εὐχαριστημένος, ἀλλὰ ἐπιζητεῖ ἄλλην πολὺ ἀνωτέραν, μεταβαίνει ὁ συγγραφεὺς ἐν τῷ Β' Κεφ. εἰς τὸ περὶ προορισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου ζήτημα, δηλ. εἰς τὸ ζήτημα περὶ τοῦ «πῶς πρέπει νὰ διαγω-

μεν ἐν τῷ παρόντι σταδίῳ ἡμῶν ὅπως καταστῶμεν ἀξιοὶ τοῦ τε παρόντος καὶ τοῦ μέλλοντος ἡμῶν βίου.» Ἐσωτερικὴ τις ἀνάγκη, λέγει, μᾶς βιάζει νὰ γινώμεθα ὅσον τὸ δυνατόν τελειότεροι. Τὸ περὶ τελειότητος ὅμως τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῷ παρόντι βίῳ δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ δρισθῇ, διότι τὴν τελειότητα ἐν τῷ βίῳ, ἐξ ἧς πηγάζει ἡ ἐν τῷ νῦν εὐδαιμονία καὶ ἡ μέλλουσα μακαριότης ἄλλοι ἄλλως ἐδογματίσαν.» Ὁ συγγραφεὺς ἐν σελ. 14 ἀκολουθεῖ αὐθαιρέτως τὸ «ὁμολογουμένως τῇ φύσει ζῆν.» Θεωρῶν δὲ ὑπὸ πάντων ὁμολογούμενον ὅτι ἡ ζωικὴ φύσις ἔχει πρὸς τὴν λογικὴν ὡς ὑπερέτης πρὸς δεσπότην, χωρὶς νὰ εἴπῃ ἂν ἔχει ἡ ὀφείλει νὰ ἔχη καὶ διὰ τί, «καὶ τοι, λέγει, ἡ ἐσωτερικὴ ἡμῶν ἐκείνη ὄθησις ὑπαγορεύει τὴν ἐλευθερίαν ἐν πᾶσι ὡς τὸ κύριον συστατικὸν τῆς εὐδαιμονίας ἡμῶν, ἵνα κατορθωθῇ ἡ τελειοποίησις ἡμῶν ἀνάγκη νὰ ζῶμεν ἐν κοινωνίᾳ.» Ὁ καθαρὸς λόγος, ὅστις εἶναι αὐτὴ ἡ ψυχὴ ἐν τῇ καθαρότητι αὐτῆς, λέγει ὅτι ἄνευ κοινωνίας θὰ ἠθετοῦμεν τὸν προορισμὸν μας, δηλ. θὰ παρητούμεθα τοῦ νὰ ἡμεθα λογικὰ ὄντα. Ὡστε πρέπει νὰ ἔχωμεν τὰς κοινωνικὰς ὑποχρεώσεις. Αὗται, αἵτινες ἐν γένει ὀνομάζονται καθήκοντα, ὅχι μόνον δὲν παρακλύουσι τὴν ἀνθρωπότητα βαδίζουσαν πρὸς τὴν εὐδαιμονίαν καὶ μακαριότητα, ἀλλὰ τὸναντίον εἶναι τῶν ὧν οὐκ ἄνευ, εἶναι εἰς τὸν ἀνθρώπον ὅ,τι ἡ θάλασσα εἰς τοὺς ἰχθύς. Ὁ λογικὸς ἄνθρωπος ἄνευ καθηκόντων δὲν δύναται νὰ τηρήσῃ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ φύσιν καὶ νὰ ἐκπληρώσῃ τὸν προορισμὸν του.» Κατὰ τὸν συγγραφέα λοιπὸν τὸ «ὁμολογουμένως τῇ φύσει ζῆν.» σημαίνει ἐπιτελεῖν τὸ καθῆκον. Ἄλλὰ τί εἶναι καθῆκον; «Καθῆκον σημαίνει ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἔρχεται εἰς τινά, καὶ ἐξυπακούεται τὸ, ὡς χρέος. Ἰσοδυναμεῖ δὲ μετὰ τὸ κοινῶς λεγόμενον, τὸ νὰ κάμῃ τις τὸ χρέος του.» Ὡστε ἐπιτέλει τὸ καθῆκον εἶναι ἴσον μετὰ τὸ, κάμνε τὸ χρέος σου.»

Ἐκ τῶν ἐκτεθέντων γίνεται δῆλον ὅτι ἐνταῦθα πρόκειται θεμελιώσις τῆς ἠθικῆς ἐπὶ τῆς ψυχολογίας. Ἐκ ψυχολογικῶν ἐρευνῶν ἐξάγει ὁ συγγραφεὺς ποῖαι προσπάθειαι τοῦ ἀνθρώπου ἔχουσιν ἀξίαν. Εἶναι μὲν ἀληθές ὅτι αἱ ἀρχαὶ τῆς ἠθικῆς δίδουσιν ἀφορμὴν εἰς ψυχολογικὰ ζήτηματα, διότι ἡ ἠθικὴ στηρίζεται ἐπὶ τῶν κρίσεων τῆς ἀπολύτου ἐκτιμήσεως, αὗται δὲ εἶναι συμβεβηκότα τῆς ἡμετέρας ψυχῆς, τῶν ὁποίων ἡ ἐξήγησις ἀνήκει εἰς τὴν Ψυχολογίαν· ἄλλο ζήτημα ὅμως εἶναι, ἂν εἶναι ἀνάγκη ἐν τῇ θεμελιώσει τῆς ἠθικῆς ν' ἀνατρέχωμεν εἰς τὴν Ψυχολογίαν, ἢ δύναμεθα νὰ εὐρωμεν ἀρχὰς ἀμέσως σαφεῖς καὶ ἐναργεῖς ἀσχετῶς πρὸς τὴν Ψυχολογίαν. Τὸ ζήτημα τοῦτο ἐλύθη ἤδη πρὸ χιλιετηρίδων ὑπὸ τῶν Λογικευομένων, τῶν Μουσικῶν καὶ τῶν Γεωμετρῶν. Καὶ αἱ ἐποπτεῖαι τοῦ σοπικῶν, τὸ ὁποῖον ἐξετάζει ἡ γεωμετρία, εἶναι προϊόντα τῆς ψυχῆς. Ἡ

γεωμετρία όμως εχομένη εκείνου, τὸ ὁποῖον εἶναι σαφές καὶ ἐναργές ἐν τῇ ἐποπτεία, τὸ ὁποῖον λοιπὸν πᾶς ἄνθρωπος εἶναι ἠναγκασμένος νὰ παραστᾷ οὕτω καὶ ὄχι ἄλλως, ἀδιαφοροῦσα δὲ περὶ τοῦ πῶς ἐγεννήθησαν ἐκεῖνα αἱ τοπικαὶ ἐποπτεῖαι, ἐποικοδομεῖ ἀμέριμος ἐπὶ τοῦ στερεοῦ ἐδάφους, τὸ ὁποῖον εὔρε, καὶ ἀφήνει εἰς τὴν ψυχολογίαν ν' ἀποφανθῇ περὶ τοῦ πῶς γεννῶνται ἐκεῖνα αἱ ἐποπτεῖαι καὶ ποῦ στηρίζεται τὸ ἔδαφος ἐκεῖνο. Ἡ αὐτὴ σχέση τῆς Ἠθικῆς πρὸς τὴν Ψυχολογίαν εἶναι ἀπείρως ἀναγκαιότερα ἢ διὰ τὴν Γεωμετρίαν. Περὶ τῆς Ψυχολογίας ὑπάρχει ἕρις καὶ θὰ ὑπάρχῃ ἐπὶ πολὺ. Πρέπει λοιπὸν ν' ἀμφιβάλλωμεν περὶ τῆς διαφορᾶς τοῦ δικαίου καὶ ἀδίκου, τοῦ ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ, μέχρις οὗ ἡ Ψυχολογία διδάξῃ τὸ δυνατόν τοιούτων διακρίσεων καὶ καταδείξῃ τὴν γένεσιν τῶν θυμικῶν καταστάσεων, αἵτινες συμβαίνουσιν ἐν ἡμῖν, ὅταν ἐκτιμῶμεν τὸ ἀγαθόν; Ἀλλὰ καὶ ἐὰν πράξῃ τοῦτο ἡ Ψυχολογία, οὐδὲν κερδαίνομεν διὰ τούτου, εἰμὴ μόνον θεωρίαν, ἥτις θὰ ἦναι ἀκατανόητος εἰς τὸν μὴ γινώσκοντα ἐκ τῶν προτέρων τὸ περὶ οὗ ἡ θεωρία, δηλ. αὐτὰς τὰς ἠθικὰς κρίσεις, τῶν ὁποίων τὸ κύρος ἀνάγκη νὰ προϋποθέτῃ ἡ θεωρία. Καὶ διὰ τὴν Ἠθικὴν ὑπάρχει τῷ ὄντι στερεὸν ἔδαφος ἀνεξάρτητον τῆς ψυχολογίας, αἱ ἀπόλυτοι ἠθικαὶ κρίσεις. Ἔργον τῆς Ἠθικῆς εἶναι νὰ παραστήσῃ τὸ εἰς τὴν ἠθικὴν κρίσιν ὑποκείμενον σαφῶς, ὠρισμένως καὶ τελείως, ἐλεύθερον παντὸς ξένου στοιχείου. Αἱ κρίσεις τῆς ἀπολύτου ἐκτιμῆσεως θὰ ἐμφανισθῶσι τότε, ὅπως τὰ ἀξιώματα τῆς Γεωμετρίας καὶ τῆς Λογικῆς, μετὰ ἐναργείας ἰκανῆς ὥστε νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς ἀσφαλές θεμέλιον τῆς Ἠθικῆς, καὶ ἐὰν δὲν γινώσκῃ τις διὰ τίνων ψυχικῶν γεγονότων παρήχθησαν. Τὸ κύρος ἐκείνων τῶν κρίσεων εἶναι ἀνεξάρτητον τοῦ τρόπου τῆς γενέσεως αὐτῶν, ὅπως τὸ κύρος τῶν κρίσεων τῆς ἀπολύτου ἐκτιμῆσεως σχέσεως φθόγγων ἐν τῇ μουσικῇ εἶναι ἀνεξάρτητον πάσης φυσικῆς καὶ ψυχολογικῆς θεωρίας.

Ἐκτὸς τούτου αἱ φράσεις «φύσις καὶ οὐσία τοῦ ἀνθρώπου» εἶναι κεναὶ καὶ ἀσήμαντοι ἐννοιαὶ ἄχρηστοι ὅλως, ἡ δὲ θεμελίωσις τῶν νόμων τῶν κανονιστικῶν τῆς ἡμετέρας βουλῆσεως ἐπὶ τῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην ἔχει ἀξίαν καὶ σημασίαν, προκειμένου περὶ θεμελιώσεως τοῦ καθήκοντος. Ἐὰν ἐκεῖνοι οἱ κανονιστικοὶ νόμοι ἦναι τοιοῦτοι, οἵτινες παρουσιάζουσιν ἀληθῆ πρότυπα διὰ τὴν βούλησιν, τότε αὐτοὶ εἶναι τὸ ἀπόλυτον ἐν τῇ ἠθικῇ, πᾶσα δὲ ἀπόπειρα θεμελιώσεως αὐτῶν εἶναι ἀνόητος. Ἐὰν δὲ ἦναι μόνον νόμοι ὀρίζοντες καὶ κινούντες τὴν ἡμετέραν βούλησιν, τότε, καὶ ἐὰν στηρίζονται ἐπὶ τῆς ἡμετέρας φύσεως, οὐδεμίαν ἔχουσιν ὡς τοιοῦτοι ἠθικὴν ἀξίαν, διότι καὶ τὸ μὴ ἠθικόν, καὶ

τὸ κακὸν συμβαίνει κατὰ νόμους κειμένους ἐν τῇ φύσει τοῦ ἀνθρώπου. Ἄλλως οὐδὲ ὅλως θὰ συνέβαινε. Δὲν ἀγνοοῦμεν βεβαίως ὅτι οἱ οὕτω πραγματευόμενοι τὴν ἠθικὴν διακρίνουσι συνήθως τὴν ἀληθῆ φύσιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐκ ταύτης θέλουσι νὰ ἐξαγάγωσι τὰς ἠθικὰς ὑποχρεώσεις. Ἄλλ' αἱ τοιαῦται φράσεις «ἀληθῆς φύσις τοῦ ἀνθρώπου» κτλ. προϋποθέτουσιν ἤδη τὴν γνῶσιν τῆς ἠθικῆς, οἱ δὲ ἐποικοδομοῦντες ἐπ' αὐτῶν θεωροῦσι τὸ κακὸν ὡς τι ξένον, ἵνα δυνηθῶσιν οὕτω νὰ ταυτίσωσιν ἑαυτοὺς τῷ ἀγαθῷ.

Εἰς τοιαύτας κενὰς φράσεις περὶ προορισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου, περὶ τελειότητος, περὶ λογικῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου, περὶ δεσποτείας τῆς λογικῆς φύσεως ὑπὲρ τὴν ζωϊκὴν, περὶ ἐπιτελέσεως τοῦ χρέους, περὶ εὐδαιμονίας καὶ μακαριότητος περιστρέφεται, ὡς εἶδομεν, ἅπαντα ἡ θεωρία τοῦ συγγραφέως. Οὐδαμοῦ εὐρίσκουμεν σαφῆ, εὐκρινῆ καὶ πραγματικὸν νοῦν ἔχουσαν ἐννοίαν τῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ ἐπ' αὐτῆς στηριζομένου προορισμοῦ αὐτοῦ, ἀλλὰ μόνον λέξεις κενὰς πάσης ἐννοίας καὶ ἀδικιολογήτους δισχυρισμούς. Τοῦτο αἰσθανόμενος, ὡς φαίνεται, καὶ αὐτὸς ὁ συγγραφεὺς, μεθ' ὅλην τὴν ψυχολογικὴν θεμελίωσιν, εἰς τὴν ἔδαπνησεν 22 σελίδας, ἐκτοξεύει αἴφνης ὡς ἀπὸ πιστολίου νέαν ἀρχήν. «Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου καὶ τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν.» Καὶ ταύτης δὲ τῆς θεῖον ἐχούσης τὸ κύρος ἀρχῆς χρῆσιν ποιεῖται μόνον ἐν τῷ περὶ τῶν πρὸς τὸν Θεὸν καθηκόντων κεφαλαίῳ «Τὸ πρὸς τὸν Θεὸν συναίσθημα, λέγει, παρέστη εἰς τὸν φυσικὸν ἄνθρωπον πάντοτε ὡς φόβος τοῦ Θεοῦ προσερχόμενος ἐκ τῆς συνειδήσεως τοῦ μεγαλείου τοῦ Θεοῦ. Φοβοῦ τὸν Θεόν, διότι ὁ Θεὸς εἶναι μέγας.» Ταῦτα μὲν ὁ φυσικὸς ἄνθρωπος ὁ ἐκ τῶν ἑαυτοῦ δυνάμεων ἀρῶμενος τὰ μέσα πρὸς γνῶσιν τοῦ ἀπολύτου ἄντος. Ἄλλ' ἡ οὕτω παραχθεῖσα ἰδέα τοῦ Θεοῦ καὶ ὁ ἐξ αὐτῆς πηγάζων φόβος δὲν δύνανται νὰ πράξωσι τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ προορισμοῦ του, τουτέστι εἰς τὴν τελειοποίησιν, ἥς εἶναι ἐπιδεδεικτικὴ ἡ φύσις αὐτοῦ καὶ ἐξ ἧς πηγάζει ἡ εὐδαιμονία καὶ ἡ μακαριότης. Εἰς τελείαν ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ τούτου ἔρχεται ὁ Ἰησοῦς ἐξ αὐτῶν τῶν κόλπων τοῦ Θεοῦ, ὅστις ἀναπληρῶν τὴν ἀνθρωπίνην ἑλλειψιν ἀποκαλύπτει εἰς αὐτὸν τὴν καθαρὰν ἀλήθειαν λέγων ἄνθρωπε, διὰ νὰ φθάσῃς εἰς τὸ σημεῖον, τὸ ὁποῖον ἔχει προωρισμένον διὰ σὲ ὁ Θεός, ὀφείλεις ὄχι νὰ φοβῆσαι τὸν Θεόν, ἀλλὰ ν' ἀγαπᾷς αὐτόν.» Περὶ τῆς ὀρθῆς ἢ μὴ ὀρθῆς ἐφαρμογῆς τῆς χριστιανικῆς ταύτης ἀρχῆς, περὶ τῆς «ἐκ τοῦ ἐνδιαφέροντος πηγάζουσης ἀγάπης πρὸς τὸν Θεόν» δὲν λέγομεν τίποτε. Ὁ σκοπὸς ἡμῶν

ρεύεται. Ἄλλ' αὐτὸς ὁ συγγραφεὺς λέγει ἐν § 113 πολὺ ὀρθῶς «Ἡ συνείδησις εἶναι κριτής.» Τοιοῦτος κριτής ὅμως προϋποθέτει ἤδη ὡς ἐγνωσμένον καὶ ἀνεγνωρισμένον μέτρον τι, κατὰ τὸ ὁποῖον κρίνει, γενικούς τινας κανόνας, πρὸς τοὺς ὁποίους παραβάλλεται ἡ ἐκάστοτε βούλησις καὶ πράξις τοῦ ἀτόμου καὶ, ἐὰν μὲν συμφωνῇ πρὸς αὐτοὺς ἐπιδοκιμάζεται, ἐὰν δὲ μὴ, ἀποδοκιμάζεται. Οἱ γενικοὶ οὗτοι κανόνες δὲν δύνανται νὰ ᾔηται ἀρχῆθεν προῖξ τῆς ψυχῆς, διότι ἡ παρατήρησις οὐδὲν δεικνύει δυνάμενον νὰ υποστηρίξῃ τὴν ὑπαρξίν ἀρχικῆς ἀσφαλοῦς κρίσεως τοῦ παιδός, ἀλλὰ τοῦναντίον διδάσκει ὅτι εἶναι ἀνάγκη ν' ἀναπτύχῃ αὐτὴ διὰ τῆς ἀγωγῆς. Ὅπως ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔχει ἀρχικῶς ἐν ἄλλῳ τινι κύκλῳ τῆς γνώσεως ἐννοίας σαφεῖς καὶ κρίσεις ὀρθάς, οὕτω καὶ ἐν τῷ κύκλῳ τοῦ ἠθικοῦ. Ἡ συνείδησις αὐτοῦ δὲν εἶναι ἔμφυτος, ἀλλ' ἐπίκτητος, ἀρχεται δὲ ἐκδηλουμένη ἐν αὐτῷ εὐθὺς ὡς συμπέση ἐν τῇ παραστατικῇ αὐτοῦ ἐνεργείᾳ κανῶν τῆς βουλήσεως καὶ πράξεως ἀνεγνωρισμένους ὑπ' αὐτοῦ μετὰ τινος οικείας ἐπὶ μέρους βουλήσεως καὶ πράξεως σχετιζομένης πρὸς τὸν κανόνα. Τότε γεννᾶται ἡ κρίσις ἢ ἐπιδοκιμάζουσα ἢ ἀποδοκιμάζουσα τῆς πράξεως· αὕτη δὲ ἡ κρίσις εἶναι ἡ δικαστικὴ ἀπόφασις τὴν ὁποίαν ἀποδίδομεν εἰς τὴν συνείδησιν.

Ὁ ὀρῶμενος λοιπὸν ἐν τῇ ἠθικῇ ἀπὸ τῆς συνειδήσεως ὀφείλει νὰ προβῇ ἀμέσως εἰς τὴν σαφῆ καὶ τελείαν παράστασιν τοιούτων σχέσεων τῆς βουλήσεως, εἰς τὰς ὁποίας δὲν δυνάμεθα νὰ μὴ ἀποδώσωμεν ἀπολύτον ἐπιδοκιμασίαν καὶ αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦσι τὸ μέτρον, πρὸς τὸ ὁποῖον μετρεῖ ἡ συνείδησις τὰς βουλήσεις καὶ πράξεις. Ἄλλως, ἐὰν νομίζῃ τις ὅτι δύναται νὰ εὕρῃ ἐν τῇ φωνῇ τῆς συνειδήσεως ἀμέσως τὴν ἀληθῆ ἐκφρασίν τῆς ἠθικῆς ἐκτιμήσεως, εἰς τὸν τοιοῦτον ἐν πρώτοις ἀφανίζονται αἱ διαφοραὶ τῶν ἠθικῶν ἰδεῶν ὅπισθεν τῆς ὁμοιομόρφου ἀψικαρδίας τοῦ ἐπαίνου ἢ τῆς τύψεως τῆς συνειδήσεως. Ὅπως ὁ ἄνθρωπος ἐκ τοῦ ἐπαίνου ἢ ψόγου, τὸν ὁποῖον ἀπονέμει εἰς αὐτὸν ἡ κοινωνία ἢ τὸ δικαστήριον, δὲν δύναται νὰ διίδη τὰς ἠθικὰς ἰδέας καὶ τὰς διαφορὰς αὐτῶν, οὕτω καὶ ἐκ τῶν ἀποφάνσεων τῆς συνειδήσεως δὲν δύναται νὰ γνωρίσῃ τί εἶναι τὸ προκαλοῦν τὴν ἀψικαρδίαν. Ἡ τεταρχυμένη συνείδησις προξενεῖ ἄλλοις ἐν τούτῳ δὲ τῷ ἄλλῳ δὲν διορῶμεν πόθεν προέρχεται τὸ ἄλλοις, ὅπως ὁ κεντήθεις δὲν κατανοεῖ ἐκ τοῦ κεντήματος ἂν ἐκεντήθη ὑπὸ ἀκάνθης ἢ βελόνης. Καὶ ὅμως ὁποῖα διαφορὰ ὑπάρχει μετὰ τῶν ἠθικῶν ἰδεῶν! Ἐὰν φανταζώμεθα τὴν ἰδέαν τῆς ἀγάπης, αἰσθανόμεθα τὴν καλλονὴν αὐτῆς· ἐὰν τὴν τοῦ δικαίου, τὴν αὐστηρότητα αὐτῆς. Πόσον δὲ διαφέρουσιν ἡ ἀσθένεια τῆς βουλήσεως καὶ ὁ φθόνος! Καὶ ὅμως

ἐν τῇ αὐτεπιδοκιμασίᾳ ἢ αὐταποδοκιμασίᾳ τῆς συνειδήσεως ἐξαφανίζονται αὐταὶ αἱ διαφοραὶ. Ἐὰν δὲ ἐπέλθῃ καὶ ἡ ἀψικαρδία, τότε ὅ,τι συναίσθάνεται ὁ ἄνθρωπος μάλιστα διακρίνεται τοῦ συναισθήματος, τὸ ὁποῖον γεννᾶται ἕνεκα οἷας δήποτε φαιδρᾶς ἢ λυπηρᾶς ἀγγελίας. Ἐκτὸς τούτου ὑπάρχει καὶ συνείδησις πλανωμένη, ἡ ἐξ ὑποκειμένου βεβαιότητος τῶν ἀποφάνσεων τῆς ὁποίας κατ' οὐδὲν ἐλαττοῦται τῶν τῆς ὀρθῆς. Ὑπάρχει συνείδησις πεπωρωμένη καὶ κέκαυτήριασμένη, ἥτις τοῦλάχιστον σιγῆς ὅπου ἔπρεπε νὰ ὑψώσῃ φωνήν, καὶ συνείδησις ἐπισφαλῆ καὶ ἀμφιταλαντευομένη, ἥτις οὐδέποτε γινώσκει ἀκριβῶς καὶ κατηγορικῶς τί ὀφείλει ν' ἀποφάνῃ. Γνωστὸν τέλος πόσα κακὰ συνέθεσαν ἐν τῷ κόσμῳ ἐν ὀνόματι τῆς συνειδήσεως. Ἐὰν λοιπὸν ἡ φωνὴ τῆς συνειδήσεως τεθῆ ὡς τὸ ὕψιστον κριτήριον τῆς ἠθικῆς, δὲν βλέπομεν τότε πῶς δύναται τις νὰ φθάσῃ εἰς τοὺς ἀπολύτους ὀρισμοὺς τοῦ ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ.

Τοῦτο συναισθανόμενος καὶ ὁ συγγραφεὺς καὶ ὁμολογῶν ἐν § 6 ὅτι «οἱ ἄνθρωποι ἠθέλησαν ν' ἀμαυρώσωσι τὴν δύναμιν τῆς συνειδήσεως,» ἐπικαλεῖται τὸ παράδειγμα τοῦ Σωτῆρος καὶ τὸν Δεκάλογον. Ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἐξ ἄλλων λόγων λαμβανομένων ἐκτὸς τῆς ἠθικῆς ἡδυνάμεθα νὰ πεισθῶμεν ὅτι ἡ Ἁγία Γραφή εἶναι λόγος τοῦ Θεοῦ, τὰ δὲ ἐν αὐτῇ παραγγέλματα εἶναι θείας καταγωγῆς, εἶναι βουλήσις τοῦ Θεοῦ, ἐπιτρέπεται, νομίζομεν, ἡ ἐρώτησις· εἶναι τι ἀγαθόν, διότι ἐπιτάσσει αὐτὸ ὁ Θεός, ἢ ἐπιτάσσει αὐτὸ ὁ Θεός, διότι εἶναι ἀγαθόν; Ἐὰν τὸ πρῶτον, παύει τότε ἡ διάκρισις ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ, ἢ δὲ αἵρεσις τοῦ πρώτου ἐπὶ τέλους στηρίζεται ἐπὶ τῆς αὐθαιρέσιος τοῦ Παντοδυνάμου· ἐὰν δὲ τὸ δεύτερον, ζητεῖται τότε τί εἶναι τὸ ἀγαθόν καθ' ἑαυτό. Ἄρα ὄφειλεν ὁ συγγραφεὺς φωτιζόμενος ὑπὸ τοῦ φωτός τοῦ βίου τοῦ Σωτῆρος, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐπραγματώθησαν αἱ ἠθικαὶ ἰδέαι ἐν ἀπολύτῳ καθαρότητι καὶ τελειότητι, καὶ ἀναλύων τὴν πραγματικὴν βούλησιν τοῦ Κυρίου εἰς τὰς θεμελιώδεις σχέσεις αὐτῆς νὰ καταδείξῃ ἐν αὐταῖς τὰς αὐτὰς ἀπλᾶς, ἀπολύτως ἐπιανετὰς σχέσεις βουλήσεων, τὰς ὁποίας ἀναπτύσσει καὶ ἡ φιλοσοφία. Τοιαύτην ὅμως ἔκθεσιν τῶν ἀπολύτως προτυπωτικῶν σχέσεων τῆς βουλήσεως εἰς μάτην ἤθελε ζητήσῃ τις ἐν τῇ πραγματείᾳ. Ἀπλῶς παραδέχεται ὁ συγγραφεὺς ὅτι «ὅ,τι συγχωρεῖ ἡ συνείδησις καὶ συμφωνεῖ πρὸς τὰ παραγγέλματα τοῦ Χριστοῦ εἶναι καλόν.» Τί δὲ εἶναι τοῦτο δὲν ἐξετάζει. Οὕτω δὲ οὔτε ἡ γνωστικὴ ἀρχὴ τῆς συνειδήσεως, οὔτε ἡ τοῦ παραδειγματικοῦ βίου τοῦ Σωτῆρος συνετέλεσαν εἰς τὴν κατάδειξιν τῶν ἠθικῶν ἰδεῶν καὶ εἰς τὴν δικαιολόγησιν τῶν καθηκόντων. Ταῦτα ἢ περιλαμβάνονται ἀπλῶς ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου, ἢ αἰτιολογοῦνται ἐκ τῶν καλῶν ἢ

κακῶν ἀποτελεσμάτων, ἡ δὲ συνείδησις ὑπαγορεύει μόνον τι ἀόριστον, δηλ. τὸ «ὅ,τι καλὸν φίλον ἐστί.»

Ἐὰν δὲ ἐκ τῆς γνωστικῆς ἀρχῆς μεταβῶμεν εἰς τὰς κανονιστικὰς τῆς βουλήσεως ἀρχὰς τοῦ συγγραφέως, εἰς τὸ τέλος, εἰς ὃ ἀναφέρεται πᾶσα βούλησις καὶ πράξις τοῦ ἀνθρώπου, εὐρίσκουμεν τὸν συγγραφέα ἄπιστον εἰς τὰ ῥητὰ, τὰ ὁποῖα ἔθεσεν ἐπὶ κεφαλῆς τῆς πραγματείας. «Γίνεσθε, λέγει, τέλειοι, καθὼς καὶ ὁ πατὴρ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς τέλειός ἐστι.» Πῶς δὲ εἶναι τέλειος ὁ Θεός; Ἡ ἀγία βούλησις τοῦ Θεοῦ ἔχει μόνον καθαρὰ ἐλατήρια. Οὐδὲν ἔχει ὁ Θεὸς νὰ φοβηθῆ, οὐδὲν νὰ ἐλπίσῃ. Καὶ ὅμως εἶναι ἅγιος. Ὁ Θεὸς γινώσκει τὴν ἀγιότητα, ἐπιδοκιμάζει αὐτήν, ἐξασκεῖ αὐτήν. Οὕτω πρέπει νὰ πράττωμεν καὶ ἡμεῖς. Ἀγάπη τῆς ἀρετῆς ἄνευ ἰδιοτελείας εἶναι τὸ γινώρισμα τοῦ ἀληθοῦς μεγαλείου τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ χριστιανικοῦ ἠρωϊσμοῦ. Ἀνάγκη λοιπὸν νὰ ἐθισθῶμεν εἰς τὸ ν' ἀκολουθῶμεν τοὺς νόμους τῆς ἠθικῆς ἐξ εὐαρεσκείας πρὸς αὐτούς. Διὰ νὰ προτρέψῃ τις ἡμᾶς εἰς ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν ἀρετὴν δὲν πρέπει νὰ δεικνύῃ εἰς ἡμᾶς ἠνωγμένους τὰς πύλας τῆς γαστρίδος ἢ νὰ περιγράφῃ τὰ ἀγαθὰ τοῦ Παραδείσου, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ παραινῇ μετὰ τοῦ συγγραφέως. «Πράττε ὅ,τι ὀφείλετε νὰ πράξῃτε καὶ ἅς συμβῆ ὅ,τι ἂν συμβῆ.» Καὶ ὅμως ὁ συγγραφεὺς πανταχοῦ τῆς πραγματείας παρεισάγει ὡς τὸ οὐ ἕνεκα τῆς ἐκτελέσεως τοῦ καθήκοντος πᾶν ἄλλο ἢ τὴν ἀπόλυτον καὶ ἀνεξάρτητον πάσης βουλήσεως ἀξίαν τοῦ ἀγαθοῦ. Οὕτω ἐν § 12—14 λέγει ὅτι ὀφείλομεν νὰ ἐκτελῶμεν τὸ καθήκον διότι ἡ συνείδησις ἀνταμείβει, ὁ Θεὸς ὑπόσχεται τὸν Παράδεισον καὶ ὁ κόσμος ἀγαπᾷ ἡμᾶς. Ἐν § 17 ὅτι ἡ ἀνθρωπότης διὰ νὰ εὐδαιμονήσῃ ὀφείλει νὰ κυβερνᾶται μὲ τὰ παραγγέλματα τοῦ Χριστοῦ. Ἐν § 108 ὅτι πρὸς τὴν τελειότητα ἀποδόμενοι πρέπει νὰ προσπαθῶμεν νὰ βαδίζωμεν καὶ οὕτω ν' ἀπαλλαττώμεθα ἀπὸ τὰ δεινὰ καὶ τὰς δυστυχίας, αἵ τινες ἀκολουθοῦσι πάντοτε τὸν κυριεύμενον ὑπὸ τῶν ἀλόγων παθῶν καὶ τῶν κακῶν ἔξεων. Ἐν § 110 ὅτι μόνη ἡ ἀρετὴ καθιστᾷ τὰ ἔθνη εὐδαίμονα. Ἐν § 138 ὅτι ὁ ἀσεβὴς πρὸς τοὺς γονεῖς ἀδύνατον νὰ εὐτυχήσῃ, ὁ δὲ τιμῶν αὐτούς γίνεται εὐτυχής. Ἐν § 159 ὅτι ἡ οἰκογενειακὴ εἰρήνη καὶ ἡ ἀδελφικὴ ἀγάπη εἶναι ἀναγκασιωτάτη εἰς τὴν εὐμερίαν καὶ εὐτυχίαν τῶν οἰκογενειῶν καὶ προπύργιον κατὰ τῶν δυστυχιῶν. Ἐν § 174 ὅτι ὁ φιλαλήθης ἔχει τὴν συνείδησιν του καθαρὰν καὶ ἡ ἰδέα ὅτι ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἀπολαύει τῆς ὑπολήψεως πάντων πληροῦ τὴν ψυχὴν του χαρᾶς καὶ καθιστᾷ αὐτὸν εὐτυχὴ καὶ εὐδαίμονα. Ἐν § 176 ὅτι ἡ ἀλήθεια βραβεύεται. Ἐν § 178 ὅτι ἡ δικαιοσύνη εἶναι ἕκ τῶν μεγίστων ἀρετῶν, τὰς ὁποίας ὀφείλει ὁ ἄνθρωπος ν' ἀσκή, ἐὰν θέλῃ

νὰ εὐδαιμονήσῃ. Ἀλλαχοῦ δὲ πάλιν, ὡς ἐν § 114, ἐξετάζονται τὰ κακὰ ἀποτελέσματα τῆς κακίας καὶ τὰ καλὰ τῆς ἀρετῆς καὶ ἀλλαχοῦ ἀποδεικνύεται τὸ ὠφέλιμον τῆς ἐκτελέσεώς τινων ἐντολῶν. Καὶ τὰ πλεῖστα δὲ τῶν παραδειγμάτων, τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ χρησιμεύωσιν εἰς διασάφισιν τῶν ἠθικῶν σχέσεων, αἰχμαλωτίζονται εἰς τὸν σκοπὸν τοῦτον, εἰς τὴν ἀπόδειξιν τοῦτου, ὅτι ἡ ἀρετὴ ἀνταμείβεται καὶ ὁ ἐνάρετος εὐτυχεῖ.

Τὸ οὐσιώδες λοιπὸν τέλος τῶν πρακτικῶν σκέψεων τοῦ συγγραφέως, τὸ οὐ ἕνεκα πάσης βουλήσεως, εἶναι ἡ εὐδαιμονία. Οὐδαμοῦ ὅμως ὀρίζει ὁ συγγραφεὺς ἐν τίνι συνίσταται αὕτη. Ἐὰν εὐδαιμονίαν θεωρῇ τὸ σύστημα τῆς πληρώσεως πασῶν τῶν ἐπιθυμιῶν τῶν εἰς πᾶς ταπεινότερας ἡδονὰς διευθυνομένων ἐρωτώμεν τότε (αὕτη δὲ ἡ ἐρώτησις ἀφορᾷ καὶ εἰς τοὺς συγγραφεῖς τῶν τριῶν ἄλλων πραγματειῶν) διὰ τί εἶναι ἡ εὐδαιμονία ἀπολύτως αἰρετή; Βεβαίως ἡ ἀπάντησις θὰ ἦνε· διότι ἅπαντες ὀρεγόμεθα αὐτῆς. Πόθεν ὅμως λαμβάνει τὴν ἀξίαν αὕτη ἡ ὄρεξις ἢ τείνουσα εἰς τὴν εὐδαιμονίαν; Ἐὰν ἐκ τοῦ ἀντικειμένου, πρὸς ὃ τείνει, τῆς εὐδαιμονίας, τότε κινούμεθα ἐν κύκλῳ. Ἐὰν ὅμως ἀπαγορεύσῃ εἰς ἡμᾶς ὁ συγγραφεὺς τὴν δευτέραν ταύτην ἐρώτησιν, τότε ἡ θεωρία αὐτοῦ εἶναι ἡ εὐθανασία τῆς ἠθικῆς. Ἡ ἠθικὴ ζητεῖ τὸ μέτρον, καθ' ὃ μετρεῖται καὶ ἐκτιμάται ἡ ὄρεξις, ἡ βούλησις. Ὁ εὐρίσκων δὲ τοῦτο ἐν τούτῳ, τὸ ὁποῖον ἡ ὄρεξις ἐπιθυμεῖ, καθιστᾷ τὸ εἰς κρίσιν ὑποβλητέον, δηλ. τὴν βούλησιν, κριτὴν, λοιπὸν ἀνατρέπει τὴν ἠθικὴν. Ἐὰν δὲ ἀναγνωρίζῃ ὁ συγγραφεὺς τὸ ἀπόλυτον κύρος τῶν ἠθικῶν ἰδεῶν, δὲν ἀποδίδει δὲ εἰς αὐτὰς τὴν σημασίαν ἀπολύτων κανόνων τῆς βουλήσεως, ἀλλὰ μόνον τὴν σημασίαν μέσων πρὸς τὴν ὑψηλοτέραν ἡδονὴν, τὴν λεπτοτέραν εὐδαιμονίαν, καὶ τότε πάρῳ ἴσταται τῆς ἠθικῆς. Εἰς ὅπως οὖν φρόνιμος εὐδαιμονισμὸς δὲν ἀγνοεῖ βεβαίως ὅτι ἀπαραίτητος ὅρος βίου εὐδαίμονος εἶναι φρόνημα ἐσωτερικῶς ἐλεύθερον καὶ σύμφωνον πρὸς τὴν ὀλότητα τῶν ἠθικῶν ἰδεῶν, λαμβάνον τὰ ἐλατήρια τῶν πράξεων ἐξ αὐτῶν. Ἐν ὅσῳ ὅμως ὑποβιβάζει τὸ ἠθικῶς ἀπόλυτον εἰς μέσον πρὸς τὴν εὐδαιμονίαν, οὐ μόνον ἀντιφάσκει πρὸς ἑαυτὸν, (διότι χάριν τοῦ ἀπολύτου σκοποῦ αὐτοῦ, τῆς εὐδαιμονίας, ἀναγκάζεται νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι αἱ ἠθικαὶ ἰδέαι πρέπει νὰ κανονίζωσιν ἀπολύτως τὴν βούλησιν, ἀφ' ἑτέρου δὲ πάλιν ν' ἀρνηθῇ τοῦτο θέτων ὡς ἀπόλυτον κανόνα τὴν ἐπίτευξιν τῆς εὐδαιμονίας), ἀλλὰ καὶ κατὰντᾶ ἐπὶ τέλους εἰς πῶν παχυλώτατον ἡδονισμὸν. Διότι ἐὰν αἱ ἠθικαὶ ἰδέαι δὲν ἔχωσι μόνον ἕμμεσον ἀξίαν τοῦ νὰ χρησιμεύωσιν ὡς κανόνες τοῦ γενικοῦ συστήματος τῶν ἡδονῶν, τῆς εὐδαιμονίας, ἐὰν ἡ ἰδιόχουσα ἡδονή, ἣν αἰσθανόμεθα ἐκ τινος σχέσεως

βουλήσεων, διαφέρει κατά ποιόν των άλλων ηδονών, αυτή δὲ ἡ διαφορά προκύπτει ἐκ τῆς οικείας ἀξίας τῆς σχέσεως τῶν βουλήσεων, τότε ἀνάγκη ἡ ἀξία τῆς σχέσεως νὰ ᾖ ἡδη ὀρισμένη ἀνεξαρτήτως τῆς ἡδονῆς. Ἡ θυμικὴ κατάστασις, ἥτις καλεῖται ἡδονή, δύναται νὰ ᾖ τὸ γνῶρισμα τοῦ ἀποτελέσματος δεδομένης ἀξίας (τῆς ἐν τῇ σχέσει τῶν βουλήσεων κειμένης)· ἡ ἀξία αὐτὴ ὅμως δὲν κείται ἐν τούτῳ τῷ ἡδέϊ ἀποτελέσματος. Αὐτὴ δὲ ἡ ἀξία ὀρισμένης βουλήσεως καὶ πράξεως ὀφείλει τότε νὰ ᾖ τὸ κινεῖν ἐλαττήριον τῆς ἠθικῆς πράξεως. Ἐὰν ὅμως ἡ ἀξία τῆς σχέσεως τῶν βουλήσεων ἔρχεται ἐκ τῆς ἡδονῆς, ἢν παράγει, ἡ δὲ ἡδονὴ αὐτὴ ὀφείλῃ νὰ ᾖ τὸ ἐλαττήριον τῆς πράξεως, τότε πᾶσα ἡδονὴ ἔχει ἐπὶ τέλους δικαίωμα νὰ τεθῇ ὡς σκοπὸς τῆς βουλήσεως.

Ἐκ τῶν ἐκτεθέντων θεμελιωδῶν σφαλμάτων ὑπάρχουσιν ἐν τῇ πραγματείᾳ καὶ ἄλλα ἤττον μὲν σπουδαία, ἀσύγνωστα ὅμως. Οὕτω π. χ. ἀπὸ τῆς § 25 μέχρι τέλους τοῦ πέμπτου κεφαλαίου ἐκτίθεται ἀλλόκοτος τις θεωρία περὶ καθηκόντων καὶ δικαιωμάτων. «Ἐκαστὸν καθήκον προϋποθέτει κατ' ἀνάγκη καὶ ἐν δικαίωμα, τὸ ὅποιον οἱ ἄλλοι χρεωστοῦσι νὰ ἱκανοποιήσωσιν. Ἐὰν ἦσθε ἐπιμελεῖς, ἔχετε τὸ δικαίωμα νὰ σᾶς ἱκανοποιήσῃ ὁ διδάσκαλος δίδων εἰς ὑμᾶς καλοὺς βαθμοὺς καὶ ἐπαινῶν δημοσίᾳ ἐνώπιον τῶν ἄλλων. Ἐὰν ἀγαπᾶτε τοὺς συμμαθητάς σας, ἔχετε τὸ δικαίωμα νὰ σᾶς ἀγαπᾶσι καὶ αὐτοί. Ἐὰν δανείσητε τὸ βιβλίον εἰς τοὺς συμμαθητάς σας, ἔχετε τὸ δικαίωμα νὰ σᾶς δανείζωσι καὶ αὐτοί.» Ἐν τέλει δὲ συγχέονται τὰ καθήκοντα πρὸς τὰ διπλώματα. Τὸ δεῦτερον κεφάλαιον τὸ πραγματευόμενον περὶ ἐλευθερίας οὐδὲν ὀρισμένον διδάσκει περὶ αὐτῆς. Ἡ ἐν § 39 βαθμολογικὴ διατίμησις τῶν καθηκόντων εἶναι ἡμαρτημένη. Δὲν λέγομέν τι περὶ τῶν ἀποδείξεων τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ, διότι εἶναι ἀσχετοὶ πρὸς τὴν ἠθικὴν. Ἡ δικαιολόγησις ὅμως τῶν πρὸς τὸν Θεὸν καθηκόντων ἔχει πολλὰ τὰ ψεκτέα. Οὕτω ἐν § 59 λέγει, ὅτι «ἡ προσευχὴ ἐπιβάλλεται ὡς χρέος, διότι περισταχίζόμεθα ὑπὸ ἀναγκῶν καὶ στενοχωριῶν,» βεβαίως κατὰ τὸ, ἐν θλίψει ἐμνήσθημέν σου. Οὕτω λέγει ἐν § 50 ὅτι «ἐκ τῶν ἐντολῶν, αἱ ὅποιαι περιέχονται ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ, πρώτη καὶ κυρία εἶναι ἡ πίστις εἰς τὸν Θεόν, τούτέστιν ἡ εἰλικρινὴς ἡμῶν πεποίθησις εἰς τὴν παντοδυναμίαν αὐτοῦ καὶ ἡ ὑπομονὴ εἰς τὰς θλίψεις καὶ τοὺς κινδύνους, τοὺς ὁποίους ἐξ ἀνάγκης ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ὑφίσταται ὁ ἄνθρωπος. Ἡ πίστις εἰς τὸν Θεὸν εἶναι ἀσπίς καὶ προπύργιον κατὰ παντὸς κινδύνου εἰς τὸν ὅποιον ἴσως ὑποπέσωμεν» δηλ. καὶ ἡ πίστις ὠφέλιμος pro domo. Ἐν § 157 λέγει ὅτι «πρέπει νὰ ἔχητε πρὸς τοὺς ἀδελφούς σας τὸ αἰσθημα τῆς

ἀγάπης πολὺ ζωηρότερον καὶ θερμότερον τοῦ πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους.» Ἐν § 176 ὅτι «ἡ δικαιοσύνη εἶναι χαρακτηριστικὸν οὐσιώδες τῆς χριστιανικῆς θρησκείας.» Τὰ πρὸς τὴν πατρίδα τέλος καθήκοντα δικαιολογῶνται ἐκ τοῦ πόθου πρὸς τὰ βουνά, τοὺς βράχους καὶ τὰ δένδρα τῆς.

Τὰ πλεῖστα τῶν δευτερευόντων τούτων σφαλμάτων εἶναι περιαιρετὰ χωρὶς νὰ πάθῃ τὸ ὄλον. Τὰ δύο ὅμως θεμελιώδη, τὰ ὅποια διήκουσι δι' ὅλης τῆς πραγματείας καὶ ἀποτελοῦσι τὸν κύριον χαρακτῆρα αὐτῆς, ἀπαιτοῦσι ριζικὴν θεραπείαν. Ὅπως ἔχει τανῦν ἡ πραγματεία πολὺ ἀφίσταται τῆς εὐγενούς προθέσεως τοῦ ἀοιδίου ἀγωνοθέτου καὶ τῶν προσδοκίων τοῦ Συλλόγου.

Ἐνδιατρίψαντες ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἰς τὰ θετικὰ σφάλματα τῶν εἰς τὸν ἀγῶνα ἀποσταλεισῶν ἠθικῶν πραγματειῶν, ἀπέχομεν, ἵνα μὴ μακρορήσωμεν ὑπὲρ τὸ δέον, τοῦ νὰ εἰπωμέν τι καὶ περὶ τῶν ἀρνητικῶν σφαλμάτων αὐτῶν, δηλ. περὶ παραλείψεων οὐσιωδῶν καθηκόντων.

Τοιοῦτος παρίσταται ὁ ἀγὼν ὡς πρὸς τὸ Γ' θέμα, γονιμώτερος μὲν ἢ κατὰ τὸ παρελθόν, μὴ εὐτυχῆσας ὅμως νὰ παραγάγῃ καρποὺς ὀρίμους.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 24 Ἰανουαρίου 1880.

ΧΡ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΟΘ. ΦΙΛΗΡΙΚΟΣ

Π. ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

Λυπηρὸν εἶναι βεβαίως, Κύριοι, ὅτι καὶ ἐφέτος οὐδὲν τῶν πρὸς κρίσιν σταλέντων ἔργων κρίνεται βραβεύσεως ἄξιον· τοῦτο δὲ μαρτυρεῖ δύο τινα, πρῶτον τὴν σπουδαιότητα τῶν θεμάτων τοῦ ἀγῶνος καὶ δεῦτερον τὴν δικαίω τῷ λόγῳ αὐστηρότητα τῶν κριτῶν, ἐπιθυμούντων μετὰ τοῦ Συλλόγου ὄλου ν' ἀποδώσωσι τὸ ἀριστεῖον εἰς ἔργα ἀντάξια μὲν τῆς προαίρεσεως καὶ τῆς ἀριστείας τοῦ ἀειμνήστου ἀγωνοθέτου, τιμῶντα δὲ τοὺς ἀριστεύοντας συγγραφεῖς καὶ τὸν Διδασκαλικὸν Σύλλογον. Πεποίθημεν ὅμως ὅτι ἡ αὐστηρότης αὐτὴ δὲν θέλει ἀποθαρρύνει τοὺς ἀξιοτίμους συγγραφεῖς, ὧν τὸν ζῆλον ἐπαινοῦμεν, ἐνθουσιάζομεν, ὅτι «ἐν τοῖσι ἀγῶσι ραπίζονται μὲν οἱ προεξανιστάμενοί, οἱ δὲ γε ἀπολειπόμενοι οὐ στεφανεύονται.» ἀλλ' ὅτι οἱ μὲν ἡδη εἰς τὸν ἀγῶνα καταλθόντες θέλουσιν ὠφελθῆ ἐκ τῶν ὑποδειχθεισῶν ἀτελειῶν εἰς βελτίωσιν τῶν πονημάτων αὐτῶν, ἄλλους δὲ νέους ἀγωνιστάς θέλει προκαλέσει ἡ εὐγενὴς ἀμιλλα.

«Θαρσεῖν χρῆ, τάχα κεν αὔριον ἔσσει ἀμεινον.»

Ὁ Γεν. Γραμματεὺς τοῦ Συλλόγου

ΒΛ. ΣΚΟΡΔΕΛΗΣ.

ΠΑΗΡΟΦΟΡΙΑΙ

ἐπὶ τῶν δώδεκα ἐρωτημάτων τοῦ Συλλόγου.

Τὸ Σ. Ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν πᾶνυ προθύμως διεβίβασε πρὸς τὰ ἀρμόδια Προξενεῖα τὸ ὑπ' ἀριθ. 112 ἔγγραφο τοῦ ἡμετέρου Συλλόγου, ὅπως ἀπαντήσωσιν εἰς τὰς ἐν αὐτῷ τεθειμέναις ἐξῆς ἐρωτήσεις.

- α'.) Τίς ἢ κατὰ βαθμοὺς διαίρεσις τῶν ἐκπαιδευτηρίων ;
 β'.) Πόσα τὰ δημοτικὰ σχολεῖα ἀρρένων καὶ θηλέων ;
 γ'.) Τίς ὁ ἀριθμὸς τῶν εἰς αὐτὰ φοιτῶντων, καὶ τίς ἢ ἀναλογία αὐτῶν πρὸς τὸν πληθυσμὸν τῆς χώρας ;
 δ'.) Πόσα ἔτη διαρκεῖ ἢ ἐν τοῖς δημοτικοῖς σχολείοις παιδεία καὶ ποῖον τὸ πρόγραμμα τῶν μαθημάτων ;
 ε'.) Ποῖον τὸ ἐπικρατοῦν ἐν τῇ διδασκαλίᾳ σύστημα, τὸ ἀλληλοδιδασκτικὸν ἢ τὸ συνδιδασκτικὸν ;
 ς'.) Ποία ἐν γένει ἢ κατάστασις τῶν σχολείων καὶ τίς ἢ ἐπὶ τοὺς πολίτας ἠθικὴ καὶ διανοητικὴ αὐτῶν ἐπίδρασις ;
 ζ'.) Τίνες οἱ κυριώτεροι νόμοι οἱ διέποντες τὰ τῆς δημοτικῆς ἐκπαίδευσως ;
 η'.) Παρατηρήσεις ἰδιαιτέραι περὶ τῆς ἐκπαίδευσως καὶ μορφώσεως τοῦ γυναικείου φύλλου.
 θ'.) Πόσα καὶ ποῖα τὰ ἐκπαιδευτήρια τῆς μέσης παιδείας ; Τεχνικὰ καὶ ἄλλαι εἰδικὰ σχολαί.
 ι'.) Κατὰ πόσον διδάσκεται ἐν τοῖς γυμνασίοις ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ φιλολογία ;—Πρόγραμμα τῶν μαθημάτων.
 ια'.) Ἄν ὑπάρχει Πανεπιστήμιον. Πόσας σχολὰς περιέχει, πόσους καθηγητὰς καὶ πόσους φοιτητὰς ;
 ιβ'.) Ἄν ὑπάρχουσιν ἑλληνικὰ σχολεῖα πρὸς ἐκπαίδευσιν τῶν ἐν τῇ χώρᾳ Ἑλληνοπαίδων. Ποῦ ; Ποῖον τὸ πρόγραμμα καὶ πόσοι Ἕλληνες μαθηταί ; Καὶ ἂν οἱ Ἕλληνες προτιμῶσι τὰ ἐγχώρια σχολεῖα ;

Πρῶτος ὁ ἐν Κωνσταντῆ τῆς Δόβρουτσας ἀξιότιμος προξενικὸς πρᾶκτωρ τῆς Γαλλίας διευθύνων δὲ καὶ τὸ Ἑλλ. προξενεῖον, εἶτα δὲ καὶ οἱ ἐν Βελγιοῦ τῆς Σερβίας καὶ Γιουργέβω τῆς Ῥωμανίας πρόξενοι ἔσπευσαν ν' ἀπαντήσωσι διὰ τοῦ αὐτοῦ ὑπουργείου εἰς τὸ ἡμέτερον ἔγγραφο ἀποστείλαντες τὰς ἐκθέσεις τῶν. Ἀπονέμοντες τὸν δίκαιον ἔπαινον καὶ ἐκφράζοντες τὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου πρὸς τοὺς κ.κ. Προ-

ξένους, πεποιθᾶμεν, ὅτι καὶ πάντες οἱ ἄλλοι θέλουσι διαβιβάσει τῷ Συλλόγῳ τὰς αἰτηθείσας πληροφορίες, ἐξ ὧν θέλει καταφανῆ ἡ πνευματικὴ κίνησις καὶ ἐργασία ἐν ταῖς κατὰ τὴν Ἀνατολὴν χριστιανικαῖς χώραις, περὶ ὧν δικαίως τὸ Ἑλληνικὸν ἐνδιαφέρεται.

Ἐν τῇ ἐκ Κωνσταντῆς ἐκθέσει ἐφιστῶμεν τὴν προσοχὴν τῶν ἡμετέρων ἐπὶ τοῦ ἐδαφίου ιβ', ἥτοι ὅτι ἑλληνικὰ σχολεῖα ἐκεῖ δὲν ὑπάρχουσιν.

Ἐπὶ δὲ τῶν συνημμένων προγραμμάτων καὶ τῶν δύο ἐν Κωνσταντῆ Ἑλλην. δημοτικῶν σχολείων (ἀρρένων καὶ θηλέων) παρατηροῦμεν μετὰ λύπης τὴν ἄλλειψιν τῆς διδασκαλίας τῆς ἱστορίας τῆς ἑλληνικῆς παλιγγενεσίας, ὡς καὶ καταλλήλων τεμαχίων ἐθνικῆς ποιήσεως, δι' ὧν ἐξεγείρεται τὸ ἐθνικὸν αἶσθημα εἰς τὴν μικρὰν ἑλληνίδα νεότητα ὅπουδῆποτε γῆς καὶ ἂν εὐρίσκηται.

Ἴδου αἱ ἐκθέσεις.

Ἐν Κωνσταντῆ τῇ 26 Φεβρουαρίου 1880.

Ἐπὶ τοῦ α'. ἐρωτήματος τοῦ Ἑλληνικοῦ Διδασκαλικοῦ Συλλόγου οὐδεμία κατὰ βαθμοὺς διαίρεσις, ὡς μὴ ὑπαρχόντων ἐνταῦθα τοιούτων σχολείων.

β'.) Δύο δημοτικὰ Ῥωμανικὰ σχολεῖα καὶ δύο τῆς Ἑλληνικῆς κοινότητος, ἐν τῶν ἀρρένων καὶ ἐν τῶν θηλέων.

γ'.) Ὁ τῶν εἰς τὰ Ἑλληνικὰ σχολεῖα φοιτῶντων ἀριθμὸς ἐστὶν τῶν μὲν ἀρρένων περὶ τοὺς ἑκατὸν, τῶν δὲ θηλέων περὶ τὰ ἐνενηκόντα καὶ ἐν ἀναλογίᾳ πρὸς τὸν πληθυσμὸν τῆς Ἑλληνικῆς κοινότητος ἐν πρὸς ἑπτὰ, (1:7.)

δ'.) Ἡ παιδεία διαρκεῖ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πλειότερον τῶν τριῶν ἐτῶν, ἀναλόγως τῆς ἐπιμελείας τῶν μαθητευομένων. (Προγράμματα τῶν ἀρρένων καὶ θηλέων ἐπισυνάπτω ὧδε.)

ε'.) Τὸ σύστημα τῆς διδασκαλίας εἰς ἀμφότερά ἐστὶ τὸ ἀλληλοδιδασκτικόν.

ς'.) Ἐν γένει κατάστασις ἀμφοτέρων χωλαίνει διὰ τε τὸ ἀρτισύστατον αὐτῶν ὡς καὶ διὰ τὴν ἄλλειψιν τακτικῶν καὶ μονίμων πόρων, ὡς καὶ διδασκάλων ἐγνωσμένης ἱκανότητος καὶ πείρας, καὶ ἐντεῦθεν ἢ τε ἠθικὴ καὶ ἢ διανοητικὴ ἐπίδρασις αὐτῶν ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς κοινότητος μικρά τις καὶ ἀφανὴς σχεδὸν ὑπάρχει· διότι οἱ ἐξερχόμενοι μορφοῦνται τὴν μόρφωσιν τῆς πρώτης ἀνάγκης· πρόθεσις ὁμολογητέον ὑπάρχει καὶ προσπά-

θεια συστάσεως Ἑλληνικῆς σχολῆς, ἀναγκαιοτάτης εἰς τὸ μέρος καὶ τὸ κράτος ἔνθα διατελοῦμεν ζῶντες, καταβάλλεται ἄλλ' ἢ ἔλλειψις, ὡς ἐφθημεν εἰπόντες, πόρων ἀρκούντων ἀνακρίπτει τὴν προθυμίαν.

ζ.) Κυριώτεροι νόμοι οἱ διέποντες ἐν γένει τὰ σχολεῖα ὑπάρχουσιν οἱ νόμοι τῆς Ῥωμουνικῆς Κυβερνήσεως καὶ οἱ ἰδιαίτεροι κανονισμοὶ οὓς ἡ κατὰ καιροὺς ἐφορία τῆς Ἑλληνικῆς κοινότητος τίθησιν.

η.) Ἐπειδὴ ἀρτισύστατον τὸ Παρθεναγωγεῖον, δὲν ἐσχηματίσθη εἰσέτι ἰδέα καθαρὰ περὶ τοῦ καλλιτέρου τρόπου τῆς παιδεύσεως καὶ μορφώσεως τοῦ γυναικείου φύλου.

θ.) Ἐκπαιδευτήρια τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως καὶ τεχνικὰ σχολαὶ ἐλλείπουσιν.

ι.) Γυμνάσια δὲν ὑπάρχουσιν.

ιά.) Πανεπιστήμιον ὡσαύτως.

ιβ.) Ἑλληνικὰ σχολεῖα δὲν ὑπάρχουσιν, καὶ προτιμῶσι τινες τῶν Ἑλληνοπαίδων τὸ ἐγγώριον τῆς Κυβερνήσεως δημοτικὸν σχολεῖον, ὡς μὴ διδασκομένης εἰσέτι τῆς Ῥωμουνικῆς γλώσσης εἰς τὸ Ἑλληνικὸν δημοτικὸν σχολεῖον, ἀλλ' ἅμα τῇ εἰσαγωγῇ τῆς μνησθείσης γλώσσης ἐν τῷ Ἑλληνικῷ σχολεῖω, ἐλπίζεται ὅτι οὐδεὶς τῶν ἐνταῦθα διαμενόντων Ἑλλήνων θὰ πέμψῃ τὸν παῖδά του εἰς ἀλλότριον σχολεῖον. Ἡ Ῥωμουνικὴ γλώσσα θὰ εἰσαχθῇ προσεχῶς, ἐπιβαλλομένη παρὰ τῆς Κυβερνήσεως.

ΓΕΝΙΚΟΝ ΠΡΟΞΕΝΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΝ ΒΕΛΙΓΡΑΔΙΩ

Ἐν Βελιγραδίῳ, τὴν 15 Ἀπριλίου 1880.

Κύριε Ὑπουργέ,

Σχετικῶς μὲ τὴν παραγγελίαν τὴν δοθεῖσάν μοι διὰ τοῦ ὑπὸ ἀριθ. 486 ἐγγράφου τοῦ Σ. Ὑπουργείου, λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ διαβιβάσω τῇ Ὑμετέρᾳ Ἐξοχότητι τὰς ἐξῆς πληροφορίες, ἃς ἔλαβον παρὰ τοῦ ἐνταῦθα ὑπουργείου τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως.

α.) Τὰ σχολεῖα ἐν Σερβίᾳ διαίρουσιν εἰς σχολεῖα κατωτέρας (Δημοτικά), σχολεῖα μέσης (Γυμνάσια) καὶ σχολεῖα ἀνωτέρας ἐκπαιδεύσεως (Πανεπιστήμιον ἡμιτελές).

β.) Τὰ δημοτικὰ σχολεῖα καθ' ἅπασαν τὴν Σερβίαν ἀνέρχονται τῶν μὲν ἄρρένων εἰς 487, τῶν δὲ θηλέων εἰς 47.

γ.) Ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν, τῶν ἐν αὐτοῖς φοιτῶντων συμποσοῦται εἰς 20,300 ἄρρενας καὶ 3,000 κοράσια, τὸ ὅλον 23,300. Ἡ δὲ ἀναλογία ὡς πρὸς τὸν πληθυσμὸν τῆς χώρας ἐστὶν ἡ ἐξῆς. Τοῦ πληθυμοῦ τῆς Σερβίας ἀνερχομένου ἤδη μετὰ τὴν προσάρτησιν τῶν νέων ἐπαρχιῶν εἰς 4,700,000 περίπου, ἀναλογουσι 4,400 περίπου μαθηταὶ εἰς 100,000 κατοίκων.

δ.) Ἡ ἐν τοῖς δημοτικῶν σχολείοις ἐκπαίδευσις διαρκεῖ 4 μὲν ἔτη ἐν ταῖς πόλεσι, τρία δὲ ἐν τοῖς χωρίοις. Ἐν αὐτοῖς διδάσκεται ἡ σερβικὴ γλῶσσα, ἡ ἀρχαία σλαβικὴ, ἀνάγνωσις καὶ γραφὴ, κατῆχησις, ἀριθμητικὴ, γεωγραφία, ἄσματα ἐκκλησιαστικὰ καὶ ἡ γυμναστικὴ. Ἐν τοῖς δημοτικῶν τῶν κορασίων σχολείοις διδάσκονται πρὸς τούτοις καὶ χειροτεχνήματα. Σημειωτέον ὅτι νηπιαγωγεῖα οὐδαμοῦ τῆς Σερβίας ἐτι ὑφίστανται, οὐδ' ἐν αὐτῇ τῇ πρωτεύουσῃ.

ε.) Περὶ τοῦ συστήματος τοῦ ἐπικρατοῦντος ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῶν δημοτικῶν σχολείων δυσκόλως δύναται τις ν' ἀποφανθῇ. Οὐχ' ἦττον παρατηρεῖται ὅτι ἐν μὲν ταῖς πόλεσιν, ἔνθα συνήθως διδάσκουσι τελειόφοιτοι τοῦ ἐνταῦθα ἀτελοῦς εἰσέτι Διδασκαλείου καὶ τῆς Θεολογικῆς σχολῆς, περὶ ὧν κατωτέρω γενήσεται μνεῖα, ἐπικρατεῖ μέθοδος προσεγγίζουσα ὁπωσδήποτε πρὸς τὴν γερμανικὴν, μέθοδος στηριζομένη ὅσον ἔνεστι πλείον ἔπι τῆς πραγματικῆς διδασκαλίας (Anschauungs-Unterricht). Ἐν τοῖς χωρίοις ὅμως τὸ σύστημα δὲν εἶναι ὁμοίμορφον, ἐξαρτᾶται δὲ τὰ μάλα ἐκ τῆς ἰδιοφυίας τοῦ κατ' ἀνάγκην διδάσκοντος, οὐδόλως δὲ γινώσκοντος τί ἐστὶ παιδαγωγικὴ, ἢτε μὴ μορφωθέντος ἐν Διδασκαλείῳ. Κατὰ ταῦτα δύναται τις γενικῶς νὰ εἴπῃ ὅτι ἐν μὲν ταῖς πόλεσιν ἐπικρατεῖ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὸ συνδιδασκτικὸν σύστημα, ἐν δὲ τοῖς χωρίοις τὸ ἀλληλοδιδασκτικόν.

ς.) Τὸ ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας καταγίνεται ἤδη νὰ συντάξῃ νομοσχέδιον περὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως ἐν γένει, ἅτινα προτίθεται νὰ καθυποβάλλῃ εἰς τὴν προσεχῇ Βουλῇ.

ζ.) Τὰ σχολεῖα τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως διαίρουσιν ὡς ἐξῆς. Ὑπάρχουσι 2 Γυμνάσια καὶ 9 ἡμιγυμνάσια. (Σημειωτέον ὅτι τὰ γυμνάσια, ἀριθμοῦντα 7 τάξεις, συμπεριλαμβάνουσι καὶ τὴν παρ' ἡμῶν καλουμένην Ἑλληνικὴν Σχολήν). Τὸ προσωπικὸν τῶν καθηγητῶν συμποσοῦται εἰς 91, ὃ δὲ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν 4312. Πρὸς τούτοις ὑπάρχουσι μίᾳ ἀνωτέρα

τεχνική σχολή ἐν Βελιγραδίῳ καὶ ἐξ κατώτεραι ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, ἀριθμοῦσαι ἐν συνόλῳ 35 καθηγητὰς καὶ 266 μαθητὰς.

Ἐν Βελιγραδίῳ ἰδίᾳ ὑπάρχουσι δύο ἡμιγυμνάσια καὶ ἐν γυμνάσιον, μία σχολὴ θεολογικὴ, ἀριθμοῦσα 11 καθηγητὰς καὶ 165 μαθητὰς, ἐν ἣ ἐσχάτως εἰσῆχθη καὶ ἡ διδασκαλία τῆς ῥωσικῆς γλώσσης, ἐν ἀνώτερον Παρθεναγωγεῖον μὲ 24 καθηγητὰς 244 μαθητριάς καὶ ἐν Διδασκαλεῖον μὲ 13 καθηγητὰς καὶ 51 μαθητὰς. (Καθὰ ὁ ὑπουργὸς μοὶ εἶπε, πρόκει-ται νὰ συστήσῃ κατ' ἀπόφασιν τῆς Βουλῆς καὶ ἕτερον Διδασκαλεῖον ἢ εἰς Νύσσην ἢ εἰς Βράναιαν). Πρὸς τούτοις ὑπάρχει ἐν τῇ πρωτεύουσῃ καὶ μία σχολὴ γεωργικοδασονομικὴ μὲ 8 καθηγητὰς καὶ 69 μαθητὰς, καὶ μία σχολὴ στρατιωτικὴ τῶν εὐελπίδων, ἀριθμοῦσα 48 περίπου μαθητὰς.

η.) Ἐν τοῖς γυμνασίοις δὲν διδάσκεται ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, μόνον δὲ ἡ λατινικὴ, γαλλικὴ καὶ γερμανικὴ.

θ.) Πρὸς τούτοις ἐν τῇ πρωτεύουσῃ ὑπάρχει καὶ ἐν εἴδει ἀτελοῦς πανεπι-στημίου ἡ Μεγάλῃ καλουμένη Σχολή, περιέχουσα τρεῖς σχολὰς: α) τὴν φιλοσοφικὴν εἰς δύο τμήματα, τὸ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ τὸ τῶν ιστορικοφιλοσοφικῶν, β) τὴν Νομικὴν καὶ γ) τὸ Πολυτεχνεῖον. Καθη-γηταὶ τὸ ὅλον 23, φοιτηταὶ 185. Ἐν τῇ Μεγάλῃ ταύτῃ σχολῇ διδά-σκεται καὶ ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ φιλολογία κατὰ τὸ ἐξῆς πρόγραμμα. Τὸ πρῶτον ἔτος διδάσκεται ἡ Γραμματικὴ, ἐφηρμοσμένη ἐπὶ φράσεων καὶ διηγημάτων ἑλληνικοῦ κειμένου, τὸ δεῦτερον δὲ ἡ σύνταξις ἐπὶ εὐλήπτων Ἑλλήνων συγγραφέων, τὸ δὲ γ' ἔτος διδάσκονται κλασικοὶ Ἑλληνες συγ-γραφεῖς, ἦτοι Θουκυδίδης, Πλάτων, Ὀμηρος κλπ.

Ἐν τοῖς Δημοτικοῖς σχολείοις τῶν χωρίων ἡ φοίτησις τῶν παιδῶν εἶ-ναι λίαν ἀτακτος, διότι πολλὰ χωρία ἀπέχουσι ἱκανὸν τοῦ κέντρου, ἐνθα ἴδρυται τὸ σχολεῖον, ὅπου οἱ μαθηταὶ πεζῆ καὶ δι' ὁδῶν πολλὰκις δυσθά-των καθ' ἑκάστην Δευτέραν μεταβαίνουσι, φέροντες μεθ' ἑαυτῶν καὶ τὴν ἀναγκαίαν ἐπὶ ὀλόκληρον ἑβδομάδα τροφὴν καὶ διαμένοντες αὐτόθι ἄχρι τοῦ Σαββάτου, χαμαὶ τὴν νύκτα κοιμώμενοι καὶ δεινῶς παλαιπωρούμε-νοι. Ὡς ἐκ τούτου δὲ οἱ μαθηταὶ αἰσθανόμενοι ἀπαγοήτευσιν πρὸς τὴν τόσας δυσχερεῖας παρουσιάζουσαν παιδευσιν, ὀλίγην ὄρεξιν ἔχουσι ὅπως μεταβαίνουσι τακτικῶς εἰς τὸ σχολεῖον. Καὶ οἱ πατέρες δ' αὐτῶν οὐχὶ σπανίως, ἰδίᾳ δὲ τὸ θέρους, τὴν ἀνάγκην τῶν τέκνων αὐτῶν ἐν τοῖς ἀγροῖς ἔχοντες, ἐμποδίζουσι αὐτὰ ἐπὶ ἑβδομάδας καὶ μῆνας τῆς εἰς τὰ σχολεῖα φοιτήσεως.

Ὡς ἐκ τῆς ἀτάκτου δὲ ταύτης φοιτήσεως ἀφ' ἑνὸς καὶ ὡς ἐκ τοῦ ὅτι πλεῖστα τῶν σχολείων στεροῦνται ἐντελῶς διδασκητῶν, καὶ ὡς ἐκ τῆς ἑλ-

λείψεως δὲ καταλλήλων ὁργάνων πρὸς διδασκαλίαν, ταῦ ἐνὸς Διδασκα-λεῖου μόλις ἐξαρκούντος ἵνα ἐφοδιάζῃ τὰς πόλεις μὲ διδασκάλους ὅπως οὖν συστηματικούς, ἐξάγεται ὅτι ἡ κατωτέρα παιδευσὶς ἐν γένει οὐσα ὀλιγο-χρόνιος καὶ μὴ ὑποχρεωτικὴ οὐδόπως ἢ πολλὰ ὀλίγον ἐπίδραξ ἐπὶ τῆς μορφώσεως τοῦ λαοῦ καὶ τῆς ἀνυψώσεως αὐτοῦ ἐκ τῆς παχυλῆς ἀμαθείας, εἰς ἣν διατελεῖ.

Περὶ τῶν γυμνασίων καὶ ἡμιγυμνασίων προκειμένου, δὲν δύναται τις ν' ἀρνηθῇ ὅτι ἡ ἠθικὴ καὶ διανοητικὴ ἐπίδρασις αὐτῶν ἐπὶ τῶν πνευμά-των τῆς νεολαίας ἐστὶν ἀρκούντως σπουδαία· ἀλλ' ἐὰν συγκρίνη τις αὐτὴν πρὸς τὴν μέσην ἐκπαίδευσιν τοῦ ἡμετέρου Κράτους καὶ πῆν ἐπίδρασιν αὐτῆς αὐτόθι, θέλει εὖρει ὅτι μεγίστη ἡ διαφορὰ, καὶ ὅτι ἐν Σερβίᾳ ἐν γένει ἡ μόρφωσις διατελεῖ εἰσέτι πολὺ ὀπίσω τῆς Ἑλληνικῆς.

Ὡς πρὸς τὸ Πανεπιστήμιον παρατηρητέον ὅτι ἐνῶ ἀφ' ἑνὸς αἱ ἐν αὐτῷ εἰσηγμένοι ἐπιστήμαι διδάσκονται ἀτελῶς, ἑλλείπει ὀλοτελῶς καὶ μὴ ἔτι σχολὴ ἡ Ἱατρικὴ, καίτοι οὐσα λίαν ἀναγκαῖα διὰ τὸν τόπον. Διότι αἱ περισσώτεραι τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ ἐσωτερικοῦ στεροῦνται καθ' ὀλοκλη-ρίαν ἱατρῶν, ἐσχάτως δὲ πολλοὶ ἐκ τῶν ἡμετέρων ἐλθόντες ἐνταῦθα δι-πλωματοῦχοι τοῦ ἡμετέρου Πανεπιστημίου ἔτυχον καλῶν ἐνταῦθα θέ-σεων καὶ ἀπολαύουσιν ὑπολήψεως. Τοιοῦτοι ἀριθμοῦνται μέχρι τοῦδε περὶ τοὺς 40.

Περὶ δὲ τῆς ἐκπαίδευσως καὶ μορφώσεως τοῦ γυναικείου φύλου ἐν Σερ-βίᾳ παρατηρῶ ὅτι ἐλαχίστη καταβάλλεται φροντίς. Ὁ ἀριθμὸς τῶν Δη-μοτικῶν σχολείων τῶν θηλέων ἀνερχόμενος εἰς 47 καὶ μόνον εἶναι ἀνε-παρκέστατος. Ἐν ταῖς κεντρικωτέραις δὲ πόλεσι μόνον ὑπάρχουσι καὶ δὴ λίαν ἀτελῆ, ἐνεκ τῆς ἐλλείψεως καταλλήλων διδασκαλισσῶν, ἅτε μὴ συστα-θέντος εἰσέτι Διδασκαλεῖου. Τὸ μόνον ἀνώτερον Παρθεναγωγεῖον, ὑπάρ-χει, ὡς εἶρηται, ἐν Βελιγραδίῳ, ἐν αὐτῷ δὲ ἐκπαιδεύονται αἱ θυγατέρες τῶν ἐπισημοτέρων οἰκογενειῶν καὶ ἐξ αὐτοῦ ἐξέρχονται καὶ αἱ εἰς τὸ ἐσω-τερικὸν διδάσκουσαι, χωρὶς νὰ ἔχωσιν ὅμως γνώσεις παιδαγωγικὰς. Παρα-τηρεῖται δὲ ὅτι καὶ τὸ Παρθεναγωγεῖον τοῦτο εἶναι ἐπίσης ἀτελες, διότι καίτοι ἐν αὐτῷ καὶ ἀνώτερα μαθήματα καὶ τὰ γερμανικὰ διδάσκονται, οὐχ ἅπταν πολλοὶ τῶν γονέων ἀναγκάζονται ν' ἀποστέλλωσι τὰ τέκνα αὐτῶν κακῶς εἰς Μόστην ἢ Τριεσβάρ πρὸς τελειοποίησιν.

Ἐχω τὴν τιμὴν νὰ ὑποσημειωθῶ μὲ σέβας βαθύτατον.

Εὐπειθέστατος

Α. ΔΟΣΚΟΣ.

ΥΠΟΠΡΟΞΕΝΕΙΟΝ ΤΗΣ ΒΛΑΔΔΟΣ ΕΝ ΓΙΟΥΡΓΕΒΩ.

α') Η κατά βαθμούς διαίρεσις τῶν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ἐκπαιδευτηρίων ἔχει ὡς ἑξῆς:

1ον) Δημοτικά σχολεῖα μετὰ τεσσάρων τάξεων.

2ον) Γυμνάσια ἀνταποκρινόμενα πρὸς τὰ παρ' ἡμῖν ἑλληνικὰ σχολεῖα μετὰ τεσσάρων τάξεων.

3ον) Λύκεια ἀνταποκρινόμενα πρὸς τὰ παρ' ἡμῖν γυμνάσια μετὰ τεσσάρων τάξεων.

β') Ἐν τῇ ἡμετέρᾳ πόλει ὑπάρχουσι δύο δημοτικά σχολεῖα ἀρρένων καὶ δύο θηλέων, ὡς καὶ τρία κατώτερα ἰδιωτικά σχολεῖα ἀρρένων, ὧν ἐν ἑλληνικόν, ἐν γερμανικόν καὶ ἐν ἑβραϊκο-ρωμουνικόν. Πρὸς τούτοις ὑπάρχει καὶ Σχολαρχεῖον διατηρούμενον δαπάναις τοῦ δήμου.

γ') Ὁ ἀριθμὸς εἰς ταῦτα τὰ σχολεῖα φοιτῶντων ἀνέρχεται εἰς 800 περίπου. Ὑπολογιζόμενου δὲ τοῦ πληθυσμοῦ εἰς 15,000 κατοίκους ἀναλογουσι 5 μαθηταὶ πρὸς 100 κατοίκους.

δ') Ἡ ἐν τοῖς δημοτικαῖς σχολαῖς παιδείαις διαρκεῖ τέσσαρα ἔτη, τὰ δὲ μαθήματα, ἅτινα διδάσκονται ἐν αὐτοῖς εἶναι ἀνάγνωσις καὶ γραφή, κατῆχησις, ἀρχαὶ ὕγεινῆς, γραμματικὴ, γεωγραφία, ἱστορία τῆς χώρας, καὶ αἱ τέσσαρες πράξεις τῆς ἀριθμητικῆς.

ε') Τὸ ἐν τῇ διδασκαλίᾳ ἐπικρατῶν σύστημα εἶναι τὸ συνδιδασκτικόν.

ς') Μὲ ὅλας τὰς προόδους, τὰς ὁποίας κατὰ τὰς δύο τελευταίας δεκαετηρίδας ἔκαμεν ἡ χώρα αὕτη, ἐν τούτοις ἡ κατάστασις τῶν σχολείων αὐτῆς δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ἀνθηρὰ, ὡς ἐκ τῆς ἐλλείψεως καλῶν καὶ πεπειραμένων διδασκάλων καὶ καθηγητῶν. Περὶ τῶν γνώσεων τῶν ἐδῶ καθηγητῶν εὐκόλως δύναται τις νὰ σχηματίσῃ ἰδέαν, μανθάνων ὅτι, ὅπως διορισθῶσι τοιοῦτοι εἰς τὰ Σχολαρχεῖα καὶ Λύκεια ἀπαιτεῖται μόνον ἀπολυτήριον Λυκείου. Οἱ πτυχιούχοι καθηγηταὶ Λυκείων εἶναι σπάνιοι. Λέγοντες πτυχιούχοις ἐνοουθμεν τὰς προλύτας καθότι οἱ διδάκτορες τῆς φιλολογίας εἶναι τι σπάνιον ἐνταῦθα. Αἰτία δὲ τούτου εἶναι ἢ τε ἀποστρόφῃ τῆς μαθητευομένης νεολαίας πρὸς σπουδὴν τῆς φιλολογίας καὶ ἢ ἀθλία κατάστασις εἰς ἣν εὐρίσκεται ἡ φιλολογικὴ σχολὴ τῶν Πανεπιστημίων τῆς. Ὡς δὲ ἐκ τῆς εὐκολίας τῆς ῥωμουνικῆς γλώσσης καὶ ὀρθογραφίας, ὀλίγοι ἐκ τῶν μαθητῶν, τῶν μὴ προτιθεμένων νὰ σπουδάσωσιν ἐπιστήμην τινὰ ἀποφοιτῶσι τῶν Λυκείων. Τούτου ἕνεκεν καὶ ἡ ἐν γένει διανοητικὴ ἀνάπτυξις τῆς χώρας λίαν περιορισμένη.

ζ') Οἱ κυριώτεροι νόμοι οἱ διέποντες τὰ τῆς δημοσ. ἐκπαιδεύσεως εἶναι: Ἡ δημοτικὴ ἐκπαίδευσις γίνεται δωρεάν.

Ἡ κεντρικὴ διεύθυνσις τῆς ἐκπαιδεύσεως ἐξασκεῖται.

1ον) Ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως.

2ον) Ὑπὸ τοῦ κεντρικοῦ συμβουλίου.

3ον) Ὑπὸ τοῦ γενικοῦ συμβουλίου.

Ὁ ὑπουργὸς ὡς ἀνωτέρα ἀρχὴ τῆς δημοσίας καὶ ἰδιωτικῆς ἐκπαιδεύσεως ἐνεργεῖ διὰ τοῦ κεντρικοῦ συμβουλίου, οὗτινος εἶναι πρόεδρος. Τὸ συμβούλιον τοῦτο ἀποτελεῖται ἐξαίρεσει τοῦ ὑπουργοῦ, ἐκ πέντε ἐτέρων μελῶν, ὧν καὶ ἐκλέγεται ἀντιπρόεδρος.

Τὰ μέλη τοῦ συμβουλίου διορίζονται ὑπὸ τοῦ ἀνωτάτου ἀρχοντος τῆ συστάσει τοῦ ἀρμοδίου ὑπουργοῦ.

Κατὰ τὴν λήξιν ἐκάστης πενταετοῦς περιόδου ἀλλάσσονται δύο μέλη, ἄλλως ὅμως μόνον δι' αἰτιολογικῆς ἐκθέσεως τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου πρὸς τὸν ἡγεμόνα δύναται νὰ παυθῶσι τὰ μέλη.

Μέλη τοῦ κεντρικοῦ συμβουλίου διορίζονται ἐκ πρώην καὶ νῦν ἐν ἐνεργείᾳ καθηγητῶν, διδασκάντων ἐπὶ πενταετίαν τοῦλάχιστον, καὶ ἐκ τῶν διακεκριμένων συγγραφέων τῆς χώρας.

Οὐδεμίαν δὲ ὑπουργὸς δύναται νὰ λάβῃ ἀπόφασιν πρὶν ἢ προηγουμένως συσκεφθῇ μετὰ τοῦ κεντρικοῦ συμβουλίου.

Τὸ συμβούλιον ἐκτελεῖ καὶ χρέος ἀνωτάτου δικαστηρίου δυνάμενον ν' ἀποφανθῇ ἐπὶ τῶν ἐνστάσεων κατὰ τῶν ὑπὸ τῶν ἀκαδημαϊκῶν συμβουλίων ἐκδοθέντων ἀποφάσεων.

Τὸ γενικὸν συμβούλιον ἀπαρτίζεται ἀπὸ τοὺς ἑξῆς:

1ον) Πρόεδρον, ὅστις εἶναι ὁ ὑπουργός.

2ον) Τρεῖς πληρεξουσίου τῆς στοιχειώδους παιδείσεως διοριζομένους ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος ἐκ τῶν τῶν δημοτικῶν σχολείων διδασκάλων τῶν πόλεων Βουκουρεστίου Ἰασίου καὶ Κραϊώβης.

3ον) Πέντε μέλη τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως ἐκλεγόμενα ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος ἐκ τῶν καθηγητῶν τῶν Γυμνασίων διαφόρων πόλεων.

4ον) Τρεῖς ἀποστελλομένους τῆς ἀνωτέρας ἐκπαιδεύσεως ἐκλεγομένους ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος ἐκ τῶν καθηγητῶν τῶν Πανεπιστημίων Ἰασίου καὶ Βουκουρεστίου.

5ον) Ἐν μέλος τῆς στρατιωτικῆς σχολῆς διοριζόμενον ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος ἐκ τῶν καθηγητῶν τῆς στρατιωτικῆς σχολῆς.

6ον) Ἐν μέλος τῆς ἰατρικῆς σχολῆς.

7ον) Τρία μέλη τῆς ἰδιωτικῆς ἐκπαιδεύσεως διοριζόμενα ὑπὸ τοῦ ἡγε-

μόνος εκ των καθηγητῶν τῶν ἰδιωτικῶν σχολείων Βουκουρεστίου, Ἰασσίου, καὶ Κραϊώβης.

8ον) Ἐν μέλος τῆς σχολῆς τῶν ἐπιτηδευμάτων.

9ον) Δύο μέλη τοῦ Ἀρείου Πάγου, καὶ

10ον) Δύο κληρικούς διοριζομένους ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος.

Μετὰ τὴν λήξιν ἐκάστης τριετοῦς περιόδου γίνονται νέαι ἐκλογαὶ καὶ διορισμοί. Τὰ ἴδια ἄτομα δύνανται καὶ διὰ τὴν νέαν περίοδον νὰ ἐκλεχθῶσι.

Ἐκ τῶν μελῶν τοῦ γενικοῦ συμβουλίου μισθὸν λαμβάνουσι μόνον οἱ ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν ἐκλεχθέντες καθηγηταὶ καὶ διδάσκαλοι, λαμβάνουσι δὲ οὗτοι δώδεκα φράγκα τὴν ἡμέραν καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῶν συνεδριάσεων τοῦ συμβουλίου, πρὸς τούτοις δὲ καὶ τὰ ἐξοδα τὰ ὁδοιπορικὰ.

Τὸ γενικὸν συμβούλιον συνέρχεται ἀπαξ τοῦ ἔτους ἐν Βουκουρεστίῳ ἀπὸ τῆς 1—25 Ἰουλίου.

Εἰς ἐκάστην σύνοδον ὁ ἀρμόδιος ὑπουργὸς ἀντιπροσωπεύεται ὑπὸ τριῶν μελῶν τοῦ κεντρικοῦ συμβουλίου παρευρισκομένων καὶ λαμβανόντων μέρος εἰς τὰς συζητήσεις τοῦ γενικοῦ συμβουλίου ὁσάκις κρίνουσιν εὐλογον, στεροῦνται ὁμῶς τοῦ δικαιώματος τῆς ψήφου.

Αἱ συνεδριάσεις τοῦ γενικοῦ συμβουλίου δὲν γίνονται δημοσίαι.

Τὸ γενικὸν συμβούλιον συσκέπτεται ἐφ' ὅλων τῶν εἰς τὴν διάδοσιν καὶ βελτίωσιν τῆς ἐκπαιδεύσεως ἀναφερομένων ζητημάτων.

Κατὰ τὴν ἐναρξιν ἐκάστης περιόδου ὁ ἀρμόδιος ὑπουργὸς κοινοποιεῖ τῷ γενικῷ συμβουλίῳ ἅπαντα τὰ ζητήματα τὰ τὴν δημοσίαν ἐκπαιδεύσιν ἀφορῶντα, ἅτινα ὁμῶς προηγουμένως ἐσυζητήθησαν καὶ ἐπροτάθησαν ὑπὸ τοῦ κεντρικοῦ συμβουλίου.

Τὸ γενικὸν συμβούλιον εἰς τὸ τέλος ἐκάστης συνόδου παρουσιάζει τῷ ἀρμόδιῳ ὑπουργῷ ἔκθεσιν τοῦ ἀποτελέσματος τῶν συζητήσεων τοῦ.

Ἡ ἔκθεσις αὕτη ὡς καὶ τὰ πρακτικὰ ἐκάστης συνεδριάσεως δημοσιεύονται διὰ τῆς ἐφημερίδος τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως ὡς καὶ διὰ τοῦ μνητοροῦ.

Ἡ στοιχειώδης ἐκπαιδεύσις εἶναι δι' ἀμφότερα τὰ γένη ὑποχρεωτικὴ ἀπὸ τοῦ ὄγδδου καὶ μέχρι τοῦ δωδεκάτου ἔτους συμπληρωμένου.

Οἱ γονεῖς καὶ κηδεμόνες οἱ μὴ φροντίζοντες ὅπως οἱ παῖδες φοιτῶσι τακτικῶς εἰς τὴν σχολὴν ὑπόκεινται εἰς πρόστιμον.

Οὐδενὶ ἐμπόρῳ, βιομηχάνῳ, ἢ γεωπόνῳ ἐπιτρέπεται νὰ δεχθῆ ἐν τῇ υπηρεσίᾳ παῖδα μὴ ἔχοντά συμπληρωμένον τὸ δωδεκάτον ἔτος. Ὁ παράβαίνων τὴν διάταξιν ταύτην τοῦ νόμου τιμωρεῖται, διὰ πρόστιμου ἑκατὸν

φράγκων ὑποχρεούμενος ταυτοχρόνως νὰ στέλλῃ τὸν παῖδα εἰς τὴν σχολὴν μέχρι τοῦ δεκάτου τετάρτου ἔτους.

Τὰ πρόστιμα εἰσπράττονται, ἐν ἀνάγκῃ, διὰ τῶν δικαστικῶν ἀρχῶν.

Τὰ πρόστιμα κατατίθενται εἰς τὸ ταμεῖον τοῦ δήμου πρὸς ὄφελος τῆς σχολῆς.

Ὁ ἱερεὺς τοῦ χωρίου καὶ ἐν ταῖς πόλεσι ὁ ἀρμόδιος ὑπάλληλος πέμπει τὸν πρῶτον μῆνα ἐκάστου ἔτους τῷ δημοδιδασκάλῳ κατάλογον ὄλων τῶν παιδῶν τῆς περιφέρειᾶς του, τῶν κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο τὸ ὄγδοον ἔτος τῆς ἡλικίας συμπληρωσάντων. Ἐν τῷ καταλόγῳ τούτῳ σημειοῦται τὸ ὄνομα, τὸ χωρίον ἢ ἡ πόλις, ἡ ἐνορία, τὸ ὄνομα τῆς οἰκογενείας, τὸ ἔτος καὶ ἡ ἡμέρα τῆς γεννήσεώς του.

Τὸ δημοτικὸν σχολεῖον τῶν πόλεων διαιρεῖται εἰς τέσσαρας τάξεις. Δι' ἐκάστην τάξιν ὑπάρχει ἰδιαιτέρος διδάσκαλος, ἐν περιπτώσει δὲ ἐν ἡ ἄριθμὸς τῶν μαθητῶν τάξεώς τινος ὑπερβῆ τοὺς πενήτηντα σχηματίζεται καὶ ἕτερον τμήμα μὲ ἰδιαιτέρον διδάσκαλον.

Δὲν γίνονται δεκτοὶ ἐν τῇ σχολῇ μαθηταὶ μὴ ἐμβολιασμένοι καὶ μικρότεροι τῶν ἐπτὰ ἐτῶν.

Ἐκάστη σχολὴ θηλέων ἔχει δύο διδασκαλίσσας, ὧν ἡ μία εἶναι διευθύντρια, ἣτις κατοικεῖ ἐν τῇ σχολῇ, ὑπάρχοντος δὲ καταλλήλου μέρους συγκατοικεῖ καὶ ἡ ἑτέρα.

Αἱ ἀνωτέρω διατάξεις ἔχουσιν ἰσχὺν μόνον διὰ τὰς ἐν ταῖς πόλεσι δημοτικὰς σχολὰς, καθότι εἰς τὰς κώμεις καὶ χωρία αὐταὶ εἶναι σπάνιαι, οὐ ἔνεκεν καὶ ἡ ἀγροτικὴ τάξις σχεδὸν ἅπασα δὲν γνωρίζει νὰ ἀναγινώσκη καὶ γράφῃ.

Δι' ἕκαστον νομὸν διορίζεται εἰς ἐπιθεωρητὴς καθήκον ἔχων νὰ ἐπιθεωρῇ ἅπαντα τὰ σχολεῖα τῆς περιφέρειᾶς του.

Ἐκάστη σχολὴ ἰδιωτικὴ τε καὶ δημοσία ὀφείλει νὰ τηρῇ ἰδιαιτέρον βιβλίον, ἐν ᾧ ὁ ἐπιθεωρητὴς σημειοῖ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐπιθεωρήσεώς του.

η'.) Διὰ τὴν ἐκπαιδεύσιν τοῦ γυναικείου φύλλου ὑπάρχουσιν εἰς ἅπασας τὰς πόλεις τῆς Ῥωμανίας δημοτικαὶ σχολαί. Πρὸς μόρφωσιν δὲ διδασκαλισσῶν ὑπάρχει ἐν Βουκουρεστίῳ μία κεντρικὴ ὀνομαζομένη σχολὴ μετὰ τεσσάρων τάξεων τοῦ σχολαρχείου καὶ μιᾶς τοῦ γυμνασίου. Αἱ κόραι τῶν καλητέρων οἰκογενειῶν φοιτῶσιν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐν ἰδιωτικαῖς σχολαῖς ἐν Βουκουρεστίῳ, ὧν ἡ καλητέρα εἶναι ἡ τῶν καθολικῶν καλογραϊῶν καὶ ἡ τῆς δαισποινίδος Βλαρμεβέργ.

θ'.) Ἐκπαιδευτήρια μέσης ἐκπαιδεύσεως ἡ Ῥωμανία ἔχει δύο Λύκεια ἐν Βουκουρεστίῳ ἓν ἐν Κραϊώβῃ, ἓν ἐν Ἰασσίῳ καὶ ἕτερα τρία εἰς τρεῖς

ἄλλας πόλεις. Πρὸς τούτοις καὶ δύο ἱερατικὰς σχολὰς ἐν Βουκουρεστίῳ, σχολὴν ὁδοποιίας καὶ γεφυροποιίας, σχολὴν γεωργικὴν, ἐν ἣ ὑπάρχει καὶ τμήμα σιδηρουργίας, σχολὴν κτηνιατρῶν, δύο ἐμπορικὰς σχολὰς μίαν ἐν Γαλαζίῳ καὶ ἑτέραν ἐν Βουκουρεστίῳ.

ι') Ἡ σπουδὴ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ἀρχεται ἀπὸ τῆς τετάρτης τάξεως τοῦ Σχολαρχείου καὶ ἐξακολουθεῖ μέχρι τῆς τελευταίας τάξεως τοῦ Γυμνασίου· δυστυχῶς ὅμως ἕνεκα τῆς ἐλλείψεως καλῶν καθηγητῶν οἱ μαθηταὶ ἀποφοιτοῦσι τὰ γυμνάσια τῆς χώρας μὲ ὀλιγίστας γνώσεις τῆς ἀναγκασιότατης ταύτης γλώσσης. Διδάσκονται ἐν τοῖς γυμνασίοις ἐκτὸς τῆς ῥωμουνικῆς τὴν γαλλικὴν, λατινικὴν, ἰταλικὴν, ἑλληνικὴν, γερμανικὴν, γεωγραφίαν, γενικὴν ἱστορίαν, φιλοσοφίαν, πολιτικὴν οἰκονομίαν, μαθηματικοφυσικὰς ἐπιστήμας, ὑγιεινὴν, ἰχνογραφίαν, φωνητικὴν μουσικὴν, γυμναστικὴν.

ια') Πανεπιστήμια ὑπάρχουσιν ἐν τῇ χώρᾳ ταῦτα δύο, ἐν ἐν Βουκουρεστίῳ καὶ ἕτερον ἐν Ἰασίῳ μετὰ τεσσάρων σχολῶν ἕκαστον ἥτοι σχολὴν φιλολογικὴν, ἰατρικὴν, νομικὴν καὶ τῶν ἐπιστημῶν. Πτυχία διδασκαλικὰ μόνη ἡ ἰατρικὴ σχολὴ κέκτηται τὸ δικαίωμα νὰ δίδῃ. Ἡ μόνη ἀξία λόγου σχολὴ τῶν Πανεπιστημίων εἶναι ἡ ἰατρικὴ.

ιβ') Ἐν Ῥωμανίᾳ, καθόσον γνωρίζομεν, ἑλληνικαὶ σχολαὶ ὑπάρχουσιν ἐν Γαλαζίῳ τοῦ κ. Ἀναστ. Βενιέρη. Ἐν Βουκουρεστίῳ δύο, οὐδενὸς λόγου ὅμως ἀξίαι.

Ἐν τῇ ἡμετέρᾳ πόλει μέχρι τοῦ 1876 εἴχομεν ἀρκοῦντως καλὸν Σχολαρχεῖον διευθύνόμενον παρὰ τοῦ δραστηριωτάτου κ. Στεφάνου Σολομωνίδου. Ἐνεκα ὅμως τοῦ τελευταίου ῥωσοτουρκικοῦ πολέμου, καὶ τῆς ἐπεληθούσης καχεξίας τοῦ ἐμπορίου, διελύθη, διορισθέντος τοῦ κ. Σολομωνίδου καθηγητοῦ τῆς ἑλληνικῆς εἰς ἐν τῶν ἐν Βουκουρεστίῳ γυμνασίων. Ἐκ νέου πρὸ ἐνὸς σχεδὸν ἔτους συνεστάθη ἑτέρα ἰδιωτικὴ σχολὴ, δι' ἐπιχορηγήσεως ἐκ μέρους τῆς κοινότητος πρὸς τὸν συστήσαντα ταύτην διδάσκαλον 1400 φράγκων ἐτησίως. Ἡ τελευταίως ἐκλεχθεῖσα ἐφορία πολλὰς καταβάλλει προσπάθειας πρὸς ἀναδιοργάνωσιν τῆς σχολῆς. Τὸ πρόγραμμα τῆς σχολῆς τοῦ κ. Βενιέρη ὀλίγον διαφέρει τοῦ τῶν ἑλληνικῶν γυμνασίων μὲ μόνην τὴν διαφορὰν, ὅτι δὲν κέκτηται πολλοὺς ἐκλεκτοὺς καθηγητάς, Αἱ ξένοι γλώσσαι σπουδάζονται καλῆτερον ἐνταῦθα ἢ ἐν Ἑλλάδι. Ὅπου ὑπάρχουσι καὶ αἱ ἑλληνικαὶ σχολαὶ οἱ Ἕλληνες μαθηταὶ προτιμῶσι τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα.

Ἐν Γιουργέβῳ τὴν 14 Ἀπριλίου 1880.

Ὁ διευθύνων τὸ Προξενεῖον
Π. ΣΑΒΑΣ.

ΣΥΝΤΟΜΟΣ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ἈΜΙΣΟΥ¹

ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΕΡΙ ΑΥΤΗΝ ΧΩΡΑΣ.

ὑπὸ Γρηγ. Ἀερικοῦ διδασκάλου ἐν Ἀμισῷ.

Θεμισκυρα (Τσαρσαμπᾶς)

Νοτιοανατολικῶς τῆς Ἀμισοῦ εἰς 8 ὥρῶν ἀπόστασιν κεῖται ἐπὶ ἐφορωτάτης πεδιάδος ἡ παλαιὰ Θεμισκυρα, ἡ τῶν Ἀμαζόνων πρωτεύουσα. Ἐξ οὐδενὸς σημείου δύναται τῆς νὰ εἰκασθῇ τὴν παλαιὰν αὐτῆς ὑπαρξίν, οὐχ ἥττον δὲ λαμβάνων ὑπ' ὄψιν τὰ περὶ αὐτῆς λεγόμενα τοῦ Ἀπολλοδώρου, Ἡροδότου καὶ ἄλλων, δὲν δύναται ν' ἀμφισβᾶλλῃ ὅτι ἡ παλαιὰ Θεμισκυρα ἔκειτο οὐχὶ ἐπὶ τοῦ Ἰριδος ποταμοῦ, ὡς περὶ τούτου ἔγραψάν τινες ἐκ τῶν συγχρόνων ἡμῶν, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ Θερμώδοντος, ἐνθα ἡ νῦν πολίχνη Θέρμη, παρ' αὐτὴν δὲ καὶ τὸ Ἀμαζόνειον ὄρος (Ἀμαζών-δάγ.) Ἀμαζόνες κατόκουον περὶ τὸν Θερμώδοντα ποταμὸν κτλ. (Ἀπολλόδ. Βιβλιοθ. βιβλ. 6. κεφ. 4. § 9.) ἐς δὲ Θεμισκύρην τὴν ἐπὶ Θερμώδοντι ποταμῷ κτλ. (Ἡροδ. βιβλ. IV κεφ. 86—87). Ἀγνωστῶς ἀληθῶς πόθεν κινούμενοι ἠθέλησαν νὰ ἀπαδώσωσι τὴν ὀνομασίαν αὐτὴν εἰς τὸν Τσαρσαμπᾶν, ἐν ᾧ ὑπάρχει παρ' αὐτὴν ἡ τε Θερμώδων ποταμὸς καὶ ἡ παρ' αὐτὸν πολίχνη Θέρμη 6 ὥρας ἀπέχουσα τοῦ Τσαρσαμπᾶ καὶ διασώσασα μέχρι σήμερον τὴν ὀνομασίαν τῆς.

Εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι παρὰ τῷ Ἰριδι ὑπῆρχέ ποτε πόλις τις, τῆς ὁποίας ἔχνη διασώζονται, ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ θέσις αὕτη ἀπέχει περὶ τὰ ἐν τέταρτον τῆς νῦν πόλεως καὶ τοῦ ποταμοῦ, οὐδεὶς δ' ἐπομένως ἐκ τῶν ἀρχαίων ἀναφέρει τι περὶ αὐτῆς, δὲν δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν τὸν Τσαρσαμπᾶν ἀντὶ τῆς Θεμισκύρας, τῆς ἄλλως τε καὶ Θερμισκύρας παρὰ τινων ἱστορικῶν καλουμένης· ἴσως δ' ἐκ τούτου κατ' ἀποκοπὴν τῶν δύο τελευταίων συλλαβῶν, ὡς καὶ εἰς πλείστα ἄλλα ὀνόματα Κύρια συνέβη ἡ ἀποκοπὴ αὕτη ἢ μετατροπὴ καὶ συγχώνευσις τινῶν γραμμάτων καὶ συλλαβῶν, ὡς ἐκ τοῦ εἰς Ἀμισόν, ἔς Ἀμισόν, ἐγένετο Σαμισόν κτλ. καὶ ἡ Θεμισκυρα νὰ ἐγένετο Θέρμη.

Μὴ προτιθέμενοι νὰ δρίσωμεν ἀκριβῶς τὴν ἀρχαίαν θέσιν αὐτῆς, διότι ἐμολογητέον ὅτι στερούμεθα τῶν τε ἀπαιτουμένων μέσων καὶ τοῦ καταλ-

¹ Συνέχ. ὄρα τεύχος Δ', σελ. 202.

λήλου καιροῦ, δι' ὧν δυνάμεθα νὰ ἐξακριβώσωμεν τὸ ζήτημα, περιοριζόμεθα εἰς τὴν ἔκθεσιν μόνον τῆς νῦν καταστάσεως τῆς χώρας.

Ἡ κωμόπολις αὕτη κεῖται, ὡς εἴρηται, ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς Θερμισκύρας, Τζανικ ὀνομαζομένου, ἐξ οὗ καὶ τὴν ἐπωνυμίαν ἅπασα ἔλαβεν ἡ ἐπαρχία, Τζανικ σαρτζαγῆ ὀνομαζομένη, καὶ ἐπὶ τοῦ Ἰριδος ποταμοῦ (Τουρκ. Γιοσῆλ-ιρμάκ ἢ Τσαρσαμπά ιρμαγῆ) εἰς τεσσάρων ὠρῶν ἀπόστασιν τῆς θαλάσσης, μεθ' ἧς συγκοινωνεῖ διὰ μικρῶν πλοιαρίων ἀπὸ τοῦ ἐνὸς στόματος τοῦ ποταμοῦ ἐνθα σχηματίζεται καὶ μικρὸς τις λιμὴν πρὸς μεγάλην ὠφέλειαν τῶν πλοίων Ἀγκῶν καλούμενος. Ἐδρα ὑποδιοικητοῦ ὑπὸ τὸν Διοικητὴν Ἀμισοῦ οὕσα καὶ ὑπαγομένη ἐκκλησιαστικῶς εἰς τὸν Μητροπολιτικὸν θρόνον Ἀμασειας, κεῖται ἐπὶ τῶν ὄριων τῶν διαχωριζόντων τὴν ἐπαρχίαν Ἀμασειας ἀπὸ τὴν τῆς Νεοκαισαρείας, καὶ διαιρεῖται εἰς δύο συνοικίας διασχιζομένης ὑπὸ τοῦ Ἰριδος, ἐξ ὧν ἡ μὲν πρὸς Ἀν. κατοικεῖται ὑπὸ Ὀθωμανῶν καὶ Κιρκασίων, ἐσχάτως ἐκ Ρωσσίας μεταναστευσάντων· ἐν αὐτῇ ὑπάρχει καὶ ἡ κυρίως ἀγορὰ τῆς πόλεως μετὰ τοῦ Διοικητηρίου, τοῦ Τηλεγράφου καὶ ἄλλων δημοσίων καταστημάτων· ἡ δὲ πρὸς Δυσμ. ὑπὸ χριστιανῶν (Ἑλλήνων καὶ Ἀρμενίων), ἐκ διαφόρων μερῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἀποκαταστάτων ἐσχάτως ἐνταῦθα, οἱ μὲν Ἕλληνας εἰς διακοσίας συμποσούμενοι οἰκογενείας ἐκ τῆς παραλίου γειτονικῆς πόλεως Οἰνῆς, Τραπεζοῦντος, Εὐδοκιάδος (Τοκὰτ) καὶ Καισαρείας, οἱ δὲ Ἀρμένιοι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ τῆς Εὐδοκιάδος.

Πρὸ ὄντα. Πιρὰ γαί προΐοντα οὕσα σχεδὸν καὶ ἡ Ἀμισός. Ἡ ἐκτεταμένη ὅμως αὐτῆς πεδιάς ὑπὸ πλείστον ποταμῶν καταρδευομένη, ὧν οἱ ἐπισημότεροί εἰσιν ὁ Ἰρις καὶ ὁ Θερμῶδων, καθίσταται καρποφορωτάτη συνάμα δὲ καὶ ὠραιότατη ἐνεκὰ τῶν πολλῶν ἐν αὐτῇ καρποφόρων δένδρων καὶ ἐκτεταμένων δασῶν, ἅτινα πλουσίαν παρέχουσι τοῖς βίφοκινδύνοις θήραν, πρὸς δὲ καὶ αἱ ὑπὸ τῶν ποταμῶν σχηματιζόμεναι λίμναι, ὧν μεγίστη καὶ ἐπισημότερα ἡ κατὰ Στράβωνα Σιμωνίς, παρέχουσι πληθὸς ἰχθύων, κεφάλων καὶ ἐκ τῶν ὁποίων παράγεται ἱκανὸν αὐγοτάριχον καὶ χαβιάριον μαῦρον, μεγάλας τοῖς ὀλιγίστοις καὶ ἀνικάνοις ἐνταῦθα ἀλιεῦσι παρέχοντα ὠφέλειας. Ἐκτὸς δὲ τούτων ἱκανὴν ποσότητα κατ' ἔτος εἰς διάφορα μέρη ἀποστέλλει ἀραβοσίτου, σπέρων διαφόρων, ὄσπριων, δρύζης καλλίστης ποιότητος καὶ πτίλων.

Ἐμπόριον. Τὸ ἐμπόριον ἐνταῦθα συνίσταται εἰς τὴν ἐξαγωγὴν γεννημάτων καὶ τῶν ἄλλων προϊόντων τῆς χώρας, εἰς πώλησιν διαφόρων ὑφασμάτων ἐν τῇ ἀγορᾷ, ὅπου κατὰ πᾶσαν τετάρτην, ἡμέραν τῆς ἐβδομαδιαίας ἀγορᾶς τῆς κωμοπόλεως, ἐξ ἧς ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα, Τσαρσαμπ-

πᾶς (τετάρτη) γίνεται μεγάλη κίνησις κατερχομένων πολλῶν χωρικῶν μετὰ ἀμαξῶν, καμήλων καὶ ἄλλων φορτηγῶν ζῴων ἐκ τῶν περιχώρων καὶ τῶν ἄλλων πληστοχώρων πόλεων πρὸς ἐμπορείαν. Καὶ ἐνταῦθα δὲ τὸ ἐμπόριον εἰς τὰς τῶν Ἑλλήνων ἐστὶ χεῖρας.

Κλίμα. Τὸ κλίμα τοῦ Τσαρσαμπᾶ ἀνέκαθεν ἦτο ὑγιεινόν· ἀλλ' ἐσχάτως ἐνεκὰ τῆς πλημμύρας τοῦ Ἰριδος ποταμοῦ, ὅστις κατὰ πᾶσαν ἀνοιξιν ἐξογκούμενος μεγάλας προξενεῖ ζημίας εἰς τὴν πόλιν καὶ εἰς τοὺς ἀγροὺς, κατέλιπε πολλὰ βαλτώδη μέρη, τῶν ὁποίων αἱ ἀναθυμιάσεις μεγάλην ἐπήνεγκαν εἰς τὸ κλίμα τῆς πόλεως βλάβην καταστήσασαι αὐτὸ ἐπιρρεπὲς εἰς πυρετούς. Ὁφείλεται δὲ καὶ τοῦτο εἰς τὴν πατρικὴν πρόνοιαν τῶν ἀρμοδίων.

Δημοσία ἐκπαίδευσις. Ἡ ἐν Τσαρσαμπᾷ Ἑλληνικὴ κοινότης ἀνέκαθεν διεκρίθη ἐπὶ φιλομουσίᾳ διατηροῦσα ἀπὸ ἱκανῶν χρόνων καλῶς κατηρητισμένα σχολεῖα. Οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ κεφάλαια τοκοφόρα δι' ὧν συνετηροῦντο εἶχον φροντίσει οἱ κατὰ καιροὺς ἰθύνοντες τὰ ἐκπαιδευτήρια ταῦτα, ἅτινα καὶ μέχρι τῆς σήμερον διατηροῦνται. Δίαν δὲ ἀξιεπαίτως διατηρεῖ Ἑλληνικὸν σχολεῖον, εἰς ὃ διδάσκει εἰς Ἑλληνοδιδάσκαλος, Ἀλληλοδιδακτικὸν μετὰ δύο διδασκάλων, καὶ Παρθενγωγεῖον μετὰ μιᾶς διδασκαλίσης. Ἐκκλησίας σχεδὸν ἑσπεροῦντο, διὸ καὶ ἦσαν ἠναγκασμένοι νὰ ἐκκλησιάζωνται ἐντὸς πεπαλαιωμένης καὶ ἐτοιμορρόπου ξυλίνης Ἐκκλησίας ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ὅμως ἔτους καὶ τοῦτο διιδόντες οἱ κάτοικοι ἔθεντο τὸν θεμέλιον λιθίνης καὶ λαμπρᾶς Ἐκκλησίας ἐν καλῇ θέσει, ἥτις εἰσέτι δὲν ἐτςλειοποιήθη.

Τούτοις ἐπονται οἱ συμπολιταὶ αὐτῶν Ἀρμένιοι διατηροῦντες καὶ οὗτοι ἀρρεναγωγεῖον μετὰ παρθενγωγεῖου, ἔχοντες καὶ μικρὰν μὲν, ἀλλ' ὠραίαν λιθίνην Ἐκκλησίαν.

Καὶ ἐνταῦθα ἡ γλῶσσα ὡς ἐκ τῆς ἐξ ἄλλων μερῶν μεταναστεύσεως τῶν κατοίκων εἶναι διάφορος, ἐκάστου τὴν τῆς ἰδίας αὐτοῦ πατρίδος ὁμιλοῦντος γλῶσσαν.

Ἀριθμεῖ νῦν ὁ Τσαρσαμπᾶς ὑπὲρ τὰς 4500 οἰκογενείας, πλὴν τῶν Κιρκασίων, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ μὲν 200 εἰσὶν Ἑλληνικαί, περὶ τὰς 250 δὲ Ἀρμενικαὶ καὶ αἱ λοιπαὶ Τουρκικαί.

Ἰρις ποταμός. Ὁ ποταμὸς οὗτος ἔχει τὰς πηγὰς του ἀπὸ τοῦ Παρναύδρου καὶ τινῶν ἄλλων ὄρειων καὶ βέων παρὰ τὴν Εὐδοκιάδα, Γαζιεραν, Τροχάλην, Ζῆλα, διασχίζει τὴν Ἀμασειαν, εἶτα 20 ὥρας μακρὰν τῆς θαλάσσης ἐνοῦται μετὰ τοῦ Λύκου, ὅστις ἔχει τὰς πηγὰς του ἀπὸ τὴν Χαλδεῖαν, καὶ χύνονται ἀμφότεροι εἰς τὴν θάλασσαν ἀποτελοῦντες δύο στόματα ἐκ τῶν ὁποίων τὸ Δυτικὸν εἶναι πλευστόν μέχρι τοῦ Τσαρσαμπᾶ.

(ἀκολουθεῖ)

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ.

Τοῖς ἐταίροις Κ. Κ. Γυμνασιάρχαις, Σχολάρχαις
καὶ Νομ. Δημοδιδασκάλοις.

Ἀξιότιμε Συνάδελφε,

Εἰς ἐκτέλεσιν τῆς ἀπὸ 28 Αὐγούστου 1878 ἀποφάσεως τῆς γενικῆς συνελεύσεως τῶν ἐταίρων περὶ συστάσεως εἰδικῶν κατ' ἐπαρχίας ἐπιτροπειῶν τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον ἐν τῇ συνεδριάσει αὐτοῦ τῆς 4ης Φεβρουαρίου ε. ε. κατήρτισε γενικὸν περὶ αὐτῶν κανονισμόν, οὗ ἀντίγραφον ἐγκλείομεν ὑμῖν ὧδε.

Οὐδαμῶς ἀμφιβάλλομεν, ἀξιότιμε Συνάδελφε, ὅτι λαβόντες πρὸ ὀφθαλμῶν ἔνθεν μὲν τὸν σκαπὸν τῆς ἰδρύσεως τοῦ ἡμετέρου Συλλόγου, ἔνθεν δὲ τὰ πρὸς ἐπίτευξιν αὐτοῦ καθήκοντα ἐκάστου τῶν ἐταίρων, θέλετε ἐκτιμήσει δεόντως τὸ πνεῦμα τὸ τὴν ἀπόφασιν τῆς συνελεύσεως ὑπαγορεύσαν.

Ὅσα μέγας εἶνε ἀκοπὴς τοῦ Συλλόγου, τοσαύτω καὶ μάλλον εἶνε δυσεπίτευκτος, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦτο ἀναγκαῖον καθίσταται, ἵνα πάντα, εἰ δυνατόν, τὰ μέλη κατασταθῶσιν ἐνεργὰ καὶ οὕτω ταχύτερον καὶ ἀσφαλέστερον ἐπιτευχθῆ τὸ ὑπὲρ τῆς κοινωνίας καὶ τῶν μελῶν ἐπιδιωκόμενον ἀγαθόν.

Ἡ εἰς τὸν κανονισμόν προσθήκη τῶν δημοσίων μαθημάτων πεποιθήμεν ὅτι ἐπ' ἰσῆς θέλει κινήσει τὸ ἐνδιαφέρον ὑμῶν. Ἡ ἀποστολὴ τοῦ διδασκάλου δὲν περιορίζεται ἐντὸς μόνου τοῦ σχολείου, οὐδὲ λήγει βεβαίως τὸ πρὸς τὴν κοινωνίαν καθήκον αὐτοῦ ἅμα τῇ λήξει τῆς ἐν αὐτῷ διδασκαλίας. Ἐπιδιώκων ἕκαστος ἡμῶν εὐσυνειδήτως καὶ ἐν τῷ μέτρῳ τῶν δυνάμεών του ἐν τῷ Σχολείῳ τὴν ἀνάπτυξιν καὶ μάρφωσιν τῶν ἑλληνοπαίδων, καθήκον ἔχει καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ, ἐν κύκλῳ εὐρυτέρῳ, νὰ παρίσταται ἀληθῆς διδάσκαλος τῆς ὅλης κοινωνίας, αὐτὰς δίδων πᾶσαν ὠθησιν εἰς τὸν πνευματικὸν βίαν τοῦ ἔθνους καὶ εἰς τὰς ἐθνικὰς τάσεις, ἀποβαίνων οὕτω ἀληθῆς τῆς νεολαίας πατῆρ καὶ ἀναμορφωτῆς τοῦ λαοῦ.

Ἐπὶ τούτοις πεποιθήμεν ὅτι οἱ ἀπανταχοῦ ἐταῖροι θέλουσιν ἐργασθῆ φιλοτίμως πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν προσδοκιῶν τῆς συνελεύσεως τῶν ἐταίρων, οὐδὲ θέλουσιν ὑστερήσει ἐν τῇ εὐγενεῖ τῆς προόδου σταδιοδρομίας, ἐν ἧ βλέπομεν προθύμως ἀμιλλωμένας πάσας τὰς κοινωνικὰς τάσεις.

Δέξασθε, Κύριε Συνάδελφε, τὴν διαβεβαίωσιν τῆς ἐξαιρέτου πρὸς ὑμᾶς ὑπολήψεως ἡμῶν.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 10 Μαΐου 1880.

Ὁ Πρόεδρος
Κ. ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟΠΟΥΛΟΣ

Ὁ Γεν. Γραμματεὺς
Β. Λ. Σ κ ο ρ δ ε λ η ς.

ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ

τῶν κατὰ τόπους Ἐπιτροπειῶν.

Τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τοῦ Ἑλληνικοῦ Διδασκαλικοῦ Συλλόγου ἐπόμενον τῇ ἀπὸ 28 Αὐγούστου 1878 ἀποφάσει τῆς γενικῆς τῶν ἐταίρων συνελεύσεως συστάσῃ κατ' ἐπαρχίας, ἔνθα ἂν ὑπάρχωσιν ἐταῖροι, *Εἰδικὰς Ἐπιτροπείας* ἢ τοπικὰ συμβούλια, ὧν τὴν ἐνέργειαν κανονίζει ὡς ἐξῆς:

Ἄρθρ. 1. Ὅπως ἀποτελεσθῆ ἐν τόπῳ τινὶ εἴτε ἐντὸς εἴτε ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος Εἰδικὴ Ἐπιτροπεία τοῦ Ἑλληνικοῦ Διδασκαλικοῦ Συλλόγου δέον νὰ ὑπάρχωσιν ἐν αὐτῷ πέντε τοῦλάχιστον τακτικοὶ ἐταῖροι.

Ἐπίτιμα καὶ Ἀντεπιστέλλοντα μέλη δύνανται νὰ συμμετέχωσι τῶν ἐργασιῶν τῶν εἰδικῶν ἐπιτροπειῶν.

Ἄρθρ. 2. Αἱ εἰδικαὶ Ἐπιτροπείαι ἔχουσι καθήκοντα τὰ ἐξῆς:

α') Συζητοῦσι περὶ τῶν ληπτέων μέτρων πρὸς βελτίωσιν τῆς δημοτικῆς καὶ μέσης ἐκπαίδευσως καὶ περὶ χριστιανικῆς καὶ ἐθνικῆς μορφώσεως τῆς νεότητος καὶ ἐν γένει τοῦ λαοῦ, συμφώνως πρὸς τὸ Καταστατικὸν τοῦ Συλλόγου.

β') Φροντίζουσι περὶ τῆς ἠθικῆς καὶ ὕλικῆς ὑποστηρίξεως τοῦ Διδασκαλικοῦ Συλλόγου καὶ τοῦ περιοδικοῦ «Πλάτωνος» καὶ

γ') Μελετοῦσι τοὺς ἐν ἰσχύϊ σχολειακοὺς νόμους καὶ συντάσσουσι ἠτιολογημένας ἐκθέσεις περὶ τῶν τυχόν ὑπ' αὐτῶν θεωρουμένων ἀναγκαίων ἐν αὐτοῖς μεταβολῶν.

Ἄρθρ. 3. Ἡ σύστασις συλλαλητηρίων καὶ διοργανώσεως δημοσίων μαθημάτων, ἵνα σὺν τῷ χρόνῳ ὑπάρξωσιν, εἰ δυνατόν, πανταχοῦ κέντρα ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς ἀναγεννήσεως τοῦ ἡμετέρου ἔθνους, δὲν εἶνε ἀλλότρια τῆς μερίμνης καὶ τῆς ἐνεργείας τῶν εἰδικῶν Ἐπιτροπειῶν.

Ἄρθρ. 4. Πᾶσα εἰδικὴ Ἐπιτροπεία κατὰ τὴν τελευταίαν Κυριακὴν τοῦ μηνὸς Σεπτεμβρίου ἐκάστου ἔτους ἐκλέγει αὐτὴ τὸν ἴδιον Πρόεδρον καὶ Γραμματέα καὶ κανονίζει τὸν χρόνον καὶ τὸν τρόπον τῶν συνεδριάσεων αὐτῆς.

Ἄρθρ. 5. Ἐκάστη εἰδικὴ Ἐπιτροπεία ἀποστέλλει μέχρι τέλους Μαΐου ἐκάστου ἔτους περίληψιν τῶν πρακτικῶν αὐτῆς μετὰ σχετικῆς ἐκθέσεως πρὸς τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τοῦ Διδασκαλικοῦ Συλλόγου, ὑπὲρ ἀνα-

γινώσκει αὐτὰ ἐν συνελεύσει τῶν ἐταίρων ἢ δημοσιεύει, ὅσα ἂν κρίνη δημοσιευτέα εἶτ' ἐν τῷ τεύχει τῶν πρακτικῶν τοῦ Συλλόγου εἴτε καὶ ἐν τῷ περιοδικῷ αὐτοῦ.

Ἄρθρ. 6. Συμφώνως πρὸς τὸ γράμμα καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ Καταστατικοῦ τοῦ Συλλόγου (Ἄρθρ. 1. § γ') φροντίζουσιν αἱ εἰδικαὶ Ἐπιτροπεῖαι περὶ οἰκονομικῆς ἀρωγῆς ὑπὲρ τῶν ἀναξιοπαθόντων ἐταίρων τῆς περιφερείας αὐτῶν ἢ ὑπὲρ ἐνδεῶν οἰκογενειῶν ἀποθανόντων ἐν πτωχῇ ἐταίρειᾳ.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 31 Μαρτίου 1880.

Τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον

Κ. Ι. ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟΠΟΥΛΟΣ πρόεδρος
 Ν. ΧΑΛΚΙΟΠΟΥΛΟΣ ἀντιπρόεδρος
 ΑΘ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ »
 ΒΑ. ΣΚΟΡΔΕΛΗΣ γεν. γραμματεὺς
 Θ. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ
 ΑΝΑΣΤ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ
 Β. ΓΕΝΝΗΜΑΤΑΣ
 Γ. ΜΑΝΟΥΣΟΣ
 Ν. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ταμίας

ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ. Ὁ Κανονισμὸς οὗτος κατ' ἀπόφασιν τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου ἀνεγνώσθη καὶ ἐνεκρίθη ὑπὸ τῆς εἰδικῆς Συνελεύσεως τῆς 26 Ἀπριλίου 1880. Ἀπεφασίσθη δὲ ὑπ' αὐτῆς ὅπως δημοσιευθῇ διὰ τοῦ περιοδικοῦ, ἐν τοῖς τοῦ Μαΐου καὶ Ἰουνίου τεύχεσι, πρὸς γνῶσιν τῶν ἀπανταχοῦ ἐταίρων, νὰ κοινοποιηθῇ δ' ἐπίσημως πρὸς ἐφαρμογὴν μόνον πρὸς τοὺς Γυμνασιάρχας ἐταίρους, ἢ ἐνθα δὲν ὑπάρχουσιν ἐταῖροι γυμνασιάρχαι πρὸς τοὺς Σχολάρχας ἢ τοὺς νομαρχιακοὺς Δημοδιδασκάλους.

Τὸ Καταστατικὸν τοῦ Διδασκαλικοῦ Μετοχικοῦ Ταμείου, ἐγκριθὲν ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως διὰ Β. Διατάγματος, δημοσιεύεται ἄσπον οὕτω.

Τὰ ἔντοκα γραμμάτια τοῦ Συλλόγου κατ' ἀπόφασιν τῆς εἰδ. συνελεύσεως τῶν ἐταίρων ἀντηλλάγησαν διὰ 17 ὁμολογιῶν τοῦ ἔθνικοῦ δανείου τῶν 60 ἑκατομμυρίων φράγκων ἀξίας ἐν ὅλῳ δραχμῶν 8,282. 40/00.

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ

τῆς δημοτικῆς παιδείσεως ἐν Ἑλλάδι.

(Ἐξ ἐπίσημων πληροφοριῶν τοῦ Ὑπουργείου τῆς Δημοσ. Ἐκπαίδευσως).

Δημοτικὰ σχολεῖα δημοσυντήρητα	ἀρρένων	4,035
» » »	θηλέων	437
» » ἰδιοσυντήρητα	ἀρρένων	164
» » »	θηλέων	112
Γραμματοδιδασκαλεῖα περὶ τὰ		100

Σχολεῖα τὸ ὅλον 4,528

Δημοδιδάσκαλοι Α', Β' καὶ Γ' τάξεως	4,117
Διδασκάλισσαι » » » »	175
καὶ Γραμματοδιδάσκαλοι	100

Τὸ ὅλον 4,392

Μαθηταὶ ἐν τοῖς δημοσυντηρήτοις σχολείοις	67,408
Μαθήτριάι » » » »	42,340
	79,448

Μαθηταὶ ἐν τοῖς ἰδιοσυντηρήτοις σχολείοις	6,740
Μαθήτριάι » » » »	4,352
	11,092

Μαθηταὶ ἐν τοῖς γραμματοδιδασκαλείοις	3,000
---------------------------------------	-------

Τὸ ὅλον τῶν μαθητευόντων 93,530

Μισθοὶ ἐκτινόμενοι ὑπὸ τῶν δήμων	1,441,161
» » ὑπὸ τοῦ δημοσίου	132,759

Ὑπὲρ τῆς δημ. παιδ. τὸ ὅλον τῆς δαπάνης	1,573,920
Δαπάνη ἐπιθεωρήσεως (τοῦ 1879)	5,570

Πλὴν τῶν δαπανῶν οἰκοδομῶν διδασκηρίων, διδακτικῶν ὀργάνων καὶ λοιπῶν.

Ἐν συνόλῳ δαπάνη δρ. 1,579,490

Ἡ ἐπὶ τοῦ πληθυσμοῦ ἀναλογία τῶν μαθητευόντων εἶνε 6 : 100.

Σ Τ Η Λ Η
ΕΥΕΡΓΕΤΩΝ ΚΑΙ ΔΩΡΗΤΩΝ
ΤΟΥ « Π Λ Α Τ Ω Ν Ο Σ »

Ὁ ἐκ τῶν πρώτων εὐεργετῶν τοῦ Συλλόγου ἐν Παρισίοις διαμένων φιλογενῆς καὶ φιλόμουσος Χρηστάκης Ζωγράφος Ἐφένδης προσήνεγκε πρὸς ὑποστήριξιν καὶ διάδοσιν τοῦ «Πλάτωνος» δραχμὰς χιλίας ἑκατὸν εἴκοσι (1120). Ἡ δὲ εἰδικὴ συνέλευσις τῶν ἐταίρων ἐν τῇ συνεδριάσει τῆς 17ης Ἀπριλίου ἀνακηρύξασα τὸν ἄνδρα εὐεργέτην τοῦ Περιοδικοῦ ἐψήφισεν, ὅπως ἡ εἰκὼν αὐτοῦ ἀναρτηθῇ ἐν τῇ αἰθούσῃ τῶν συνεδριάσεων τοῦ Συλλόγου καὶ ἐκφρασθῇ αὐτῷ διὰ τοῦ Προεδρείου ἡ εὐγνωμοσύνη πάντων τῶν ἐταίρων.

Ὡσαύτως ὁ ἐκ Θεσσαλονίκης φιλογενῆς κύριος Ἀθανάσιος Χαδευτὸς κατὰ τὴν βραχείαν αὐτοῦ ἐν Ἀθήναις διατριβὴν προσήνεγκε διὰ τοῦ Ἀντιπροέδρου κ. Ν. Καλκιοπούλου, γαμβροῦ του, δέκα λίρας τουρκικὰς, ἢτοι δραχμὰς 254 καὶ 50/00. Τὸ δὲ Διοικητικὸν Συμβούλιον ἐν τῇ συνεδριάσει τῆς 3ης Ἰσταμένου μηνὸς ἀνέγραψε τὸν κ. Χαδευτὸν εἰς τοὺς Δωρητὰς τοῦ Περιοδικοῦ.

Π ρ ο λ ῆ ψ ε ι ς

παρὰ τῷ λαῷ τῆς Παρνασσίδος, ἀναγραφεῖσαι ὑπὸ τοῦ δημοδιδασκάλου

Ἀντ. Σ α χ ί ν η.

α') Εἰς οὐδένα ἐπιτρέπεται νὰ εἰσέλθῃ εἰς δωμάτιον, ἐν ᾧ ὑπάρχει λεχώ, ἂν μὴ θυμιάσωσιν αὐτὸν προηγουμένως διὰ λιθάνου.

β') Ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας ἀπὸ τοῦ τοκετοῦ καλύπτουσι τὸ ἐν τῷ οἴκῳ κάτοπτρον δι' ὑφάσματος, διότι ἄλλως ἐγκυμονεῖ ἡ λεχώ.

γ') Ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἀπὸ τοῦ τοκετοῦ θέτουσιν ὑπὸ τὸ προσκεφάλαιον τοῦ βρέφους ἅπαντα τὰ χρυσὰ καὶ ἀργυρὰ σκεύη τῆς οἰκίας, ἐν ἑλίψει δὲ τοιούτων, νομίσματα χρυσὰ ἢ ἀργυρὰ.

δ') Ὅταν τὴν τεσσαράκοσθην ἡμέραν ἀπὸ τοῦ τοκετοῦ μεταβαίῃ ἡ τεκοῦσα μήτηρ εἰς τὴν ἐκκλησίαν ὅπως λάβῃ τὰς κεκανονισμένας εὐχὰς,

ἂν μὲν τὸ τεχθὲν εἶναι ἄρρεν, ἐπανέρχεται εἰς τὴν οἰκίαν διὰ τῆς αὐτῆς ἑδοῦ, ἂν δὲ θῆλυ, δι' ἄλλης.

ε') Ἡ θῆλυ τεκοῦσα μήτηρ ἐκκλησιάζεται μίαν ἢ δύο ἡμέρας πρὸ τῆς συμπληρώσεως τοῦ τεσσαράκονθήμερου ἵνα μὴ γεννήσῃ καὶ πάλιν θῆλυ.

ς') Ὅταν τελεῖται βάπτισις, ἡ μαῖα ὀφείλει νὰ προσέχῃ πολὺ μήπως ἀπολεσθῇ τι τῶν ἐνδυμάτων τοῦ βαπτιζομένου, ἂν τοῦτο ἦνε ἄρρεν.

ζ') Ἄν συμπέσῃ νὰ βαπτίζωνται συγχρόνως ἄρρεν καὶ θῆλυ, δὲν ἐπιτρέπεται ἡ ἀνταλλαγὴ τοῦ σάπανος.

η') Δὲν ἐπιτρέπεται εἰς νεονύμφους νὰ εἰσέλθωσιν εἰς ναόν, ἐν ᾧ τελεῖται γάμος, ἂν δὲν συμπληρώσωσι τεσσαράκοντα ἡμέρας ἀπὸ τοῦ γάμου των.

θ') Τὴν κλίνην τῶν νεονύμφων στρωννύει πάντοτε γυνὴ ἄρρενα ἔχουσα τέκνα, ἥτις ἐντὸς τῆς στρωμνῆς τίθησι τρεῖς ἥλους καὶ τρεῖς ἀμυγδαλάς. Τὸ τοιοῦτον ὑπονοεῖ ἀπόκτησιν ἀρρένων τέκνων.

ι') Ὁ τοὺς στεφάνους τῶν μελλονύμφων κομίζων παῖς δέον νὰ ἔχῃ ἀμωτοτέρους τοὺς γονεῖς του.

Ὁ πρὸ πολλοῦ ὑφιστάμενος ἐνταῦθα «Ἐκκλησιαστικὸς Μουσικὸς Σύλλογος» ἐπεμψεν εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ ἡμετέρου Συλλόγου ἀντίτυπον «Ἐπομνήματος» ὑπερ' ἐν καιρῷ ὑπέβαλεν εἰς τὴν Βουλὴν ὅπως καταδείξῃ τὴν ἀνάγκην τῆς συστηματικῆς διδασκαλίας τῆς ἱερᾶς μουσικῆς παρ' ἡμῖν ἥτις διὰ μόνης τῆς κατὰ μέρος καὶ ἀτομικῆς οὕτως εἰπεῖν διδασκαλίας, ἄνευ ὁμορρυθμοῦ τρόπου καὶ ἐν δημοσίοις παιδευτηρίοις διδασκόμενη δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ παραγάγῃ βελτίονα ἀποτελέσματα ἐκείνων, τὰ ὅποια πολλοὶ καὶ ξένοι καὶ ἡμέτεροι ψέγουσιν ἀκούοντες ἐν τισὶ ναοῖς ἡμῶν τὸ ἀφόρητον κᾶκόν ἢ τῆς ῥινοφωνίας τινῶν ἱεροψαλτῶν ἢ τὸ *λίαν ἐξωτερικίζον* ὕφος ἄλλων. Βύχῃς ἔργον εἶνε ὅπως οἱ ἄρμόδιοι λάβωσιν ὑπὸ σπουδαίαν μέριμναν καὶ τὸ μέρος τοῦτο τῆς ἐθνικῆς ἀνατροφῆς καὶ παιδείσεως τῆς νέας γενεᾶς.

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ.

Ἐπὶ Κ. Ι. Γ.

Ἡ πέριδικα.¹

Ἐπῆρα ἕναν ἀνήφορα, κῆ ἕναν ἀνηφοράκη
ναῦρῷ κλαράκι φούντωτὸ καὶ ρίζημιτὸ λιθάρι,
νὰ γείρω ν' ἀποκοιμηθῶ λίγον ὕπνο νὰ πάρω.

¹ Τὸ ἔσμα τοῦτο περιέλαβεν ὁ Α. Passow ἐν τῇ συλλογῇ του (σελ. 407), ἀλλὰ πολὺ διάφορον. Διαφέρει δὲ τοῦτο καὶ τοῦ ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ Μ. Σ. Αελέκου Ἀνθολογία.

Μά ὕδ' ἔγειρα, ὕδ' ἐπλάγιασα, μά ὕδε τὸν ὕπνο ἔπῃρα,
κῆ ἀκῶ μιᾶς πέρδικας λαλιὰ, μιᾶς πέρδικας ἀντάρα.

—Τί ἔχεις, περδικουλά μου, ποῦ σκούζεις καὶ φωνάζεις;

Μὴν εἶν' ταῦτά σου μελανὰ, μὴν εἶν' ταῦτά σου μαῦρα;

—Δὲν εἶν' ταῦτά μου μελανὰ, δὲν εἶν' ταῦτά μου μαῦρα
μὲ κυνηγᾷ εἷνας ἀπτός, γυρεύει νὰ μὲ φάῃ.

Κάλλιο νὰ φάῃ τὰ νύχια του, τὰ νυχοπέδαρά του,
παρὰ νὰ φάῃ τὴν πέρδικα τὴν ἀηδονολαλοῦσα,
ποῦ κηλαιδάει τὴν ἀνοιζὶ καὶ κάθε καλοκαίρι,
ξυπνάει τὰ ἴλαφι' ἀπ' τὰ βουνὰ, τοὺς λύκους ἀπ' τὰ δάση,
ξυπνάει καὶ τὰνδρόγυνο τὸ μικροπαντρεμένο.

Ὁ Κωσταντῆς καὶ ὁ Θανάσης.

Θέλτε ν' ἀκοῦστε κλάυματα, δάκρυα καὶ μυρολόγια;
Περάστ' ἀπὸ τὰ Σουδενὰ ἔς τὴ μέση τάργαστήρα.
Ἐκεῖ ν' ἀκοῦστε κλάυματα, δάκρυα καὶ μυρολόγια,
ν' ἀκοῦστε δυὸ ἀρχόντισσαις καὶ δυὸ ἀρχοντοπούλαις
πῶς κλαίνε καὶ μυρολογοῦν καὶ βαρυαστενάζου,ν
καὶ τοῦ πουλιῶ ἐλέγανε καὶ τοῦ πουλιῶ τοῦ λένε:
Πουλί, κῆ ἂν πᾶς ἔς τὴ Ροῦμελη, πουλί κῆ ἂν πᾶς ἔς τὴν Πάτρα,
χαϊρέτα μου τὸν Κωσταντῆ μαζὶ καὶ τὸ Θανάση,
νᾶχουν τὸ νοῦ τους ὄμορφα καὶ τὸ συλλογισμό τους,
τί παγανιὰς ἐβγήκανε καὶ θένε νὰ τοὺς πιᾶσουν.

Καὶ ἄλλου ἐργάτου τῆς πνευματικῆς ἀρούρης τῆς διανοητι-
κῆς καὶ ἠθικῆς μορφώσεως τῆς νεολαίας ὁ θάνατος ἀνηγγέλθη
ἡμῖν κατ' αὐτάς. Καὶ ἄλλου ἐταίρου ἐκ τῶν πρώτων ἀναγρα-
φέντος ἐστερήθη ὁ ἡμέτερος Σύλλογος. Ὁ ἐν Τρικάλοις τῆς
Κορινθίας ἐπὶ πολλὰ ἔτη εὐδοκίμως διατελέσας Σχολάρχης
Γεώργιος Σακελλαρίου δὲν ὑπάρχει πλέον ἐν τοῖς
ζῶσιν.

Ἐλαφρὰ ἔστω ἡ ἐπικαλύψασα τὸν νεκρὸν αὐτοῦ γαῖα!

ΔΩΡΕΑΙ ΒΙΒΛΙΩΝ

Ὁ κ. Εἰρηνίδης καὶ Ζενευράκης προσήνεγκον τὰ ἐξῆς βιβλία ἀνά
ἐν ἀντίτυπον.

1) Τὰ ἐν Νέᾳ Ἐφέσῳ τῷ 1824 τραγικὰ συμβάντα ὑπὸ Εἰρηνίδου.
2) Ἐρμηνεῖα εἰς πέντε χωρία τοῦ Γοργίου τοῦ Πλάτωνος ὑπὸ
Κλεάνθους.

3) Ἡ σφαγὴ τῆς Νέας Ἐφέσου ὑπὸ Ἰπποκρ. Λεον.

4) Εἰκόνες τοῦ παιδικοῦ βίου ὑπὸ ἑλληνίδος μητρὸς.

5) Εὐριπίδου Μῆδεια μετὰ σημειώσεων ὑπὸ Ν. Ζενευράκη.

6) » Ἰππόλυτος Στεφανηφόρος ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ.

7) Σοφοκλέους Φιλοκτήτης ὑπὸ Λεοντίου Ἀναστασιάδου.

8) Corneliū Nepotis vitæ μετὰ σημειώσεων ὑπὸ Ν. Ζενευράκη.

9) Γαίου Σαλουστίου Κρίσπου πόλεμος Κατιλινιακὸς ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ

10) Ἡ νῆσος Σύμη ὑπὸ Μ. Γρηγοροπούλου.

11) Ὀλίγα τινὰ περὶ στρατιωτικῆς ἀνατροφῆς ὑπὸ Θ. Γεν. Κο-
λοκοτρώνη.

12) Αἱ Ἴονιοι νῆσοι ὑπὸ τοὺς Ἐνεστος ὑπὸ Μ. Κ. Βάλλη.

13) Αἰσώπου μῦθοι εἰς τὴν καθωμιλημένην ὑπὸ Δ. Εἰρηνίδου.

Ὁ δὲ κ. Δ. Λέριος δύο ἀντίτυπα τοῦ « Ὀδογοῦ τῆς ἐν τοῖς δη-
μοτικαῖς σχολαῖς διδασκαλίας. »

Ὁ Θεολογικὸς Σύλλογος « Ἀπόστολος Παῦλος » τὸν λόγον τοῦ κ.
Ἰγνατίου Μοσχάκη εἰς τὴν ἐπέτειον ἐορτῆν.

Γ ν ω σ τ ο π ο ί η σ ι ς.

Κατ' ἀπόφασιν τῆς Γεν. Συνελεύσεως τῶν ἐταίρων τῆς 28ης Αὐ-
γούστου 1878: « Στερεῖται τοῦ δικαιώματος τοῦ ἐκλέγειν καὶ ἐκλέ-
γεσθαι πᾶς ὅστις δὲν ἐξέτισε πᾶσαν αὐτοῦ ἐξαμηνιαίαν συνδρομὴν
πρὸς τὸν Σύλλογον. Ὡσαύτως κατ' ἀπόφασιν τοῦ Συμβουλίου δὲν
δικαιοῦνται νὰ λαμβάνωσι τὸν « Πλάτωνα » ὅσοι τῶν ἐταίρων δὲν
ἐξέτισαν τὰς συνδρομὰς των. (Ἐκ τοῦ γραφείου).

Παραρτημάτων διόρθωσις.

Εἰς τὴν σελ. 5 τοῦ τεύχους τῶν Πρακτικῶν τοῦ Συλλόγου

ἀντὶ κινδυνεύει ἀνάγνωθι κινδυνεύουσι

» συγχύση » συγχυσθῶσιν

» ἀνατραπῆ » ἀνατραπῶσιν.

Συνδρομηταὶ τοῦ Περιοδικοῦ ἐγγράφονται ἐν τῷ γραφείῳ τοῦ
«Ἑλληνικοῦ Διδακταλικοῦ Συλλόγου» (ἐν τῷ Βασιλικῷ) κατὰ
δευτέραν, τετάρτην καὶ παρασκευὴν ἀπὸ τῆς 4ης μέχρι τῆς 6ης
ὥρας μ. μ.

Ὁ « Πλάτων » ἐκδίδεται κατὰ τὰς ἀρχὰς ἐκάστον μηνός.
Ἐτησίᾳ συνδρομῇ αὐτοῦ δραχμαὶ δέκα (10).
Ἐπεὶ τῶν σπουδαστῶν ἐν γένει δρ. 6.

Τοῖς ἐταίροις τοῦ Συλλόγου δίδεται δωρεάν.
Οὐδενὶ, μὴ προαποτίσαντι τὴν συνδρομὴν, ἀποστέλλεται ὁ
« Πλάτων. »

Τιμὴ ἐκάστον τεύχους, ζητούμενον ὑπὸ ἐταίρων τοῦ Συλλόγου
πρὸς ἀναπλήρωσιν ἄλλου ἀπολεσθέντος ἢ καὶ πρὸς συμπλήρωσιν
ὀλοκλήρου προηγουμ. τόμου, 60 ἑκατοστὰ τῆς δραχμῆς.
